Bij de voorplaat

Op de cover is een drietal penseeltekeningen van Jan Koenen afgebeeld. Als elfjarige jongen keek hij samen met zijn vader in Milsbeek toe hoe het Duitse leger ons land binnen viel. Met zijn gevoelige beschouwende aard en zijn scherpe observatie vermogen hebben de gebeurtenissen in die jaren diepe indruk op hem gemaakt.
Hij wist er meesterlijk over te vertellen en het inspireerde hem dan ook, om enkele jaren voor zijn dood zijn herinneringen in penseeltekeningen vast te leggen. Zijn zus Dien heeft deze vervolgens in 1994 in een bundel 'Oorlogsherinneringen 1940-1945' uitgegeven. Met haar toestemming zijn er ook een aantal in deze uitgave opgenomen.

Woord vooraf en ter inleiding

Na de restauratie van het monument voor de Milsbeekse burgerslachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog gingen er stemmen op, om de gebeurtenissen waarbij deze slachtoffers om het leven waren gekomen, in een boekje vast te leggen. Het heeft er uiteindelijk toe geleid, dat de stichting Cultuurbehoud Milsbeek enkele jaren later begonnen is met het verzamelen van herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog uit ons dorp. Dorpsgenoten en oud-dorpsgenoten die hun herinneringen wilden vertellen, of daar foto's van hadden, werden opgeroepen dit te melden.
De oogst van het aantal reacties was aanvankelijk mager. Toch hebben we verder gewerkt. Er zijn interviews afgenomen bij degenen die zich hadden aangemeld en er is dossieronderzoek gedaan bij de gemeente Gennep. Hierbij zijn we weer op een aantal bijzonderheden gestoten. Mede op basis daarvan zijn ook andere inwoners gevraagd hun belevenissen op papier te zetten. Het resultaat is geweest dat we in 2009 besloten hebben toch tot de uitgifte van een boek te komen en te starten met het publiceren van een aantal oorlogsherinneringen op onze website. Onder eindredactie van Wim Bindels zijn de herinneringen en brieven in dit boek weergegeven en gebundeld.
Hoewel het eigenlijk aan de late kant is vinden wij als stichting Cultuurbehoud Milsbeek dat een aantal oorlogsverhalen uit het Milsbeekse vastgelegd moest worden. Vele jaren lang waren dit tenslotte de gebeurtenissen waarover onze ouders eindeloos bleven vertellen. Wij hopen dat wij als stichting Cultuurbehoud Milsbeek met de uitgifte van deze bundel van verhalen ook in een behoefte voorzien..

Veel leesplezier

De stichting Cultuurbehoud Milsbeek

OORLOGSHERINNERINGEN

Inval, evacuatie en thuiskomst

De mobilisatie in Milsbeek **3**
Een bijzondere gemobiliseerde Milsbeker **5**
Een ongeluk bij de Driekronen **8**
Albert Berns, strijder bij de brug in Heumen **11**
Hens Holthuysen, strijder op de Grebbeberg **13**
Martien Tax, per motor de strijd in **17**
De dans ontsprongen **21**
Jan Grutters, eerste Milsbeekse oorlogsslachtoffer **24**
Op het verkeerde moment en plaats **26**
Inval en bezetting op de Oudedijk **28**
Strijd bij de Driekronen **35**
De bom **38**
Gerepatrieerd en geëvacueerd **40**
Voor de duvel niet bang **43**
Gered door het overlijden van zijn moeder **46**
Jan Koenen bijna geëxecuteerd **48**
Voorrang met een 'wehrmachtswagen' **49**
De oorlog en de familie Derks **52**
De herinneringen van Piet Lamers **57**
Een dankbare herinnering van Dora Hoenselaar **61**
Midden in het front **66**
In en op de Hel **78**
De vlucht van De Laote **83**
Whirling War Waves **86**
Op de steenfabriek in de oorlogsjaren **96**
Oorlogsslachtoffer Wim van Benthum **99**
Nog meer slachtoffers in de Bloemenstraat **102**
Een zwerftocht langs ziekenhuizen **105**
De herinneringen van Lambert Voss **107**
Het gruwelijke **111**
Ellende in het Heiveld **114**
Na de oorlog hervonden levensgeluk **117**
Herinneringen Nellie van Duin-Wientjens **120**
Een lange barre tocht **123**
Een evacuatiekeuze met gevolgen **130**
De zoektocht naar mijn zus Thea **132**
De ontsnapping **135**
5 mei 1945, een dag met een zwarte rand **138**
Dankbare herinneringen **141**
Een Poolse onderduiker en voetballer **144**
Waar waren de Milsbekers geëvacueerd? **148**
De bevrijding van Milsbeek en Gennep **149**
Persoonlijk verhalen van soldaten en veteranen **156**
Het Engelse kerkhof in Milsbeek **162**
Verschrikkelijk ongeluk met oorlogstuig **170**
Een noodlottige thuiskomst **172**
Nog meer ongelukken met oorlogstuig **175**
Een noodkreet bij thuiskomst **177**
Memoriale vanaf oktober 1945 **182**
De bevrijdingsfeesten in Milsbeek **185**
Een Milsbeker, die lid was van de NSB **188**
Ome Piet in de gevangenis **190**
Enkele herinneringen aan schade en wederopbouw **192**
Het monumentje aan de Zwarteweg **195**
Monument voor de oorlogsslachtoffers **199**
Oorlog en vrede **202**
Verantwoording inhoud **203**
Colofon **204**

De mobilisatie in Milsbeek

Door Wim Bindels

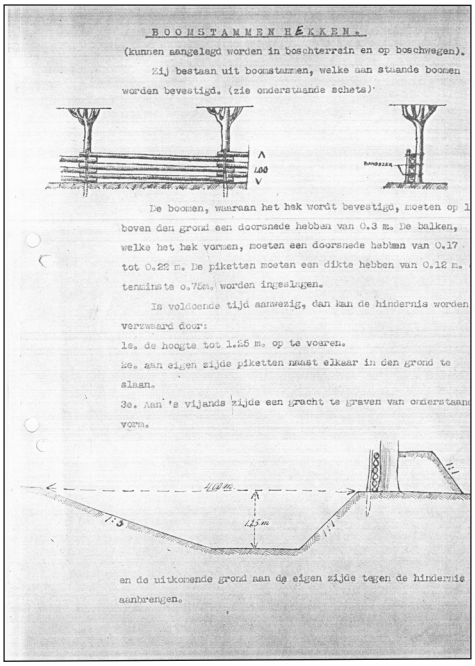

BOOMSTAMMEN HEKKEN.

(kunnen aangelegd worden in boschterrein en op boschwegen).

Zij bestaan uit boomstammen, welke aan staande boomen worden bevestigd. (zie onderstaande schets).

De boomen, waaraan het hek wordt bevestigd, moeten op 1 boven den grond een doorsnede hebben van 0.3 M. De balken, welke het hek vormen, moeten een doorsnede hebben van 0.17 tot 0.22 M. De piketten moeten een dikte hebben van 0.12 M. tenminste 0.75M. worden ingeslagen.

In voldoende tijd aanwezig, dan kan de hinderniis worden verwaard door:

1e. de hoogte tot 1.25 M. op te voeren.

2e. aan eigen zijde piketten naast elkaar in den grond te slaan.

3e. Aan 's vijands zijde een gracht te graven van onderstaan vorm.

en de uitkomende grond aan de eigen zijde tegen de hinderniis aanbrengen.

Ook in het aan Duitsland grenzende Milsbeek, dat toen tot de voormalige gemeente Ottersum behoorde, werden in de jaren voor de oorlog maatregelen genomen om het hoofd te kunnen bieden aan een eventuele inval van de Duitsers. Deze maatregen werden blijkens in het gemeentearchief voorkomende gegevens aangestuurd door de strategische veiligheid vak Boxmeer. Uit het gemeente-archief zijn daar allerlei stukken over te vinden. Zo zouden er bij een dreigende inval werkploegen samengesteld moeten worden die moesten worden gewaarschuwd door de gemeenteveldwachter, die op zijn beurt weer voorzien moest worden van een bewijs van oproeping van de burgemeester. Men zou zich onverwijld ten gemeentehuize moeten melden en nadat bijvoorbeeld een versperring was aangebracht, zich met de ploegcommandant weer naar het gemeentehuis moeten begeven voor het afwachten van nadere orders. In de praktijk zijn, voor zover bekend, voor Milsbeek dit soort maatregelen niet uitgevoerd.

Voorbeeld uit het Ottersumse gemeentearchief van de beoogde verdedigingsmaatregelen

In Milsbeek moeten op de Rijksweg bij "De Driekronen", op de Zwarteweg bij Kühn en de familie Ehren, alsmede op de Helweg, versperringen zijn aangebracht van rioolbuizen gevuld met beton en spoorstaven en naast deze hindernissen greppels met een breedte van drie meter. Dit alles om de Duitse legereenheden te verhinderen Nederland binnen te trekken c.q. de opmars te vertragen. Er waren op deze punten ook gemobiliseerde soldaten ingekwartierd. Bij 'De Driekronen' leidde zo'n versperring die in het kader van de mobilisatie was aangebracht nog tot een ongeval met dodelijke afloop. Op last van het militair gezag werd, om een eventuele inval moeilijker te maken verder in Milbeek in 1939 het water van de Tielebeek en de Kroonbeek op gestuwd. Het leidde in 1939 tot protesten van de Milsbeekse en Ottersumse boeren die hiervan belangrijke schade ondervonden aan hun gewassen. De burgemeester meldde 'den Heer Kapitain Oswald' te Grave dat er uit een door hem ingesteld onderzoek was gebleken dat er veel schade door het overtollige water was aangericht en dat er een schadeclaim was ingediend door een 28-tal eigenaren en pachters (exclusief de heer Kühn die de schade zelf in zou dienen). De totale claim was Fl. 3579,- groot.

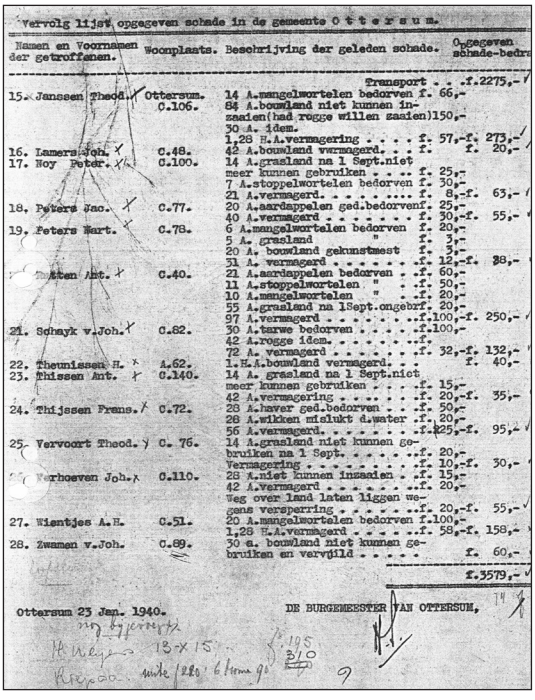

Vervolg lijst opgegeven schade in de gemeente O t t e r s u m.

Namen en Voornamen der getroffenen.	Woonplaats.	Beschrijving der geleden schade.	Opgegeven schade-bedr
		Transport . . . f. 2275,-	
15. Janssen Theod.	Ottersum. C.106.	14 A.mangelwortelen bedorven f. 66,- 84 A.bouwland niet kunnen inzaaien(had rogge willen zaaien) 150,- 30 A. idem. 1,28 H.A.vermagering . . . . f. 57,- f. 273,-	
16. Lamers Joh.	C.48.	42 A.bouwland vermagerd. . . f.	f. 20,-
17. Noy Peter.	C.100.	14 A.grasland na 1 Sept.niet meer kunnen gebruiken . . . f. 25,- 7 A.stoppelwortelen bedorven f. 30,- 21 A.vermagerd. . . . . f. 8,- f. 63,-	
18. Peters Jac.	C.77.	20 A.aardappelen ged.bedorven f. 25,- 40 A.vermagerd . . . . . f. 30,- f. 55,-	
19. Peters Mart.	C.78.	6 A.mangelwortelen bedorven f. 20,- 5 A. grasland " f. 3,- 20 A. bouwland gekunstmest f. 5,-	
[illegible] Ant.	C.40.	51 A. vermagerd . . . . . f. 12,- f. 38,- 21 A.aardappelen bedorven . f. 60,- 11 A.stoppelwortelen " . f. 50,- 10 A.mangelwortelen " . f. 20,- 55 A.grasland na 1Sept.ongebrf. 20,-	
21. Schayk v.Joh.	C.82.	97 A.vermagerd . . . . . f. 100,- f. 250,- 30 A.tarwe bedorven . . . . f. 100,- 42 A.rogge idem. . . . . f.	
22. Theunissen H.	A.62.	72 A. vermagerd . . . . . f. 32,- f. 132,- 1.H.A.bouwland vermagerd. . . f. 40,-	
23. Thijssen Ant.	C.140.	14 A. grasland na 1 Sept.niet meer kunnen gebruiken . . . f. 15,- 42 A.vermagering . . . . . f. 20,- f. 35,-	
24. Thijssen Frans.	C.72.	28 A.haver ged.bedorven . . f. 50,- 28 A.wikken mislukt d.water f. 20,- 56 A.vermagerd. . . . . f. 25,- f. 95,-	
25. Vervoort Theod.	C. 76.	14 A.grasland niet kunnen gebruiken na 1 Sept. . . . . f. 20,- Vermagering . . . . . f. 10,- f. 30,-	
[illegible] Verhoeven Joh.	C.110.	28 A.niet kunnen inzaaien . f. 15,- 42 A.Vermagerd . . . . . f. 20,- Weg over land laten liggen wegens versperring . . . . . f. 20,- f. 55,-	
27. Wientjes A.H.	C.51.	20 A.mangelwortelen bedorven f. 100,- 1,28 H.A.vermagerd . . . . . f. 58,- f. 158,-	
28. Zwamen v.Joh.	C.89.	30 a. bouwland niet kunnen gebruiken en vervuild . . . . . f. 60,-	
			f. 3579,-

Ottersum 23 Jan. 1940. DE BURGEMEESTER VAN OTTERSUM,

Het leidde tot een briefwisseling van de burgemeester met de groepscommandant Maas Noord SB, waarbij die o.a. op zijn vingers werd getikt, omdat een timmerman op zijn last de opstuwing bij de Kroonbeek zou hebben weg genomen. Of het ooit tot uitkering van een schadevergoeding is

Opgave van de geleden schade

GEMEENTE OTTERSUM

Aan

den Heer Kapitein Oswald

te

GRAVE

Uw nummer (letter): Uw brief van: Ons nummer:

OTTERSUM, 6 September 1939.

Onderwerp:

Ik heb de eer U mede te deelen, dat meerdere grondeigenaren en pachters, alhier, bij mij hebben geklaagd over de belangrijke schad welke zij ondervinden van de door het militair gezag opgestuwde water-leiding " de Tielebeek " en de " Kroonbeek ".

Bij het op heden door mij ingestelde onderzoek is mij gebleken, dat er inderdaad veel schade door het overtollige water wordt aangericht en verzoek U beleefd doch dringend spoedig deze schade te doen vaststellen en een schaderegeling met de diverse person van de bedoelde landerijen in het leven te roepen, waartoe desgewensch gaarne mijn medewerking wordt verleend.

DE BURGEMEESTER VAN OTTERSUM,

Brief
9 september 1939

gekomen, werd uit de stukken overigens niet duidelijk. Wel bleek, naar aanleiding van door het Milsbeekse raadslid 'Fen' Jansen gestelde vragen uit de notulen van de raad van 20 september 1940, dat er op dat moment nog geen uitkering had plaats gevonden. De raadsvoorzitter antwoordt dan 'dat de stukken reeds geruimen tijd geleden zijn ingezonden. Er is dezerzijds gedaan wat gedaan kon worden. Het zal een kwestie van tijd zijn'.

Het raadslid
Fen Jansen

Toen deelname aan de Tweede Wereldoorlog onvermijdelijk bleek, riep Nederland op 29 augustus 1939 de algemene mobilisatie uit. Zo begon op die blijkbaar zomerse dag, na afkondiging en oproep via radio, dagbladen en muurplakkaten, een volksverhuizing van meer dan 150.000 dienstplichtigen. Ook voor Milsbeek had dit natuurlijk gevolgen, alle dienstplichtigen uit de periode 1924-1939 werden gemobiliseerd. Een aantal van hen is in de strijd verwikkeld geraakt. Van enkelen volgt hierna nog 'hun verhaal'. Anderen raakten niet in de strijd verwikkeld en konden op hun basis blijven omdat de strijd al gauw voorbij was. Bekend is ook dat onze dorpsgenoot Toon van den Hoogen, die aan de overkant van de Maas in de kazematten in Oeffelt in de verdedigingslinie was opgenomen, 'deserteerde' door de Maas over te zwemmen naar het toen al door de Duitsers bezette Milsbeek. Het was ook een kansloze strijd die geleverd moet worden. De verdediging van Nederland stelde niet zoveel voor. Lang was men er vanuit gegaan dat men net als in de Eerste Wereldoorlog wel neutraal zou kunnen blijven en zo een inval zou kunnen ontlopen. De artillerie was verouderd, er waren onvoldoende tanks, te weinig afweergeschut en de mate van geoefendheid van de soldaten was onder de maat.

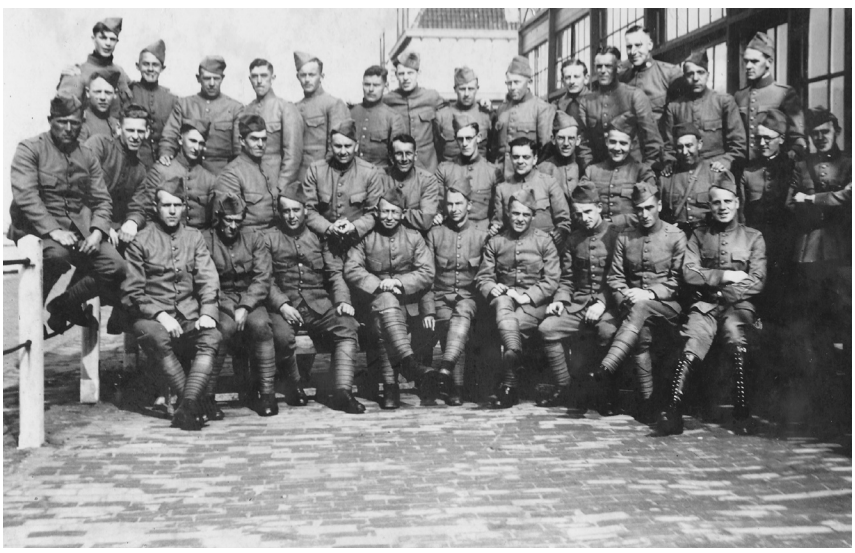

Tien Hubers, gemobiliseerd in een strandpaviljoen in Scheveningen maar niet tot de strijd opgeroepen (de zevende persoon op de bovenste rij van rechts).

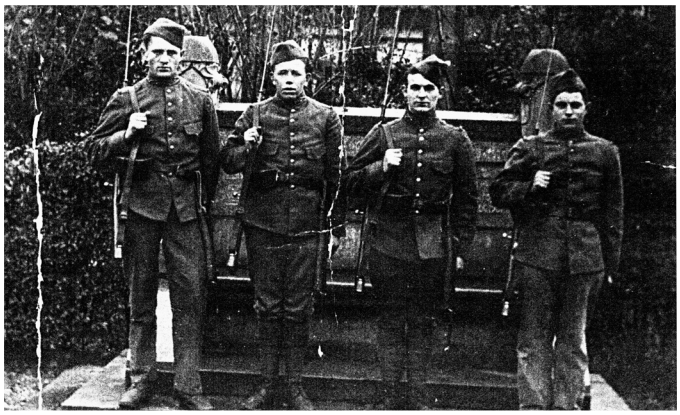

De gemobiliseerde dorpsgenoten Wim ten Haaf (2e van rechts) en Piet Wagelmans (helemaal rechts)

In 1970 werd, blijkbaar bij gelegenheid van het 40-jarige bestaan van de parochie Milsbeek, een aantal oorlogsveteranen uit Milsbeek door de gemeente Ottersum onderscheiden. Bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de parochie, werd zonder verdere toelichting een foto in de brievenbus van de pastorie gevonden. Ondanks navraag kon inhoudelijke informatie niet achterhaald worden. Alleen is bekend dat de Milsbeekse veteranen er een geweldig feest van moeten hebben gemaakt, dat tot diep in de nacht in het nog nieuwe gemeenschapshuis moet hebben geduurd. Inmiddels zijn, op oud-burgemeester Berger na, alle personen die op onderstaande foto voorkomen, overleden.

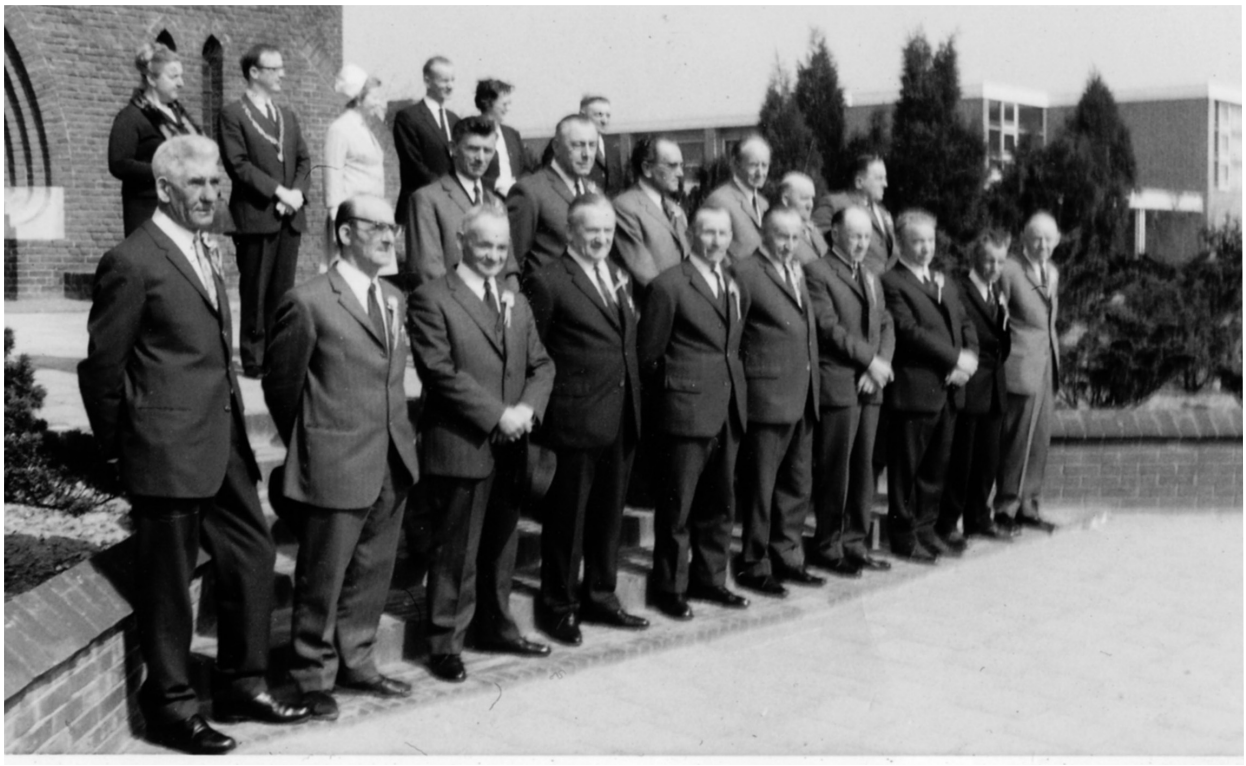

Voorste rij: Hen ten Haaf (van de Hel), Wim ten Haaf (de Schoester), Jan Rutten (Jan van Coen), Jan ten Haaf (den Alver), Wim Mans, Wim Dinnissen, Tien Hubers, Piet Hendriks, Piet Wagelmans en Toon van den Hoogen. Daarachter op de 2e rij: Gerrit Janssen (van Tön), Karel van Bergen, Frans Huisman, Jaap Janssen (van Bart), Wim Brouwers en Hens Holthuysen. Op de achterste rij de mensen van het gemeentebestuur en hun partners: Nel Stoffelen, burgemeester Berger, mevrouw Berger, wethouder Lambert Theunissen, Door Theunissen en wethouder Jan Stoffelen

'De inhoud van dit artikel is voornamelijk ontleend aan het dossieronderzoek dat met instemming van de gemeente Gennep van het archief van de voormalige gemeente Ottersum mocht worden gedaan.'

Een bijzondere gemobiliseerde Milsbeker

Door Adri Altink

Peter Linders belde mij begin 1987 op met een wat warrig verhaal over omzwervingen van Jan Luden in Indië. 'Ik ben altijd thuis', zei de gewezen pottenbakker, ex-gigolo, voormalig circusartiest en wat al niet meer. 'En als ik niet binnen ben, zoekt u me maar in de tuin'. Gelukkig hoefde ik die wildernis niet in. 'Zo directeur', stak hij mij zijn hand toe. 'Dus u bent die professor, die het boek over Luden heeft geschreven'. Maar wat ik al vermoedde klopte, hij had Jan J. Luden met een andere Nederlander verward. Maar Peter sprak wel twee uur aan een stuk over zijn leven. Ik nam na afloop van het gesprek een hele stapel ordners met lief en leed en o.a. verhalen over zijn homofilie mee naar huis. Hij zou de deken al eens hebben gevraagd om het in een boek uit te geven, maar die zou gevonden hebben dat er te veel seks in zat. Een paar weken later heb ik het teruggebracht met de mededeling dat ik er toch niets mee kon doen, maar nog dezelfde maand belde hij me opnieuw. Hij sprak me weer aan met 'Directeur' en meldde mij dat hij een gedeelte van zijn biografie die gaat over de mobilisatie van Heumen weer had teruggevonden. 'Misschien hebt u daar belangstelling voor'. Ik zegde hem toe ook hier eens naar te kijken en ik vond het de moeite waard om er een verhaaltje voor het plaatselijke Heumense weekblad voor te maken.

De nog steeds bestaande voormalige woning van Peter Linders op de Kerstenberg

"Vertel het eens", zeg ik hem als ik weer binnen sta. En terwijl buiten de motregen als een mest tussen de bomen hangt, warmen zijn herinneringen de kamer. Hij praat wat hees, chaotisch en gaat zelden in op vragen die ik hem stel. 'Herfst 1938. Annexatie van Poolse gebieden door Hitler. Er werd uit veiligheidsoverwegingen een grenswacht gevormd. Ik kreeg een oproep dat ik me de volgende dag moest melden in Nijmegen. 's Middags marcheerden we al naar onze legerplaats Heumen, ik was de kok van het spul. We trokken in een danstent die daar nog stond van de kermis. De door een paard getrokken keukenwagen kwam te staan op het binnenplein van café Keukens bij de RK Kerk met de vierkante toren, die later is afgebrand. Ik moest elke dag een paar keer met een verhuiswagen langs de boerderijen achter het Maas Waalkanaal om de ingekwartierde soldaten van brood (het kuch) en koffie te voorzien. Op een morgen toen we om zeven uur weer onze vaste ronde moesten maken kwam De Gelderlander met een extra editie over Chamberlains missie naar München. Er werd een stapel kranten in de keukenwagen afgegeven. Ik holde ermee naar de tent waarin de soldaten nog lagen te slapen, gooide de kranten neer en schreeuwde als een gek; "Nooit meer oorlog, opstaan, allemaal naar huis!" Vervolgens ging het in triomf langs de boerderijen met dezelfde boodschap. Overal barstte het gejuich los; er waren er een paar die begonnen te huilen. Op Paasmaandag 1939 marcheerde de troep opnieuw Heumen binnen. Aan de grenzen was weer paraatheid geboden. De oorlogsdreiging was toegenomen door de Italiaanse inval in Albanië'. Linders was weer kok. 'Deze keer kwam de keukenwagen in het achterhuis van de boerderij van Pansier te staan, aan de Looistraat. Vandaar moesten we nu de bijna 200 ingekwartierde soldaten het eten bezorgen. Iedereen verkeerde in een uitgelaten stemming. Dit was veel leuker dan die saaie kazerne. Voor de Heumense boeren betekende de inkwartiering ook een extra inkomentje vanwege het gebruik van de schuur.' Deze tweede mobilisatie had iets onwezenlijks. Het volk werd van overheidswege gerustgesteld met een beroep op de neutraliteit van Nederland. Maar wie geloofde er in zijn hart echt in? Er was een uitlaat voor de spanning. Met Pinksteren was er in

Heumen een groot muziekfestival. Wij stonden er ook met een kraampje om wat geld voor onszelf te verdienen. Ik lokte als spreekstalmeester het publiek naar binnen waar ze een Russische vrouw met een staart konden bezichtigen. Ze kwispelde ermee tegen elke man. Het was een groot succes en we besloten de volgende dag met een nieuwe attractie te komen: 'De levenskus'. De bezoeker moest met zijn hoofd in een soort van schandpaal, met zijn rug naar het publiek gekeerd. Aan de binnenkant van de tent, onzichtbaar voor het publiek, ontving het vastgezette hoofd dan de beloofde kus. "Komt dat zien!", riep ik, "onderga deze zalige kus." Dictators zouden niet meer oorlogszuchtig zijn als ze dit mee mochten maken! De eerste schuchtere bezoekers aan onze tent verlieten hem kort daarna proestend en brullend van de lach zonder te vertellen wat ze hadden meegemaakt.

Peter Linders samen met Piet Jansen (van Tinus van Well) en Gert Kerkhoff (de Smid) in Heumen

Aan het eind van de middag –we hadden al flink aan de vertoning verdiend– betrad ook de Heumense burgemeester van 't Hullenaer het feestterrein. Zijn vrouw ging onze tent binnen, toegejuicht door de omstanders, stak haar hoofd door het gat en …. stapte even later met een rood hoofd en hevig verontwaardigd op haar man af. Die beval meteen sluiting van onze tent en riep om de politie. Hij wilde een verbaal wegens onzedelijke handelingen; wie zijn hoofd door het gat stak trof aan de andere kant een dikke vrouw die voor het gezicht van haar slachtoffer haar rok optrok en met haar vette billen over het gezicht van de verblufte toeschouwer wreef'. De volgende dag moest Linders op rapport komen bij kapitein Van Loon die het verbaal van de veldwachter had gekregen. Het werd drie dagen licht arrest, opgelegd door een kapitein die vond dat hij dat tegenover de burgemeester verplicht was. Zelf had hij er smakelijk om moeten lachen. De stemming werd in de dagen na Pinksteren grimmiger. Linders vertelt over een avond waarop de soldaten bij elkaar werden geroepen in een danstent in het dorp. 'We werden door de generaal onderhouden over de oorlogsdreiging. Daarna sprak de schoolmeester van Heumen, een heel sympathieke man. Hij verzekerde ons de steun van de burgerij. Toen tot slot gevraagd werd of één van de soldaten ook nog iets wilde zeggen, beklom Linders het spreekgestoelte. Hij weet nog bijna letterlijk wat hij zei. 'Soldaten. Wij staan hier aan de oostgrens van ons vaderland. En we zullen het samen verdedigen tegen elke inval. Onze oosterbuur zegt ons dat we nergens bang voor hoeven te zijn, zolang we maar neutraal blijven. Dat willen we ook. Maar als de Führer zich niet aan zijn woord houdt, zullen we paraat zijn.' Net zoals 400 jaar geleden toen we ons vrij vochten van de Spanjaarden. Toen sneuvelden Lodewijk en Hendrik van Nassau op de Mokerhei, maar toch slaagden we er in na 80 jaar strijd de tiran te verdrijven en een vrij land te worden. Vanaf deze plaats bij de Mokerhei roep ik iedereen toe: "Plutôt mort que vaincu!" "Liever dood dan overwonnen!" We zullen de vrijheid verdedigen met ons leven en ons bloed. Ik wil dat we als symbool voor de strijd van die gesneuvelde oranjes een monument laten aanbrengen. Ik roep jullie allemaal op daaraan mee te betalen van de *f* 2,10 per week die we verdienen!' Er kwam een daverend applaus: 'Ik voelde me als Napoleon die zijn armee had toegesproken." De herinnering vervaagt. Volgens officiële bronnen deed Linders zijn voorstel niet kort na Pinksteren, maar tijdens een feestavond op de verjaardag van Prinses Juliana (30 april dus) in Overasselt. Ik heb zijn verhaal niet met (kleine) correcties willen onderbreken. Peter Linders zat later zelf in het comité dat zijn idee wilde uitvoeren en dat Jac Maris aanzocht om het gedenkteken te maken.

Gedenkteken Jac Maris in de muur van de protestantse kerk in Heumen

Op 1 augustus werd het onthuld. Linders laat me een, danig door de tand des tijds aangetaste soldatenkrant zien, die verslag doet: 'Na de inspectie der troepen door majoor Weber, ving de plechtigheid aan, waarbij aanwezig waren Z.E. Luit.-generaal Hoogstraten als vertegenwoordiger der Koningin; de Territoriale Bevelhebber van Noord-Brabant en de Commissaris der Koningin. Verder verschillende Eerwaarde Heeren geestelijken en burgemeesters.' Er kwamen toespraken van majoor Weber, Dominee Bos en burgemeester van 't Hullenaer en er werd een krans gelegd. Het militaire muziekkorps, het Heumens kinderkoor, het dameskoor en de fanfare Vlijt en Volharding zorgden voor de muziek. Kort daarna werd Linders uit het I-26 R.I. weggehaald en gelegerd in Bergen op Zoom.Hij zou een half jaar later weer in Heumen terugkeren. Met een eervolle uitnodiging. Op 26 februari 1940 kwam Koningin Wilhelmina op bezoek. Ze combineerde een troepenschouw met een bezoek aan het Heumense gedenkteken. En aan het eind van de plechtigheid zei de Koningin, dat ze graag de soldaat wilde ontmoeten die op het idee was gekomen. Ik kwam naar voren en ze bedankte me met een hartelijke handdruk voor dit teken van verbondenheid met het Koningshuis.' Zijn stem stokte. Ik zie zijn oude doffe ogen vochtig worden. Ik verbreek de stilte: "U bent nog onder de indruk." "Ja", zegt hij en hij laat zijn tranen de vrije loop: "er zijn dingen die je nooit vergeet."

Soldaat Linders drukt Koningin Wilhelmina de hand

'Het was het mooiste moment uit mijn leven, dat met de Koningin.' Uit zijn zak pakt hij een rode boerenzakdoek ter grootte van een servet en droogt zijn ogen. Ik moet denken aan die Reichsfliegenfanger, die zelfs met de dood werd bedreigd en hier op zijn 80ste zijn kinderlijke geluk staat uit te huilen. Hij laat me weer een soldatenkrant zien waarin zijn dienstmaat de gebeurtenis beschreef. 'Een paar dagen later zagen we het bioscoopjournaal van het bezoek. Daar stond ik reusachtig groot op het doek. Ze zetten de projector stil en de zaal applaudisseerde.' Hij glundert. Nog geen drie maanden later zouden de Duitsers Nederland binnenvallen. De Tweede Wereldoorlog was ook voor het land van de Oranjes begonnen.

Peter Linders in 'De stoel'

'De krant waarin dit artikel stond werd mij aangereikt door Piet Linders die aan de Ottersumseweg woont, een broer van Jan, de bekende grootgrutter uit Gennep. De krant waarin het artikel had gestaan was niet bekend maar toevallig kende ik de schrijver, Adri Altink. Adri is werkzaam geweest bij de gemeente Heumen en samen met hem heb ik ooit de opleiding Hoger Bestuursambtenaar gevolgd. In 1988 schreef hij het boek 'Jan J. Luden en Heumen, vreemde en gewone vogels in een voormalige heerlijkheid'. Deze Jan J. Luden is de bouwer van Jachtslot 'De Mookerheide' in Molenhoek. Adrie gaf meteen zijn toestemming voor overname van het artikel.'

Een ongeluk bij De Driekronen, de geschiedenis herhaalt zich

Door Bert v.d. Berg

DOODELIJK VERKEERSONGEVAL NABIJ GENNEP

Twee militairen in volle vaart op verdedigingsstelling gereden

Ter hoogte van de „Drie Kronen" op het gehucht Milsbeek, gelegen aan den drukken verkeersweg Nijmegen—Gennep, zijn in den laten Zaterdagavond twee motorrijders op één der vele militaire verdedigingsstellingen gereden. Beide jeugdige personen kregen hierbij een hersenschudding, terwijl de duo-passagier, die hevig uit mond en neus bloedde, nog een kaakfractuur had opgeloopen. Zondagmorgen is deze, laatste, na in den nacht voorzien te zijn van de laatste H. H. Sacramenten, in het St. Norbertus-Ziekenhuis te Gennep overleden.

Omstreeks 9 uur kwam per motor uit de richting Gennep de 21-jarige soldaat B. F. Br. uit Eindhoven met op de duo-zitting de eveneens 21-jarige korporaal J. W. W. uit Haaksbergen, beiden van het 1ste Regt. Luchtdoelartillerie te Arnhem. Met groote vaart naderden zij de ijzeren versperring, welke even vóór de „Drie Kronen" is aangebracht. Door slecht licht van de koplamp en vanwege het feit, dat van tegenovergestelde richting een auto met onverminderd licht naderde, waardoor de motorbestuurder verblind raakte, ontdekte deze te laat de versperring en reed in volle vaart op de „asperges" in. Met een hevigen slag kwam de motor tegen de ijzeren staven terecht en slingerde zijn berijders tegen den grond. De motor werd zwaar gehavend en geraakte later in brand. De beide militaire berijders waren er ernstig aan toe. Met een hersenschudding werden beiden opgenomen en naar het St. Norbertusziekenhuis overgebracht, waar Dr. Müller bij den korporaal W. nog een ernstig kaakfractuur constateerde. Hoewel in den beginne de toestand van deze laatste nog hoopgevend was, verergerde in den nacht diens toestand zóó, dat hem de H. Olie werd toegediend. Om 7 uur in den morgen trad de dood in.

W., die geboortig is uit Frensdorf (Dld.) en woonachtig was te Haaksbergen, zou op den dag van zijn overlijden met verlof naar huis gaan — het vrij vervoer bewijs zat al in zijn zakboekje. Hij was gehuwd en vader van een kindje van tien maanden oud. De toestand van het andere slachtoffer, de soldaat B. F. Br., die eveneens een hersenschudding bekwam, was Zondagavond bevredigend. Wel is hij zeer onder den indruk van het gebeurde, hetgeen door het overlijden van zijn mede-passagier nog zeer is toegenomen.

De militairen waren beiden gestationneerd te Arnhem en maakten van de gelegenheid tot bewegingsvrijheid gebruik om een motorritje in de omgeving te maken. Hier trof het noodlot hen zoo deerlijk!

Nog kunnen we mededeelen, dat de politie direct met het onderzoek is begonnen.

Het ongeval dat in dit artikel staat beschreven, betreft een oom van mijn vrouw. Van oorsprong was hij smid. Nog voor de mobilisatie in 1939 nam hij vrijwillig dienst bij het 1ste regiment luchtdoel-artillerie en was hij gelegerd te Arnhem. Zijn rang was korporaal. Betrokkene kwam zoals beschreven door het motorongeval tijdens het vervullen van zijn dienst om het leven en liet zijn vrouw op jonge leeftijd met een kindje achter.

De verongelukte korporaal

Het ongeval gebeurde net voordat hij met verlof zou gaan. De botsing gebeurde tegen een opgeworpen versperring met een militair doel bij Milsbeek, enkele maanden voor de eigenlijke mobilisatie waarbij o.a. in Milsbeek al voorbereidingen waren getroffen in de vorm van opgerichte hindernissen bij een eventuele inval van de Duitsers.

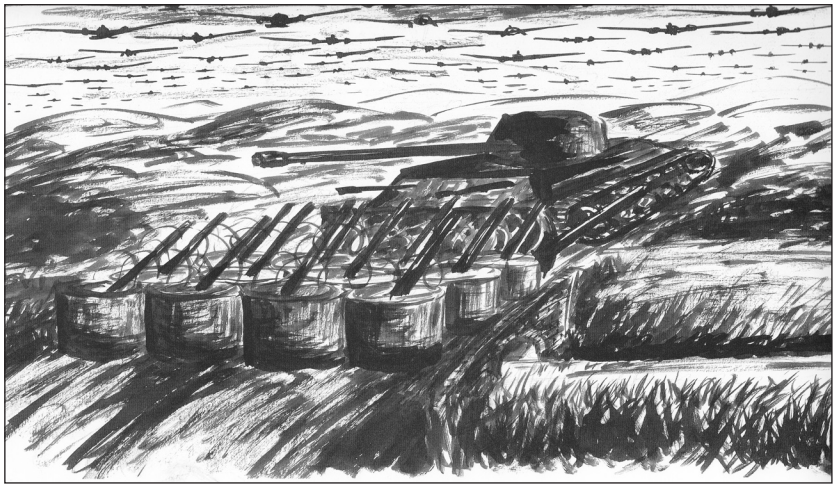

Een voorbeeld van asperge-hindernissen zoals in het artikel van de Gelderlander beschreven

In 1945 vond er nog een tragisch ongeval in de familie plaats, een direct gevolg van de oorlog. Vlak voor de bevrijding van Nederland, is de weduwe van de korporaal die in Milsbeek verongelukte, om het leven gekomen. In het café waar zij woonde, haalde een Engelse militair een fatale grap uit. Hij richtte zijn wapen en zei "I'll kill you" en hij drukte af. De weduwe werd op slag gedood door het schot dat ongewild afging. Dit is één lezing. Een andere lezing is dat hij de grap uithaalde met derden en het schot door het plafond ging waardoor de weduwe dodelijk werd getroffen. Op verzoek van haar ouders zijn geen maatregelen tegen deze militair genomen. Hij nam deel aan de gevechten met als doel Nederland geheel te bevrijden van de Duitsers en het

Roergebied te gaan veroveren. De exacte toedracht van alles kende men tot voor kort in de familie niet. Na lang speuren is deze toedracht gevonden en wordt hier kennis van gedragen. Door de heer Bindels zijn we geïnformeerd over de locatie waar zich dit in Milsbeek heeft af gespeeld en zijn we in het bezit gekomen van een foto van de boerderij waar indertijd het ongeluk heeft plaats gevonden. We hebben vervolgens de plek des onheils bezocht.

Wat dit verhaal ook bijzonder maakt, zijn de overeenkomsten waarbij deze familie eind 1916 al eerder een familielid had verloren. De echtgenoot van de moeder van de korporaal in het vorige verhaal was in de eerste Wereldoorlog eveneens korporaal in het Nederlandse leger. Een van zijn taken was de bewaking aan de Nederlandse zijde van de grens met België tijdens de strikte grensbewaking tussen neutraal vrij Nederland en België, dat toen bezet was door het Duitse leger. Nederland handhaafde een strikte neutraliteit en wilde hoe dan ook een conflict met Duitsland voorkomen. Door de boerenoorlog en de strijd tegen deze boeren door de Engelsen was de publieke opinie beslist niet voor Engeland. Men had te intens meegeleefd met Paul Krüger en de boeren in hun strijd tegen de Engelsen. Dit kwam ook door de historische banden tussen Zuid Afrika en Nederland. Deze neutraliteit leidde in eerste instantie tot zeer veel vluchtelingen vanuit België naar Nederland in 1914. Vooral in het begin meer dan 1.000.000 mensen, waarvan velen overigens snel naar België terugkeerden. Deze vluchtelingen werden gastvrij opgevangen in Nederland. Gevluchte Engelse en Belgische militairen werden echter geïnterneerd. Dit was bepaald in de Tweede Haagsche Conventie. Vooral tijdens en na de strijd om Antwerpen was dit het geval omdat vele militairen ingesloten waren tijdens deze strijd. Door de Duitse bezetting was er zeer veel smokkel vanuit Nederland naar België. Er zijn toen mensen schatrijk geworden. Het zijn de zogenaamde "O.W-ers", zo werden degenen genoemd die grote winsten behaalden dankzij de oorlogsituatie. Ook was er desertie van Duitse soldaten en spionage. Daarom hadden de Duitsers een versperring opgericht met eerst een stroomdraad vanaf Vaals tot aan de Zeeuwse kust in 1914, gevolgd door een tweede draad in 1916 en een derde draad in 1917. Op deze draden stond 500 tot 2000 volt. Men wilde het vluchten vanuit België en het smokkelen van goederen vanuit Nederland voorkomen evenals desertie en spionage. Hierdoor zijn veel mensen om het leven gekomen, onder andere ook doordat men een ton zonder bodem tussen de draden stak en men zo door de ton de grens passeerde. Dit was uiteraard zeer gevaarlijk. Ook veel burgers kwamen om als men toevallig de stroomdraad raakte. Hierbij moet men bedenken dat de kennis van elektriciteit minimaal was. In die jaren was elektriciteit net in opkomst.

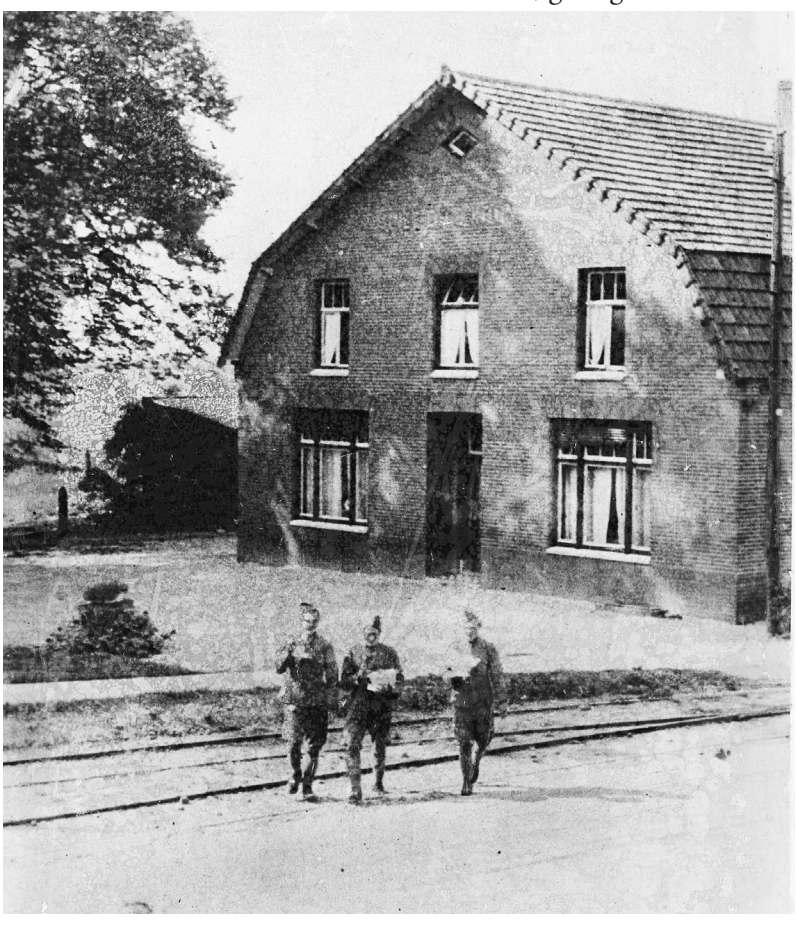

De oude boerderij 'De Driekronen', die de oorlog niet overleefde. Waar nu de Bloemenstraat aansluit op de Rijksweg stond toen aan Nierszijde dit gebouw. Op de tramlijn zijn een 3-tal gemobiliseerden zichtbaar

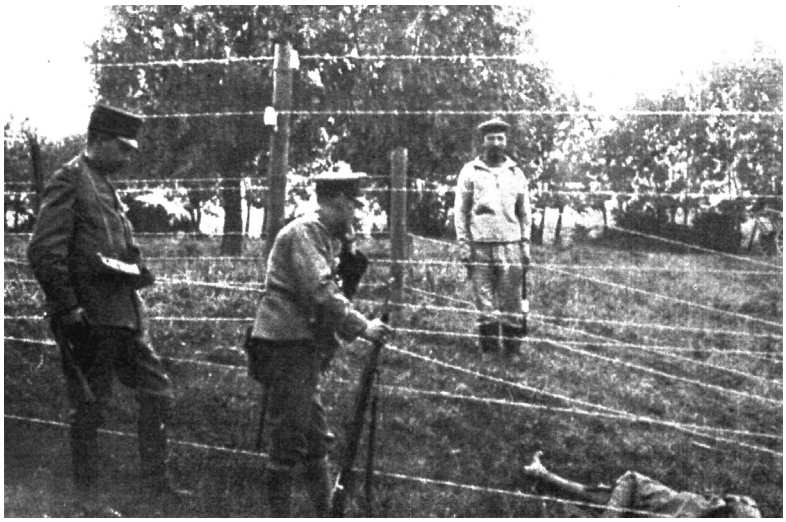

Enkele foto's van de Nederlands-Belgische grens tijdens de Eerste Wereldoorlog, beschikbaar gesteld door de gemeente Sluis

Ook in december 1916 werd een familielid van de verongelukte korporaal in Milsbeek door een noodlottig ongeval getroffen. Tijdens de grensbewaking eind 1916 struikelde hij tijdens het wachtlopen. Hij struikelde en kwam met de stroomdraad in aanraking en was op slag dood. Ook hij kwam om het leven tegen een militaire versperring en ook zou deze korporaal op verlof gaan na zijn dienst. Hij liet na het ongeval ook een weduwe met jonge kinderen achter. Dit geschiedde aan de Nederlandse zijde van de grens te Heille, onder Aardenburg en dichtbij het in Vlaanderen gelegen Middelburg.

De in 1916 verongelukte korporaal

'Van de gemeente Gennep ontving ik de vraag, of ik wat wist van een tijdens de mobilisatie gebeurd ongeval met een wegversperring met dodelijke afloop bij de Driekronen. Tijdens een interview met Sjef Laemers was dit inderdaad aan de orde was geweest. Daarna kreeg ik het verzoek, om met de heer van den Berg hierover contact op te nemen, omdat die met een onderzoek bezig was. Dit heb ik gedaan en hij bleek dit bijzondere verhaal te hebben. Ik vertelde hem dat ik met een boek over oorlogsherinneringen in Milsbeek bezig was en dat ik in beginsel wel geïnteresseerd was in dit verhaal. Het heeft uiteindelijk geleid tot deze bijdrage en enkele foto's.'

Albert Berns, strijder bij de brug in Heumen

Door Jan en Ria Berns

In verband met een mogelijke inval van de Duitsers, werden eind 1939, begin 1940 militairen en reservisten ingezet, om Nederland te beschermen bij een mogelijke inval van de Duitsers. Langs de Maas werden hiervoor een heleboel kazematten gebouwd. Pap Albert Berns en buurman Jan de Ruijter, die even verderop aan de Ringbaan woonde, werden ingekwartierd in Heumen bij de brug over het Maas-Waalkanaal. Pap bij de familie Kambach in de buurt van de sluis en de ophaalbrug.

Een nog jonge Albert Berns

Hoewel Nederland zich net als in de Eerste Wereldoorlog neutraal had verklaard, viel Duitsland in de nacht van 9 op 10 mei 1940 toch binnen. Alhoewel men in Heumen het bericht had ontvangen dat de Duitsers ongehinderd Groesbeek hadden overlopen, had men daar het volste vertrouwen in de verdedigingslinie. Toen er dan ook mannen in het uniform van de Koninklijke Marechaussee de brug over kwamen, dacht men in Heumen dat er versterking op komst was. Pap, die vaak in Duitsland werkzaam was geweest, merkte aan het taalgebruik al snel dat het Duitsers waren en waarschuwde zijn kapitein. Naar later bleek waren het inderdaad Duitsers in buitgemaakte uniformen van de marechaussee in Groesbeek. De brug kon toen echter al niet meer opgehaald worden.

De oude ophaalbrug in Heumen

Er volgde een vuurgevecht dat vele Nederlanders en Duitsers het leven kostte. De Duitsers overmeesterden Nederlandse militairen die, onder schot gehouden, gewonde Duitsers terug over de brug naar een veilige plek moesten brengen. Zo ook pap, die met 3 anderen een gewonde Duitse officier op een deur terug moesten brengen. Met kreten als 'laufen, anders schiesse ich sie kaput' werd onder geweervuur van de Nederlandse militairen die vanuit de kazemat nog tegenstand boden getracht de overkant te bereiken. Alleen Pap en de officier bereikten levend de overkant. De gevangen genomen Nederlandse militairen moesten daarna terug en werden gedwongen de nog schietende Nederlandse militairen over te halen het onnodige verzet tegen de grote overmacht te staken. De meesten hebben dit toen gedaan en zo hun leven gered. Ondanks de verzoeken van Pap en de mededeling 'dat de Duitsers anders een granaat naar binnen zouden gooien', weigerde een enkeling onder de kreet 'ik sterf nog liever voor het vaderland' de kazemat uit te komen en stierf vervolgens helaas ook daadwerkelijk voor het vaderland. Het betekende het einde van de korte, maar hevige gevechten in Heumen bij het Maas-Waalkanaal. Na afloop werden de gevangen genomen Nederlanders op transport gesteld naar een kamp in Duitsland. Van hieruit mochten ze, overigens na de overgave van Nederland, terug naar Nederland. In 1944 moesten uiteraard ook onze ouders met de vader van moeke (die in Milsbeek Jan Janssen uut den bosch werd genoemd) en hun 3 kinderen vanwege het offensief van de geallieerden evacueren, net als alle andere Milsbekers.

Albert met zijn vrouw Döl

Onderweg merkte moeke, dat ze haar gouden horloge vergeten was. Er waren op dat moment, net als in veel andere woningen in Milsbeek, ook in de woning van onze ouders aan de Oudedijk Duitse militairen ingekwartierd. Ze ging terug naar huis en zocht naar haar horloge maar dit werd niet meer teruggevonden. Moeke rook ook, dat het schaap dat ze nog hadden, al op het vuur stond. Met deze geur in haar neus ging ze maar weer terug en sloot ze weer bij de groep aan. Met kar en paard via Goch en 's Heerenberg kwam men uiteindelijk in Vleuten terecht. De hond van de familie Berns liep helemaal mee, maar had het daar in Vleuten blijkbaar niet naar zijn zin en liep weg. Ook zelf had men het daar op het evacuatieadres aanvankelijk niet gemakkelijk. Maar nadat Pap de boer uit handen van het verzet had gered; hij werd verdacht van het zwart verbouwen van tabak en het verkopen tegen woekerprijzen van melk en boter etc. aan verhongerende "Hollanders", heeft het hen aan niets meer ontbroken. Hij redde de boer, door hem onder het bed van zijn vrouw te verstoppen en zelf naar buiten te gaan om te zeggen, dat hij er niet was. Ook na de oorlog, toen er van de zijde van het verzet een onderzoek kwam naar de handelwijze van de boer, heeft Pap hem nog verdedigd. De contacten zijn altijd heel goed gebleven. Na de oorlog werd in Heumen een oorlogsmonument opgericht en ieder jaar werd daar een herdenking georganiseerd. Pap verzaakte daar nooit en ook wij als kinderen en ook onze kleinkinderen zullen deze herdenkingen nooit vergeten. Na afloop van zo'n herdenking was het altijd een komen en gaan van oud-militairen in ons huis aan de Oudedijk. Daar kwamen dan de verhalen los. Wij als kinderen vonden wat vader vertelde soms sterke verhalen. Maar uit wat zijn kameraden vertelden, bleek ons toch wel, dat het geen sterke verhalen waren.

Oorlogsmonument in Heumen

'Proost'

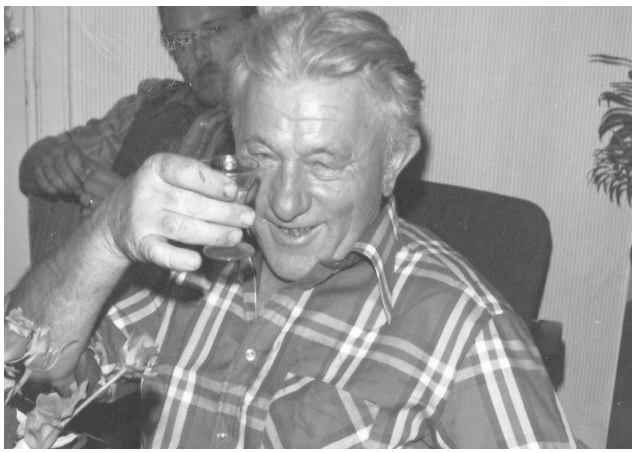

Zij vertelden, dat onze Pap voor niemand bang was geweest en dat hij o.a. een gewonde kameraad (soldaat) over zijn schouder in veiligheid bracht. Hij zat onder een brug, keek een Duitse soldaat recht in de ogen en riep "er is niemand". Bij de laatste keer dat Pap naar de doden-herdenking ging, werd er nog door zijn kolonel gezegd: "Berns, je had gelijk, het waren geen marechaussees maar Duitsers, had ik toen maar beter geluisterd". Jaren later, toen onze vader al was overleden, stonden er op de Oudedijk ineens vier Duitsers op straat en zij vroegen of er nog steeds dezelfde mensen woonden als tijdens de oorlog. Twee van hen bleken de Duitsers te zijn, die tijdens de oorlog in onze boerderij ingekwartierd hadden gezeten als leden van de mortiercompagnie. Het waren de 74-jarige Hans Eiffert uit Buch am Wald en de 76-jarige Ernst Hummel uit Tennenbronn (Schwarzwald). Hans en Ernst vertelden, dat het plan om naar Milsbeek terug te komen al oud was. Zij waren ooit met een zekere Jan Post uit Bergen in contact gekomen en tot de ontdekking gekomen dat Milsbeek vlak bij Bergen ligt. Ze waren nu met hun vrouwen naar Nederland gekomen. De twee families woonden honderden kilometers uit elkaar, maar kwamen nog elk jaar bij elkaar. De twee mannen waren heel emotioneel en vertelden, dat ze indertijd ook huis en haard hadden moeten verlaten, maar gelukkig een vreedzaam beroep hadden gehad in Hitlers troepen. Ze waren voerlui geweest bij de paarden. Ze stelden, dat zij niet als vijanden van Nederland werden beschouwd en dat zij de mensen hier aardig hadden gevonden en de schade van het geslachte schaap wilden vergoeden en dat ook deden. Toen moeke zei dat zij bij terugkeer, op het kruisbeeld aan de muur na, niets meer terug hadden gevonden en dat zelfs de kachel er uit was, reageerden ze met 'dat

zij niets mee hadden genomen en dat de kachel tot de laatste dag dat ze er gezeten hadden nog gebrand had'. Ze vertelden ook, dat de hond terug was gekomen in Milsbeek en iedere nacht voor hen gewaakt had. In december was de mortiercompagnie 14 dagen met verlof naar Duitsland gegaan, waarna ze andere taken hadden gekregen aan het front in Nederland. Het verhaal kreeg vervolgens uitgebreid aandacht in de Gelderlander.

Na 53 jaar geld voor geroosterd schaap

De 74-jarige Hans Eiffert uit Buch am Wald aan de Burgenstrasse is deze week een gelukkiger mens geworden. Zo ook de 76-jarige Ernst Hummel uit Tennenbronn in het Schwarzwald. Na jaren van uitstel hebben ze eindelijk een bezoek gebracht aan Dol Berns-Janssen. Dol moest in het najaar van 1944 met haar gezin haar huis in Milsbeek verlaten omdat de mortiercompagnie van Hans en Ernst er werd ingekwartierd. En de bijna 90-jarige Dol vond het goed dat de oude kameraden haar de hand

evacuatiegebied, waar de mensen van alles eten. Hij loopt terug naar Milsbeek waar de Duitse mortierschutters en de voerlui blij zijn met zijn komst. „Hij heeft iedere nacht voor ons gewaakt", zegt Ernst.

Op 29 december 1944 gaat de mortiercompagnie veertien dagen op verlof in Duitsland, waarna ze nieuwe taken krijgt aan het front in Nederland. Huizen en boerderijen staan ineens verlaten. Wanneer de bevolking van Milsbeek in juni 1945 in het dorp terugkeert, vinden Dol en Albert hun huis helemaal leeg en het kruisbeeld in de

Misschien is het toch maar goed dat Albert Berns het niet meer heeft kunnen meemaken. „Mijn vader heeft in 1940 bij Heumen het kanaal verdedigd tegen de Dutse invasietroepen", zegt zoon Jan Berns. „Die heeft toen heel wat meegemaakt en ze hebben hem zes dagen gevangen gehouden. Ik weet nog niet hoe hij hierop gereageerd zou hebben."

„Het plan om hierheen te komen, is al 25 jaar oud", vertelt Hans Eiffert. Het plan is ontstaan als gevolg van de vakantie van een Bergens gezin in 1974. Jan Post en zijn gezin raakten in contact met de Eifferts en het duurde niet lang of Hans kwam tot de ontdekking dat Bergen vlakbij Milsbeek ligt, waar hij tegen de Amerikanen heeft gevochten en ingekwartierd was. Een paar weken geleden kreeg Jan Post een telefoontje van Guenther, de zoon van Hans Eiffert. „We willen komen."

Afgelopen dinsdag stonden ze de stoep. Met Ernst en zijn vro

erbij. De families wonen honderden kilometers bij elkaar vandaan, maar ze komen nog ieder jaar bij elkaar. Want oude kameraden verliezen elkaar niet graag uit het oog. Carina Berns vertelt dat de twee mannen heel emotioneel waren toen ze voor het eerst oog in oog stonden met de vrouw en de kinderen die 53 jaar geleden door hun compagnie van huis en haard verdreven werd. „Ik voel me gelukkig", zegt Hans. „Er is iets van me af gevallen."

(ADVERTENTIE)

Artikel in de Gelderlander

Boerderij aan de Oudedijk waar Albert Berns tot aan zijn dood in 1991 woonde

'Albert en Döl keerden in mei terug van de evacuatie en 'boerden' verder op hun boerderij aan de Oudedijk, waar ze tot aan hun dood bleven wonen. Over de oorlog bleef Albert altijd emotioneel en dat leidde wel eens tot verhitte discussies. Hij had moeite met de handelwijze van bepaalde NSB 'ers uit Milsbeek waarvan hij vond dat ze in de oorlog niet correct hadden gehandeld. Maar hij had er ook moeite mee hoe na de oorlog sommige mensen uit het verzet wraak namen. Over de Duitse soldaten zei hij soms "die moesten toch ook". Toen ze in 1970 werden uitgenodigd voor een bijeenkomst van het gemeentebestuur van Ottersum en hij daarbij bepaalde personen ontwaarde waarvan hij vond dat ze geen onderscheiding verdienden, maakte hij rechtsomkeert zonder de onderscheiding op te halen.'

Hens Holthuysen, strijder op de Grebbeberg

Door Theo Holthuysen

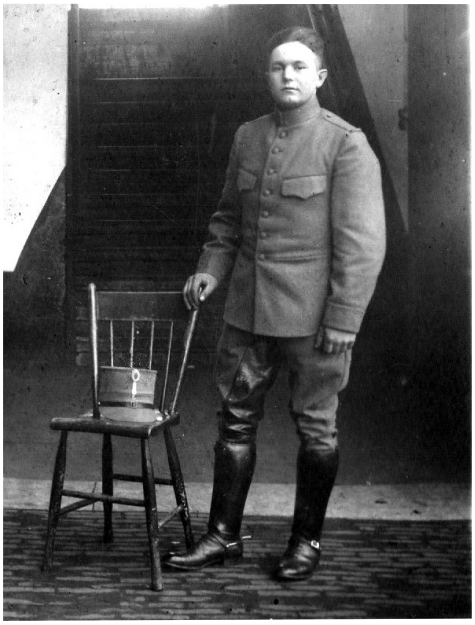

Mijn vader Hens Holthuysen, geboren op 21 april 1913, werd in 1939 opgeroepen om het land te verdedigen. Eigenlijk heette mijn vader Gerrit, maar bijna niemand kende hem onder die naam. Hens Holthuysen was tijdens de mobilisatie in 1939 nog geen Milsbekenaar. Hij woonde, samen met zijn op het Milsbeekse gedeelte van de St. Jansberg geboren Truus Janssen en zijn twee oudste kinderen, in Groesbeek, aan het Binnenveld. Hij was in Mook werkzaam op de kalkzandsteenfabriek. In 1933 heeft hij voor zijn nummer gediend als Huzaar van Bureel te paard in een kazerne in Deventer. In Augustus 1939 werd hij tijdens de mobilisatie opgeroepen en ingekwartierd in Barneveld bij het 8e Regiment Wielrijders.

Hens Holthuysen als huzaar in 1933

De nacht van de inval moest Hens vanuit Barneveld met de fiets al vroeg naar het front. Hij moest een stelling in Stroe verdedigen die van hout en zoden was opgebouwd en die deel uitmaakte van de bekende Grebbelinie. Er werd vervolgens teruggetrokken naar Amersfoort, waar men achter een waterlinie zou komen te zitten. Maar het water bleef uit. Vervolgens werd men weer naar Achterveld gestuurd. Hier raakte men in de strijd verwikkeld. Met zijn kameraad Janssen was hij "voorste ruiter" op de fiets. Dat betekende dat hij zo'n 100 à 150 meter voor de rest uit op verkenning moest. Zijn kameraad was de eerste die sneuvelde. Ook Hens vlogen de kogels links en rechts om de oren, maar hij bleef ongedeerd. Het was al snel duidelijk dat de strijd ongelijk was. De Duitsers hadden zwaar geschut en de Nederlanders alleen maar mitrailleurs en handgranaten. Ook de strijd in man tot man gevechten was ongelijk. De Duitsers gooiden hun handgranaten met behulp van een speciale stok wel zo'n 20 meter verder dan de Nederlanders. Het was een kansloze strijd. Van de 150 man vielen er 42.

Theo Holthuysen met kinderen op bezoek bij het monument in Achterberg

Pap leverde de zwaarste strijd, hoe luguber het ook moge klinken, op het kerkhof in Achterveld. Hij wist zich op een gegeven moment achter een grafsteen op het kerkhof te verschuilen. Zeven van zijn kameraden werden daar krijgsgevangen gemaakt. Terwijl de rest van de Duitsers verder trok, werden zij met een SS-er achtergelaten. Pap zag van uit zijn schuilplaats, dat deze in koelen bloede de eersten fusilleerde. Hij redde vervolgens het leven van de anderen door 'de mof' onschadelijk te maken en maakte zich vervolgens uit de voeten. Een dag voor de capitulatie op 14 mei 1940 werd hij alsnog krijgsgevangene gemaakt. Met anderen in colonne lopend door Arnhem, heeft pap nog geprobeerd te ontsnappen. Dat deed hij door snel door de mensen te glippen en zich te verstoppen in een winkel achter de toonbank. Maar hij werd gevonden en werd met veel geweld weer de colonne ingestuurd. "Ik heb geluk gehad, dat er zoveel omstanders aanwezig waren, anders had ik

dit avontuur waarschijnlijk niet overleefd", zei hij altijd. Hij werd afgevoerd naar Sachsenhausen in Duitsland. Het leven in een krijgsgevangenkamp was zwaar. Pap kreeg er een snee brood per dag en een gekookt koolblad met water. Hij moest gedurende zijn 7 weken krijgsgevangenkamp 35 kg van zijn oorspronkelijke gewicht van 100 kilo prijsgeven. Op 8 juli heeft hij samen met een kameraad uit Nijmegen een vluchtpoging ondernomen. Die is wonder boven wonder gelukt, het kamp was ruim 300 kilometer van de Nederlandse grens verwijderd en zij hebben zich vooral 's nachts verplaatst. Zij gingen van boerderij naar boerderij en kregen onderweg van de boeren wel hier en daar wat te eten. Het waren op het platteland tenslotte ook niet allemaal Hitler aanhangers. Zo is pap heel erg vermagerd weer thuis gekomen bij mam en hun twee kinderen, Hennie (1936) en Theo (1939). Na de oorlog ontving hij het mobilisatie oorlogskruis. Het bestaat uit twee gekruiste dolken en een helm aan de voorzijde. Aan de achterzijde staat de inscriptie 'Den Vaderland Getrouwe'.

Het mobilisatie oorlogskruis

Op 7 februari 1995 werd in de Maas- en Niersbode een artikel aan zijn belevenissen gewijd. Pap heeft eigenlijk haast nooit meer over die periode in zijn leven gesproken. Wij hebben toen in de krant meer gelezen over pap, dan hij zelf ooit aan ons heeft verteld. Op zondag 17 september 1944 openden de geallieerden de aanval op de Waalbrug bij Nijmegen en de Rijnbrug bij Arnhem. In die tijd stonden er op het Milsbeekse gedeelte van de St. Jansberg, de Laote genaamd, 3 boerderijen en de villa van de familie Van Verschuer. Op die plek zat men in feite op de eerste rang om het hele schouwspel gade te kunnen slaan. Zondagmorgen vroeg kwamen de bommenwerpers langs het Reichswald en boven Groesbeek. De geallieerden probeerden de Duitse stellingen uit te schakelen om wat veiliger te kunnen landen in dit gebied. Overal verspreid vielen de bommen en granaten. De scherven vlogen door de ramen tot onder de kachel. Iedereen ging de kelder in waar het veilig leek.

Het open gebied tussen de Holleweg en de eerste huizen in 1944. Bij de zwarte pijl de boerderij van Kühn aan de Zwarteweg, nu bewoond door Nick en Manuela van der Valk

Op meerdere foto's in dit boek zijn witte puntjes en kronkelende lijnen te zien. Achtereenvolgens betreffen dit granaatinslagen (in de cirkel) en loopgraven (bij de witte pijl)

Later werd het rustiger en kwamen er andere vliegtuigen. Sommigen waren voorzien van gliders, die aan dikke nylon touwen werden voortgetrokken en boven de St. Jansberg werden losgekoppeld. Gliders waren zweefvliegtuigen met daarin materieel en ook manschappen. Uit andere vliegtuigen, Dakota's

en transportvliegtuigen sprongen honderden parachutisten. De Amerikanen kwamen ook neer op de landerijen tussen de St. Jansberg en Groesbeek. Zij hadden daar alleen twee stromijten en hun eigen Gliders als beschutting. De Duitsers zaten in het bos en ook rondom ons huis op St. Jansberg 5. Dat was het derde huis vanaf de Holleweg. Er werd over en weer flink geschoten. Vele Duitsers lagen gewond en kermend van de pijn in onze boerderij, die als noodhospitaal was ingericht. Hoe mijn vader het gedaan heeft weet ik niet, maar hij had al heel vlug chocolade en smeerkaas gekregen van de Amerikanen, die zich bij onze stromijten hadden ingegraven. Maar daar blijven, zo midden tussen twee linies op de St.Jansberg, kon onmogelijk. De volgende dag zouden wij door het bos naar Milsbeek vertrekken. Maar onder aan de bosrand aangekomen, werden er opnieuw rondcirkelende vliegtuigen waargenomen. Omdat het in die tijd een groot open veld was voordat je bij de eerste huizenrij langs de Zwarteweg kwam, werd de tocht alsnog gestaakt. Dus maar weer terug naar boven en maar weer de kelder in. De volgende dag is het toch gelukt om de kern van Milsbeek te bereiken. Wij zijn in Milsbeek opgevangen bij de gebroeders Van den Hoogen. Hier mochten wij in de pottenbakkersoven slapen. Er werd een flinke laag stro in gedaan. Vervolgens met de hele familie erin gekropen. Pap en Mam, de 3 kinderen Hennie (8 jaar), Theo (5 jaar) en Martien (3 jaar) en grootvader Dorus Janssen (de Mug). Martien moet niet verward worden met de Martien die men nu in Milsbeek kent. Het was mijn gehandicapte jongere broertje, die tijdens de evacuatie is overleden. Het was krap in die oude oven, maar wel redelijk veilig.

Het gezin Holthuysen, vlnr moeder Truus, Martien, Hennie, schoonvader Dorus Janssen, Theo en Hens

Een paar dagen nadat wij in Milsbeek waren opgevangen, is Pap met Gerrit Derks nog een keer naar de St.Jansberg gegaan om wat kleding en huisraad op te halen. Op een lange ladder hadden zij, zoveel spullen zij konden dragen, opgeladen en zo gingen ze weer terug naar Milsbeek. Op de Zwarteweg aangekomen, werden zij vanaf de St. Jansberg onder vuur genomen. De kogels vlogen hen om de oren. Door greppels en schuttersputjes als bescherming te gebruiken zijn zij met hun vrachtje toch weer veilig bij de gebroeders Van den Hoogen aangekomen. Op de pottenbakkerij was het overigens ook niet altijd veilig, want soms vielen daar ook granaten. Ook werd er soms gewaarschuwd voor razzia's. De Duitsers probeerden zoveel mogelijk werkkrachten te vinden om loopgraven en dergelijke te graven. Alle mannen en jongens, die groot en sterk genoeg waren, moesten zich dan verstoppen om hieraan te ontkomen. Hiervoor hadden ze grote stapels takkenbossen die nodig waren om de oven mee te stoken, zodanig tegen de muur opgestapeld en gerangschikt dat er in het midden een schuilplaats ontstond. Hier moest men zich in dekens gerold soms vele uren schuil houden, tot het sein veilig werd gegeven. Wij, de familie Holthuysen, zijn daar ongeveer 3 weken geweest. Martien, die gedeeltelijk verlamd was, kon daar helaas niet blijven. Hij is toen opgenomen in de verpleegafdeling van Maria-Oord in Gennep. Wij hebben hem daarna nooit meer gezien.

Er waren daar in die pottenbakkerij nog meer mensen. Behalve de familie Van den Hoogen was dat de familie van Grad Derks van Rijksweg 111, die tegenover de pottenbakkerij woonde. De familie Derks was uit hun huis gezet omdat de Duitsers dit in gebruik hadden genomen, Er mocht alleen nog worden gekookt voor de groep mensen die in en rond de pottenfabriek leefde, omdat het anders de mogelijkheden in de keuken van de gebroeders te boven ging. Wij zijn tussen 10 en 20 oktober via de bekende route over Duitsland geëvacueerd en zijn in Jutphaas terecht gekomen. Dat was op een boerderij aan de Nedereindseweg, bij de familie Van Schaik.

Evacuatieadres familie Holthuysen in Jutphaas

We zijn daar heel goed opgevangen en kregen goed te eten. Pap kon daar goed helpen op de boerderij en mam met de huishouding en het eten koken. Elke dag zaten daar zo'n 18 mensen te eten. Dat was de familie Van Schaik, vier personen van ons gezin -opa was ergens anders in Jutphaas geplaatst- en nog wat wisselende mensen, die er dagelijks aan de deur kwamen vragen om wat te eten. Zolang pap en mam geleefd hebben, hebben zij altijd goede contacten onderhouden met de familie Van Schaik. Mijn broertje Martien, die dus achter was gebleven in het Maria Oord te Gennep, is pas veel later, op 21 of 23 december 1944, met de nonnen geëvacueerd. Het was toen heel koud. Martien, die minder weerstand had dan andere kinderen, heeft tijdens die barre tocht een longontsteking opgelopen. Hij is hieraan op 2 februari 1945 in Enschede in het ziekenhuis overleden en daar ook begraven. Wij hebben dit pas vernomen, maanden na de bevrijding, via een brief van zuster Claudiane van het Norbertus Ziekenhuis uit Enschede. Pas in november 1945 hebben we een overlijdensprentje met een foto kunnen krijgen.

Het in de oorlogsjaren overleden zoontje Martien en zijn grafje in Enschedé

'In 1942 werd Hens Holthuysen boer op een van de pachtboerderijen op De Laote van baron Van Verschuer. Die boerderij was tot die tijd gepacht door zijn schoonvader Dorus Janssen (de Mug). Hij werd na de oorlog actief in het Milsbeekse verenigingsleven. Hij was ook 13 jaar raadslid, waarvan 9 jaar tevens wethouder. Rond 1960 bouwde hij op een perceel grond onder aan de Holleweg een tweetal kippenhokken met een bedrijfswoning, om op eigen grond een kippenbedrijf te starten. Zoon Theo ging hier wonen en via een loketje in de muur begon hij hier in 1968 met de verkoop van ijs. In de loop van de jaren is dit uitgebreid tot 'Eethuis De Diepen'.

Martien Tax, per motor de strijd in

Door Trudie Janssen-Tax

Twee Milsbeekse veteranen aan het woord

Hens Holthuisen en Martien Tax

MILSBEEK - De mobilisatie betekende voor de inwoners van onze grensstreek niet alleen dat hier op diverse plaatsen soldaten werden ingekwartierd en dat maatregelen werden genomen die bij een eventuele inval de troepenbeweging van de Duitsers moesten vertragen. Het betekende ook dat vele inwoners werden opgeroepen voor de verdediging van het land. Door de grote Duitse overmacht was de strijd slechts kort en hoefden velen gelukkig niet in aktie te komen. Voor een aantal lag dat evenwel anders. Twee van hen waren de nog in leven zijnde Milsbekers Hens Holthuijsen en Martien Tax.

Hens Holthuijsen was tijdens die mobilisatie in 1939 overigens nog geen Milsbeker. Hij woonde, samen het 1126 R(egiment) I(nfanterie) in Alverna. Hij moest grootmajoor Bender rijden die overal in de regio de posten moest inspecteren. Op die wijze kwam hij onder andere in Milsbeek bij de Drie Kronen en daardoor leerde hij de Milsbeekse Mina Thissen uit de Bloemenstraat kennen die later zijn vrouw zou worden.

De nacht van de inval op 10 mei 1944 moest Martien om 2.00 uur 's morgens nog met de grootmajoor op inspectie en kwam hij ondermeer door Groesbeek. Er was daar op dat moment nog niets te zien. Bij terugkeer in Alverna werd vernomen dat de inval al had plaatsgevonden. Met springstoffen werd men naar de brug in Heumen gestuurd om alsnog te proberen deze de "lucht in te laten vliegen". Maar dit was onbegonnen werk. Wel slaagde men er in de brug met mor-

** Martien Tax in het uniform waarop op de kraag het wielletje van de motorrijders zichtbaar is.*

'In de Gelderlander van 7 februari 1995 heeft onze pap zijn oorlogsverhaal verteld. Met behulp van dat verhaal kan ik zijn oorlogsherinneringen vertellen'.

Krantenknipsel
Gelderlander uit 1995

Onze Pap is geboren op 11 oktober 1913 in Cuijk. Hij was de tweede telg en oudste zoon uit een gezin van 11 kinderen (5 jongens en 6 meisjes), waarvan er een in de oorlog is omgekomen. In 1925 is het gezin verhuisd naar Malden. Pap moest in 1933 voor zijn dienstplicht naar de Ripperda-kazerne in Haarlem. Hij werd daar ingedeeld bij het korps gemotoriseerde troepen. In 1934 heeft hij als militair de vierdaagse gelopen. Omdat bij hen thuis het paard was gestorven, ging hij eind 1935 samen met zijn broer Engel in Duitsland bij boeren werken. Ze gingen daar geld verdienen om een nieuw paard te kopen. Maar bij pap liep dat anders. In plaats van met een paard kwam hij met een motor terug. Toen de oorlog met Duitsland dreigde, werd hij tijdens de mobilisatie opgeroepen en werd hij in Alverna ingedeeld bij het Regiment Infanterie. Zijn broer Engel ging vervolgens vrijwillig in dienst om bij hem te zijn. Hij moet gezegd hebben 'ik laot mien bruur toch nie kapot schiete'.

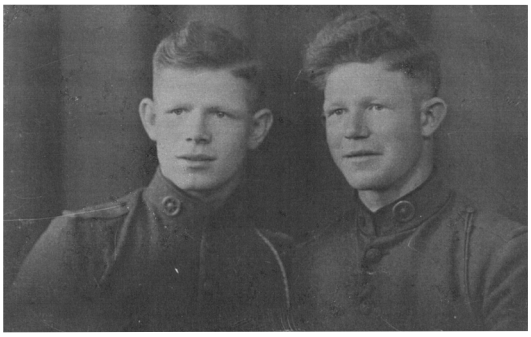

Samen op de foto,
links Engel en rechts Martien

Pap moest tijdens de mobilisatie grootmajoor Bender rijden, die in deze omgeving de mobilisatieposten moest inspecteren. Zo kwam hij onder andere in Milsbeek bij de Driekronen en in de Bloemenstraat en daar leerde hij Mina Thissen (ons mam) kennen, waar hij na de oorlog op 2 oktober 1947 mee is getrouwd.

Trouwfoto van Martien en Mina

In de nacht van de inval op 10 mei 1940 moest hij met de grootmajoor op inspectie en kwam hij ondermeer in Groesbeek terecht. Op dat moment was daar nog niets te zien maar bij terugkeer in Alverna werd er medegedeeld dat de inval had plaats gevonden. Met springstoffen werd men naar de brug in Heumen gestuurd om te proberen deze de lucht in te laten vliegen, maar het was al te laat. Wel heeft men nog aan de strijd om de brug deelgenomen. De actie kostte wel een van de maten van Pap het leven. Na de aanval op de brug in Heumen moest hij met luitenant Preumel op verkenning uit naar de brug in Hatert. Alles zat echter al vol Duitsers en ze werden

op een gegeven moment dan ook door hen ontdekt en kwamen onder vuur te liggen. De motor van de luitenant werd kapot geschoten en Pap kreeg een granaatsplinter in zijn arm en een schampschot op de duim. Achter op de motor van Pap wisten ze alle twee echter te ontkomen. Via Alverna, Woezik en Beuningen werd er daarna terug getrokken. In Tiel werd er nog een pontonbrug geslagen om de Waal over te komen. Velen deserteerden onderweg maar pap deed dat niet en kwam via Zoelmond en Rhenen in de gevechten op de Grebbeberg terecht. Over de gevechten op de Grebbeberg heeft pap nooit veel verteld, dit was te emotioneel. Ze hebben het daar heel zwaar gehad. Ook pap zijn kameraad Hend de Klein, de schrijver van het boek 'Als de rogge rijpt', raakte daar zwaar gewond en werd voor zijn leven blind.

Martien op de motor tussen zijn dienstkameraden

Kameraad en bekende schrijver Hend de Kleijn

Zelf is pap daar krijgsgevangen genomen en afgevoerd naar Luckenwalde bij Berlijn. Thuis dachten zijn ouders dat hij gesneuveld was, maar ineens kwam er een klompje met de post. Hierin had hij met een zakmes zijn naam en Luckenwalde uitgesneden.

Houtsnijwerk Martien met zijn initialen

Zodoende wisten zijn ouders dat hun zoon nog leefde. Na ongeveer zeven weken kwam hij sterk verzwakt en doodziek door longontsteking weer terug in Nederland. Maar pap overleefde de strijd. Na de oorlog werd pap onderscheiden met het oorlogsherinneringskruis met gesp voor bijzondere krijgsverrichtingen.

'Na hun trouwen in 1947 is pap in Milsbeek aan de Zwarteweg gaan wonen. Ook zijn broers Jan en Andre trouwden nog met een Milsbeekse en kwamen in Milsbeek wonen. Martien en Mina, die in 1981 stierf, kregen 3 dochters, Trudie, Bets en Miep. Martien werd een bekende Milsbeker en werd o.a. in 1954 de eerste koning van Schutterij Lambertus, hij stond aan de wieg van de oprichting van de visclub en van schutterij 'De Milsbeek', was vaandeldrager van de fanfare en altijd verkleed op het carnaval aanwezig. Maar zijn grootste hobby was het stropen. Vele Milsbekers deden ook op hem een beroep als er wat 'ongedierte' opgeruimd moest worden. Hij overleed op 31 december 1998 op 85 jarige leeftijd.'

De dans ontsprongen

Door Koen Berns

Vat, want zo werd hij bij ons genoemd, was geboren op 26 december 1876 en had uiteraard de Eerste Wereldoorlog, toen de Duitsers Nederland niet zijn binnengevallen, nog meegemaakt. Er werd heel veel gesmokkeld in die tijd en er is, volgens Vat zijn verhalen, door een aantal mensen uit Milsbeek heel veel geld met de smokkel van vee verdiend. Om op te scheppen zouden die mensen zelfs soms met bankbiljetten de sigaren hebben aangestoken. Hij heeft ook nog vaak het verhaal verteld, dat hij dacht dat er in de Eerste Wereldoorlog in Duitsland een keer op hem geschoten was. Dat was toen hij in Frasselt aan de andere kant van het Reichswald na een houtverkoop was blijven 'plekken'. Mooi in de olie (te veel gedronken) moet hij midden door het Reichswald op de fiets op huis aan zijn gezwalkt. Ineens had hij onder zich een enorme knal gehoord en was hij van de fiets gevallen. Hij had gedacht dat er op hem geschoten was omdat men hem voor een smokkelaar aan zag en op de vlucht was geslagen. Toen hij uiteindelijk om 4 a 5 uur 's morgens weer een beetje nuchter thuis in Milsbeek aan kwam, ontdekte hij dat hij alleen een klapband had gehad. Nadat zijn eerste vrouw Aant Lamers al in 1922 overleden was, Truus (Pik), Wim, Albert en Nel (Brouwers) waren kinderen uit zijn eerste huwelijk, hertrouwde Vat in de moeilijke dertiger jaren in 1936 met mijn moeder Kee van Sleeuwen. Zij was eerder getrouwd geweest met Bertus Broeks, die in Cuijk woonde. Ze bracht zes kinderen uit dat huwelijk mee naar Milsbeek. Dat waren Jo, Riek, Martien, Bets, Nölleke en Bert. Aan het begin van de oorlog bestond ons gezin, behalve Vat en Moet, nog uit mijn halfzus Nölleke, mijn jongere broertje Cor van 2 jaar en ikzelf. Bertje was rond 1940 gestorven en de anderen waren inmiddels het huis uit.

Koen met zijn vrouw Kee in 1940

Nölleke, 11 à 12 jaar oud,
zij trouwde later met Gerrit Derks

In mei 1940, toen de Duitsers binnenvielen, was ik nog net geen 4 jaar, maar het heeft blijkbaar zo'n indruk op me gemaakt dat ik het me nog wel degelijk kan herinneren. Ik weet nog dat ik bij Vat aan de hand er naar heb staan te kijken, hoe de Duiters te paard door de Onderkant kwamen en dat hij ze in het Duits verwelkomde. Alhoewel hij beslist geen lid van 'de partij' was begroette hij ze uit angst met 'Deutschland über alles'. Hij kon goed Duits, omdat hij in zijn leven heel veel in Duitsland had gewerkt; vroeger in de grasbout in 'het leeg' (omgeving Kranenburg) en in de graanbout 'in het hoog' (omgeving Goch). In de dertiger jaren dreef hij met zijn zonen Albert en Wim handel in Duitsland met o.a. stro, aardappelen en kolen en ging hij markten in Kleef. In de Tweede Wereldoorlog brandde de boerderij van ons al in maart 1943 af. Het had echter niets met de

oorlog te maken. Waarschijnlijk was de brand door iemand aangestoken. Het achterhuis brandde helemaal af. Met hulp van de buurt en enkele voorbijgangers kon met de pomp en emmers water de brandmuur nat worden gehouden, waardoor het woongedeelte bleef staan. Het vee kon gedeeltelijk gered worden en werd in de buurt ondergebracht bij dochter Nel, die gehuwd was met Wim Brouwers. Die woonde toen in het oude boerderijtje van Dora Koenen-Groenen, dat nu in half vervallen staat nog steeds aanwezig is in de Onderkant. Gelukkig had men ook het paard tijdens de brand nog uit de stal weten te krijgen en dat zou later nog goed van pas komen.

Toen de hel in september 1944 losbarstte, zat ik net als veel andere Milsbekers in de Hoogmis. Pastoor Hoefnagels maakte halverwege een eind aan de mis omdat er een verschrikkelijk geweld losbarstte. Ik was toen 8 jaar en moest moederziel alleen op huis aan. Toen ik op de hoek Zwarteweg/Onderkant tegenover Bart Janssen (Bart uut de straot) was, werd ik door een Duitse soldaat in een schuttersput getrokken en ben daar in blijven zitten totdat het wat rustiger werd. Toen ben ik zo hard als ik kon naar huis gerend en voelde ik me bij Vat en Moet weer wat veiliger. Van de tijd vanaf 1944, toen wij in september in de vuurlinie kwamen te liggen, weet ik natuurlijk al iets meer. We kregen toen een 100-tal Duitse soldaten in huis en voor hen kwam de gaarkeuken langs. Aan de andere kant van de weg, waar nu de varkenshokken staan, stonden 7 kanonnen. Elke morgen was er een exercitie en dat vonden wij als kinderen natuurlijk erg mooi. En als de commando's kwamen, om met de kanonnen te gaan schieten in de richting van de Plasmolen en Groesbeek, was het voor ons natuurlijk prachtig. Maar als er dan terug werd gevuurd moesten wij rap de schuilkelder in. De Duitse militairen waren misschien nog wel banger dan wij en kwamen dan ook soms in onze eenvoudige schuilkelder, die gezien vanaf de Onderkant achter het huis lag (eigenlijk de voorkant). Ze dachten dat daar niet op geschoten zou worden. Vat koos soms voor de omgekeerde oplossing, omdat de schuilkelder van de soldaten uiteraard veel beter was.

Bij de pijl de woning van familie Berns aan de onderkant in december 1944

Wat ik me ook goed herinner, is de dag, dat de Duitsers ons paard wilden vorderen. Dat was omdat de Duitsers kruiend met munitie naar het front in Plasmolen moesten. De buren Driessen, Groenen en Peeters (de Snep) stonden paard en kar af, maar Vat zei: 'Das Pferd können sie nicht bekommen', waarop de Duitser zei: 'Dann schiesse ich Sie kaputt'. Vat antwoordde met: 'Dann schiessen Sie mir mar kaputt, mar das Pferd bekommen Sie nicht, dann fahre ich selbst wohl nach Plasmolen'. Uiteindelijk werd de munitie overgeladen op de kar van Vat en ging het met alles op Plasmolen aan. Op het einde van de Langstraat moet Vat alles afgeladen hebben en werd door de soldaten nog 'mit schönen dank' afscheid genomen. Overal langs de weg hadden door de soldaten achtergelaten kruiwagens gestaan, die Vat op de terugweg op zijn kar laadde. Hij heeft dan ook altijd met een heel tevreden gezicht dit verhaal verteld, dat hij niet alleen zijn paard had kunnen houden maar er ook nog 4 kruiwagens aan had over gehouden (die overigen na de terugkomst van de evacuatie weer allemaal verdwenen waren). Uiteindelijk moest iedereen gaan evacueren. Bij ons werd door kerkbestuurslid Piet van Benthum in opdracht van de pastoor aangezegd dat er de volgende morgen vertrokken moest worden. Er

werden nog wat dingen in de grond gegraven, wat andere spullen op de kar geladen en verder moesten we alles wat we hadden achterlaten. Een geluk bij een ongeluk was, dat er bij ons niet zoveel was. ‘s Morgens gingen we naar dochter Nel om samen te vertrekken. Wim (Brouwers) had de boodschap niet durven vertellen aan Nel. Zij moesten, onder andere met hun 6 weken oude zoontje Piet, nog veel minder voorbereid vertrekken. Gelukkig had Vat de kar en het paard nog en konden we daarmee op stap. Op de kar zaten 3 oude Milsbeekse mensen die slecht ter been waren. Cor en ik zaten in de rosdoek (voerzak) die onder de kar hing. Onderweg hebben we veel honger geleden. Moet moest langs de deur bedelen voor wat eten. Als ze weer een boterham had gekregen, werd die doormidden gedaan en dan kregen Cor en ik ieder een helft, terwijl het mens zelf broodmager was.

Koen en Cor Berns

Aanvankelijk kwamen we in Maarssen terecht bij een zeer streng gereformeerd gezin waar het al streng veroordeeld werd als Moet uit de kerk, zoals ze dat in Milsbeek gewend was, boodschappen deed. We verrekten daar van de honger. Via vrijgezel oom Albert van Sleeuwen die in Amsterdam woonde zijn we naar Nunspeet vertrokken. Alleen Nölleke bleef in Maarsen achter om op de kinderen van de familie te passen. In Nunspeet zaten we in een planken keet die eigenlijk bedoeld was als een zomerhuisje voor de toeristen die naar de Veluwe en de Zuiderzee kwamen. Vat en oom Albert zaten in een woonwagen in het bos. Na een tijdje hebben we geen honger meer geleden, want weer kwam het paard met de kar goed van pas. Oom Albert kende de streek goed, toog met paard en kar samen met Vat naar Dedemsvaart om aardappelen te halen en kwam met een volle kar terug. In 1945 kwam de bevrijding en in mei kwamen we weer thuis. Alles was kapot en heel Milsbeek lag in puin. Dat kleine beetje dat Vat en Moet achter hadden moeten laten was ook nog verdwenen. Niet alles was door de soldaten weggehaald. Het bleek, dat een deel van de spullen die nog in de huizen waren achtergelaten, door personen, die eerder terug waren gekomen uit de huizen was gesleept en dat er zelfs handel mee werd gedreven. We zijn ook nog getuige geweest van een verschrikkelijk ongeluk toen de buren thuis kwamen en waar in totaal 5 doden vielen. Ik zie de witte schimmel van degene die de mensen thuisbracht en ook verongelukte nog op de weg staan. Onze vat is zich later nog een keer kapotgeschrokken. Vat was namelijk al een paar keer bij Jan Gerrits om het huis gaan kijken en had gezien dat zij nog niet thuis waren en dat er in het schop nog prima ‘eigen teelt’ pruumtabak hing te drogen. Hij had daar niet helemaal van af kunnen blijven. Met wat springen lukte het hem iedere keer om er stukjes van af te plukken zodat hij weer lekker wat te prumen had. “Kijk”, zei Van Kessel van de rijkspolitie, ”daar in dat schop liggen nog meer van die dingen, waar dit ongeluk mee gebeurd is” en hij wees naar de plek in het schop waar de rest van de pruimtabak nog hing. Daar had Vat de afgelopen dagen staan springen om stukjes tabak te kunnen bemachtigen. Hij besefte toen, dat hij met al zijn gespring om wat pruumtabak te bemachtigen, maar net de dans van een noodlottige ontploffing was ontsprongen.

‘Koen en Cor Berns wonen nog steeds aan de Onderkant.Koen werd uiteindelijk de opvolger van Vat op de boerderij aan de Onderkant. In 1962 bouwde hij de eerste varkensstal aan de overzijde van de weg waar ooit de kanonnen van Duitsers opgesteld stonden. In de jaren erna begon hij op de zandgrond met de verbouw van het witte goud (asperges) en kocht hij vervolgens de boerderij Heijtigshof van Wim en Antoon Dinnissen in het Achterbroek. De kinderen Coen-Jos en Bertie-Pierre volgden vader Koen op de boerderij op, die we vandaag de dag als een bejaarde wielrenner op zijn renfiets nog overal tegen komen.’

Jan Grutters, eerste Milsbeekse oorlogsslachtoffer

Door Wim Bindels

Jan Grutters was het eerste slachtoffer uit Milsbeek dat het leven liet tijdens de Tweede Wereldoorlog. Jan was de op een na oudste zoon uit het gezin van Nad en Dien Grutters. Ze hadden een keuterijtje aan de Oudebaan. Vader Nad was in 1917 al vroeg overleden en 'Nad zien Dien' was met 5 kleine kinderen achter gebleven. Dat waren Bernard, Jan, Hendrik en Gerrit (Giesje). Bernard, de oudste zoon, was begin vorige eeuw 'naar de mijn' vertrokken om daar ondergronds werkzaam te zijn. Hij werkte in de staatsmijn Maurits en woonde in Lutterade. Hij trouwde daar en er werden 5 kinderen geboren uit dit huwelijk.

Bernard Grutters

Broer Jan moet in de moeilijke dertiger jaren toen er, zeker ook in onze omgeving, veel werkloosheid was, op suggestie van zijn broer naar Zuid-Limburg vertrokken zijn om daar werk te vinden. Hij zou bovengronds in de staatsmijn Maurits als constructiebankwerker werkzaam zijn geweest. Hij was nog vrijgezel en bij zijn broer Bernard in de kost. Regelmatig pendelde hij met trein en bus naar zijn ouderlijk huis aan de Oudebaan in Milsbeek.

Jan Grutters, een knappe Milsbeekse vrijgezel

Gebombardeerde huizen in de buurt van station Lutterade en de Rijksweg-Zuid in Geleen. *foto's archief Heemkundevereniging Geleen*

De zwartste nacht uit de geschiedenis van Geleen

Door Peter van de Berg

GELEEN • De achttienjarige Gus Pelfers ging 5 oktober 1942 zoals elke dag naar zijn werk op de staatsmijn Maurits in Ge-

Zaterdag is het precies zestig jaar geleden dat Geleen werd getroffen door een zwaar luchtbombardement. Engelse vliegtuigen, op weg naar het Duitse Aken, gooidem hun lading bommen uit boven de gemeente in de Westelijke Mijnstreek. De toedracht van die vergissing is nooit helemaal ontrafeld. De actie kostte 83 mensen het leven, bijna 3000 Geleners raakten dakloos.

weg waren naar Aken en h Ruhrgebied en per ongel hun bommen dropten op verkeerde plaats. In het ze slechte weer bereikte uiteinc

Op 5 oktober 1942 moet Jan Grutters in Lutterade in de omgeving van het station zijn geweest. Het was het moment dat er door de Britten per vergissing een bombardement werd uitgevoerd. Het was de bedoeling om het Duitse Aken te bombarderen, maar de Engelse vliegtuigen gooiden hun lading uit boven de westelijke mijnstreek en in het bijzonder boven Geleen en omgeving. De geallieerde vliegtuigen strooiden in totaal 12.000 brandbommen, 36 zware brisantbommen en een groot aantal fosforbommen uit over de gemeente Geleen. De gevolgen waren verschrikkelijk, de bommen lieten een spoor van dood en verderf achter. De actie kostte 83 mensen het leven, bijna 3000 Geleners raakten dakloos. Het staat bekend als de 'Zwartste nacht uit de geschiedenis van Geleen'. De toedracht van die vergissing is nooit

helemaal opgehelderd. Er is n.l. ook het verhaal, dat Geleen 'plat' zou zijn gegooid, om de staatsmijn Maurits en de cokesfabriek uit te schakelen. Zeker is dat de verschrikkelijke gevolgen zich ook tot in Milsbeek uitstrekten. Waar Jan Grutters zich op dat moment precies bevond, is niet helemaal duidelijk. Zeker is in elk geval dat de staatmijn Maurits, waar hij bovengronds werkzaam was, zwaar werd getroffen. Hij zou in de omgeving van de mijn nog in een schuilkelder zijn gevlucht, maar dat heeft zijn leven niet kunnen redden.

De omgeving waar Jan Grutters het leven heeft gelaten

Begrafenis van de slachtoffers in Geleen

Er is een drietal gedenktekens opgericht. Een in Lindenheuvel, een op het kerkhof van Oud-Geleen en een op het kerkhof van Lutterade. Het monument op het kerkhof van Lutterade bevat de naam van onze dorpsgenoot Jan Grutters.

Het gedenkteken op het kerkhof van Lutterade, met rechtsonder de naam van Jan Grutters, het Milsbeekse slachtoffer

Dit verhaal is gebaseerd op de gegevens die ik gekregen heb van Riet en Leo Grutters, alsmede van de heemkundevereniging Geleen. Het grootste deel van de foto's werd ook door deze vereniging beschikbaar gesteld. Riet is de dochter, die zijn vrouw Marie meebracht, toen Hendrik Grutters er in 1948 mee trouwde. Zij is getrouwd met Martien Grutters, een van de 4 kinderen van Bernard Grutters. Ze wonen met hun 2 kinderen in Luttenrade. Leo heeft de boomkwekerij van zijn vader Hendrik omgebouwd tot een hoveniersbedrijf. De andere broers van Jan, Albert en Giesje, startten, aanvankelijk nog met Bernard, op de plaats waar aan de Oudebaan ooit hun ouderlijk huis stond, een bloempottenfabriek.'

Op het verkeerde moment en plaats

Door: Ciska Bouhuis-Kerkhoff

Mijn naam is Ciska Bouhuis-Kerkhoff en ik ben een dochter van Frans Kerkhoff, de Milsbeekse dorpssmid, die indertijd aan de Rijksweg zijn smederij had. Vader en moeder hadden twaalf kinderen, vier jongens en acht meisjes. Ik was de op een na jongste dochter. Frans was de jongste zoon en was anderhalf jaar jonger dan ik. Onze in 1931 geboren zus Nelly was de jongste. Het is logisch dat Frans en ik veel met elkaar op trokken.

Het gezin Kerkhoff bij de Zilveren bruiloft in 1933. Boven vlnr: Lambert, Willy, Tonia, Marie, Dora, Gerrit en Jan. Beneden: Cisca, vader Frans, Nelly, Frans, Moeder Anna, Annie en Stientje

Moeder was in 1941 overleden. Frans, mijn jongste broer, ging iedere dag met de stoomtram, waar broer Jan machinist was, naar Nijmegen. Hij zat daar op de ambachtsschool aan de Kronenburgersingel. Hij wilde smid worden en te zijner tijd de smederij van zijn vader overnemen. Mijn zus Willy was getrouwd met Theo Huisman en woonde in de Dominicanenstraat in Nijmegen.

Even er op uit in de oorlogstijd: Boven Theo Huisman met Willy en beneden vlnr Nelly, Cisca en Frans

Frans was op een dinsdagmiddag in de Dominicanenstraat gaan lunchen bij mijn zus. Haar man was filmoperateur en Frans kreeg van hem vaak een vrijkaartje voor de bioscoop. Na het afblazen van het eerste luchtalarm, maakte Frans aanstalten om naar school te gaan. Mijn zus wilde hem niet laten gaan, omdat er nog zoveel vliegtuigen in de lucht waren. Maar Frans riep nog naar mijn zus dat hij heel hard zou lopen en dat hem dan niks kon overkomen. Kort daarna vielen de bommen. Vanuit Milsbeek zagen we de zwarte rook boven Nijmegen en we maakten ons meteen zorgen om Frans. Telefonische verbinding, wij hadden in die tijd al telefoon als EHBO-post, konden we niet krijgen en met angst in het hart werd elke stoomtram uit Nijmegen opgewacht. Iedereen had verschrikkelijke verhalen over doden en gewonden en over straten en gebouwen,

die in brand stonden. In een van de trams zat Willie van Bergen, die altijd met Frans samen naar school reisde. Hij was helemaal overstuur en kon geen woord uitbrengen toen wij hem aanhielden. De volgende tram werd afgewacht. We spraken elkaar moed in. Hij zou wel ergens aan het helpen zijn en niet weten dat wij ons ongerust maakten. Maar inwendig stonden we doodsangsten uit, vooral toen hij ook niet in de laatste tram zat. Van mijn zus hoorden we daarna dat haar man Theo Huisman direct de stad in gegaan was om overal te zoeken, maar hij had hem niet gevonden. De volgende dag kwam mijn broer Lambert, die in Venray verpleger was, ook naar Nijmegen. Hij heeft Frans in de veilinghal gevonden en geïdentificeerd. Hij zag er verschrikkelijk uit. Op de kist lagen zijn schooltas, zijn schoenen en enkele kledingstukken met een briefje, dat hij op de Kronenburgersingel voor het huis van dokter Peljak was gevonden. Na de identificatie is de kist meteen dichtgeschroefd.

Broer Lambert Kerkhoff, die verpleger was in Venray en Frans identificeerde

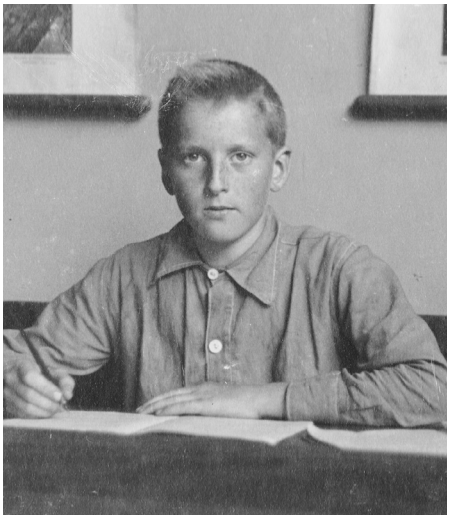

Foto lagere school Frans kerkhoff

Frans vol trots op de foto voor de ambachtsschool in Nijmegen

Thuis zei mijn vader steeds maar, dat hij blij was dat moeder dit niet meer had hoeven meemaken, maar ook voor vader en ons allemaal was dit natuurlijk een verschrikkelijke, diep in het leven ingrijpende, gebeurtenis. We kregen het bericht dat we maar met een paar mensen op 26 februari naar de algemene begraafplaats mochten komen. Daar ben ik toen met Lambert naar toe geweest. Vanuit de stoet zag ik voor het eerst de platgegooide stad. Dat waren afschuwelijke beelden. De week na het bombardement is Frans naar Milsbeek overgebracht. Die begrafenis vergeet ik nooit meer. We waren met de familie naar de Rijksweg gelopen om de kist op te wachten en daar stonden alle leerlingen van de ambachtsschool en die van onze cursus voor het middenstandsdiploma, waar ik samen met Frans op zat. Daar hadden we heel veel steun aan."

'Cisca was 18 jaar, toen haar broer Frans in 1944 verongelukte bij het bombardement van Nijmegen. Ze is later gehuwd met Driek Bouhuis uit Plasmolen en exploiteerde, tot het moment dat dit aan Frans Cobussen werd verhuurd, het Hotel-Cafe-restaurant Bergzicht in Plasmolen. In 1991 verhuisde ze met haar man Driek naar een bejaardenwoning aan het Kerkpad in Middelaar. Sinds 2009 woont ze in het seniorencomplex 'De Liebermanhof ' in Gennep.'

Inval en bezetting op de Oudedijk

Door Henk Peters

De inval was op 10 mei 1940. Rond 5 uur `s morgens stond ik samen met mijn vader en moeder buiten naar de lucht te staren. De Duitsers waren Nederland binnengevallen. De buurman, Herman Laracker, kwam al snel naar ons toegelopen. Ja hoor, wat we al zo lang verwacht hadden was een feit. De Duitsers kwamen met veel machtsvertoon in de lucht naar het westen gevlogen. We tuurden geregeld naar de Maasbrug in Gennep of die nog over de Maas lag. Daar was vader alles aan gelegen want hij werkte bij Rijkswaterstaat als kantonnier en had het gebied van Sambeek tot Grave. Omdat de mobilisatie afgekondigd, was mocht mijn vader niet meer bij de brug in de buurt komen. Daar lagen allemaal Nederlandse soldaten, in loopgraven en kazematten, die er nu nog steeds als stille getuigen staan. Aan de brug waren springstoffen bevestigd om de zaak op te blazen. Er gebeurde niets. De soldaten hadden grind in plaats van munitie in de kisten. Dit hebben we achteraf gehoord.

De oude spoorbrug over de Maas in Gennep

Bij de grensovergang Hekkens van Duitsland naar Ven-Zelderheide, Ottersum en Milsbeek hing als een baken een heel grote ballon in de vorm van een zeppelin in de lucht. Deze moest als baken voor de vliegtuigen dienen. Schoolgaan was er de eerste dagen niet bij, maar hier werd al gauw een einde aan gemaakt. Het dagelijks gebeuren nam zijn eigen plaats weer in. In feite merkten we niet echt veel van de Duitse bezetting en ook de soldaten zagen we nauwelijks. Later bleek dat alles sluipenderwijs gebeurde. Milsbeek fluisterde volop. Ook kleine potjes hebben oren, vooral als de grote mensen in bedekte termen gingen spreken, waren we een en al oor. Veel namen van mensen in Milsbeek en hun gezinnen werden aangeduid als NSB'ers en in een aantal gezinnen was een zoon, die bij de SS was. Een van hen is naar het oostfront gestuurd en nooit meer in Milsbeek teruggekeerd. De inwoners van Milsbeek begonnen elkaar te wantrouwen. De bonkaarten werden ingevoerd en moeder was er als de kippen bij om uit te tellen hoeveel we voor acht monden en mondjes konden kopen en hoe lang de kaart geldig was. Over papieren rompslomp gesproken!! Echte honger hebben we geen van allen in Milsbeek geleden. De meeste inwoners hadden wel een klein gedoetje, oftewel een keuterboerderijtje.

Distributiestamkaart Henk Peters

De mensen uit de stad, vooral Nijmegen, gingen de boer op en werden vaak op de meest misselijke manier afgezet. Zo kwam er veel zwart geld binnen. De middenstand, zoals bijvoorbeeld de bakker, vroeg de hongerlijdende stadsmens abnormaal hoge prijzen voor brood en boter. Zonder distributiebonnen natuurlijk. Ook alle andere eetbare artikelen gingen duur van de hand. De grote en kleine boeren brachten zo af en toe op de fiets, driewieler, handkar of boerenkar graan naar de molenaar in Milsbeek, Ottersum of Ven-Zelderheide. Daar kon men dan weer wat mee doen, gift, gebruik of misbruik? Dat hing voornamelijk van het karakter van de eigenaar af. Intussen kregen de schoolkinderen af en toe een sinaasappel op school.

De twee juffen en de twee meesters stonden erbij en alles werd eerlijk verdeeld. In diezelfde tijd kregen we als schoolkinderen een opdracht om onder toezicht van leraar of lerares beukenootjes te gaan rapen bij de Plasmolen. We moesten wel alles inleveren. Tussen 1941 en 1944 kregen we geen echte koffiebonen meer te zien en met de thee was het al precies eender. Ook daar was weer een antwoord op. Rogge, ja rogge. Die werd door moeder in de koekenpan op het fornuis gezet. Het begon door het hele huis te stinken. Eenmaal bruin ging het de koffiemolen in. Ja, met veel fantasie rook en proefde je koffie. En dan de thee! Ook daar had de afgezant van Hitler iets op gevonden. Tegen de herfst werd de kinderen opgedragen theeblaadjes te gaan knippen lees: -blaadjes van braamstruiken-. Deze blaadjes werden in zakken (die waren er wel genoeg) verzameld en moesten thuis in zon en wind wat drogen. Daarna konden we de voorraad gedroogde blaadjes inleveren op een verzamelpunt in Milsbeek. Een beetje vocht erover en het gewicht was iets gunstiger voor de jonge oogsters. Eigenlijk leefden we als jeugd vrij onbezorgd. Vader en moeder vingen de klappen wel voor ons op. Wat die allemaal doorstaan hebben met hun angsten en zorgen werd niet aan ons zessen meegedeeld.

Familiefoto gezin Peters in 1945 op het evacuatieadres in Achtienhoven bij het huwelijk van de oudste dochter van de familie Lam; vooraan moeder Marie Peters-Kortenhof en vader Tien Peters met Ida en daar achter v.l.n.r. Cor, Henk, Marie, Martha en Gijs

Mijn oudste zus Marie ging in 1943 naar de huishoudschool in Nijmegen. Deze school was gelegen aan de Groesbeekseweg. Intussen waren de kontakten van een lerares van de huishoudschool, een zekere mejuffrouw Kalkman en mijn ouders vrij geregeld te noemen. Mej. Kalkman had mooi bestek en leverde dat maar al te graag in voor boter, melk en een stukje van het varken. Zij werd wel eens uitgenodigd om mee te eten " wat de pot schaft". Ze was een vrolijk en gelukkig mens als ze bij ons was. Ik herinner me haar als een heel deftige dame. Rechtop en niet bang. Een andere zorg was echter het gedrag van mijn zus. Zij had op het station in Nijmegen een -zoals ze het tegenwoordig noemen- een hangplek gevonden. Daarom hadden mijn vader en moeder mej. Kalkman gevraagd om mijn zus zolang op de school te houden totdat de tram op de St. Annastraat in Nijmegen naar Milsbeek vertrok. Zo is het ook gebeurd en ze bleef op school . Op 22 februari 1944 werd Nijmegen, men zegt per vergissing, gebombardeerd.

Op die dag was mijn vader werkzaam aan de Maas in Grave. Ook daar was over een afstand van maar 12 km het bombardement van Nijmegen duidelijk doorgedrongen. Het was een hectische dag. Door de verschrikkelijke bommenregen op Nijmegen dwarrelden in Grave bij de brug en sluis allerlei papieren neer, uit Nijmegen afkomstig. Toen vader thuis kwam op de fiets van Grave via Mook naar Milsbeek omstreeks 6 uur, was Marie er nog niet. De familie Peters zat in zak en as. Toen konden vader en moeder hun zorgen voor ons niet meer verborgen houden. Telkens weer op de fiets naar de tramhalte in Milsbeek of naar de Drie Kronen, een tramhalte tussen Milsbeek en Ottersum, maar geen Marie. Rond tien uur 's avonds kwam er wat verkeer van Nijmegen naar Gennep en ja hoor, ze was er bij. Goed dat ze geluisterd had naar mej. Kalkman. Vrij kort daarna hoorden we van twee nichtjes van ons, die allebei in Nijmegen werkten, wat voor een verschrikkelijke taferelen zich daar hadden afgespeeld. Op de St. Annastraat hadden ze over de lijken heen moeten stappen om maar niet meer verder te praten over al datgene dat daar omheen te zien was. Het station was totaal plat gesmeten. Frans Kerkhof overleefde het bombardement van Nijmegen

niet. In 1944 gebeurde er nog iets dat je niet snel vergeet. Iedereen lag in bed, alleen Ida, de jongste lag in de kinderwagen, bij vader en moeder in de slaapkamer. Normaal stond de kap van de wagen altijd omlaag. Dit keer niet en maar gelukkig ook. Opeens een geweldige dreun, klap, gedonder, eigenlijk niet te omschrijven. Met z'n allen begonnen we te gillen en te schreeuwen. Op dat moment wisten mijn vader en moeder dat hun kroost nog leefde. De deur van de slaapkamer van mijn ouders tussen het nieuwe gedeelte van het huis en oude gedeelte, was ontzet. Met nogal wat geweld wist vader de deur open te krijgen. Ongeveer 200 meter voor ons huis was een vliegende bom, een V-1 ingeslagen. Van slapen kwam niet veel voor de oudsten. Bij daglicht zagen we dat de ravage enorm was. De voorgevel van ons huis was vanuit de nok tot aan de fundering totaal gescheurd en de ruiten waren door de luchtdruk naar binnen gedrukt. Dank zij de opstaande kap van de kinderwagen had Ida, een baby van toen 7 maanden geen enkele glassplinter over zich heen gekregen. Dakpannen lagen door de luchtdruk in golven op het dak en de rest lag op de grond. Het leek of ons huis een permanent gehad had. Er was een enorm gat geslagen en er waren later 78 karren zand nodig om het weer dicht te maken. Omdat we een molestverzekering hadden kregen we iets vergoed en dat heette oorlogsschadeherstel.

De woning van de familie Peters aan de Oudedijk kort na de oorlog

Bij buurman Herman Laracker was de dienstmeid gewond door glasscherven. Verder had niemand een schrammetje. De V1 was ongeveer 200 meter voor het huis van Herman ingeslagen. Herman (weduwnaar) lag met zijn twee dochtertjes Nel en Drieka in dezelfde slaapkamer aan die zijde waar de bom gevallen was. Ongeveer 50 cm boven het bed van buurman was een grote scherf naar binnen gedrongen. Het gat in de muur had zeker een doorsnee van 20 cm. Deze scherf was achter het bed van de twee kinderen tegen de muur tot stilstand gekomen en omlaag gevallen. Dit was een gloeiend stuk monster. Iedereen had geluk gehad. Dit was een zwarte zaterdag.

De voorgevel van de boerderij van Herman (Manus) Laracker, waarin de bom een gat sloeg

Op zondag kwam het ramptoerisme op gang. Grote drommen mensen uit de wijde omgeving kwamen de ramp overzien. Samen met mijn kameraadjes, de buurjongens Tön en Wiel Kusters gingen we aan de slag. Met een bord met opschrift hoe erg het allemaal was, een tafeltje en een paar diepe borden, een stoeltje en een droevig gezicht en de inzameling was begonnen. We haalden een dikke drieduizend (oorlogs)guldens op, die we op het opkamertje bij de familie Kusters op de vloer uitgespreid hadden. Daar werd 'de buit' verdeeld, en in drie gelijke porties weer uitgedeeld aan de familie Laracker, de familie Kusters en de familie Peters. Wij hadden tenslotte ook al het werk gedaan. Mijn vader bleef zijn hoofd maar schudden. Een miezerige 1000 gulden tegenover de echte schade die we allen geleden hadden, betekende eigenlijk niets. De milde medelijdende gevers hadden alleen papiergeld. Alles ging geruisloos. Het was allemaal nog maar een voorbode van de verschrikkingen die Milsbeek daarna te wachten zouden staan.

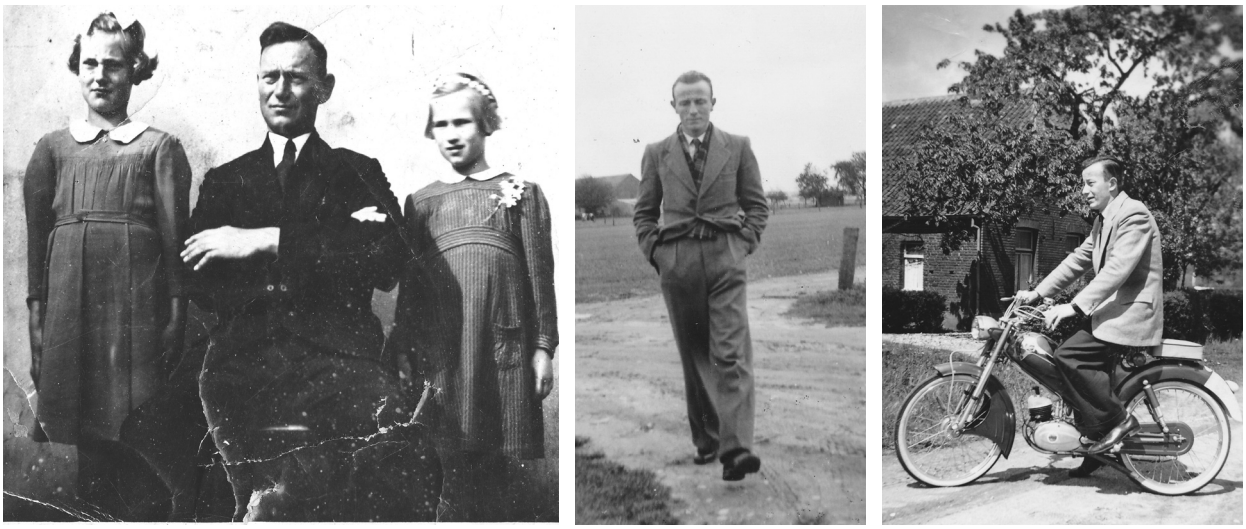

Vlnr: Manus Laracker geflankeerd door zijn dochters Nel en Bertha, de buurjongens Tön en Wiel Kusters

Op zondag 17 september 1944 waren wij, de groteren, naar de hoogmis gegaan. Tijdens de kerkdienst begon het ineens te donderen bij heldere hemel. Pastoor Hoefnagels zei dat we rustig moesten blijven. Maar de eerste bommen waren al op de Milsbeek gevallen op de St. Janberg en bij de Diepen. Via de Potkuilen gingen we naar huis. Onderweg zagen we heel veel vliegtuigen in de lucht en ook parachutisten. We waren allemaal van slag. Binnen blijven was er niet bij. Vlak tegenover ons huis aan de andere kant van de weg lag in de wei van Kusters een heel dik lang touw. Later bleek dat de geallieerden de zweefvliegtuigen met dit touw aan de vliegtuigen gekoppeld hadden, op sleeptouw genomen dus. Bijna alles speelde zich af in de lucht. Er kwamen ook pamfletten naar beneden vallen met Duitse tekst. Ook viel er veel zilverpapier in stroken naar beneden en later kwamen we er achter dat dit zilverpapier een stoorzender was tegen de vijandelijke radar. Richting Reichswald vlak bij de Zuid-Nederlandse grens zagen we een vreemde tank, die richting Plasmolen-Middelaar ging. Daar kwam helaas gedurende vele maanden de frontlinie te liggen. Opeens zagen we richting Reichswald van ons huis uit gezien een geheel andere tank dan we totnogtoe gezien hadden. Deze was zandkleurig en die van de Duitsers waren groen-grijs. Het bleek er eentje van de geallieerden te zijn. Deze tank ging langzaam naar het noorden, richting Plasmolen-Middelaar. Tot dan was dit alles, wat we van de bevrijders op het land te zien hadden gekregen. Milsbeek was net een mierenhoop geworden. Hele horden Duitse soldaten, meestal gewapend met schoppen gingen richting Reichswald. Daar werd meteen begonnen met loopgraven te maken en tankvallen. Voor die tankvallen hadden de Duitsers tankmijnen gelegd. Die tankvallen hadden ze voor de Kroonbeek gelegd. Inmiddels was Milsbeek veranderd in een groot afweerpark. Bij ons thuis stonden kanonnen richting Plasmolen en ook bij buurman Laracker en zijn zus Marie Kersten en richting Driessen aan de onderkant. Onder de bomen daar stonden dezelfde vuile granaatwerpers. Als bij ons in de buurt de Duitsers een granaatsalvo afvuurden naar de kant van de geallieerden, in Plasmolen, Middelaar, Mook en Groesbeek, dan renden we ons met zijn allen verrot om in de schuilkelder te komen.

Direct na de luchtlanding (Market Garden; weet ik nu pas) hadden ze bij de buren, de familie Kersten, een schuilkelder. Die hadden wij toen nog niet. Toen het luchtalarm afging renden we met zijn allen naar de familie Kersten door onze wei voor het huis. De sloot in de wei stond vol water en mijn oudste zus die een van de kleinere kinderen droeg, plonsde in de sloot. We kwamen toch veilig aan bij de buren. Daar was de hele schuilkelder voor driekwart gevuld met angstige buren die het ook niet meer zagen zitten. Een dochter van de buren lag heel erg dicht tegen haar vriend aan. Het was ene Jan. Voor iemand van dertien jaar was dit natuurlijk opletten. In diezelfde nacht dat we vluchtten, werd er een zware bommenwerper van de geallieerden neergehaald. Die kwam in het Groesbeekse terecht aan de Breedeweg. Van de bezetters mochten we daar een kijkje gaan nemen. Dat was hun triomf. Er lagen drie lijken naast het toestel.

Als jongen van 13 jaar maakt dit wel een beetje indruk. Van de reacties van mijn ouders en broers en zussen kan ik mij helemaal niets meer herinneren. Wellicht was ik teveel met mezelf bezig. Toen we zelf een schuilkelder hadden, gingen we iedere nacht daar in slapen en als er overdag luchtalarm werd gegeven waren we er als de kippen bij om ondergronds te gaan. De Duitsers hadden inmiddels de slaapkamer van vader en moeder ingepikt en daar hun commandopost geïnstalleerd. We leefden niet naast elkaar, maar met elkaar, ook de ongeveer 14 militairen die bij ons op de 'deel' (het achterste gedeelte van een kleine boerderij) lagen. Zij lagen daar op stro. Ons stro! Ook die jonge militairen hadden het moeilijk. Eentje stond er te janken omdat hij al 6 weken geen post meer van zijn familie had ontvangen. Via de radio had hij gehoord dat Keulen was gebombardeerd. Daar kwam hij vandaan.

Omgeving Oudedijk in 1944, bij de pijl de woning van Henk Peters en bovenaan de Violenberg en de Panoven

Op een middag liepen er verschillende Duitse soldaten rond het huis en in een keer was het gedonder aan de gang. Vliegtuigen van de geallieerden hadden ontdekt dat er een concentratie van Duitse militairen in ons huis moest zijn. Meteen werd er een aanval ingezet. Wij meteen als een haas de kelder in. Direct daarna gingen we overal rondneuzen. En ja hoor, er was vlak bij huis in het gras iets aan het smeulen of roken. Henk meteen wroeten en ja, succes! Een scherf van de beschieting, maar die was gloeiend heet; "auw!" We lagen nu ongeveer twee weken in de frontlinie. Iedere dag gebeurde er wel wat anders. Ook eten halen hoorde erbij. Op een middag had moeder mij distributiebonnen gegeven en samen met twee buurjongens gingen wij op weg naar bakker Thijssen om brood en stroop (siroop) te halen. Ik had een soort sisaltas meegekregen met een lege weckfles waar de stroop in moest. In de bakkerij, waar het lekker warm was, stonden we met een man of veertien op zijn beurt te wachten, toen er een luchtaanval kwam. De scherven floten om onze oren. Iedereen duiken. Een scherf was binnengedrongen en mijn klasgenoot Wim Siebers kwam goed weg. Hij lag naast een meeltrog en daar viel een gloeiende scherf naar beneden. Iedereen had weer eens een engeltje op zijn schouder. Op de terugweg naar huis van de Rijksweg, waar de bakkerij lag, naar de Oudedijk gingen we via de "zandberg" (tussen de Rijksweg en de Onderkant). In de zandberg hadden de Duitsers heel wat afweergeschut, vlammenwerpers en kanonnen opgesteld, die 36 granaten tegelijk konden afvuren. Op een gegeven moment moesten we met zijn vieren plat. Granaatscherven vlogen om ons heen. Met ons vieren vluchtten we naar grootmoeder Franken. Inmiddels was er een korenhoop in brand gevlogen. Vlak daarbij had ik mijn tas met brood en de weckfles met stroop laten liggen toen ik richting schuilkelder van oma Franken vluchtte.

Grootmoeder Franken-Bastiaans

Toen het wat rustiger werd ging de jongste zoon van oma Franken, Hubert, op zoek naar mijn tas. Hij bracht ze wel mee terug, maar de stroop was voor de helft uit de weckfles over het brood en in de tas gedropen. Op een gegeven moment was het weer luchtalarm en wij de kelder in. Vader was op weg van Kusters naar onze schuilkelder en An Kusters was bij hem. Granaatscherven vlogen in het rond en vlak voor de schuilkelder bij ons in de moestuin sloeg een granaatscherf in tussen mijn vader en An (zij is later bij de familie Gerrits aan de Onderkant door oorlogstuig verongelukt). Een datum kan ik mij niet herinneren, maar in oktober 1944 was er een vliegtuig van de geallieerden neergeschoten en er hadden parachutisten in de lucht gehangen. Dit was gezien door een stel SS'ers die een mitrailleursnest hadden bij het huis van Hannes Maas in de Potkuilen. Met hun verrekijkers hadden ze gezien dat soldaten bij ons naar binnen gevlucht waren. Het waren geen parachutisten, maar twee Poolse soldaten, Stefan Rozmus en een zekere Paul, die in het Duitse leger ingelijfd waren en die de vlucht hadden genomen. Zij vroegen aan mijn vader om burgerkleding. Die heeft hij inderdaad gegeven. Het waren twee oude overalls. Direct daarna zijn ze gevlucht richting Panoven. Zij wisten waar de SS'ers hun stelling hadden en in de schaduw van ons huis gingen zij, zoals gezegd, door de Kroonbeek richting Panoven.

Direct daarna kwamen de SS`sers bij ons de schuilkelder binnenvallen en moesten mijn vader en ik mee het huis in. Daar werden we voor de koeien tegen de muur gezet en een revolver werd op onze borst gericht. Doodzenuwachtig. Wij wisselden geen woord met elkaar. Waarom? De andere SS'er was naar boven naar de hooizolder gegaan en heeft toen met zijn bajonet overal in het hooi geprikt; niks gevonden, terwijl mijn vader en ik daar de uniformen van de Poolse deserteurs verstopt hadden. De sukkel had niets gevonden, maar nog diezelfde nacht heeft ons fornuis gebrand. De militaire uniformen van die twee Poolse mannen hebben we op laten smeulen en het metaal, de knopen gespen en zo meer zijn de volgende dag in de grond verstopt. Wij zijn goed weggekomen en de Polen ook. Moeder en kinderen in doodsangst om wat er met vader en mij zou gebeuren. Later vertelde moeder dat ze met z'n allen hardop hadden liggen en zitten te bidden tot Maria. Ook heeft mijn zus Marie een keer een jongeman, gekleed in een soutane (pastoorstoog), naar Ottersum gebracht. Het moet iemand zijn geweest die zich in de Milsbeekse kerk had schuil gehouden maar Vader en moeder wilden er niets over vertellen en mijn zus kan ik er niets meer over vragen omdat zij in 2000 overleden is. Met z'n allen waren we al redelijk goed afgericht. Luchtalarm, vliegtuiggeronk in de lucht en hups meteen richting schuilkelder. Afweergeschut over en weer. Vooral als er vliegtuigen in de lucht waren en beschoten werden door de Duitsers door Flach-geschut, dan moesten we bijzonder vlug in dekking gaan anders was het te laat. Twee dagen voor de 6e verjaardag van mijn zus Martha kwamen de Duitsers aanzeggen dat we ons gereed moesten maken om te vertrekken. Waarheen werd ons niet gezegd. De volgende dag kwamen de soldaten overal het vee vorderen, vooral de koeien en de paarden en natuurlijk ook de kalveren.

De idyllische woning van Tien en Marie Peters aan de Oudijk in 1993

'Henk Peters was in 1940 negen jaar oud. De familie Peters verpachtte in 1951 hun boerderijtje aan tuinder Sjef van den Bercken en vertrok naar Meijel maar keerde na afloop van het pachtcontract weer in Milsbeek terug. Henk volgde de Sociale Academie in Tilburg en trouwde met Fien Franken. Hij woont momenteel in Leende maar heeft altijd een band met zijn geboortedorp gehouden. In 2004 heeft hij geheel op eigen initiatief zijn oorlogsherinneringen op papier gezet en heeft deze aan ons voor de uitgifte van het boek beschikbaar gesteld. Zijn herinneringen zijn geknipt in twee delen opgenomen. Zijn verhaal over de lange, barre (evacuatie)tocht volgt verderop'

Strijd bij de Driekronen

Door Sjef Laemers

Toen in 1940 de oorlog uit brak was ik 8 jaar. Voor die tijd had ik als kind de mobilisatie rond onze boerderij "De Driekronen" meegemaakt. Zowel op onze boerderij als in de villa "Holy Lodge" van heeroom Siegbert, gelegen aan de overzijde van de Rijksweg op de oever van de Kroonbeek, waren soldaten ingekwartierd. Heeroom Siegbert was in die tijd pastoor in Arcen en de villa werd bewoond door Peter Linders, samen met zijn moeder Mareetje Linders-Kersten, op de Milsbeek beter bekend als Kerste Mareetje. Peter was mede-eigenaar-exploitant van de in Milsbeek gevestigde pottery 'De Olde kruyk'. Er zaten daar in de oorlog ook allerlei onderduikers die veelal via kapelaan Driessen uit Ottersum uit het westen van het land kwamen. Soms werden ze van hieruit weer ergens anders in Milsbeek ondergebracht. Alles ging in het diepste geheim. Wij als kinderen mochten daarvan uiteraard niets weten. Wel weet ik dat Willem van Veenendaal, een zeer bekende gezagvoerder van de KLM in Milsbeek ondergedoken heeft gezeten. Na de oorlog heeft hierover nog een groot verhaal in de Katholieke Illustratie gestaan, maar dat blad heb ik helaas niet meer. In de schuur werd in die tijd door onderduikers ook volop sieraardewerk gemaakt voor de Olde Kruyk.

Kerste Mareetje

Op de brug over de Kroonbeek, in de volksmond 'de stenenbrug' genoemd , was een versperring van met beton en spoorstaven gevulde putringen. Bij de versperring bij 'de stenen brug' stond een wachthuisje voor de soldaten. Bij ons in de boerderij, die toen nog aan de andere zijde van de Rijksweg stond, en in de later herbouwde nieuwe boerderij, waren Amsterdammers ingekwartierd en in Holy Lodge Rotterdammers. Mijn moeder kookte voor hen. Ik weet nog dat ze soms opmerkingen hadden op de boerenkost, b.v. 'schink op de boterham' , die hen werd voorgezet. 'Wacht maar', zei mijn moeder dan, 'er kunnen nog wel eens andere tijden komen'. En in 1944 zullen ze waarschijnlijk hier in Amsterdam en Rotterdam nog wel eens aan gedacht hebben… Ik weet ook dat er vanaf de Drie Kronen aardappelen en graan over de Niers en de Genneperhuisweg naar Gennep zijn gesmokkeld.

Gemobiliseerden in de tuin van Holy Lodge

Toen de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnen vielen hadden ze geen enkele moeite met de verdediging. Gestuurd door een Zeppelin die boven de Zeldersehei hing, kwamen ze via de Panoven over een brug die in de dertiger jaren in het kader van de ontginningswerkzaamheden over de Kroonbeek was aangelegd, in de richting van de Drie Kronen. De Amsterdammers en de Rotterdammers gaven zich zonder slag of stoot over en werden gevangengenomen. De versperringen werden met tanks weggetrokken om de weg vrij te maken voor het paardenvolk met de munitiekarren. Ik herinner me nog dat de paarden vervolgens enkele dagen bij ons in de wei hebben gelopen.

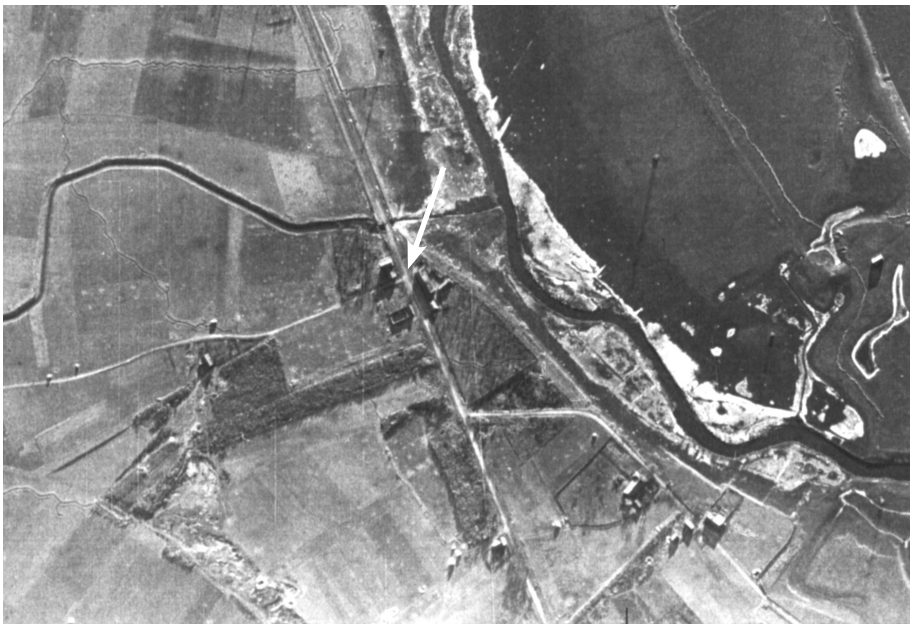

Bij de pijl de aansluiting van de Driekronenstraat op de Rijksweg, december 1944

In 1944 kwam er steeds meer inkwartiering. Veel soldaten kwamen terug uit Frankrijk. De auto's werden de schuur in gereden en hier was ook veel munitie opgeslagen. In september 1944 was het heel heftig op de Driekronen. De paarden werden allemaal gevorderd om munitie naar het front te brengen. Pisters van de PLEM had een telefoonverbinding tussen de transformatorhuisjes in Noord-Limburg. Toen mijn oma bediend werd door Pastoor Hoefnagels, werd met behulp van die telefoonlijn heeroom Siegbert in Arcen hiervan op de hoogte gesteld. De Duitsers kregen argwaan en er volgde een verhoor. Met een leugen dat dit van pastoor tot pastoor was gegaan, probeerde mijn vader zich er uit te redden. De Duitsers gingen bij de pastoor van Afferden navraag doen. Zonder dat hij ergens weet van had, beaamde hij het. Na de luchtlanding op 17 september toen Mook bevrijd gebied was en de Duitsers nog in Milsbeek bleven heersen, werd die dienstlijn gebruikt door de geallieerden om allerlei berichten van het verzet in het nog niet bevrijdde Gennep door te geven. Zonder dat het gevaar bestond dat men afgeluisterd werd door de Duitsers kon men via deze lijn vrij met elkaar praten. Zo moet er ook gemeld zijn, dat in de villa Holy Lodge het Duitse hoofdkwartier was gevestigd en in de schuur erachter vrachtwagens met munitie stonden. Peter Linders en mijn vader en kregen de waarschuwing, dat als er vliegtuigen rondcirkelden, meteen de schuilkelder moest worden op gezocht. De aanval werd 25 september uitgevoerd. De villa en de schuur werden vol getroffen.

Holy Lodge

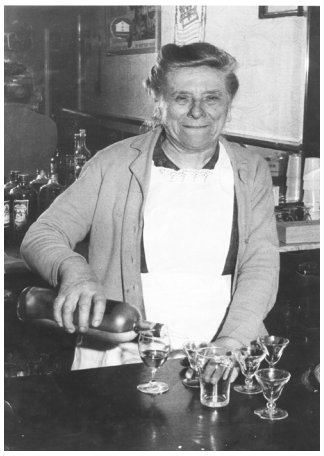

Marie Goossens; Mrie van de alden Tol

Aan Duitse kant zijn daarbij een heleboel slachtoffers gevallen maar ons gezin heeft het gelukkig overleefd. Ook Peter Linders overleefde het. Hij beweerde later dat hij dekking had gezocht in de duiker onder de stenenbrug en het zodoende overleefd had. Van daaruit was hij naar de dichtstbij gelegen woning van Marie Goossens (van den Alden Tol) gevlucht. Maar gelet op de grote vernieling die aan de stenenbrug werd aangebracht, is het bijna onmogelijk dat Peter hier nog levend onder uit zou zijn gekomen. Misschien is het wel een van de bekende sterke verhalen van Peter geweest. Feit is in ieder geval ,dat ook de telefoonverbinding onder de brug werd vernield en dat de geheime verbinding tussen het bevrijde en het nog niet bevrijde gebied in Noord Limburg daarmee weggevallen was. Voordat we gingen evacueren hebben we nog in de kerkekelder in Ottersum gezeten. Ook o.a. Mrie van den Alde Tol en haar man Thei Hubbers zijn daar vervolgens nog bij komen zitten.

' De Oude Tol'

Vervolgens zijn wij vandaar uit geëvacueerd met een paard en de korte kar van de Vogelenzang (boerderij Krebbers aan de Kleefseweg). Maar het paard werd in Grünewald al weer afgenomen. We kwamen uiteindelijk terecht in Keijenborg bij het Gelderse Hengelo. We hebben het tijdens de evacuatie daar goed gehad. Op 12 mei zijn we weer teruggekomen. We zijn toen aanvankelijk bij Joep Krebbers in Milsbeek ingetrokken en op 13 mei hebben we in Milsbeek weer een door Pater Emiel opgedragen H. Mis bezocht. Van de paardenstal hebben we vervolgens een noodwoning gemaakt, die later na de oorlog nog een tijd als woning heeft gediend voor de familie Reijs. Een bijzonder verhaal is ook nog dat we na de oorlog een van de tijdens de oorlog gevorderde paarden hebben teruggekregen. In Beerta in Groningen moeten een heleboel gevorderde paarden weer de grens naar Nederland zijn overgekomen. Een neef van mijn vader die daarbij betrokken was, herkende een van de paarden van ons en meldde dat het in Barendrecht terecht zou zijn gekomen. Er werd werk van gemaakt om het weer terug te kunnen krijgen, maar de boer wilde het niet meer afgeven. Maar het was een stamboekpaard en daarom was er een schets van voorhanden. Met dit bewijs hebben we het uiteindelijk toch weer, na controle door politieman Van Kessel, teruggekregen.

De noodwoning van de familie Laemers

'Vader Harrie Laemers bouwde, nadat ook de boerderij zelf de oorlog niet overleefd had, na de oorlog in 1947 de schitterende Limburgse boerderij die door zijn zonen Jan en Sjef na zijn vroege overlijden werd voortgezet. In de boerderij is thans het kantoor van de CNC gevestigd. Sjef Laemers was iemand die nog altijd 'vol' van de oorlog zat en in de loop van de tijd met veel mensen zijn belevenissen heeft gedeeld. Hij had allerlei boeken over de oorlog. Elke week kwam hij bij zijn oude buurman Piet Linders op de koffie en de oorlogsherinneringen waren dan altijd onderwerp van gesprek. Hij was dan ook een van de eersten die zich aanmeldde om zijn verhaal te vertellen voor het boek 'Oorlogsherinneringen Milsbeek'. Het verhaal dat ik uit zijn mond heb opgetekend heeft Sjef helaas niet meer kunnen lezen. Op 27 september 2010 overleed deze, op de grens van Milsbeek en Gennep geboren en ongehuwd gebleven boerenzoon, die zich een echte Milsbeker voelde.'

De Bom

Door Mia Janssen-Theunissen

Op verzoek van Wim Bindels vertel ik mijn herinneringen aan een gebeurtenis die zich in 1941 heeft afgespeeld aan de Oudebaan. Ik was toen 16 jaar en woonde met mijn vader Jan Theunissen (de Kuut), mijn moeder Stien Derksen (de Wêver) en mijn broer Antoon aan de Oudebaan in een dubbel woonhuis waar ook nog de familie Rutten woonde. Milsbeek lag in de oorlog op de route die de geallieerde vliegtuigen vanuit Engeland aflegden naar Duitsland. Als de vliegtuigen met hun bommen op weg naar Duitsland in de schijnwerpers van het afweergeschut 'gevangen' waren moesten ze hun lading kwijt om sneller en hoger te kunnen vliegen om zodoende aan het afweergeschut te kunnen ontsnappen. Zo viel er op 2e Pinksterdag 1941 aan de overzijde van de Oudebaan op ons land een bom die niet ontplofte.

Paniek

Luchtfoto december 1944 met, bij de pijl, de plek van de bominslag

De bom boorde een zeer diep gat in de grond. Je moest het eigenlijk melden als zoiets gebeurde, maar dat deden we niet. De vriendengroep, die zich ook wel 'De bende van Cardeus' noemde, en op dat moment bestond uit de neven Lambert, Teun en Gijs (Marinus) van ome Tön, mijn broer Antoon, buurjongen Giesje Grutters en Gerrit Emons, nam het karwei van de berging zelf ter hand. Ze groeven de bom helemaal vrij. Het werd een gat zo groot dat de groep er helemaal in kon staan. Het stel was zo trots als een pauw en men vond dat alles op de foto moest. Gijs wist daar wel wat op en hij 'leende' het fototoestel van zijn baas Peter Linders. Zo werd het verhaal van deze bom voor het nageslacht vastgelegd. Met vereende krachten werd de bom daarna naar boven getrokken en op de drager van een fiets gehesen voor transport. Aan zijn staart (de ontsteking) moest hij worden vastgehouden om te voorkomen dat hij er weer af zou rollen. De bestemming was de tuin van Nad Grutters om hem daar tentoon te stellen. Ik werd met mijn vriendin Lies Peeters (Friette Lies) gevraagd om te helpen bij de exploitatie. Er werd een reclamebord gemaakt met de tekst 'bezichtiging bom' en met pijlen werden geïnteresseerden naar de plek verwezen waar hij te bezichtigen was. Voor een dubbeltje mocht men zelfs proberen hem op te beuren. 's Avonds werd, om diefstal te voorkomen, 'het gouden kalf' op een kruiwagen geladen en voorzichtig achter het huis van 'de Grutter' onder stro verstopt.

Het karwei is geklaard, vlnr Jan Theunissen, Antoon Theunissen, Gerrit Emons, Teun en Gijs Theunissen, Giesje Grutters en Lambert Theunissen

Met het 'Gouden Kalf', Vooraan vlnr Lambert en Gijs Theunissen, Thei Emons, Giesje Grutters, Gerrit Emons en Teun Theunissen en daarachter Mia Theunissen en Lies Peeters (Friette Lies)

In de strop voor het hijswerk, vlnr Gerrit Emons, Gijs Theunissen, Teun Theunissen en Wim Jansen en vooraan Lambert Theunissen

Op transport naar het expositieterrein, vlnr Wim Jansen, Antoon Theunissen, Gijs Theunissen, Giesje Grutters, Teun Theunissen en Gerrit Emons

Daar daags erna was alles uitgelekt en vanwege het ontploffingsgevaar werd het hele gebied onmiddellijk afgezet. De bom werd door de mijnopruimingsdienst tot ontploffing gebracht. Alle ramen in de omgeving moesten open. Het achterhuis van de Grutter kon de klap niet verwerken en is ingestort en allerlei dingen in de omgeving werden omver geblazen. Het was een onvergetelijke gebeurtenis, die nog vaak onderwerp van gesprek was in verhalen over de oorlog.

'Het verhaal van 'de bom' werd indertijd al door Gijs Theunissen verteld, toen we met het boek 'De Alde Milsbèk' bezig waren en het werd daarin ook vermeld. De fotorapportage dook nadien in diverse publicaties over de Tweede Wereldoorlog op. Mia Theunissen is de enige van de gefotografeerden die nog in leven is en als ooggetuige het verhaal kon vertellen. Mia is inmiddels 86 jaar en woont nog zelfstandig aan de Oudebaan in een in 1980 gebouwde nieuwe woning op de plek waar eens haar geboortehuis stond.'

Gerepatrieerd en geëvacueerd

Door Thea Janssen-Manders

Ik ben geboren in februari 1936 in het Duitse Hassum. Mijn moeder, Toos Bindels, was geboren op 'De Högt' aan de Bloemenstraat en was in 1935 getrouwd met mijn in Hassum geboren vader Sjang Manders. Zijn vader Gradje Manders was ooit vanuit het Brabantse Schaijk naar Duitsland gaan werken, daar getrouwd en er blijven wonen. In zijn jonge jaren speelde Papa op kermissen accordeon en zo heeft hij op de Gennepse kermis moeke leren kennen. Ze zijn daarna in het ouderlijk huis in Hassum gaan wonen en papa had daar een boerderij met een aannemingsbedrijfje. Omdat zij zich in het Duitsland van net voor de oorlog met de opkomst van Hitler minder thuis gingen voelen, werd het huis in Duitsland in 1937 verkocht. Zij kochten toen een boerderijtje aan de Bosschebrugstraat (thans Sprokkelveld). Een probleem was dat de opbrengst van het huis in die jaren niet naar Nederland mocht. Maar mijn Moeke wist daar wel raad op. Ze verborg het geld in het stuur van de fiets en wist het op die manier Duitsland uit te smokkelen.

Sjang en Toos toen ze in 1935 trouwden

Toen de Duitsers in mei 1940 binnenvielen, was ik dus 4 jaar. Veel weet ik me daar uiteraard niet meer van te herinneren. Alleen nog dat ik in de kelder bij mijn oom Martien Bindels aan de Rijksweg de Duitsers over de Rijksweg heb zien marcheren. Het was voor ons natuurlijk een heel dubbel gevoel want we hadden heel erg veel familie hier in de grensstreek wonen. In de omgeving van Goch woonden nog 3 broers en 5 zussen van Papa waar we heel goede banden mee hadden. Het was trouwens niet onze enige familie in Duitsland. Tante Truus, een zus van Moeke, was in 1939 getrouwd met Willie Thünnessen uit Pfalzdorf die soldaat in het Duitse leger was. Zijn moeder Marie van Benthum was ook uit de Bosschebrugstraat afkomstig. Door haar huwelijk met een Duitser hadden hun kinderen de Duitse nationaliteit en moesten ze in het Duitse leger dienen. Een oom van Moeke, de in de Bloemenstraat geboren Driekus-ome (Noij), was rond de vorige eeuwwisseling naar Duitsland vertrokken en had in Hau bij Kleef een grote melkhandel, waar veel Milsbekers werkzaam zijn geweest. Zo ook ome Martin, een broer van Moeke. Hij leerde daar Agnes Scholten uit Schneppenbaum kennen, was daarmee getrouwd en in Milsbeek een fietsenzaak begonnen. Ook de kinderen van Driekus-ome, allemaal dus neven en nichten van moeke, woonden in Hou. De familie over de grens kon er ook niets aan doen dat het Duitse leger Nederland was binnengevallen en ze veroordeelden dit voor het overgrote deel dan ook. Familiebezoek was nauwelijks nog mogelijk. Aan het Reichswald, halverwege Milsbeek en Ven-Zelderheide vonden soms aan weerszijden van het prikkeldraad heimelijke ontmoetingen plaats waar dan wat levensmiddelen werden uitgewisseld.
Ook met de Duitse soldaten die aanvankelijk bij ons ingekwartierd lagen en uit de grensregio kwamen bestonden goede contacten. Er is zelfs een foto waarbij Moeke en haar zus Marie samen op 17 september met enkele Duitse soldaten op de foto gingen omdat de oorlog voorbij leek. Maar de bevrijding van Milsbeek liet helaas op zich wachten en de situatie verslechterde voor ons drastisch. Milsbeek bleef bezet gebied en de bezetters, maar daarmee ook de Milsbeekse mensen, werden vanaf Plasmolen en de andere kant van de Maas beschoten met ontelbaar veel granaten. Er kwam veel meer inkwartiering van Duitse soldaten en overal werden stellingen gebouwd voor de verdediging. Papa en Moeke bouwden in de bongerd een schuilkelder.

Een schuilkelder in aanbouw

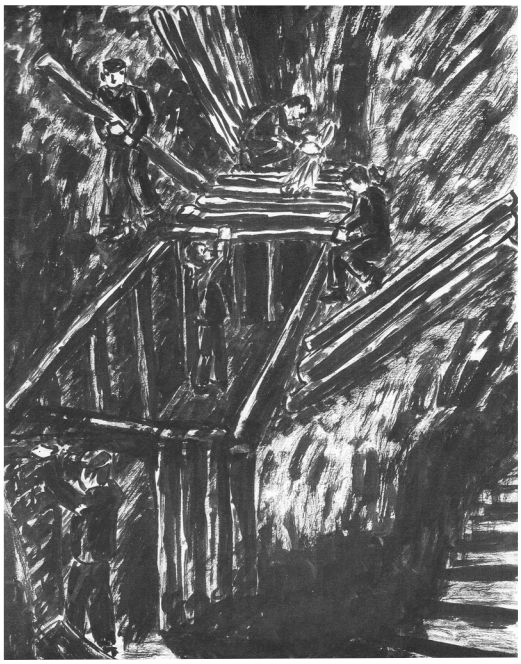

Marie en Toos Bindels op de foto met enkele ingekwartierde militairen met op de achtergrond het Achterbroek en een van de elektriciteitsmasten waarvan de stroom in die in vanuit Plasmolen naar de Bloemenstraat ging

Het werd steeds gevaarlijker en uiteindelijk kwam in oktober het bericht dat we moesten evacueren. Ome Willie, de Duitse soldaat die met een zuster van Moeke was getrouwd en met verlof nog een keer in Milsbeek naar onze familie was geweest, had echter gezegd dat we ons niet uit ons huis moesten laten jagen. Zodoende werd er door onze familie lang gewacht om het evacuatiebevel op te volgen, maar uiteindelijk werd men toch gedwongen om te vertrekken. Met een groep van hoofdzakelijk families uit de Bloemenstraat (Bindels, Mans en Noij) werd, via de bekende route die vele anderen ook al gegaan waren, geëvacueerd. Ik was toen dus 8 jaar en ik weet nog dat mijn tante Truus in Goch de stoet op stond te wachten en ons smeekte om met haar mee naar haar huis in Pfalzdorf te gaan. Maar onze familie koos er toch voor om bij de stoet te blijven. Voor een ander gezin uit de Bloemenstraat dat wel inging op de vraag om met hun familie mee te gaan, had het uiteindelijk fatale gevolgen. Via Gendringen en Velp werd er naar Doesberg verder getrokken richting Utrecht. Maar in Ede kregen we te horen dat het rond Utrecht vol zat. Een deel van de groep van 6 gezinnen werd daarom vlak bij het station in Ede-Dorp ondergebracht in de Musica, een soort gemeenschapshuis met een muziekkiosk en een schoollokaal.

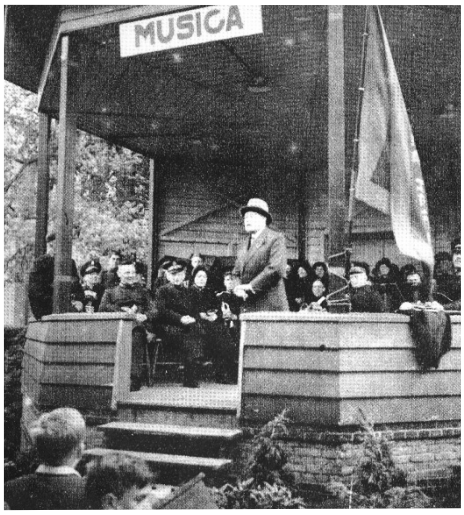

De Musica in Ede

Behalve de families Manders, Bindels, Mans en Noij uit de Bloemenstraat, waren dat de families Van den Hoogen van de Rijksweg en Pete-Nemeth uit Middelaar. Voor het eten was de hele groep afhankelijk van wat de gaarkeuken in Ede ons daar in de hongerwinter te bieden had. Dat betekende dat er heel weinig te eten was, onvoldoende om van te leven. Gelukkig was er een enkele familie in de buurt van het station, die ons wat hulp bood, zoals de familie Hartman, die een groentewinkeltje had. Verder werd er de omgeving ingetrokken om te schooien. Dat ging niet iedereen even gemakkelijk af, maar Moeke was degene die altijd voorop ging in de strijd en veel bij elkaar schooide. En dat niet alleen, stiekem haalde ze als het nodig was de boerenkool, de prei en de spruiten rechtstreeks uit de tuinen. Op het laatst heeft ze zelfs een keer 's nachts de uien die overdag geplant waren weer allemaal uit de grond gehaald. De mannen konden zich, vanwege de

razzia's die van tijd tot tijd werden gehouden, niet buiten wagen. Als er onraad dreigde verdwenen ze onder een luik van het lokaal en daar werd dan een vloerkleed op gelegd. Wimke van Ome Lei werd er dan met zijn wiegje bovenop gezet. Helemaal uitgehongerd konden we uiteindelijk in mei weer naar huis en troffen we de zwaar beschadigde boerderij weer aan.

Het gezinnetje Manders-Bindels met dochter Thea op de puinhopen bij terugkomst

Vooral via een oom van Papa die in Amerika woonde zijn we heel goed geholpen. De foto waarop we op de puinhoop zaten werd naar Amerika gestuurd en heeft daar heel goed werk gedaan. De oom heeft ons zelfs gevraagd om naar Amerika te emigreren. Papa had daar wel oren naar gehad, maar moeke wilde absoluut niet. Ze wilde in Milsbeek bij haar familie blijven en daarom zijn we in Nederland gebleven. Papa, die eigenlijk metselaar was, heeft in eerste instantie de stenen van het zwaar beschadigde woongedeelte van de boerderij gepoetst en daarmee een noodwoning gebouwd. In het kader van de wederopbouw werd daarna het woongedeelte van de boerderij weer nieuw herbouwd. Ik mocht de eerste steen leggen en die siert nog steeds de kopgevel van het boerderijtje waar ik vroeger woonde.

De weer opgeknapte boerderij met de noodwoning aan de Bosschebrugstraat

De 'eerste steen' werd naast de voordeur ingemetseld

'Voor alle duidelijkheid: de'Wimke van Ome Lei' die in dit verhaal voorkomt, ben ik, de eindredacteur van dit boek. In mijn eerste levensjaar heb ik onbewust de evacuatie meegemaakt. De noodwoning van de familie Manders is na de oorlog nog vele jaren als starterswoning in gebruik geweest. In eerste aanleg bij Willie Peters (van Kobus van Nölleke) en vervolgens door Piet Hubers en nog weer later door Martien Lukassen. In 1994 is ze afgebroken, om plaats te maken voor de nieuwe seniorenwoning, die door Thea met haar man Harrie Janssen wordt bewoond.'

Voor de duvel niet bang

Door Christien Noij-Jansen

‘Mijn moeder Triena Linders is geboren in de Bloemenstraat op 7 februari 1917, op de hoek waar nu het Sprokkelveld op de Bloemenstraat aansluit. Ze was een dochter van opa Kobus Linders en oma Stien Linders-Siebers en de oudere zus van Jöb Linders. Ze was ondanks dat ze klein was, beslist niet bang en ze moet haar zussen Bertha en Nellie en haar jongere broer Jöb op de lagere school in Ottersum wel eens met rake klappen in bescherming hebben genomen. Tijdens de oorlog op 31 oktober 1942 trouwde ze met Piet Jansen (Piet van Tinus van Well) uit het Rozenbroek die boomkweker was. Mama vertelde altijd over wat ze had meegemaakt in de oorlog en hierop is mijn verhaal gebaseerd’.

Trouwfoto Piet Jansen en Triena Linders

Papa en mama wilden in de oorlog een huis bouwen op een perceeltje grond aan de Rijksweg, hoek Achterbroek. Helaas mocht er niet gebouwd worden van de Duitsers. Ze kregen daarom een paar kamers bij aannemer Piet Thijssen aan de Rijksweg, die de bouw van hun huis had aangenomen. Na ongeveer een jaar kwam er aan de Bosschebrugstraat (indertijd C131 en nu Sprokkelveld) een huis vrij. Het was het huis, waar vroeger Dorus Peters (Ted) woonde. Later is het in eigendom gekomen van steenfabriek Huisman. Daar gingen ze samen wonen, totdat ze er door de Duitse bezetter uitgezet werden, omdat er soldaten werden ingekwartierd.

Piet en Triena in 1946 voor hun tijdelijke woning in de Bosschebrugstraat

Dat was bij mama tegen het zere been. Haar mooie meubeltjes en spullen werden door de jonge soldaten gebruikt. Zij zelf moesten bij Sjang en Cato Manders en hun dochter Thea op de tegenover gelegen boerderij gaan wonen. Samen met Sjang bouwde papa daar een schuilkelder in de boomgaard. Ze groeven een gat in de grond, legden er daarna balken op en daarop stro, zand, hout en takkenbossen en tenslotte weer stro. Zo waren ze beschermd tegen de vele beschietingen en bombardementen die in de omgeving plaatsvonden. Als de soldaten weg waren ging mama inkopen doen! in haar eigen huis. Zo vulde ze een inmaakfles met Duitse jenever en vulde de kan weer aan met water, zodat de Duitsers niet merkten dat er wat uit was. De surrogaatkoffie die ze op de bonnen kregen was ook niet lekker. Deze verruilde mama voor de echte koffie van de soldaten en deed de surrogaat bij hen in de ton. Omdat hun varken nog in de

stal lag, mocht Mama daar komen om hem te voeren. Op zo'n tocht merkte ze, dat twee Duitsers haar mooie kolenfornuis aan het opladen waren. Ze ging aan de stang van het fornuis hangen en zei: "Als je dat meeneemt moet je mij ook meenemen". Papa kwam op de herrie af en probeerde de boel te sussen. Maar de Duitsers waren het moe en eentje trok zijn revolver en hield dat voor haar waarop papa haar resoluut onder de arm nam en zei: "Je laat je toch niet voor zo'n fornuis doodschieten". Het laatste woord was daar nog niet over gevallen, ze heeft het die Duitser haar hele leven niet vergeven. In de schuilkelder was weinig ruimte en al helemaal geen WC. Toen Sjang eens hoge nood had, kroop hij op handen en voeten in het donker achter het kippenhok, maar helaas, zijn witte billen waren een schietschijf voor de Duitsers, hij rolde op de kop de kelder weer in en zei: "Ze schoten de keutel van mijn kont".

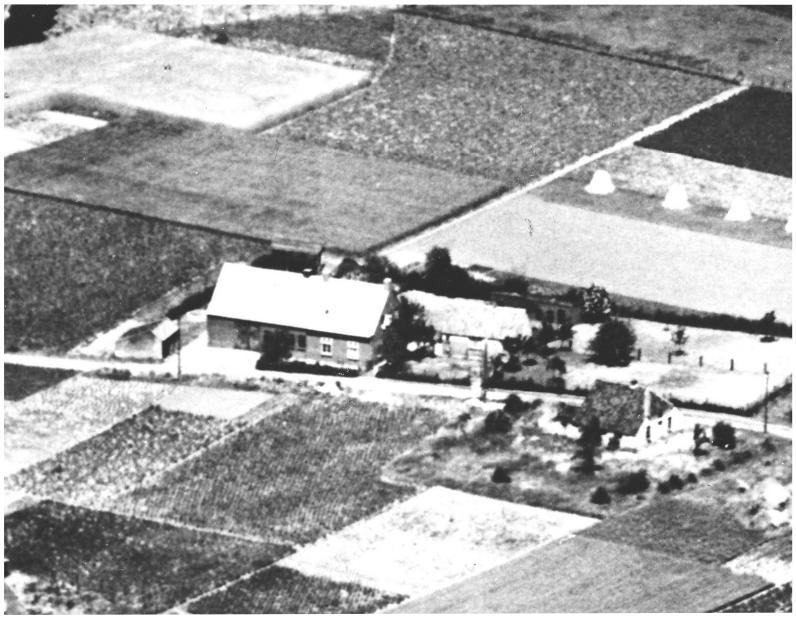

Luchtfoto met links de woning van de familie Manders en rechts die van de familie Jansen

In oktober 1944 moesten ze evacueren. Via Duitsland naar Velp, de jongeren lopend en de zieken en oudjes, waaronder mijn oma Stien Linders op de boerenkar van Koen Berns. Mama fietste op een fiets met volbanden alvast vooruit om melk te vragen bij de boeren voor Dinie, de 6 weken oude baby van mijn tante Bertha (Dinnissen-Linders). In Velp aangekomen was Oma Linders, die toen 66 jaar oud was, zo ziek, dat ze moest worden opgenomen in het ziekenhuis. Van de Duitsers moest men verder trekken en Oma bleef alleen achter, ze zou nakomen als ze weer beter was. Via het Rode Kruis zouden ze haar op de hoogte houden van hun reis. Op 15 december bereikte hen het droeve bericht dat oma, na een operatie waarbij haar zieke nier werd weggehaald, was overleden. Samen met haar zus Nel is mama op de fiets naar de begrafenis gegaan van oma. Tante Bertha moest bij de baby blijven en de mannen konden niet mee vanwege de razzia's. Broer Jöb was al eerder opgepakt en zat in de gevangenis, eerst in Utrecht en later in Amersfoort. Hij hoorde het bericht van overlijden van zijn moeder pas 3 weken later en zijn broers Hen, Wim, Karel en zus Marie hoorden pas na de oorlog van het overlijden van hun moeder. Onderweg naar de begrafenis moesten mama en tante Nellie vanwege beschietingen regelmatig wegduiken. Vlak bij het ziekenhuis kregen ze de schrik van hun leven toen er een V1 rakelings over hun hoofden floot. Flink gehavend, maar op tijd, waren ze bij de begrafenis van oma. Na de oorlog is oma op het kerkhof in Milsbeek herbegraven.

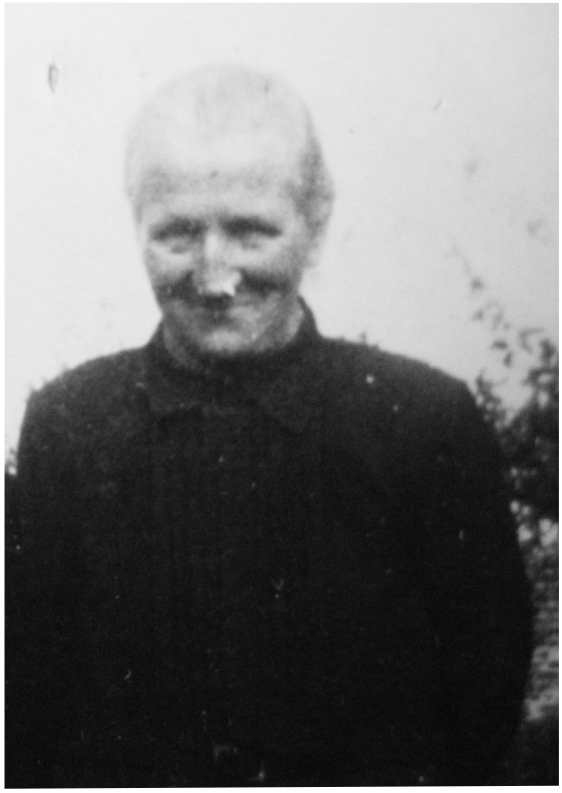

Oma Linders

Triena bij de Maas

Vanuit Velp werd via Ede, Scherpenzeel, Woudenberg en Zeist de reis voortgezet naar Maarssen. Daar kwamen ze na wat omzwervingen terecht bij Manus en Mien de Koning die een winkel hadden in huishoudelijke artikelen. Het was een iets ouder stel dan zijzelf waar de eerste baby werd verwacht, zodat deze familie hulp goed kon gebruiken. Mama ging in weer en wind op de fiets naar de boeren in de omgeving om borstels en poetsspullen uit de winkel te ruilen voor eten. Dankzij haar vlotte babbel lukte dat behoorlijk goed en hebben ze geen honger geleden. Tijdens een razzia waren Mama en Mien in de winkel om de straat in de gaten te houden. De mannen hadden zich verstopt om niet meegenomen te worden. Mama zag een Duitse soldaat die een jonge moeder met een kindje op de fiets aanhield en haar gebaarde het kind van de fiets te pakken. Hij wilde de fiets meenemen maar toen kwam de droom van het fornuis weer bij haar boven. Ze stormde naar buiten en kon nog net de drager van de fiets grijpen. Ze keek de soldaat aan en zei: "loslaten, wat denk je wel, rotjong". Daarop zette ze het kind op de fiets en zei tegen de vrouw: "En jij fietsen". De soldaat stond met de mond vol tanden, waarop ze zei: "En jij gaat maar lopend verder", waarop ze zich omdraaide en gewoon wegwandelde. Binnengekomen moest ze vreselijk lachen, terwijl Mien de Koning achter de toonbank lag te trillen en zei: "Hij had een geweer bij zich, het had je dood wel kunnen zijn", waarop mama moet hebben gezegd: "Mijn fornuis hebben ze, maar die fiets lekker niet." Mama was een kleine dappere vrouw, die niet tegen onrecht kon.Toen papa en mama na de oorlog in mei 1945 terugkwamen waren alle meubels opgestookt in de koude winter. Alle spullen waren weg en uiteraard ook hun varken. In 1948 hebben ze uiteindelijk hun huis kunnen bouwen aan de Oudebaan, dit omdat er aan de Rijksweg niet meer gebouwd mocht worden.

Het huisje aan de Oudebaan, dat in 1948 gebouwd werd met een mooie, schilderachtige uitstraling

'Tot januari 2001 hebben Piet en Triena gewoond aan de Oudebaan. Piet oefende er tot ongeveer 1987 het beroep van boomkweker uit. De fanfare, waarvan hij vele jaren penningmeester was, was zijn grote hobby. Hun enige dochter Christien werd na de oorlog op 10 april 1947 geboren. Tot aan het einde van hun leven, Triena overleed op 15 november 2001 en Piet 4 dagen later, hebben Triena en Piet een fijne vriendschap gehad met de familie De Koning. Hun enige dochter Christien in Milsbeek onderhoudt nog steeds contact met die familie.'

Gered door het overlijden van zijn moeder

Door Geert Theunissen

De Duitsers hadden in de oorlog hun eigen jonge gezonde mannen nodig voor het leger. Voor de oorlogsindustrie had men echter ook mensen nodig. Om dit probleem op te lossen stelde men in de bezette gebieden een arbeidsdienstplicht (Arbeitseinsatz) in. In oktober 1942 selecteerde het arbeidsbureau in Gennep een aantal jonge mannen uit de (toenmalige) gemeenten Gennep en Ottersum voor uitzending naar Duitsland. Lambert Theunissen, die toen op De Olde Kruyk werkte, was één van hen.

De jongeman Lambert Theunissen

De jonge pottenbakker kwam als lasser te werken in een munitiefabriek in Neheim-Hüsten, een klein industriestadje aan de rand van het Ruhrgebied. Over zijn vakmanschap als lasser waren de meningen verdeeld. Veel van de door hem gelaste bommantels werden door de Duitse opzichters afgekeurd, maar een van zijn Gennepse collega's was wel te spreken over het laswerk van Lambert. 'Die van ow det zien goeie, die zien zû scheif en krom, as ze die bôvve Londen uut 't vliegtuug smiete dan kommen ze ien Berlien terecht'. Terwijl Lambert in Duitsland werkte ging het niet goed met zijn moeder Sien. Ze werd uiteindelijk in het Nijmeegse Canisius ziekenhuis opgenomen, waar ze na een aantal weken overleed. Lambert kreeg een week vrij om naar de begrafenis te gaan.

Moeder Sien Theunissen

Terwijl hij in Milsbeek was, voerde de Royal Air Force in de nacht van 16 op 17 mei 1943 'Operation Chastice' uit. Dit was een grote operatie met als doel meerdere stuwdammen in het Sauerland te vernietigen, om zo de elektriciteitsvoorziening van het Ruhrgebied schade toe te brengen. Ook vlak bij de munitiefabriek in Neheim-Hüsten lag zo'n stuwdam, de Möhnetal-Sperre. Toen 's nachts het luchtalarm afging dachten de arbeiders van de munitiefabriek waar Lambert werkte dat de fabriek zou worden gebombardeerd en ze vluchtten de schuilkelders in. De Engelse bommenwerpers vlogen de fabriek echter voorbij, en gooiden hun verwoestende lading op de hoger in het dal gelegen stuwdam. De 135 miljoen kubieke meters water achter de stuwdam zochten zich een weg door het dal. In de hoogwatervloed van de Ruhr kwamen ongeveer zestienhonderd mensen om het leven, hoofdzakelijk buitenlandse dwangarbeiders en krijgsgevangenen in het stadje Neheim-Hüsten. Ook een aantal collega's van Lambert, o.a.

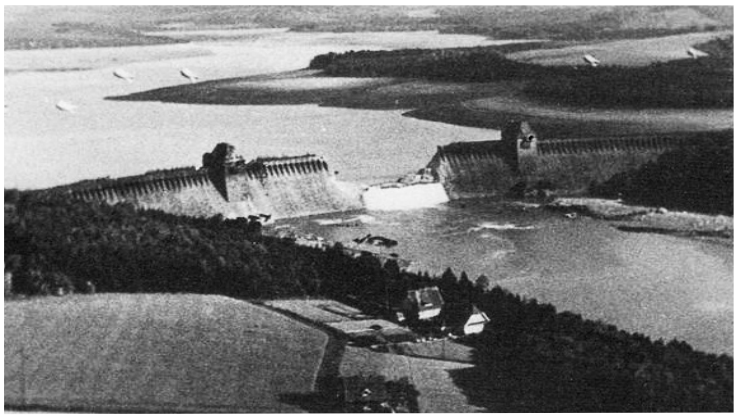

de Gennepenaren Harrie Daniels en Jan Doors, lieten het leven in de schuilkelders. Als Lambert geen verlof had gehad om naar de begrafenis van zijn moeder te gaan, had hij in die fatale nacht vrijwel zeker ook bij die Gennepse jongens in de schuilkelder gezeten.

De Möhnetal-Sperre na het bombardement door de Royal Air Force

'Het onderkelderde Pompehuuske bij de drie vijvers op de Sint Jansberg

Na de begrafenis van zijn moeder ging Lambert niet meer terug naar Duitsland. Hij ging weer aan de slag bij 'De Olde Kruyk', en hielp zijn vader Tön op de keuterij. Op een goede dag kwam de politieagent bij zijn vader op bezoek: 'Merrege kom ik mit un par Duitse militaire olliën Lambert ophoale, hej mot wer noar Duitsland. Ik zeg het mar efkes van te vörre, dan het ie tied um zien greij rustig bej mekoar te zuuke'. Lambert zocht die avond inderdaad zijn spullen bij elkaar, maar niet om naar Duitsland terug te gaan. Samen met enkele andere Milsbekenaren dook hij onder. Ze verstopten zich in 't pompehuuske' bij de bovenste van de drie vijvers op de Sint Jansberg. Zijn broer Gijs (zijn eigenlijke naam was Marinus), die een aantal jaren jonger was en daarom niet hoefde onder te duiken, bracht ze om de paar dagen wat te eten en te drinken.

Een van de mede-onderduikers was niet bang om door de Duitsers gevonden te worden. Hij had een groot slagersmes bij zich. Over de bedoeling van dat mes liet hij geen misverstanden bestaan: "As de Pruuse komme, dan get den kop der af en dan smiette we ze ien den vijver. Dor kunne der ennen hoop ien". Gelukkig heeft hij het mes niet hoeven te gebruiken.

'Lambert Theunissen werkte na de oorlog aanvankelijk nog een tijd op 'De Olde Kruyk' en woonde in de bedrijfsleiderswoning in het bosje achter de fabriek (waar nu Piet Brouwers woont). Daarna werkte hij bij pottenbakkerij De Vuurvogel van zijn zwager Wim Jansen. Lambert was een sociaal zeer bewogen man, die opkwam voor de minderbedeelden. Als vertegenwoordiger van de arbeiders kwam hij in1953 in de raad van de voormalige gemeente Ottersum. Gedurende 31 jaar was hij raadslid waarvan 18 jaar ook wethouder, eerst van de gemeente Ottersum en later van de gemeente Gennep. Hij heeft zich in het bijzonder ingezet voor een goede huisvesting van de inwoners van de gemeente en voor het verenigingsleven in Milsbeek.'

Jan Koenen bijna geëxecuteerd

Door Geert Theunissen

Jan Koenen moet een jaar of dertien zijn geweest toen hij hoorde dat er bij Plasmolen een aangeschoten vliegtuig was neergestort. Met twee vrienden, vermoedelijk Theodoor Derks en Wim Verhoeven, ging hij er een kijkje nemen. Het vliegtuig was nog behoorlijk gaaf, en de omgekomen bemanningsleden zaten nog in de cockpit. Dit was natuurlijk bijzonder interessant voor een paar kornuiten van die leeftijd.

Gefascineerd

Lugubere vondst

Ze scharrelden wat rond in en om het vliegtuig, toen ze plotseling door een paar Duitse militairen werden aangesproken: 'Halt! Was soll dass da?'. De militairen waren bijzonder kwaad dat ze bij het vliegtuig waren, dat was ze wel duidelijk. Na een donderpreek in het Duits die ze maar half konden verstaan, mochten ze een paar minuten bidden. Daarna moesten ze naast elkaar op een rijtje gaan staan en het bovenlichaam ontbloten. Een van de militairen pakte zijn geweer, en ging een meter of tien voor ze staan. De ander, die hoger in rang was, keek van opzij toe. De jongens wisten wat er ging gebeuren. De militair richtte zijn geweer. Maar hij wachtte met schieten. Vijf seconden, misschien tien seconden. Toen liet hij het geweer langzaam zakken… "Und jetzt laufen!!" beet de andere militair de jongens toe. Ze renden naar hun fietsen en gingen er als een haas vandoor.

Bijna geëxecuteerd

Ze zijn nooit meer naar het vliegtuig teruggegaan. Jan vertelde later dat hij nooit in zijn leven zo bang was geweest als die middag in het bos bij Plasmolen.

'Jan Koenen werd geboren in Milsbeek aan het Heiveld. Hij bezocht de kunstacademies in Arnhem en Den Bosch. Zijn hele leven heeft hij gewoond en gewerkt in Milsbeek, o.a. als medewerker van pottenbakkerij 'De Vuurvogel' van zijn zwager Wim Jansen. Hij was zwijgzaam en teruggetrokken van aard. Op een suggestie van Gijs Theunissen werd hij indertijd benaderd, om voor het boekje 'de Alde Milsbèk' tekeningen te maken van oude boerderijtjes waarvan geen foto's meer bestonden. Toen leerde ik hem kennen als een sympathieke man, die was gefascineerd door het werk op de boerderij van vroeger en door de Tweede Wereldoorlog. In de gesprekken die wij toen hadden openbaarde hij zich ook als een meesterlijk verteller. Jan overleed, 63 jaar oud, op 29 januari 1993.'

Voorrang met een 'Wehrmachtswagen'

Door Hannie Kersten-Emons

Mijn vader is geboren in Escharen en verhuisde toen hij 6 jaar oud was met zijn vader Kees(ke) en zijn moeder Kaatje naar Milsbeek. Ze gingen wonen op de hoek van de Rijksweg en Kerkstraat. Kees(ke) handelde in vee en kolen. Het gezin van mijn Opa en Oma ging uiteindelijk 11 kinderen tellen, 8 jongens en 3 meisjes. Van de 8 jongens zouden er later 6 in Milsbeek een bedrijf hebben.

De familie Emons op een foto rond 1960. Achteraan Gerrit, Thei, Cor en Koos; in het midden Dina, Jan, Truus, Johan, Rieka, Wim en Karel en vooraan vader Kees(ke) en moeder Kaatje

Mijn vader moet gedroomd hebben van vrachtauto's en in het begin van de dertiger jaren kocht hij in Plasmolen een tweedehands Chevrolet vrachtwagen en hij begon, aanvankelijk samen met zijn helaas vroeg verongelukte broer Johan, een transportbedrijf. Er werden o.a. stenen, meubels en vee vervoerd. Vlak voor de oorlog kwamen er twee Opels bij. In de oorlogsjaren (1943) trouwden mijn vader en moeder. Ze gingen aanvankelijk wonen aan de Rijksweg tegenover waar nu de hertenwei van Wil en Ria van der Valk is. Een jaar later werd mijn oudste broer Kees geboren. Zelf ben ik in 1948 geboren en ben van de generatie die in onze jeugd veel oorlogsverhalen van onze ouders te horen kreeg. Als ze met hun broers of zussen waren, dan kwamen ze er niet over uitverteld. Verhalen van verdriet, honger en ellende, evacuatie en boosheid. Maar ook verhalen waar ze hartelijk om konden lachen of die wij als kind heel spannend vonden.

Omgeving Rijksweg 1944, bij de pijl de latere woning van Wim Emons

Een van die verhalen ging over een vrachtwagen van mijn vader. Hij was voor de oorlog begonnen met een Chevrolet. De twee Opels waren gloednieuw afgeleverd door garage Jetten. Op de ochtend van 10 mei 1940 daverde er in Gennep een Duitse pantsertrein ongehinderd de Maasbrug over. Drie dagen later gaf Nederland zich over en Emons moest een van zijn fonkelnieuwe Opeltjes bij de bezetter inleveren. Als mijn vader dat vertelde werd hij keer op keer weer kwaad, vooral door zijn onmacht, hij kon er op dat moment niets tegen doen. Maar als hij met zijn verhaal verder ging werd hij steeds vrolijker en genoot keer op keer weer van deze herinnering. Wat was namelijk het geval geweest? Een week nadat de Duitsers de Opel hadden gevorderd, kwam het zoontje van veehandelaar Andriessen uit Gennep, voor wie hij vee vervoerde, aangefietst. Hij kwam vertellen dat onze vrachtwagen op de markt in Gennep stond, overgespoten in 'Duits groen'. Volgens dat ventje stond de wagen daar onbeheerd. Mijn oma, zijn moeder dus, bleef mijn vader naroepen dat hij vooral geen domme dingen moest doen. Ze kende haar pappenheimers immers. Maar mijn vader zat al op de fiets richting Gennep ! En jawel hoor, daar stond de Opel, vlakbij de marktpomp. Wel veel Duitsers in de buurt, maar het leek erop dat ze niet omkeken naar zijn vrachtwagen. Hij gooide zijn fiets achter in de bak, stapte in en zoals hij vertelde: "Ik voelde het bloed uit mijn gezicht wegtrekken, want er zat geen contactsleuteltje in!" Trillend van de zenuwen ging hij op zoek naar iets waarmee hij de wagen aan de gang kreeg. Uiteindelijk vond hij een verborgen startknop. Gauw indrukken en wrooemmm.... terug naar huis. Hij kwam niet meer bij als hij dan ook nog vertelde, dat hij overal voorrang kreeg, omdat iedereen dacht met een Duitse Wehrmachtswagen van doen te hebben.

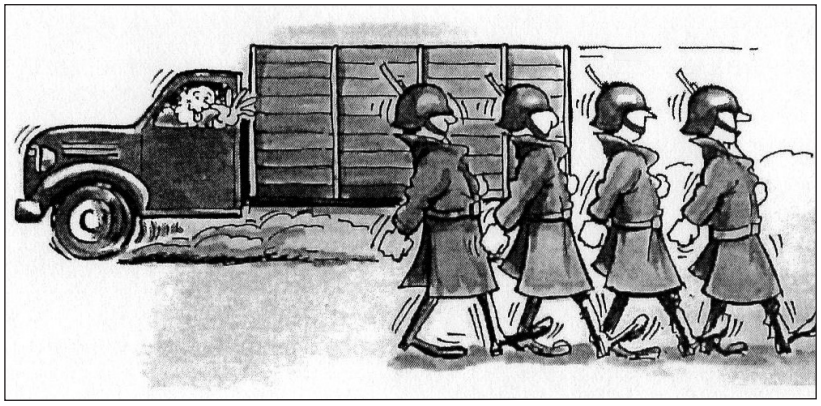

De 'Werhrmachtswagen' op weg naar Milsbeek

Bij huis aangekomen, werd de teruggestolen auto gauw verborgen in de schuur tot er weer betere tijden zouden aanbreken. In 1943 kocht hij voor fl. 1300,-- een Dodge. Hiermee mocht hij alleen maar rijden voor de bezetter, o.a. graszoden voor de vliegvelden. Toen ook deze auto gevorderd werd en hij naar Duitsland zou moeten gaan werken, is hij ondergedoken.

De Dodge

Mijn broer Kees werd geboren in augustus 1944 en kort erna werd het doffe ellende in Milsbeek. Omdat in het ouderlijk huis een grote kelder was, verbleef daar een groot deel van de familie en ook wat omwonenden. Het was er zo vol, dat zoontje Kees in een hangmat aan het plafond werd gehangen. Het zou niet veel hebben gescheeld, of hij was daar boven tegen het plafond door zuurstofgebrek gestikt. Nog net op tijd werd het ontdekt. In oktober begon de evacuatie. Met behulp van een kar kwam men in De Meern terecht. Toen men na de oorlog weer terugkwam was de ravage enorm.

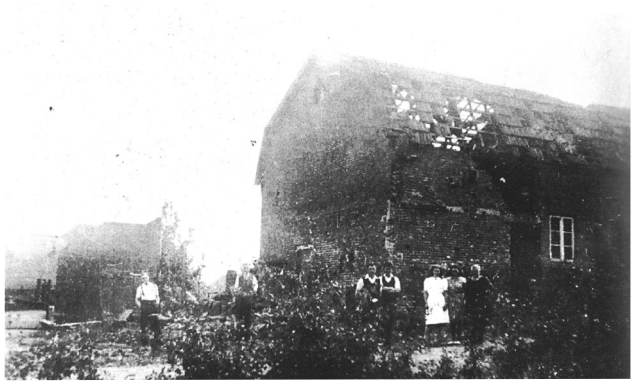

Oorlogsschade woning Kees(ke) Emons

Na de oorlog heeft het pap veel moeite gekost zijn Dodge weer terug te krijgen en uiteindelijk lukte het. Werk was meer dan genoeg. Hij vervoerde aanvankelijk vooral bouwmaterialen en bouwvakkers voor de wederopbouw. Vader en moeder kochten in 1947 het huis van Thei Thijssen dat zich wat meer in zuidelijke richting langs de Rijksweg bevond en de oorlog redelijk had doorstaan. Hier was ruimte achter de woning voor het bouwen van een eigen garage. Ook het veetransport kwam weer op gang en uiteraard ook het transport van de vele Milsbeekse bloempotten die naar Lent en Aalsmeer gebracht moesten worden. Als kinderen groeiden we daar na de oorlog op met het voetbalveld achter ons huis. Vader breidde geleidelijk aan zijn bedrijf uit. In de jaren vijftig werden de bekende internationals aangeschaft.

De woning, toen nog eigendom van Thei Thijssen, direct na terugkomst van de evacuatie

Wim met een van zijn Internationals.

'Het transportbedrijf van de familie Emons maakte na de oorlog een gigantische groei door. Deze groei zette zich in, toen Wim in 1963 begon met het vervoer voor de CNC. De zonen Kees, Sjang en Pieter kwamen in die tijd in het bedrijf van hun vader en het personeelsbestand werd gigantisch uitgebreid. Het bedrijf biedt nu werk aan heel veel mensen. De hoofdvestiging is nog steeds in Milsbeek en Kees, Sjang, Pieter en jongste dochter Ineke zijn nog altijd echte Milsbekers. Van de kinderen is de schrijfster van dit verhaal de enige die niet meer in Milsbeek woont. Maar uit het feit, dat zij een van de eersten was, die zich na onze omroep met dit verhaal meldde, blijkt haar betrokkenheid met ons dorp overduidelijk.'

De oorlog en de familie Derks

Door Wim Derks

Geboren in 1933 heb ik, als kind van 7 jaar, de bezetting van Nederland in 1940 door het Duitse leger meegemaakt, niet wetend wat het allemaal teweeg zou brengen. In de latere jaren was het voor mij en voor de andere kinderen een spannende tijd. Voor onze vaders en moeders was het heel zorgelijk en ze beleefden moeilijke tijden. Vooral de laatste 3 oorlogsjaren werd het steeds erger. Voor voedsel en kleren werden bonnen uitgereikt. In het begin viel het allemaal nog wel mee, maar later niet meer. Vooral voedselbonnen werden steeds minder uitgegeven. Dat kwam doordat het Duitse leger van Hitler te veel hooi op de vork had genomen, waardoor de economie van Duitsland in elkaar zakte. Dat gebeurde vooral toen andere landen zoals Amerika, Engeland, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Rusland zich verenigden. Tijdens bombardementen werden alle grote steden in Duitsland platgegooid, vooral daar waar oorlogstuig werd gemaakt, zoals tanks, vliegtuigen en munitie. Helaas gebeurde het ook dat sommige bommen verkeerd terecht kwamen. Zo gebeurde het ook, dat de eerste bommen die in Milsbeek vielen, op ons bouwland terecht kwamen. Daar was mijn vader niet blij mee. Niet alleen omdat er twee grote gaten van 3 meter diep en 20 meter breed ontstonden. Nog erger was dat er tientallen nieuwsgierigen kwamen kijken en de gewassen platliepen. Zo naïef als ik was, vroeg ik ook nog eens aan alle kijkers een dubbeltje. Na de oorlog werd er ook nog een blindganger ontdekt. Vader sleepte de bommen helemaal naar de Rijksweg en gooide ze onderaan het talud, zonder ook maar te weten hoe gevaarlijk die dingen waren. “Het hoort niet op mijn land thuis”, zei hij.

Grad Derks (Grad van Cis)

Voor ons als kinderen was het een sensatie. Vooral ’s nachts als er luchtgevechten waren. Dat was nog eens een mooi schouwspel. Overal schijnwerpers op zoek naar vliegtuigen. Het gebeurde wel eens dat er een vliegtuig geraakt werd en dan naar beneden stortte. Zo is er een keer in de Plasmolen, in het Zevendal, eentje neergestort. Dat heeft er wel een week gelegen, zodat iedereen het kon bekijken. Het Duitse afweergeschut had het vliegtuig naar beneden gehaald. De Engelse piloot hing nog in de bomen. Die hadden ze doodgeschoten. Het werd steeds drukker in de lucht met de bommenwerpers, nu ook overdag. De Duitse troepen werden flink onder vuur genomen. Het is ook wel eens gebeurd dat de bommen verkeerd terecht kwamen. Zo is Nijmegen gebombardeerd, terwijl de bommen eigenlijk bedoeld waren voor de stad Kleef. Er waren toen veel doden te betreuren. Frans Kerkhoff, een buurjongen van ons, 17 jaar oud, is daarbij omgekomen. Ik was inmiddels elf jaar en zat in de zesde klas. In die tijd ging je nog in april over naar de hogere klas en niet, zoals nu, vlak voor de grote vakantie. De school werd in juni 1944 door het Duitse leger gevorderd om onderdak te bieden aan de Hitlerjugend. Dat waren jongens van 14, 15 jaar die werden gedwongen om aan het front te gaan vechten. Maar zover kwam het niet. Op 17 september 1944, zondagsmorgens, kwamen er honderden bommenwerpers overvliegen om in Duitsland alles plat te gooien. ’s Middags was de landing in Groesbeek, de lucht was zwart van de transportvliegtuigen. Dat was een prachtig schouwspel. Duizenden parachutisten kwamen naar beneden en landden op Klein Amerika, in Groesbeek. De meeste soldaten kwamen uit Engeland, Amerika en Canada. Zij kwamen ons bevrijden van de Duitsers, maar helaas pakte dat voorlopig nog anders uit. De Duitsers die op de zondag waren gevlucht, kwamen een paar dagen later weer terug. Hierdoor ontstond er een frontlinie tussen Mook en Milsbeek. In Mook lagen

de Engelse soldaten en in Milsbeek de Duitsers. Daartussen lag Middelaar. Veel Middelaarse mensen vluchtten naar Mook. Dat liep niet altijd goed af. Meerdere mensen werden door de Duitsers opgepakt en afgevoerd naar Kleef. Het dorp werd bijna geheel platgeschoten. Een half jaar lang werd er in de loopgraven oorlog gevoerd, vooral 's nachts. Het was dan één en al vuurwerk in de lucht.

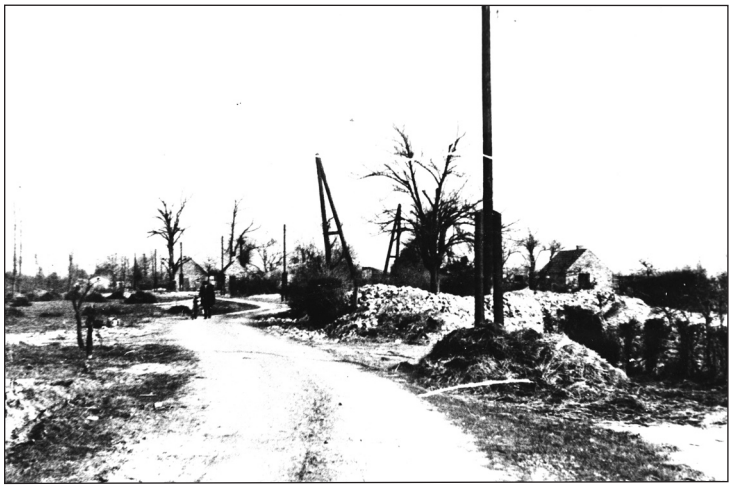

Vooral Middelaar had veel te lijden van de gevechten en werd bijna compleet weggevaagd, zoals hier op de Heikantseweg te zien is

Half oktober 1944 moesten wij evacueren. Het hele gebied werd frontlinie met overal loopgraven, schutterputten en mijnenvelden. We konden niet veel meenemen. Mijn vader had de kruiwagen volgepakt. Wie een paard had kon wel wat meer meenemen, maar in het dorp waren nog maar enkele paarden. Veel paarden waren omgekomen door granaatscherven of ze waren gevorderd door de Duitsers om kanonnen en ander oorlogsmateriaal te vervoeren om zodoende brandstof te besparen voor onder andere de zware tanks. De brandstof raakte bij de Duitsers op door de vele bombardementen op de oliedepots. Wij waren met twee gezinnen, moeder had ook de zorg voor mijn nichtjes Dina en Dora(2 en 4 jaar oud) van oom Jan(van Schaijk) en tante Laura. Omdat mijn tante moest bevallen was zij, voordat we gingen evacueren, door mijn broer Frans 's nachts op de kruiwagen naar het ziekenhuisje van de zusters in Gennep gebracht. Het bracht geen geluk, want het kind, een jongetje, werd dood geboren. Enkele dagen later moesten wij vertrekken. Zo vertrok mijn vader met de kruiwagen met de gedachte na een paar weken weer thuis te kunnen zijn. Maar die paar weken werden 7 maanden!! Wij moesten lopend naar Goch. De koeien van de Milsbeekse boeren en keuters liepen al in de weilanden vlak aan de grens. Ze werden allemaal geslacht als voedsel voor het Duitse leger, want de oorlog was nog lang niet afgelopen. En dat kregen wij ook in de gaten. Wat onze bestemming was, wist niemand. In Goch hebben we een nacht geslapen. Vanaf daar gingen we door naar Kalkar voor twee overnachtingen in een school. Toen ging de reis verder naar Rees. Daar gingen we met de pont de Rijn over richting Emmerich. Daar werd weer overnacht en de volgende dag met de trein naar `s Heerenberg. Dat enige stuk hoefden we dus niet te lopen. Er deed zich nog een triest ongeval voor waarbij één van onze dorpsgenoten, Huub Rutten, onder de trein kwam en zijn been verloor.

Huub Rutten

In 's Heerenberg hebben we twee nachten geslapen in een kasteel. Dat was wat, als jongen van 11 jaar, al die stenen trappen in het gebouw. We lagen wel met 10 man op de grond. Van daaruit gingen we richting Ede, weer lopend. In Ede aangekomen werden we ondergebracht in een protestantse kerk. De WC was buiten, gemaakt van gresbuizen, in een lange rij in de grond. Vanuit Ede gingen we door naar Veenendaal. Ook hier weer overnachten in een school. Maar niemand wist nog onze eindbestemming. De volgende dag ging de 'reis' door naar Zeist. Onderweg werden enkele jongens en mannen opgepakt en naar een kamp gebracht. Van daaruit moesten ze naar Arnhem om stellingen te graven. In Zeist zijn we een paar dagen gebleven. Hier kregen mijn ouders eindelijk het bericht dat De Bilt hun eindbestemming was. Aldaar zouden ze de adressen krijgen van de mensen die ons onderdak moesten geven. We kwamen in De Bilt aan in Hotel Pol.

Hier moesten we enkele dagen blijven want we werden allemaal ontluisd. Het was inmiddels 1 november geworden. We waren met z'n negenen. Mijn broer Frans was met de familie Siebers geëvacueerd naar het bij Utrecht gelegen Werkhoven. Leo, die boerenknecht was bij Van Bergen in Ottersum (Piet van Koos) evacueerde met dit gezin naar Wilnis. Tante Laura vertrok later vanuit het hospitaaltje van de zusters uit Gennep naar Groningen. Wij kwamen terecht op Beerschoten.

Landgoed Beerschoten

Beerschoten was een landgoed van 129 hectare bos en landbouwgrond. Er was een heel groot herenhuis met wel 40 kamers, vol met Duitse soldaten. Een grote laan met hoge beukenbomen kwam uit bij het herenhuis. Deze laan stond vol met oorlogsmateriaal, tanks, kanonnen, vrachtwagens en zelfs 6 V-1`s. Spiksplinternieuw! Gelukkig hebben ze die niet kunnen gebruiken, want er was geen brandstof meer. Op het landgoed stonden 3 boerderijen, een machinefabriek die stil lag en een landhuis waar de freule woonde, van wie het landgoed was. Ze heette mevrouw Steengracht van Oostkapelle. Ik weet nog dat we er elke dag een liter melk moesten gaan brengen. Er was verder nog een boswachtershuis en een koetshuis, maar er waren ook arbeiderswoningen, het 'spinnenweb'. Zo waren ze ook gebouwd: allemaal in een ronding en aan elkaar gemetseld. Aan de voorkant van het landgoed stond een stroomhuisje (transformator). Omdat vader er een hekel aan had om in het huis van de evacuatie-familie naar het toilet te gaan werd het door hem vaak gebruikt 'om er uit de boks te gaan'.

Het stroomhuisje

Wij kwamen terecht bij de familie Van Amerongen. Het was een gezin dat bestond uit moeder, twee dochters en een zoon. Ze beheerden als pachter een pracht van een boerderij. De kinderen waren allemaal vrijgezel en ze wisten helemaal niets van onze situatie. Ze dachten: er komen een paar mensen om te slapen, maar wat keken ze raar op toen mijn vader en moeder met 9 man aan kwamen kruien. Ze dachten dat we zwervers waren en zo zullen we er ook wel uit gezien hebben. We hadden ons immers ook al 2 weken niet gewassen en de kleren die we aan hadden droegen we ook al 14 dagen. Toen wij ons allemaal verschoond hadden, mochten we in de voorkamer koffie komen drinken. Dat was een lekker kopje, klein beetje sterk met veel melk. Ze geloofden hun oren niet toen mijn vader vertelde dat wij helemaal van Noord Limburg via Duitsland naar De Bilt waren gelopen. Zo geloofden ook niet dat het daar écht oorlog was en dat er iedere dag mensen sneuvelden, zowel Duitse als Engelse soldaten en ook inwoners. Het maakte veel indruk op hen en het al was laat geworden. We moesten nog een slaapplaats zoeken. Mijn moeder en zusje Dora konden in een bed slapen. Voor ons werd het de pinkenstal (wij noemen dat hier een kalverenstal) die met dekens in orde werd gebracht. Wij lagen lekker zacht in het stro met paardendekens over ons heen, met z`n zevenen en mijn vader bij de ingang als hoofdman. Een meter verder stonden 8 koeien dus als er iemand van ons op moest om te plassen dan was de WC dichtbij. We gingen dan maar achter de koeien staan.

De familie Derks op de foto (kort na de oorlog) vlnr Frans, Theodoor, Wim, Dora, Gerrit (met foto van Leo die toen in Indië was), Albert en vooraan vader Grad en moeder Nel

Mijn broer Gerrit en mijn broer Albert, die op een andere plek was geëvacueerd, moesten na enige tijd naar Duitsland voor de arbeitseinzats. Voordat wij naar huis terug konden keren werden we ook nog herenigd met mijn broers Albert en Gerrit. Zij hadden weten te ontvluchten en waren helemaal te voet vanuit Duitsland naar De Bilt komen lopen. Tot onze grote verrassing kwamen ze ineens de laan ingelopen. Albert totaal uitgeput op de rug van Gerrit. Na enige maanden had Jan-ome van het Rode kruis het adres gekregen waar tante Laura zat en was ook dit gezin weer herenigd en werd het in een ander gebouwtje, een soort zomerhuisje, ondergebracht.

Ome Jan en Tante Laura op een naoorlogse foto met hun dochters Dora en Dina

Voor mij was het een prachtige vakantie. Zo zat ik de hele dag bij Dirk, de zoon van de familie Van Amerongen, op de kar achter het paard ofwel op het land of in de bossen om takkenbossen weg te brengen naar de bakkers in De Bilt. Toen brak de hongerwinter uit en was er geen eten meer. De familie Van Amerongen had maar net genoeg aardappelen voor zichzelf, want alles wat ze verbouwden werd geregistreerd en wij moesten bij de gaarkeuken eten halen. Dat werd elke week slechter en minder. Op het laatst was het water met een koolblad erin en een sneetje brood voor overdag. Meer was er niet! Zo ging ik een keer met m`n moeder lopend naar Werkhoven. Daar zat mijn oudste broer Frans bij de familie Siebers van de Potkuilen. Onderweg zei ik tegen mijn moeder toen we langs een boerderij kwamen: “Zal ik eens naar een boterham gaan vragen?” Eerst wilde ze dat niet hebben, maar uiteindelijk voelde ze zelf ook de honger en zei toen: “Probeer het maar, maar wel heel vriendelijk vragen hoor”. Zo klopte ik bij een boerderij aan. De boerin kwam aan de deur en vroeg wat ik moest. Heel nederig vroeg ik alstublieft om een boterham en zei toen: “Ik heb zo’n honger, breng er maar 2 mee” en klats ging de deur dicht. Ik heb het nooit meer gedaan. Wel kan ik mij nog herinneren dat we in Werkhoven heerlijk gegeten hebben. De boer zei alleen: “De volgende keer moet je maar niet meer op zondag komen”. Zij waren protestant. Wist ik veel wat dit voor hen betekende. Iedere week kwam de schillenboer uit Zeist. Hij haalde schillen op bij de burgers in Zeist en die kwam hij brengen bij de familie Van Amerongen voor de koeien. Hij was nog niet weg of ik zat met mijn

handen tussen de schillen, zoekend naar appelschillen en at ze dan meteen op. Verschillende keren heb ik een schilmesje ertussenuit gehaald. Dat was dan weer een geluk voor de koeien. Onbegrijpelijk dat we geen buikkramp gekregen hebben. De laatste maand voor de capitulatie werden er voedselpakketten gedropt. Die werden dan door het Rode Kruis verdeeld en zo kregen we toch wat te eten binnen.

Voedseldropping

Het einde van de oorlog kwam op 5 mei. De Tommy`s waren er al en de Duitsers hadden niks meer te zeggen. Op de stal lag een hele mooie verrekijker. Ik had die vlug verstopt en had met Dirk een dealtje gemaakt: als hij er nog stond kreeg hij de verrekijker en ik zijn mondharmonica. Maar de Duitse soldaat kwam terug en vroeg naar zijn verrekijker. Ik heb toen maar gezegd dat ik hem in de stal ergens had zien staan. Ik was veel te bang om niets te zeggen.
Op 10 mei waren we weer thuis in Milsbeek en wij waren een van de eerste evacués die terugkeerden . Dat ging wel stiekem in een dichte Engelse vrachtwagen, want tot aan de Waal was het voor de burgers nog niet vrijgegeven. Het dorp had veel geleden van de oorlog. Heel veel huizen waren zodanig vernield dat er niet meer in gewoond kon worden. In de kerk zat een groot gat. De school had geen pannen meer en de ruiten waren gesneuveld. Ook ons huis aan de Rijksweg had veel schade, de rogge groeide in de kamer. In 1946 gingen we pas weer echt naar school en ik kwam meteen in de achtste klas, terwijl ik eigenlijk twee jaar geen school had gezien. Wij spraken lange tijd niet over Duitsers maar over Moffen. De tijd heeft het respect voor de Duitser wel weer doen terugkeren en zo moet het ook. Rest mij nog te melden dat wij met ons gastgezin in De Bilt nog steeds contact hebben. Dirk is later getrouwd met ene Hennie. Wij zijn indertijd nog op het 40-jarig huwelijksfeest geweest. Zijn zussen Neel en Rie zijn altijd vrijgezel gebleven. Alleen Hennie, de vrouw van Dirk, leeft nu nog, ze is 94 jaar, maar ze weet nog alles!

Op het 40-jarig huwelijksfeest bij Dirk en Hennie van Amerongen houdt Gerrit het cadeau, in de vorm van een Milsbeekse keramische klok, omhoog

'Wim Derks trouwde na de oorlog met Marietje Derksen uit Ven-Zelderheide en woont anno 2011 aan de Oudebaan. Hun kinderen Maja, Petra en Frank wonen nog allemaal in Milsbeek. Vorig jaar werd Wim door zijn kleindochter Brechje gevraagd om te helpen bij een lezing over de oorlog op school. Helaas was er, doordat het verhaal van Adriaan de Winter uitliep, geen tijd meer over voor haar verhaal. Vader Frank haalde vervolgens zijn vader over om het verhaal samen met hem op papier te zetten voor het boek Oorlogsherinneringen Milsbeek.'

De herinneringen van Piet Lamers

Door Piet Lamers

Begin mei 1940 was hier in het Reichswald al van alles aan de hand. De mensen zeiden tegen elkaar 'Wat zal dat toch allemaal zijn, dat gerommel met kettingen en zoiets en een hoop gepraat en zo?'. Maar in die tijd was hier alles afgezet langs de grens en kon je niet gaan kijken vanwege de prikkeldraadversperringen. Achteraf bleek dat allemaal te maken te hebben met de inval van 10 mei 1940. 's Morgens om 5.00 uur kwam de inval van de Duitsers, ze kwamen allemaal vanuit het Duitse Reichswald. Voorop liep een soldaat die net over de grens woonde in het huis waar nu café Merlijn is. Die wist hier de weg net zo goed als wij. Van hogerhand had de gemeente op wegen, die van het Duits kwamen, versperringen aan moeten brengen. Dat was zo op de Zwarteweg, waar nu restaurant 'de Diepen' is. Op de brug van de sloot werden grote betonnen buizen gezet vol beton en daar spoorstaven in, zodat er geen doorgang meer was. Die stonden ook nog op de Zwarteweg over de sloot waar nu Tinus Janssen woont. Dat vonden de Duitsers niet zo erg want alles moest lopen en de kanonnen en dergelijke werden door twee paarden getrokken. Vanaf het Reichswald ging een gedeelte rechtsaf tot ongeveer 'De Drie Vijvers' en vervolgens links af en dan de brug over naar de Milsbeek. Een ander gedeelte ging naar Plasmolen en omgeving. Onder aan de Holleweg ging ook een gedeelte linksaf waar weer een duikerbrug was, richting Gennep. Vooral in de loop van 1944 gingen de Amerikaanse en Engelse vliegtuigen bombarderen in Duitsland. Dat was om de fabrieken waar oorlogstuig, wapens, vliegtuigen, munitie, voertuigen en dergelijke werden gemaakt, te vernietigen, zodat de Duitsers vertraging opliepen met de aanvoer van de spullen naar het front. Bij ons boven Milsbeek was de aan- en afvliegroute. Dat was altijd 's avonds of 's nachts en dan wisten de mensen hier, dat ze in de schuilkelders moesten gaan. De Duitsers hadden overal zoeklichten opgesteld. Dat waren heel grote schijnwerpers die de vliegtuigen opzochten in de lucht. Wanneer ze dan een Engels of Amerikaans toestel in het licht hadden, waren de Duitse aanvalsjagers er zo bij, om het vliegtuig aan te schieten met flak-afweergeschut, zodat het in brand vloog en naar beneden stortte.

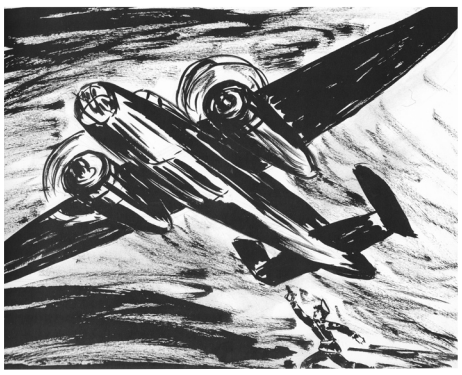

Miniflak

Als de Engelse of Amerikaanse vliegtuigen bij zo'n beschieting nog bommen bij zich hadden, lieten ze die bommen vallen, waardoor ze lichter werden en meer konden bewegen om weg te komen. Zo zijn in Milsbeek herhaaldelijk bommen terechtgekomen. De boeren hadden meestal een grote stevige kelder in de schuur. De gewone burgers bouwden een kelder in de tuin. Men groef een gat van 1,5 meter diep en 2 tot 2,5 meter breed. De zijkanten werden afgezet met planken tegen het instorten en het dak werd van planken met daarop takkenbossen gemaakt. Dan werd er een grote hoop zand op gegooid, zodat het veilig was voor de scherven van de bommen. Daar zaten wij dan als het weer nodig was. Op 6 Juni 1944 landden Engelse en Amerikaanse militairen in Normandië. Door zware tegenstand van de Duitsers zijn er toen aan beide zijden heel veel soldaten gesneuveld. Die gevechten hebben nogal lang geduurd. Op den duur trokken de Duitsers zich terug, om zich hier in de omgeving weer te verzamelen, want de Duitsers waren bang dat ze ook hun land aan zouden vallen. Op 17 September 1944 om 10.00 uur gingen de Engelse en Amerikaanse vliegtuigen hier de grens bombarderen, vanaf Kranenburg tot en met hier onder aan de Holleweg. Er stond geen boom meer waar nog een tak aan zat, alleen nog wat kale stammen. Dat deden ze, omdat er zich hier nogal wat Duitse militairen ophielden die ingezet moesten worden bij Arnhem. Tijdens dat bombardement aan de grens was hier in Milsbeek net de Hoogmis bezig. De kerk stond te schudden. Halverwege zei de pastoor: "Ik hou er mee op, want ik weet niet wat er gebeurt". Wij gingen naar huis en de Duitse militairen waren langs de Kerkstraat en Langstraat allemaal schuttersputjes aan het graven. Thuis hebben

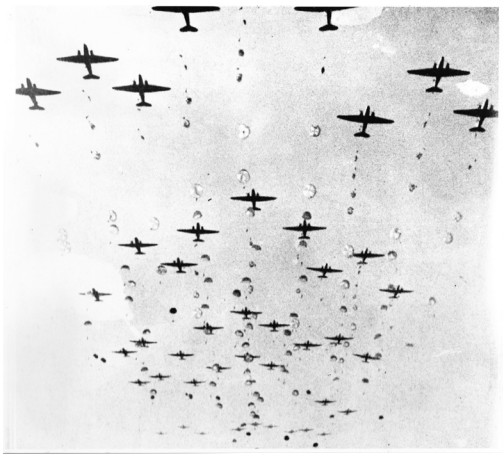

De lucht bij Milsbeek vol met parachutes

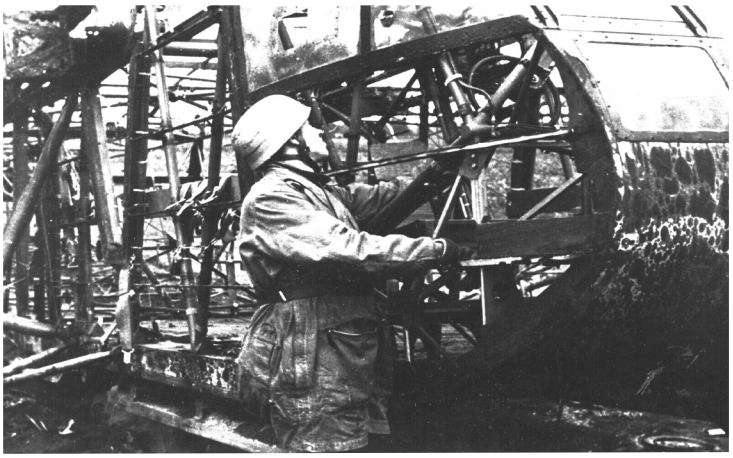

De in Ven-Zelderheide gelande Glider

we wat gegeten. Die middag rond 1 uur, half 2, landden verderop in Groesbeek Amerikaanse en Engelse parachutisten. Ze werden aangevoerd met grote vliegtuigen met aan een lange kabel een zweefvlieger als aanhanger. Die kabel werd losgemaakt, de zweefvlieger landde, het vliegtuig loste de parachutisten en vloog weer weg. In de zweefvlieger bevonden zich jeeps, motoren, munitie en licht geschut. De hele lucht boven Groesbeek was vol parachutes. Dat was vanuit Milsbeek een prachtig gezicht om te zien.

Maar omdat hier nog veel Duitsers waren, konden de Engelse en Amerikaanse soldaten 'de berg' niet over komen en werd Milsbeek nog niet bevrijd. Er werd vaak met kanonnen en dergelijke heen en weer geschoten. Het werd erg onveilig in ons dorp en dat kostte een aantal inwoners in ons dorp het leven. Uiteindelijk kwamen de Engelsen en Amerikanen niet verder dan in Mook tot aan het viaduct. Een dag na de landing in Groesbeek op 18 september was ik met een paar jongens van Hoenselaar in de wei bij de Koningsvenweg. Tegen de avond zagen wij daar opeens Engelse militairen aan komen. Zij liepen allemaal achter elkaar. Voorop liep een man met een militaire jas aan en een oranje band om zijn arm en een geweer bij zich. Hij had 9 militairen opgehaald in Aaldonk. Twee zwevers waren uit de koers geraakt en hij bracht die soldaten weer terug bij anderen die in Groesbeek geland waren. Later hoorden wij dat die man een Gennepenaar was, een zekere Verheijen, die bij het verzet zat. Het was de vader van Willeke Verheijen, die later met Willy Berns uit Milsbeek is getrouwd en nu in het Sprokkelveld woont.

Verzetsstrijder Frans Verheijen

Omdat er steeds granaten vanuit Groesbeek kwamen, was het hier levensgevaarlijk. De vader van Jan Hoenselaar kwam bij ons en zei tegen mijn vader: "Kom maar allemaal bij ons in de kelder onder de schuur, die is beter dan dat gat bij jullie". Van 17 september tot 19 oktober 1944 hebben wij met 27 personen dag en nacht in die kelder gezeten, onder andere Köbus Muus (Goossens) met zijn vrouw en de oude vrouw Königs en Dientje. Piet en Antoon 'de Kunning' bleven thuis. Op de vloer lag stro en ieder moest zelf maar voor dekens zorgen. Het brood moesten wij halen bij bakker Thijssen aan de Rijksweg. De andere drie bakkerijen waren gesloten, want die waren al zwaar beschadigd. Dan gingen wij met 3 man tussen het granaatvuur door naar bakker Thijssen met 2 zakken bij ons. In die zakken ging het brood en dan maar weer op huis aan. Bij bakker Thijssen was het veel rustiger dan bij ons aan de Langstraat. Het ergste was het tot aan de Zwarteweg. Verderop richting Ottersum was het veel rustiger, wij zaten net in de vuurlinie. Voor het warm eten zorgden vrouw Hoenselaar en mijn moeder. Wij mochten ook zo weinig mogelijk buiten komen, want dat was levensgevaarlijk. Zo gauw er een stel bij elkaar stond, werd er direct al een granaat vanaf Groesbeek afgevuurd. In de schuur en op de stal bij Hoenselaar sliepen ook nog altijd zo'n 70 Duitse soldaten. Als die

een beetje opgeknapt en uitgerust waren, moesten ze weer naar de frontlinie aan de Maas. Vanaf de Langstraat de Rijksweg over en dan door het Achterbroek. Tot aan de Maas lag het vol met loopgraven. Als de Duitse soldaten daags na de frontgevechten terugkwamen, waren er van de 70 meestal nog 5 of 6 over. Als je die zag werd je er bang van, helemaal onder de modder en het vuil. De anderen waren allemaal gewond of gedood. Na een paar dagen kwamen er weer andere soldaten bij en dat was telkens hetzelfde. Aan de Zwarteweg in Milsbeek, in de bocht waar de Ringbaan begint, woonden vroeger en in de oorlog nog 'de kinderen Arts', twee broers en twee ongetrouwde zussen. Het was een grote boerderij met een flinke schuur. Daar hadden de Duitsers een hospitaal ingericht om de gewonden en de zieken te verzorgen. Achter de schuur bij Arts hadden de Duitsers een heel groot wit zeil neergelegd met een groot rood kruis er op. Dat was om de beschietingen van de Amerikanen en Engelsen te voorkomen. De dode Duitse soldaten werden aangevoerd met kar en paard en werden daar gewoon opgestapeld. Als er heel veel lagen, werden ze met een vrachtwagen afgevoerd naar een massagraf. Volgens de media zijn er bij de bevrijding van Nijmegen en omstreken 25.000 Engelsen en Amerikanen en 60.000 Duitsers gesneuveld. Op 19 oktober 1944 om 8.00 uur 's morgens, kwam een Duitse officier vertellen dat wij en heel Milsbeek om 12.00 uur allemaal weg moesten zijn. Mijn vader sprak goed Duits, hij had vroeger veel gewerkt in de kolenmijnen in Duitsland en later bij de boeren. Hij probeerde nog wat aan de toestand te veranderen, maar dat hielp niks. Allemaal moesten we weg, het evacueren ging beginnen.

Zoon Piet Thijssen (rechts) met knecht Karel van Bergen in 1940 met de bakfiets zelf op stap

Het gezin van Jan en Nel Lamers begin jaren vijftig; staand vlnr: Piet, Nellie, Leen (echtgenote van Huub), Coat, Huub, Jan, Frans van Duin(gehuwd met Coat) en Antoon. Zittend: Jan van Duin en Door met hun kinderen Harrie en Nellie en moeder Nel met vader Jan

Wij zijn met een kruiwagen met het een en ander erop naar Piet Nas in Aaldonk gegaan, want daar werkte een broer van mij. Maar twee dagen later moest daar ook alles weg. Toen hadden wij geluk want Nas had een kar en paard en zodoende kon het spul wat wij bij ons hadden bij hem op de kar. Hoenselaar was van plan om nog wat te blijven om de een of andere reden, maar dat duurde niet lang. Rond 12.00 uur moest hij toch vertrekken. Hij ging naar een kennis, Jaspers in 't Ven. Wij wisten pas in april 1945 dat ze in Ouderkerk aan de Amstel zaten. Wij moesten allemaal lopen, een paar oude mensen mochten op de kar zitten, zodoende hadden wij geluk. Van de gezinnen die geen oude mensen of kleine kinderen op de karren hadden zitten, werden paarden en karren afgenomen en de spullen van hen gingen dan van de een naar de

ander. Zo ging het naar de grens in Grünewald en vandaar te voet naar Goch. Daar hebben we overnacht in een school. De volgende dag ging het naar Rees aan de Rijn. Daar hebben we bij een boer in de schuur geslapen op wat stro. 's Morgens ging het met een veerpont de Rijn over en daarna zijn we naar Gendringen gelopen. Tijdens die tocht hadden we er mensen bij die witte doeken aan een stok gemaakt hadden om te laten zien dat wij vluchtelingen waren zodat wij niet beschoten zouden worden door Engelse en Amerikaanse vliegtuigen. Duitse soldaten op paarden begeleidden ons tot de grens. Vanuit Gendringen hadden wij geluk. De boer bij wie wij in de schuur geslapen hadden, bracht ons 's morgens met een kar en paard naar Doesburg. 's Nachts werd er weer geslapen in een grote houtloods op wat stro en met de kleren aan. Dat waren wij niet alleen, we waren met honderden andere mensen. 's Morgens kregen we wat droog brood en maar weer verder, lopend van Doesburg naar Ede. Daar hebben we geslapen in een grote timmerfabriek op stro, tussen de machines in. Van Ede ging het naar Zeist waar we weer in een school op stro sliepen. Van Zeist uit werd de groep opgedeeld. Wij kwamen met boer Nas en nog meer mensen uit Ottersum in Kockengen, de hoek van Spengen, een klein gehuchtje dat aan de Amstel ligt, aan de overkant van Wilnis.

De familie Van den Hoogen uit het Rozenbroek met hun zonen Jan, Wim en Tinus was daar ook geëvacueerd evenals Caot van Dijck met de hele familie. Zij hadden een heel jong paard voor de kar en de mannen moesten met z'n tweeën om de beurt het paard mee helpen trekken. Aan weerskanten van de kar zat een touw met aan het eind een riem. Zo hebben ze dat gedaan van het begin van de verre tocht tot op de plaats van bestemming. Op de kar zaten vader en moeder Van den Hoogen en Coat van Dijck met nog wat kleren en zo. Jan van den Hoogen, die door oorlogsgeweld al zijn Mookse vriendin had verloren, zat daar bij de ondergrondse.

Jan van den Hoogen

In de weilanden bij Kockengen werd spul voor het verzet gedropt. Van de parachutes hebben wij toen alles achter de rug was, nog blouses gehad. De vrouw van de boer waar wij zaten had die voor ons gemaakt. Veel Milsbeekse mensen kwamen bij ons in de buurt terecht, zoals in Breukelen, Maarssen, Vleuten, Haarzuilens, De Meern, Wilnis en Werkhoven. Wij zijn wij bijna acht maanden bij de boer in Kockengen geweest. We hebben het daar heel goed gehad. Mijn vader en ik hielpen de boer mee met het werken. Wij zijn daar niks tekort gekomen. Toen wij een tijdje thuis waren, kregen wij nog een koe van die boer zoals meer mensen uit Ottersum. De koeien kwamen in Gennep bij de loswal per boot aan. Mei 1945 was de oorlog voorbij maar wij mochten pas half juni terug naar Milsbeek. Hoe wij precies zijn thuisgekomen weet ik niet meer. Ik weet nog wel dat wij in Tiel in de buurt van de jamfabriek overnacht hebben. Toen wij thuis kwamen bleken er een paar gaten in het dak van het huis te zijn. Alles werd een beetje hersteld, zodanig dat het binnen maar droog was.

De boerderij van Jan en Nel Lamers' gefotografeerd vanaf het erf van Hoenselaar, waar men al aan het 'stenen poetsen' is

'Piet werkte na de oorlog tot 1951 op de boerderij van Kühn. Hij hielp daar mee aan de wederopbouw van de grootste boerderij van Milsbeek. Daarna volgde hij zijn vader op als wegkantonnier bij de gemeente Ottersum. Hij promoveerde tot voorwerker en werd een bekende Milsbeker, die zich vooral in de carnavalsvereniging en bij de voetbalclub verdienstelijk heeft gemaakt.'

Een dankbare herinnering van Dora Hoenselaar

Door Dora Hoenselaar

In mei 1940 vielen de Duitsers ons land binnen. In Milsbeek kwamen ze vanuit het Reichswald de grens over. Er waren in Milsbeek wel wat hindernissen opgeworpen, maar die werden door de Duitsers met hun zware materieel vernield en zo trokken ze verder Holland in. Het gezin Hoenselaar bestond in 1940 uit onze ouders met tien kinderen. In de oorlogstijd zijn vervolgens Piet en Ria geboren en Elly is later tijdens de evacuatie in maart 1945 in Mijdrecht geboren. In september 1944 barstte het geweld in Milsbeek los. We dachten dat de bevrijding op komst was, maar niks was minder waar. Milsbeek werd frontgebied en er kwamen bunkers en stellingen die de Duitsers bouwden om de Engelsen en Amerikanen tegen te houden. De Duitse soldaten werden overal bij de mensen in huizen en schuren ondergebracht. De bewoners gingen toen schuilkelders bouwen om zich te beschutten tegen de gevechten van de Amerikanen en de Engelsen vanaf Mook en Groesbeek tegen de Duitsers die in Milsbeek zaten. Ook van over de Maas vanuit Brabant kwam vuur. Bij ons thuis hadden we in de schuur een grote kelder met ijzeren balken, waar we met vader en moeder en toen al twaalf kinderen, vooral 's nachts verbleven.

Willie voor de toegang tot de (schuil)kelder zoals die er na de oorlog, na afbraak van de vernielde schuur, uitzag

De strijd tegen de Duitsers vond voornamelijk overdag plaats. Maar toch moest vader met de drie oudste jongens naar het veld om voer voor het vee te halen. 's Morgens en 's avonds werden de koeien gemolken. Vaak moesten ze vluchten omdat de granaten van alle kanten overvlogen. De schuur lag vol met soldaten en op een nacht ontplofte er een granaat vlak voor het luik van de schuilkelder. Gelukkig had vader de dag ervoor pakken stro voor het luik gelegd zodat de scherven niet binnendrongen. In deze kelder zat niet alleen ons gezin maar ook onze overbuurman Jan Lamers met zijn vrouw en zeven kinderen. Als het even rustig was gingen mijn oudste zus Corry en ik met moeder de keuken in om eten klaar te maken. Dat brachten we dan naar de kelder. Buurvrouw Nel Lamers ging dan met haar Koat ook naar huis om tussen de aanvallen door iets te doen. Door het over en weer vuurgevecht was het weer snel hollen naar de kelder. De bommenwerpers raasden met een vaart over Milsbeek en de Duitse soldaten kropen vaak in de loopgraven die door de jonge jongens waren graven. In de schuur lagen wel vijftig soldaten en de kamers in het woonhuis zaten ook vol.

Langstraat december 1944, bij de pijl de boerderij van Hoenselaar

Op een gegeven moment werd de toestand zo erg dat de burgermeester de dorpelingen aanraadde weg te trekken en te vluchten. Iedereen vertrok maar vader wilde niet weg, want de stal stond vol vee en de varkens en de kippen hadden hun verzorging nodig. Hij zei ook: "Waar moeten we met dit grote gezin naar toe?" De pastoor van de parochie kwam vader waarschuwen en zei: "Hoenselaar, als u hier blijft, sterven jullie allemaal! De Engelsen en Amerikanen willen de Duitsers verdrijven en verslaan". Toen heb ik vader met mijn moeder echt zien huilen op de stal. Daarna moesten we de kleren pakken die we nodig hadden en wat eten voor onderweg. Vader spande het paard dat een veulen van iets meer dan een jaar oud had (een jaarling) voor de wagen. Moeder en de jongsten (Piet en Ria) mochten op de wagen en wij moesten lopen. We gingen de eerste nacht tot het volgende dorp en we bleven overnachten bij de familie Jaspers (Piet den Uul). Dat waren kennissen want moeder was net als mevrouw Jaspers afkomstig uit Mook.

Vader en moeder Hoenselaar met Dora, Jan en Corrie

We kregen daar al te horen dat we de volgende dag verder moesten trekken over Duitsland om dan weer via 's Heerenberg terug in Holland te komen om zo naar het westen te trekken. We zagen van alle kanten paarden en wagens met mensen er op en er naast, sommigen op de fiets of met een trekkar vol met spullen. De vliegtuigen vlogen over ons heen. In Duitsland aan de grens stonden de soldaten om ons zo vlug mogelijk aan de andere kant van de grens te krijgen, Holland weer in. Naast het paard liep het veulen dat bij het ingaan van Duitsland niet was opgevallen. Later was hen blijkbaar toch doorgegeven dat er een familie was met een veulen dat in beslag genomen moest worden. Toen we in 's Heerenberg aan de grens kwamen stonden er wachters die wisten dat ze het veulen moesten afnemen. Ze zagen vader met het hele gezin en zeiden: "Man, vlug, wegwezen". Vader gaf het paard een tik en was de grens over. Na de hele dag doorreizen en vaak onderweg langs de huizen om eten bedelen, kwamen we in Velp aan waar we in een school werden opgevangen. Daar lag het al vol met mensen op stro, met hun hele hebben en houwen. We kregen daar brood en de kleine kinderen pap of melk. We hadden met ons gezin een klaslokaal alleen. Men zag dat we met een groot gezin waren en dat moeder in verwachting was, alle overgebleven pap werd aan ons gegeven. Daar moesten we tien dagen blijven om daarna verder te trekken naar het westen, richting Utrecht. Velen gingen met de trein. Deze werd onderweg echter veelvuldig beschoten waarbij enkelen overleden. In Utrecht hebben we nog een nacht met velen bij elkaar in een school geslapen. Daar kregen we brood en stevige soep zodat we de volgende dag verder konden gaan. Wij maar lopen omdat de kleintjes met vader en moeder op de wagen bleven. We kwamen in Mijdrecht aan in een school waar we eerst gewassen werden. De haren werden met lotion ingesmeerd tegen de luizen. Daarna kregen we een doek om. Toen kregen we eten en werd ons gezegd in welk gezin we zouden worden ondergebracht. Vader en moeder kwamen met Ria, Piet, Harry en Theo bij boer Kranenburg. Albert, Willie, Martien en Michaël bij boer Treur. Corrie, Jan, Gerrit en ik (Dora) werden bij boer Van Schaijk in Wilnis ondergebracht. De drie boeren woonden vlak bij elkaar. De jongens hadden het daar heel goed bij boer Treur. Ook in Wilnis hadden we het met zijn vieren erg goed. Maar vader en moeder hadden het slecht getroffen. De familie Kranenburg moesten niets van kinderen hebben. Toen moeder moest bevallen moest ze weg. Ze kwam bij de Zusters in Mijdrecht waar ze bevallen is van mijn jongste zus Elly, dat was 25 maart 1945. Aangezien er geen andere familie was werd ik haar peettante en broer Albert werd peetoom.

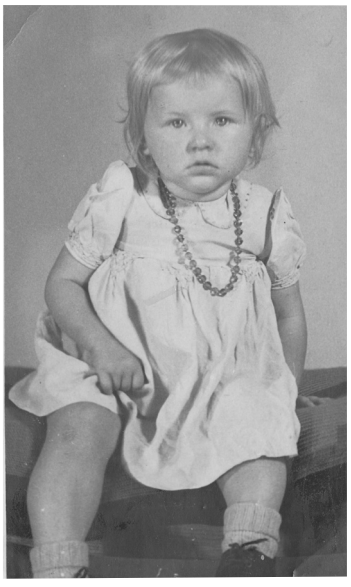

Zus Elly in haar 2e levensjaar

De Duitsers die nog in het noorden van het land zaten wilden in die streek alles onder water laten lopen met als gevolg dat de evacués daar eerst moesten vertrekken. Dus werden we naar Ouderkerk aan de Amstel gebracht. Daar kwamen we bij boer Piet Schrama die op een boerderij woonde naast zijn ouders, maar niet getrouwd was. We mochten van het hele huis gebruik maken want hij sliep bij zijn ouders. Het was een fijne man, die Piet. Vader en de drie oudste hielpen op de boerderij en moeder, Corrie en ik deden het werk in huis en we pasten op de kleinsten. Piet vond het heel grappig dat er elke avond een rijtje klompen naast de deur stond. De Hoenselaars waren dit gewend. Piet wilde later ook een groot gezin. Rondom was het een en al water en nog eens water wat wij niet gewend waren. We wisten het niet, maar Piet Schrama was bij de ondergrondse en was vaak weg. Ondergrondsen waren mensen die in het geheim meewerkten met de Engelsen en Amerikanen zodat ze wisten waar de Duitsers en de verraders zaten. Piet bracht vaak wit brood en vlees en groente in blik mee dat hij van de soldaten kreeg. Want hij had verteld dat hij een grote familie in huis had opgenomen. Tegen vader zei boer Piet: "Hoenselaar, je houdt iedere dag voor je gezin tien liter melk achter voordat het geleverd wordt." Hij wilde niet dat vader betaalde en zei: "Dat komt later wel," maar ook later wilde hij er niets van horen als vader er over praatte. We zijn bij Piet Schrama geweest vanaf eind mei tot half juni 1945.

De familie Hoenselaar (3e generatie) bij Piet Schrama

Tenslotte was Holland bevrijd en mochten we naar huis. We hadden in die tijd geen contact meer gehad met de familie van vader en moeder, dus wisten we niets van hoe of wat er gebeurd was in Milsbeek, ons dorp. Er was van het Rode Kruis doorgegeven dat ze ons niet naar Milsbeek mochten sturen, maar naar Malden, waar de familie ons zou opvangen. Er kwam een Rode Kruiswagen in Ouderkerk bij Piet Schrama om moeder met negen kinderen op te halen en vader zou met de vier oudste jongens met paard en wagen nakomen. Tijdens ons verblijf in Ouderkerk is het moederpaard overleden, gelukkig hadden ze van tevoren het jonge paard zover getraind dat ze dus met de wagen terug konden. Toen we tegen de avond met de Rode Kruiswagen in Malden, want daar woonde een broer van moeder en twee zusters van vader, aankwamen huilden onze ooms en tantes. Ze hadden van alles geprobeerd om contact met ons te krijgen maar dat was niet gelukt. We werden tijdelijk bij de familie ondergebracht want vader zou pas daags erna aankomen. De ooms en tantes waren al in Milsbeek gaan kijken en durfden toen we aankwamen niet te vertellen dat alles vernield was. Ze wachtten tot vader de dag erna zou komen. Toen vader aankwam zei hij: "We kunnen vanavond nog wel naar Milsbeek gaan, we willen graag terug". De ooms en tantes hebben vader en moeder in een kamer geroepen zodat wij het niet hoorden. Hen werd verteld dat alles weg was op een klein kippenhokje na, waar geen deur of raam meer in zat. Dat was voor hen wel de grootste klap. Toen onze ouders verteld werd dat er verschillende Milsbekenaren waren verongelukt, omdat zij op landmijnen waren gestapt die overal verstopt lagen, besloten ze de kinderen voorlopig maar in Malden te laten. Vader zou daags erna eerst met ooms en neven naar Milsbeek gaan om te kijken hoe het nu moest. De neven vertelden later aan ons hoe het was toen vader alles in puin zag liggen. De hele boerderij, alles was weg. Hij was op zijn knieën gezakt en had hard zitten huilen.

De mensen uit de buurt die al eerder terug waren gekomen hadden vader getroost en gezegd: “Hoenselaar, wij bouwen Milsbeek weer op, want we zitten allemaal in dezelfde rommel”. De ooms en neven besloten om samen het kippenhok wat op te knappen, zodat vader met moeder, Jan, Willie, Corrie, Ria en Elly hier in konden wonen. Een paar oudere neven zouden iedere dag naar Milsbeek komen om mee de puinhopen op te ruimen. Maar dat moest voorzichtig gebeuren omdat er misschien mijnen zouden liggen, dus gingen ze allen naar Malden terug. Vader vertelde aan moeder hoe het er uitzag en zei:”Morgen gaan we met paard en wagen en dan vertrouwen we er op dat we er samen weer iets van kunnen maken”. Ze hadden niets om op te slapen, maar de ooms en tantes zorgden voor bedden en beddengoed, een tafel en enkele stoelen. Daags erna vertrokken ze met paard en wagen en de nodige hulpmiddelen naar Milsbeek. De neven die iedere dag op en neer reisden, brachten eten en drinken mee. Intussen was er ook in Milsbeek een soort stichting opgericht die voor de getroffenen kleding en voedsel uitdeelde. Voorlopig werd een kippenhok tot onderkomen omgebouwd.

Het tot tijdelijke woning verbouwde kippenhok met de voetballende tweeling Harrie en Theo

Na een half jaar werden er noodwoningen gebouwd door de staat. Eerst de grote gezinnen en daarom kwam de familie Hoenselaar al snel aan de beurt. Er was een woonkamer, een klein keukentje en vier kleine slaapkamers waarin enkele stapelbedden stonden en toen mochten wij allemaal weer terug naar onze ouders in Milsbeek. Het was voor onze ouders een feest om weer met zijn allen bij elkaar te zijn. Een aantal gingen naar school en degenen die niet meer naar school hoefden, hielpen vader en moeder om alles weer aan de gang te krijgen. Zo werd er, alhoewel het verboden was, door de Milsbekers soms hout gehaald in het totaal vernielde Reichswald dat dichtbij ons land in ‘t Ven lag. Mijn broers Jan, Willie, Martien, Michaèl en Gerrit werden zo op een keer aangehouden door de commiezen en in het commiezenhuis net over de grens vastgezet met een commies met geweer in de aanslag er voor. Van daaruit moesten ze naar Kranenburg lopen. Martien, Michaèl en Gerrit kwamen weer vrij omdat ze nog te jong waren. Willie moest een jaar de jeugdgevangenis in en Jan, mijn oudste broer die toen 18 jaar oud was, moest 2 maanden de gevangenis in en zag de gevangenismuren in Krefeld, Bedburg en Anrath. Ja, wat onze ouders niet allemaal hebben moeten meemaken en hebben opgebracht in al die jaren, is gewoon niet te beschrijven. Omdat er dertien kinderen waren, was de zorg groot. Na enkele jaren werd met gelden van de regering aan de herbouw van de boerderijen begonnen, ook die van ons. Onderhand waren er al jongens bij anderen gaan werken om de boel draaiende te houden. De nieuwe boerderij werd gebouwd door de CAGO Toen de eerste steen werd gelegd was er reden voor een feestje. De ‘eerste steen’ die zich naast de voordeur bevindt bevat de tekst ‘Deze steen is gelegd het 3e jaar na de uitdrijving op 19 oktober 1947 door Corry Hoenselaar’.

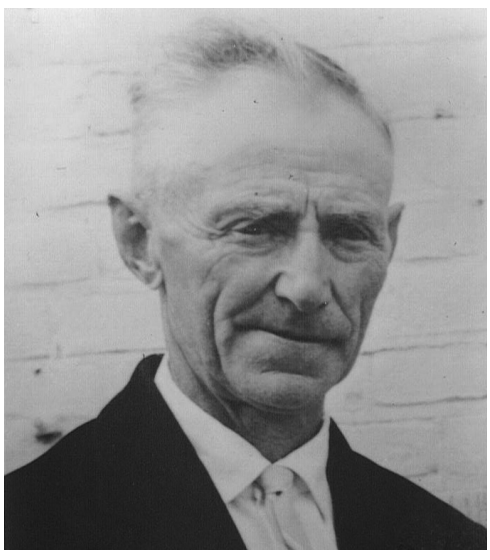

Vader Wim Hoenselaar

Met het gezin samen op de foto tijdens het leggen van 'de eerste steen' voor de nieuwe boerderij. Een mijlpaal en een groepsfoto mocht natuurlijk niet ontbreken; Achter: Willie, Albert, Jan, Dora, Corrie, Moeder Door, vader Wim, uitvoerder van de Cago, Martien en Gerrit; vooraan: Harrie, Theo, Ria, Elly en Piet

Wij zijn er dankbaar voor hoe we in en na de oorlogsjaren zijn geholpen en in het bijzonder voor wat Piet Schrama heeft gedaan. Daarom is de vriendschap van de oudsten van ons die alles hebben meegemaakt blijven bestaan. Piet Schrama was voor ons een lieve en behulpzame man en dat blijft in ons hart. De Heer heeft ons allen heel veel leed bespaard, alleen al het gegeven dat iedereen de oorlog heeft overleefd, want vele families zijn kinderen verloren in die tijd.

De familie Hoenselaar op de Zilveren bruiloft van Piet Schrama

'Dora was het 3e kind van Wim en Door Hoenselaar. Ze werd geboren op 10 december 1929 en toen men in 1944 moest evacueren was ze dus 15 jaar oud. Vader Wim Hoenselaar was in Milsbeek sinds de oprichting van de parochie lid van het kerkbestuur en stelde nadat de herbouwde boerderij gereed was, de noodwoning in 1948 beschikbaar voor de plannen van pastoor Reintjes om voor de Milsbeekse kleuters een eigen bewaarschool te stichten. Dochter Dora werd de eerste kleuterjuf in Milsbeek maar het was haar wens om naar de Missie te gaan. Ze trad daarom in 1953 als zuster Michaëla toe tot de Passionistinnen in Mook en vertrok een aantal jaren later naar de Missie in Brazilië. Sinds 2004 woont ze in de Libermannhof van de Paters van de Heilige geest in Gennep. Deze bijdrage is grotendeels ontleend aan een verhaal dat Dora een aantal jaren geleden schreef aan de weduwe van de inmiddels overleden Piet Schrama.'

Midden in het front

Door Toon Ehren(op basis van brief 4 februari 1945)

‘Het zal je uitermate verwonderen, een brief van mij te ontvangen. Je had me natuurlijk allang in het bevrijde gebied gewaand, maar jammer genoeg bevind ik mij daar niet. Omdat ik echter niet alles ineens vertellen kan, zal ik beginnen bij het begin.’

Toon Ehren, de schrijver van de brief

‘Eerst zij echter nog gezegd, dat deze brief eveneens bestemd is voor de families Spil, ter Ellen en Tervoort. Bovendien wil je wel de groeten doen aan de kapelaans Duijvesteijn en Groot. In het begin van de maand September hebben wij de terugtocht aanschouwd van het Duitse leger uit Noord-Frankrijk en België. Dagenlang heeft ons huis staan daveren. Onafgebroken rijen van alle mogelijke oorlogstuig zijn voorbijgekomen. En dag in, dag uit, steeds weer de aanvallen van de Engelse en Amerikaanse jagers. Trouwens, dat weet je nog wel, want ik heb je toen nog geschreven, nietwaar. Eindelijk begon het te minderen. Toen werden hier in de omgeving (Plasmolen, Milsbeek, Middelaar, Mook) overal Duitse soldaten ingekwartierd. Wij hebben er gelukkig geen gehad, maar mijn moeder had er twintig. Gezegd moet echter zijn, dat het nette lui waren en ze heeft er geen last van gehad. In mijn moeders huis was de helft van de soldaten uit Polen afkomstig en die waren zo anti-Duits als het maar zijn kon. Behalve soldaten werden ook in ieder dorp grote contingenten van de Duitse Arbeidsdienst ondergebracht. Verder ook nog grote groepen van oudere Duitse burgers, want die arbeidsdienst-mannen en die Duitse burgers moesten dagelijks van ’s morgens tot ’s avonds graven aan de Oostelijke Maasoever.

Moeder Marietje Ehren voor haar woning aan de Zwarteweg

Ook de gewone verschijnselen van mannen vorderen en fietsen afpikken waren aan de orde van de dag. Paarden, karren en oudere voertuigen waren evenmin veilig. Mij hebben ze niet te pakken gekregen en mijn fiets ook niet. Trouwens, aan de Plasmolen viel de drukte nog mee. In Gennep echter was het zo erg, dat de Duitsers ook alle vrouwen beneden 50 jaar aan het graven hadden gezet. Alles onder leiding van de S.A. Overal werd gegraven; in de tuinen en weilanden, op de akkers en dwars door wegen en paden; Je hebt nooit zoiets gezien. En ’n drukte op de wegen. En ’n geloop en gedonder van soldaten! Verschrikkelijk! En steeds maar weer de jagers in de lucht. De scholen in Nijmegen waren gesloten geworden, toen de berichten van de snelle opmars in België dagelijks de gemoederen in beweging bracht. Breda bezet! Maastricht bezet! Ze zijn Sittard al gepasseerd! Morgen of overmorgen zijn ze hier! Och, wat zijn we teleurgesteld! Het zou allemaal heel anders lopen, en heel wat ongunstiger... Op Zondag 17 September waren Liza en ik te laat voor de mis in onze eigen parochie Middelaar en daarom gingen we naar Milsbeek, waar de mis een half uur later was. Om half elf begon me daar boven de bossen van ’t Reichswald, -dus op 1 km afstand– een bombardement, dat horen en zien verging. Steeds maar weer kwamen de vliegende forten aanvliegen, laag en in groepen van zes. Boven Milsbeek zag je de bommen al losgaan, dan een oorverdovend gegier en daarna de geweldige ontploffingen, zodat alle mensen van angst in elkaar kropen en alle huizen stonden te beven. In ’t begin was je bang en ik heb toen een tijdlang in zo’n dekkingsgat gezeten naast ’t huis, terwijl moeder en Liza in de kelder zaten. Na korten tijd echter was de angst voorbij en toen gingen we op ons dooie gemak de zaak bekijken. Al maar door vielen de bommen, de bomen werden weggeslagen en hoog

spatte de aarde op, terwijl minutenlang de rook boven de bomtrechters bleef hangen. Het hele bombardement duurde ongeveer een uur. De meeste bommen vielen daar, waar de weg door 't bos naar Groesbeek loopt. Je weet wel Truus, we hebben daar gelopen, toen ik je naar de bus in Groesbeek heb gebracht.

De nog onverharde Holleweg die naar alle waarschijnlijkheid wordt bedoeld

Ook in de gehuchten van Groesbeek langs de Duitse grens en in de Duitse dorpen vielen ze. Kranenburg is toen van de aarde weggevaagd. Korten tijd later zijn ook Kleef en Emmerik met de aardbodem gelijkgemaakt. Maar ik zal terugkeren naar mijn verhaal. Het bombardement was dus afgelopen. Onafgebroken echter bleven de jagers in de lucht. We gingen toen wat eten, voor zover dat in die drukte mogelijk was. Omstreeks 2 uur was 't weer erg druk van de jagers. En toen opeens gebeurde er iets wat we nooit of te nimmer vergeten zullen! Van 't Westen naar 't Oosten kwamen hele karavanen van transportvliegtuigen laag aangevlogen, almaar door, zonder ophouden, honderden tegelijk. En boven Cuyk, Heumen, Malden, Nijmegen, Groesbeek en de bossen van de Plasmolen, daalden duizenden parachutisten.

De transporters waren erg laag, want de Amerikaanse parachutes gaan direct open. Boven het Reichswald waren ze hun lasten kwijt en ze keerden om en ze kwamen allemaal laag over de huizen en straten van Milsbeek terug, weer op weg naar Engeland. Steeds weer kwamen er nieuwe, steeds weer was de lucht zwart van de dalende parachutes. Rood, wit, blauw en oranje waren ze gekleurd. Wie deze momenten heeft meegemaakt, vergeet ze zijn hele leven niet meer.

Dakota's op weg met de para's

Het is een geweldige sensatie! Aan de Plasmolen hoorden we toen zware ontploffingen en zagen we rookwolken opstijgen. Ik kreeg toen zorg over mijn huis en we gingen daarom langs de Rijksweg terug. Kilometerslange rijen van Duitse burgers en arbeidsmannen kwamen uit Mook en gingen naar Gennep, in de hoop daar nog over de grens te komen. Ook de soldaten trokken terug. De arbeidsmannen droegen allemaal de revolver in de aanslag. Voor de burgers was 't eigenlijk zielig. Allemaal mensen van 50 tot 60 jaar, met een koffer beladen, angstig en moe, zodat ze bijna niet meer voort konden.

Het Duitse leger op de terugtocht op de Nijmeegseweg; Het huis rechts is 'de Oude Tol'

En steeds maar vooruit, alsof de dood hen op de hielen zat. Aan de Plasmolen gekomen, bleek onze vrees ongegrond, want de ontploffingen en rookwolken kwamen van Duitse vrachtauto's die ze opgeblazen hadden, alvorens te vertrekken. We kwamen thuis en op 't balkon stond ik nog even met mijn benedenbuurman te praten over de gebeurtenissen van die dag. Intussen bleven de Duitse burgers steeds maar voorbij trekken in Zuidelijke richting. Toen opeens zei mijn buurman: "Wat is daar?" Voor dat kleine hotel –je weet Sies, daar naast ons; we hebben daar wel eens wat gebruikt– stonden ineens al deze burgers op de weg stil en hielden allemaal hun handen omhoog.

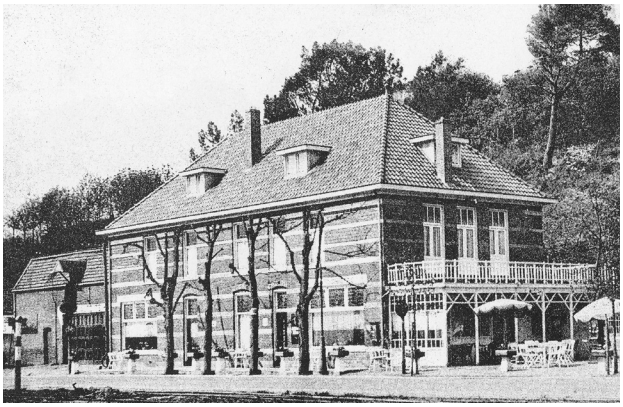

Het hotelletje van Gommans

Ik liep gauw naar beneden om ook eens te kijken. Op hetzelfde moment kwam er een militaire luxe-wagen uit Mook. Het waren Duitsers. Ze wilden met een geweldige vaart doorrijden, maar ongeveer een dertig meter verder, werden wagen en soldaten doorschoten. De auto reed te pletter tegen een boom. Toen kwam er een wagen uit Mook. Deze stopte, de Duitse officieren grepen hun machinegeweren en vluchtten bij mijn buurman beneden de huiskamer in en stelden daar hun wapens op. Dat ze niet neergeschoten werden, kwam doordat de parachutist, die op de weg stond, niet schieten kon omdat er teveel burgers op de weg stonden. We vluchtten toen zeer snel de kelder in, maar omdat mijn deur open stond, maakten twee van die burgers van de gelegenheid gebruik om ook bij ons in de kelder te vluchten. Ik was daar natuurlijk niet erg van gediend, uit vrees voor moeilijkheden, maar dat viel later mee. De parachutisten richtten toen het vuur op de Duitse officieren, maar die maakten zich na verloop van korten tijd uit de voeten. Het waren angstige momenten, toen ze daar op mekaar aan het schieten waren, en het droge getik van de automatische geweren om en in het huis klonk. De twee Duitsers in de kelder beefden van angst en een van hen begon foto's, waarop z'n zoon als militair of als arbeidsman stond, te vernietigen. Ze voelden wel dat ontsnappen niet meer mogelijk was. Na verloop van een half uur hoorde ik iets roepen. Ik verstond het niet, maar ik hoorde wel dat het geen Duits was. De auto van de officieren stond voor ons huis te branden, maar zijzelf hadden kans gezien te ontkomen.

Een van de zogenaamde commiezenhuizen waar Toon Ehren in 1944 waarschijnlijk woonde

Enfin, ik hoorde voor het huis voetstappen en gepraat. Ik kwam de kelder uit en keek eens door het deurvenstertje en jawel hoor, daar stond een Amerikaan met het geweer in de aanslag voor de deur. Ik waagde het toen om naar buiten te gaan en vertelde hem toen in 't Engels, dat bij mij twee Duitse burgers in de kelder zaten, maar dat ik daar niets mee te maken had. Nou, dat was goed, ik zou ze maar roepen. Bij mijn buurman vandaan kwamen er wel een stuk of tien, die daar ook binnengevlucht waren. Nou, alles kwam naar buiten, we moesten bij elkaar gaan staan. Toen kwam iemand met een oranjeband, een ondergrondse, die later een marechaussee uit Cuyk bleek te zijn. Wij moesten de persoonsbewijzen laten zien en we waren vrij met ongeveer 'n man of vijf. Alle Duitse burgers werden gevangen genomen en naar het grote hotel gebracht.

Het badhotel (groot hotel) in Plasmolen in 1944 met vijver en zwembad

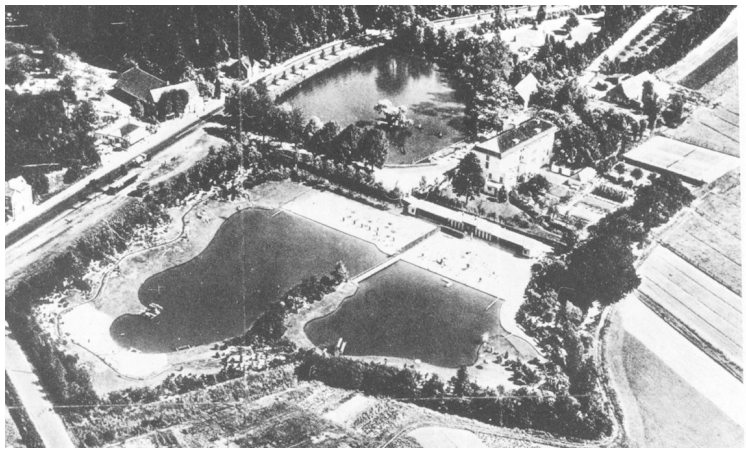

Tussen de bedrijven door waren er al meer soldaten op de weg gekomen. Uit alle hoeken en gaten kwamen ze. Alle mensen van de Plasmolen kwamen op de been en je kunt begrijpen dat er een zeer feestelijke stemming heerste. Wat het Engels spreken betreft, mag ik zeggen dat het me van het begin af aan ontzaglijk meeviel, ondanks het feit dat het allemaal Amerikanen waren. Nou, ze waren erg royaal met cigaretten. Ik had al gauw 'n heel pakje beet. Verder kregen we chocolade, kauwgom en rolletjes frujetta. Ik was de enige toen, die goed met ze spreken kon en ik heb 't dus druk gehad. De avond begon te vallen en nadat de soldaten nog een N.S.B.er gevangen genomen hadden, gingen ze zich langzamerhand opstellen langs de weg. Overal kwamen mitrailleurs te staan. Liza en ik wilden toen naar huis gaan, maar de buurman van ons –niet die beneden ons woonde, maar de eigenaar van het hotel naast ons– zei, dat we ook bij hem in de kelder komen konden. Dat hebben we gedaan. We zaten er met 12 man. Gedurende de nacht hebben we op de gebeurtenissen wat gedronken. Er gebeurde niet veel. Maar 's morgens om vier uur werd er weer gedurende vijf minuten fel geschoten. In de morgen bleek wat het geweest was. Een groep Duitsers was op de fiets uit Mook gekomen, in de veronderstelling dat aan de Plasmolen de weg nog vrij was, maar daar liepen ze in 't Amerikaanse vuur. De doden lagen op en langs de weg. Het is iets afgrijselijks als je daar de lijken in bloedplassen liggen ziet. Een soldaat heeft van vier tot zeven uur aanhoudend liggen janken als een dier, terwijl wij in de kelder zaten. En aan de overkant van de straat lag er een met een gat in de schedel, waar de hersens uitpuilden. 't Allerergste was dat ie nog leefde ook. De meeste soldaten die er lagen, waren mensen tussen de vijftig en de zestig jaar! Van een heb ik het soldatenboekje nog ingekeken. Franz Stöber, 52 jaar uit Stein a.d. Donau. Niet alle soldaten waren doodgeschoten. Sommigen bleven liggen en gaven zich toen het licht begon te worden over. Anderen waren het bos ingevlucht, maar in de voormiddag hebben ze die opgespoord. Intussen was het Maandag geworden en gingen Liza en ik weer naar ons eigen huis.

Toon en Liza Ehren- Bexkens op een na-oorlogse foto

In de voormiddag kwam opeens een groep van ongeveer 30 Duitse soldaten en officieren voorbij, allemaal netjes met de handen hoog en onder bewaking van drie Amerikanen, die in iedere hand een revolver hielden. Alles wat in die dagen gevangen genomen is, werd naar Nijmegen gebracht. In de loop van Maandag was het druk op de weg en op de berg van soldaten, die zich langzamerhand begonnen in te graven. Naast ons huis lagen er ook vier. Ik heb toen die dag van alles gekregen: chocolade, biscuits, sigaretten enz. Ja, het waren erg royale lui. In de middaguren was Liza aan 't eieren bakken en toen stond een Amerikaan achter op 't platje. Ik heb toen gevraagd of ie met ons mee eten wilde. Nou graag en

toen heeft ie met ons meegegeten, wat we natuurlijk erg op prijs stelden. Hij betaalde ook. Hij gaf mij een boekje geld, ik bedoel 7 bankbiljetten met een nietje aan elkaar, tesamen fl. 10. Het was Nederlands invasie-geld. Ik heb het nu nog in mijn zak. Het waren 2 rijksdaalders en 5 gulden. Ze zien er als volgt uit. Ze zijn ongeveer zo groot als onze guldens. In 't midden staat in een cirkel de koningin. Aan beide kanten daarvan kleinere cirkels met daarin 'n 1 (of 2 ½, of 10). Verder in de hoeken nog andere cirkels met weer de cijferaanduiding. Verder 'n brede omranding. De achterkant draagt heel groot het Nederlandse Wapen en 'n brede omranding. Aan de voorkant staat nog : Nederland, Muntbiljet, Een gulden, Wettig betaalmiddel. De guldens zijn aan de voorkant rose-rood, de rijksdaalders groen, en de tientjes paars. Aan de achterkant zijn alle biljetten oranje. Ze worden uitgegeven door de American Bankquote Company. De biljetten doen erg dollarachtig aan.

Ik zal de loop van mijn relaas eens onderbreken en ook eens wat zeggen van de soldaten zelf. Dat het allemaal grote kerels zijn, wat men wel eens beweert, is een fabel. Er zijn grote en kleine bij, net als overal. Ze zijn gekleed in 'n overall, die rijk van zakken is voorzien. De kleur is zo tussen geel en bruin, Je weet wel, die stofjassen van ons, maar dan nog wat donkerder khaki. Ze dragen twee helmen, die uit elkaar genomen kunnen worden en die omgeven zijn door een net. In plaats van laarzen dragen ze hoge bruine schoenen. Op de schouder (links) dragen ze daar, waar de mouw begint 'n blauw bandje met rode letters "Airborne" = gedragen, gebracht door de lucht. Dan op de bovenarm 'n blauwe cirkel met twee witte A's. Aldus: AA = American Army. En daaronder ter grootte van een enveloppe, de vlag der V.S. Het is heel interessant om te zien. Het zijn in 't algemeen vlotte, spraakzame en joviale lui. Ze leven hoofdzakelijk van chocola en biscuits. Die chocolade-tabletten zijn ongeveer zo groot als bij ons een zilverbon van 2½ gld. En ongeveer 2 cm dik. In die chocolade zijn heel veel voedingstoffen verwerkt; dat staat ook op 't doosje. Men moet er een half uur over doen om ze op te eten, anders zijn ze te machtig, aldus het opschrift. Ik heb verschillende tabletten gehad, evenals biscuits. De biscuits zijn klein, niet erg smakelijk, maar zeer voedzaam. Een tablet chocolade is genoeg voedsel voor een dag. Verder hebben ze van alles in hun ransel: zeep, scheermesjes, scheerapparaat, cigaretten in overvloed, voetpoeder, tabletten om het drinkwater te reinigen, anti-slaap-tabletten, lucifers die rain- en wind-proof zijn, kam, spiegel, chocola, biscuits, verband en wat al niet. Alles is zo verpakt, dat het zo weinig mogelijk plaats in beslag neemt. Als ze naar beneden springen, hebben ze 6 pakjes cigaretten, en verder krijgen ze 2 pakjes per dag. Ik heb nogal wat pakjes gehad. De merken waren hoofdzakelijk: Camel, Dran, Raleigh en Chesterfield. Ik heb uren met ze gepraat: wat voor beroep of ze hadden, waar ze vandaan kwamen. Wat ze dachten van de oorlog, van Hitler, enz. Ze waren erg optimistisch en ze meenden allemaal: 'In a month the war is over!' Helaas hebben ze zich vergist. Ook is me in de loop van die week gebleken dat het uitstekende soldaten waren, uiterst kalm en niet in het minst bevreesd.

Een Amerikaanse soldaat

Ja, daar stonden we allemaal van te kijken, zo dood-rustig en onverschrokken als die kerels waren. Ook was er een Noor bij en verder ook een Fries. Die Fries liep op Zondagavond door het bos en tikte toen een vrouw bij ons uit de buurt op de schouder met de woorden: "Nou mevrouwtje, hoe hebben we 'm dat gelapt?" Er waren soldaten bij die in deze oorlog al 11 keer geland waren en in Normandië en Sicilië waren ze allemaal geweest. Ik heb ook een luitenant gesproken, die aanwezig was geweest bij de strijd om Napels. De toestand voor de bevolking was daar ontzettend geweest. Zo, nu zal ik mijn verhaal weer eens voortzetten. In de namiddag van Maandag 18 Sept. kwam er weer een nieuwe sensatie. Opeens verschenen er weer flink

wat vliegtuigen, die allemaal een groot zweefvliegtuig achter zich aan trokken. Opeens gingen de kabels los en langzaam en statig, zonder enig geluid, met grote cirkels daalden ze allemaal achter ons. Je weet wel Sies, daar waar wij toen gewandeld hebben en bramen geplukt . Daar lagen er wel een stuk of 20. De rest lag meer in de richting Groesbeek. De soldaten die eruit kwamen, hebben zich bij de anderen gevoegd en zich in de bossen verspreid. Van Maandag op Dinsdag hebben Liza en ik in onze kelder geslapen en toen ik Dinsdagmorgen in de spiegel keek, kwam ik tot de ontdekking, dat ik een mager en spichtig gezicht gekregen had van al de spanning en emotie in de afgelopen 2 dagen. Maar niettemin, we waren welgemoed, dat begrijp je. Dinsdagmiddag gingen we melk halen daar achter ons huis op de berg. Toen zeiden ze dat we wel daar konden eten en ook 's nachts blijven als we dat veiliger vonden. In de boerderij waren 2 grote kelders en 't was niet zo aan de grote weg en daarom hebben we dat gedaan, met de bedoeling om Woensdagmorgen weer naar huis te gaan. We zijn toen nog met 5 man naar die zweefvliegtuigen wezen kijken. Het zijn grote kasten, een groot geraamte van staal en omspannen met zeildoek. Een vloer is er eigenlijk niet, het is een rooster van stalen buizen. Als zo'n 'glider' op de grond staat, wordt ineens de neus helemaal opengeslagen en een kleine amphibie-auto, die voorin staat, rijdt er uit en de soldaten volgen. Met die 'jeeps' wordt de aanvoer van proviand, granaten enz. verzorgd.

Gliders geland op de Maartensberg

De parachutisten hebben de volgende wapens bij zich: dolk, geweer, revolver, handgranaat, automatisch geweer, lichte en zware mitrailleurs en vooral niet te vergeten de granaatwerpers. Zo'n granaatwerper dragen ze in drie gedeelten. Je moet je maar voorstellen 'n dunne kachelpijp, schuin rustend op een metalen plaat: Daar laten ze dan boven de granaten in vallen. Dan volgt beneden een ontsteking en de granaat vliegt er weer uit. De Duitsers hebben die ook. O ja, dat wilde ik ook nog zeggen. De Amerikanen hadden kaarten van een beperkt gebied, b.v. van de Plasmolen en omgeving, waar iedere tuin en ieder huis opstond! In de loop van Dinsdag zijn er nog meer mensen veiligheidshalve naar de boerderij gekomen. We waren tenslotte met 32 man. Nu kan ik niet precies vertellen, wat we de ene dag na de andere beleefden en daarom zal ik het globaal weergeven.

Het bleek, dat de Amerikanen de opdracht hadden niet verder te gaan dan de Plasmolen. Toen de Duitsers eenmaal wisten waar het Amerikaanse front lag, konden zij ook hun front opbouwen. Toen brak het Duitse granaatvuur los, te beginnen op Dinsdagavond. In Milsbeek, Middelaar, Ottersum en Gennep werden de Duitse kanonnen en granaatwerpers opgesteld en de hel brak los. Wat een granaatbeschieting is, kan iemand die het niet meegemaakt heeft, zich niet voorstellen. Talloze projectielen zijn in die dagen weggeschoten naar Cuyk, St. Agatha, Plasmolen, Groesbeek en maar verder. Men hoort het afschieten, dan het gieren, dan de ontploffing. En soms 10 en meer granaten tegelijk. De aarde beeft en dreunt en het hele bos lijkt te kreunen. En dan weer het Amerikaanse tegenvuur! Steeds maar vlakbij Voem! Voem! Voem! Er lijkt geen eind aan te komen. De muren trillen, de vensters rinkelen, de pannen vliegen van het dak. Hoog spat

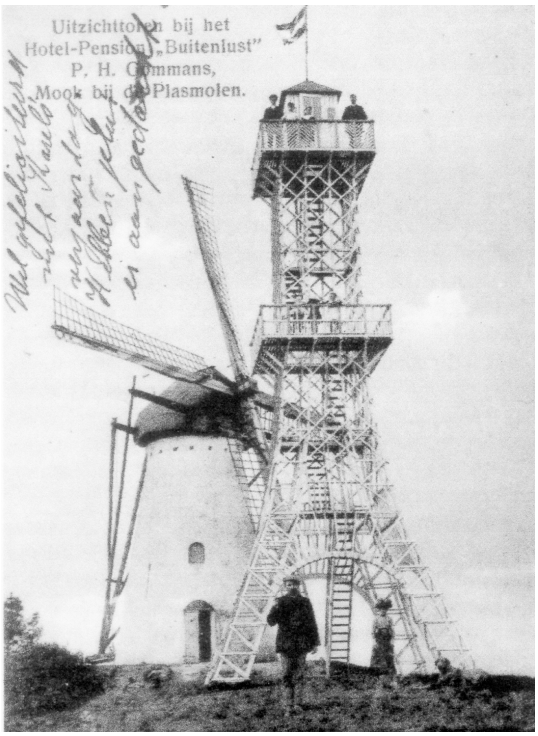

de aarde op en talloze trechters komen in de grond. Zelfs in de kelder kruipt iedereen van angst in mekaar. En men slaakt een zucht van verlichting als het weer eens ophoudt. Want zo'n vuur duurt meestal maar een tot anderhalf uur. Dan kon het soms gebeuren dat er drie tot vier uur niets gehoord werd. Dan kwam men uit de kelder, er werd wat gegeten en aan de deur met de Amerikanen gekletst, die de veldflessen kwamen vullen. Maar ieder ogenblik kon het weer beginnen. En dan weer vliegensvlug de kelder in. In die kelder was het leven verschrikkelijk. Er was een vrouw bij, die al volslagen zenuwziek was en bij iedere granaatinslag opvloog en gilde van angst.

Over de berg heen zagen we dikwijls vlammen en rook opstijgen ten teken dat het onder op de straatweg brandde. Sies, Je weet nog wel die molen achter ons huis op de berg, die brandde het eerst af. Ik meen dat jullie daar een ansichtkaart van hebben.

De ansichtkaart met molen en de uitzichttoren van de familie Gommans

We vroegen wel eens soms hoe het er onder aan de weg uitzag, maar ik merkte wel dat de Amerikanen zelf ook niet meer op de weg kwamen en zich achter ons huis in de loopgraven op de berg schuil hielden. Want intussen was de toestand zo geworden, dat de Duitsers vanuit Milsbeek en Middelaar langzaam maar zeker door bossen en struiken op de Plasmolen aanwerkten. De laatste dagen was de toestand zo, dat langs ons huis en in de omgeving van de boerderij de Amerikanen lagen en ongeveer 100 m. zuidelijk de Duitsers in de bossen. Toen hoorde je ieder ogenblik in de onmiddellijke nabijheid de geweren, de revolvers, en onophoudelijk het geratel van de mitrailleurs. Ten laatste brachten de Amerikanen tanks in de strijd om zich te handhaven. Zo'n tanks, dat is ook iets afgrijselijks. Het onophoudelijke doffe geblaf van de tankkanonnen en het zware geknabbel der tankmitrailleurs, doet je wanneer je 't voor de eerste keer hoort, de schrik om het lijf slaan. Gelukkig was er eten genoeg op de boerderij en honger hebben we niet geleden.Maar al die tijd hebben we ons niet gewassen of uitgekleed. Een keer ben ik in die week nog buiten de deur geweest, maar toen heeft ons leven aan een zijden draadje gehangen. Ongeveer dertig meter van de boerderij, in de boomgaard, stond een metalen drinkbak voor het vee. Toen het een keer weer een paar uur rustig was, zei de boer tegen mij en een zoon van hem: durven jullie even die drinkbak te halen. Nou vooruit maar. Maar toen we bij die bak waren, hadden de Duitsers blijkbaar iets zien bewegen en openden zij een geweer- en mitrailleurvuur in onze richting. We vielen op de grond en het ratelde maar aldoor. We zochten dekking achter een appelboom en we hoorden de kogels in de stam en de takken slaan. Na een minuut of vijf slopen we als slangen naar de schuurdeur. De laatste 10 m. kon ik het niet meer volhouden en met de moed der wanhoop zette ik het op een lopen. En Dorus mij achterna. Toen we in de schuur waren moesten we weer dekking zoeken, want aan de andere kant konden we er niet uit om in de boerderij te komen, want onophoudelijk bleef het aan 't schieten. Tot overmaat van ramp brak er toen ook nog een granaatvuur los. De scherven en de kogels vlogen door de pannen en wij lagen daar op de grond, terwijl de stukken van dakpannen en granaatsplinters naar beneden vielen. Ik lag tegen de muur met de kop achter een leeg biervat en die jongen lag achter een hoop hout. Nou, wat ik toen uitgestaan heb, is verschrikkelijk. Ik meen te mogen zeggen, dat we toen de dood in de ogen gezien hebben. Ik lag er met het idee: Het kan nog 5 minuten duren, nog een kwartier misschien, maar zeker is het, dat over een half uur mijn jonge leven afgelopen is. Daarom maar een akte van berouw gebeden en verder: Vaarwel Liza, vaarwel Moeder, vaarwel Plasmolen, nu is het uit. De andere jongen lag te huilen van angst. En toch overleefden we het.

De Amerikanen begonnen tenslotte het vuur in de richting van de schuur vreemd te vinden en nadat ze ongeveer wisten waar het vandaan kwam, begonnen zij een aanval. Och wat ging het er toen aan toe! Op een afstand van 100 m. Duitse wapens tegen de Amerikaanse. Dat geknetter, geknal, geblaf en wat al niet, het is iets om krankzinnig van te worden. Gelukkig, na een anderhalf uur was alles weer stil en toen konden we kruipend langs de muur naar buiten naar de zijdeur van de boerderij, waar men intussen radeloos was van angst. Ja, het was me daar een gevaarlijk plekje aan de Plasmolen, het was, wat de Amerikanen noemden 'a hot spot', 'eine winzige Ecke', zoals de Duitsers zeiden. Misschien hebt U intussen al eens gedacht, waarom we op Woensdag niet naar ons eigen huis teruggingen, maar dat was onmogelijk. Ons huis lag misschien een 60 meter van de boerderij en je kon er werkelijk niet meer naar toe.

Foto's van gevechten in 'de Plasmolense Hof' van Ger van Elsen

Dat zou zelfmoord geweest zijn. Enfin, om kort te zijn, op maandag 25 September gebeurde het ergste. Nadat we ruim een week niet vóór of achter, maar in het front gezeten hadden, nadat we er allemaal uitzagen als wildemannen en nadat al een stuk van de boerderij weggeschoten was, openden de Duitsers een vuur uit alle wapens, zo hevig, zo geweldig, en zo moorddadig, dat we er vast van overtuigd waren, dat nu de boerderij er aan zou gaan. En jawel hoor, na ongeveer 10 minuten, hoorden we al het knetteren van 't stro en 't hooi op de zolders. In een ommezien stond alles in lichterlaaie. Iedereen stormde in doodsangst naar buiten en daar stonden de Duitse parachutisten om het huis, die als infanterie ingezet werden en schoten als razenden kris kras door de vensters. Gezegd moet worden, dat ze ophielden toen de vrouwen en kinderen naar buiten kwamen. O, het was iets verschrikkelijks. En waar naar toe? Gelukkig loste ook dat zich op. Ongeveer 10 meter van het huis had de boer een tijd geleden een kuil in de grond gegraven, daar balken overheen gelegd, en daar een stromijt opgezet. Door twee gaten kon men er in komen. Daar vluchtte iedereen in. Met 32 man stonden we in die kuil. En voor ons lagen de Duitsers en vlakbij de Amerikanen. En dat schieten, lopen, rennen, nee, het was de hel in werkelijkheid. De Amerikanen gooiden als bezetenen met handgranaten. Dat die stromijt niet in brand is geraakt, is een wonder. Het was wat men noemt een strijd op korte afstand. Intussen stond de boerderij tot de grond toe af te branden. Het was alles bij elkaar zo'n luguber schouwspel, dat het je door merg en been ging. Met het vallen van de duisternis luwde de strijd. Er waren intussen in de kuil ook nog twee kinderen gedoopt, van mensen die al jaren niets meer aan hun plichten gedaan hadden. Ja, in de nood leert een mens bidden. In de loop van de nacht ratelden telkens weer de machinegeweren vlakbij. Om kort te zijn, Dinsdagmorgen moesten we weg. Toen we beneden kwamen, wisten we niet wat we zagen. Practisch de hele Plasmolen was afgebrand of

weggeschoten. Behalve mijn huis, dat stond er nog en wel ongeschonden. Ja, het klinkt als een wonder. Ik wil U nu vertellen dat we op 17 September 's morgens begonnen waren met een noveen, een negendaags gebed, om voor de rampen van de oorlog gespaard te blijven. En temidden van de granaten en het geratel van de machinegeweren hebben we deze noveen volbracht. Trouwens, nu ik juist over bidden spreek, in de kelder van de boerderij, daar is me toen wat afgebeden, toen we in de kuil zaten, bad iedereen hardop. Alles door mekaar, want iedereen zag de dood voor ogen. Maar enfin, we kwamen dus naar beneden en langs mijn huis. Jammer genoeg konden we er niet even ingaan, want de stoet moest doorgaan! Ja, dat was een hard gelag. Maar toch, op dat moment hadden we eigenlijk geen tijd om er aan te denken; langs afgebrande huizen, omgeslagen bomen, kapotgeschoten auto's en tussen de lijken van Duitsers en Amerikanen door bereikten we de Duitse stellingen.

Na de beschietingen; Van linksboven met de klok mee: Poseren bij een verwoeste tank; de resten van 'de Plasmolense Hof'; een kapotgeschoten Sherman tank in de gracht en op weg naar de volgende 'battle'

Die lagen langs de weg met populieren Sies, die van de Plasmolen naar Middelaar loopt. Daags daarna hebben ze vanuit Cuyk op die weg een granaatvuur geopend, dat je in Milsbeek zien kon, dat zelfs de bomen uit de grond geslagen werden. We kwamen dus in Middelaar, waar het hele leven al in de war was, alles lag vol Duitsers, alles werd al geroofd en geplunderd. Je hebt nooit zo'n toestand gezien. In Middelaar zijn die andere mensen gebleven, maar Liza en ik gingen door naar Milsbeek. Nu hebt U misschien al eens gedacht of we niet naar Mook hadden kunnen gaan. Kijk eens, die Dinsdagmorgen niet meer, maar in het begin van die bewuste week hadden we op ons dooie gemak weg kunnen gaan, maar we dachten dat het gebeurd was. Trouwens, we vroegen ook wel eens aan de soldaten of het niet beter was weg te gaan. Nee hoor,: "In a couple of days the big army will be here". Maar helaas, door de grote nederlaag van Arnhem heeft de 'big army' niet kunnen komen. Maar ja, als wij alles van tevoren geweten hadden, ja dan waren we niet gebleven. Maar heus, men laat niet zo gauw zijn spullen in de steek. We kwamen in Milsbeek, maar

daar zag 't er ook raar uit. Talloze granaten waren al in 't dorp gevallen. Moeder had er al twee op 't dak gehad en was gevlucht en ondergebracht bij het hoofd der school. Het hele huis was geplunderd. Alles was geroofd, wat ze niet gauw genoeg had kunnen meenemen. Het huis zag er uit als een beestenstal. U zou d'r van walgen als ik 't duidelijker zou beschrijven. Bij mijn moeder naast, waren de man en twee zoons al door granaten getroffen en gedood. Die mensen waren ook al uit 't huis gevlucht. Wij zijn toen ondergebracht bij een onderwijzersweduwe.

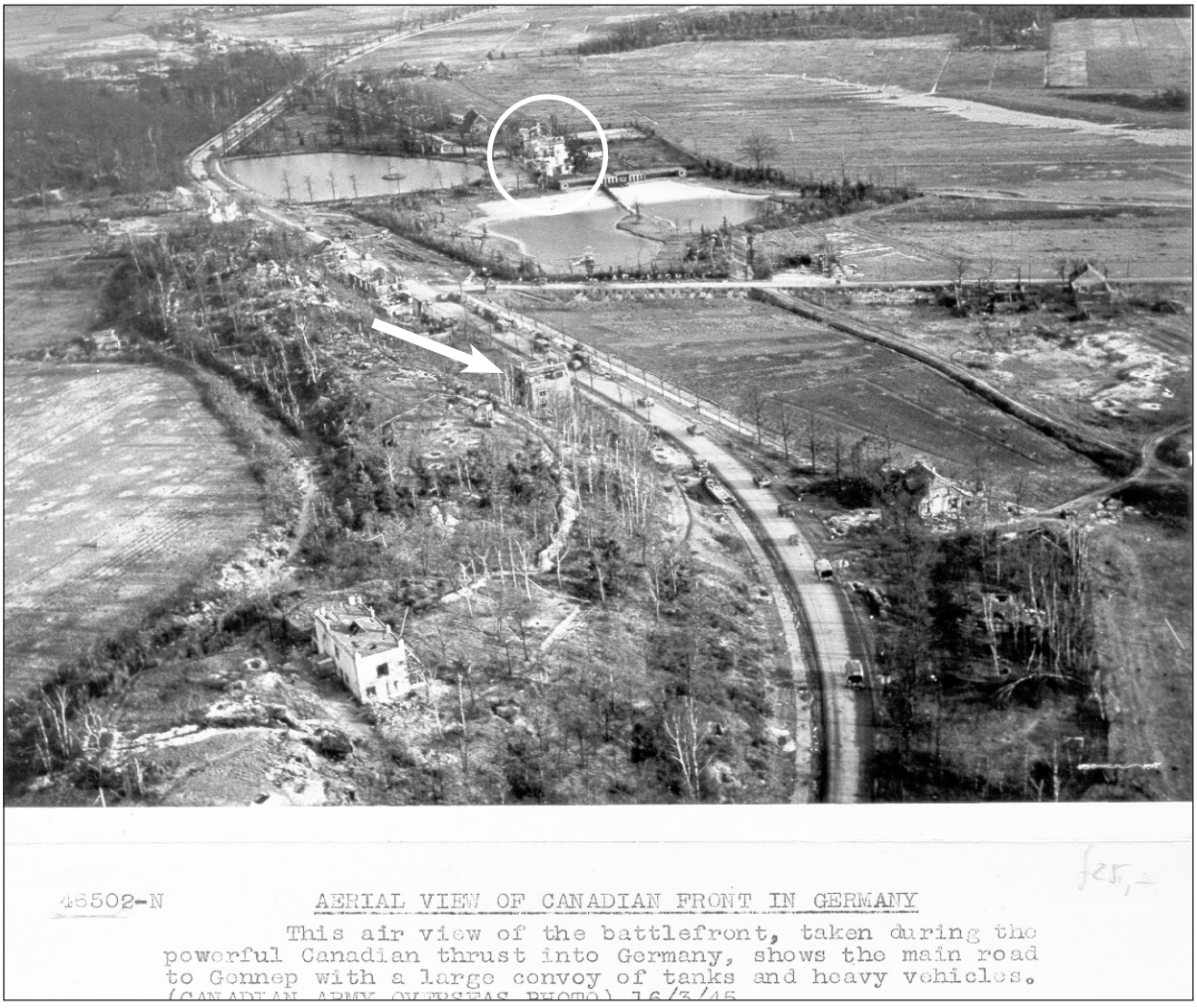

De kapot geschoten heuvelrug in 1945 op de plek waar Toon Ehren woonde. Boven in het midden het inmiddels afgebrande Hotel 'de Plasmolen'. Onderaan de fotogegevens van 'The Canadian Army'. Bij de pijl de vermoedelijke woning van Toon Ehren. In de cikel hotel 'De Plasmolen'

In Milsbeek zijn we gebleven tot 19 oktober. In het dorp wemelde het van soldaten. Er werd geplunderd en geroofd waar maar gelegenheid was. Leegstaande huizen werden gesloopt om het materiaal voor bunkers en stellingen te gebruiken. Vee werd gestolen al naar gelang men het nodig had. Dagelijks gierden en floten de granaten. Iedereen sliep in de kelder. Men kwam nooit uit de kleren. Gewerkt werd er niet meer. Eten was er volop, want men kon voedsel genoeg krijgen. Tussen Milsbeek en Ottersum was er één bakker die nog bakte. Brood was –zoals alles– zonder geld te krijgen. Vlees was er te veel, want iedere dag werden koeien doodgeslagen door de granaten. We hebben in die dagen geweldig gegeten. Geld speelde absoluut geen rol meer. Het was een uitzonderlijk leven. En steeds maar de granaten!! Het kon gebeuren, dat je naar de bakker ging, maar dat je onderweg verrast werd door de Amerikaanse artillerie en de werpers en

dat je bij iemand in de kelder vluchten moest, waar je soms meer dan een uur verblijven moest. Overal schoot het, overal kraakte het en vooral bij vochtig weer was het akelig om de bossen van de Plasmolen en het Rijkswoud te horen kreunen. Op ongeveer 8 plaatsen in het dorp stond het Duitse geschut.

De woning van Marietje Ehren (de huidige woning van Johan Emons), gezien vanaf de kruising Langstraat/Kerkstraat

O, dat schieten van die kanonnen! Deuren en vensters stonden te trillen. Steeds weer de jagers boven het dorp! Mitrailleuraanvallen en raketbommen waren dagelijks schering en inslag. Onafgebroken reden de Duitse Rode-Kruiswagens in de richting van de Plasmolen. In Ottersum was het grote pension en klooster "Maria Roepaan" tot lazaret ingericht. In Milsbeek wapperde boven verschillende boerderijen de Rode-Kruisvlag. Dat waren noodverbandplaatsen. Het zag er daar griezelig uit. Bij een boer bij ons zag ik een keer 12 soldaten op een rij dood naast mekaar liggen. Wat was 't me daar een toestand in het dorp!

Maar het meest hatelijke was het roven en plunderen , bah wat een vuil zooitje was de Wehrmacht. Ja, toen heb ik de Duitsers leren haten. Wij weten wat Duitse frontsoldaten zijn. Het is een gore, brutale, rovende en plunderende bende. Ieder gevoel van fatsoen en beschaving is er uit. Het zijn gewoonweg beestmensen. Je snapt niet, hoe mensen zo kunnen worden. Nee, als ik dan daarmee vergelijk de nette, beschaafde Amerikanen, die klopten als ze binnenkwamen, die vriendelijk en welwillend waren, die geen huis binnengingen, zonder medeweten van de bewoners dan kan ik niet anders dan achting hebben voor deze mensen. Zeker, er liep wel een of andere onderofficier of Feldwebel onder de Duitsers, die zijn gevoel voor fatsoen nog niet verloren had, maar de grote massa was een beestenbende. Hadden we nog maar een dag aan de Plasmolen kunnen blijven; want de volgende dag zijn de Amerikanen weer teruggekomen. Dan hadden we naar Mook kunnen gaan. De Plasmolen is sindsdien zo'n beetje niemandsland gebleven, waar geen soldaat zich ongedekt durfde te bewegen. Trouwens, de laatste weken namen de gevechten ook in hevigheid af.

De Amerikanen lieten zich niet wegjagen. Wel zijn er nog felle gevechten geweest in Middelaar. Sies, Je kunt je misschien wel die kerkhofmuur om de kerk herinneren, en aan de andere kant was een café. Nou, op een avond lagen de Amerikanen met de tanks op het kerkhof en in het café zaten de Duitsers. En toen tegen mekaar. En ongeveer 30 mensen zaten in de kelder. Je denkt je de situatie maar eens in. 's Morgens lagen er 52 Duitsers dood en waren de Amerikanen weg.

Duits geschut langs de Rijksweg nabij de kruising Vagevuur/Pastoorsdijk

De restanten van de kerk en de kerkhofmuur in Middelaar

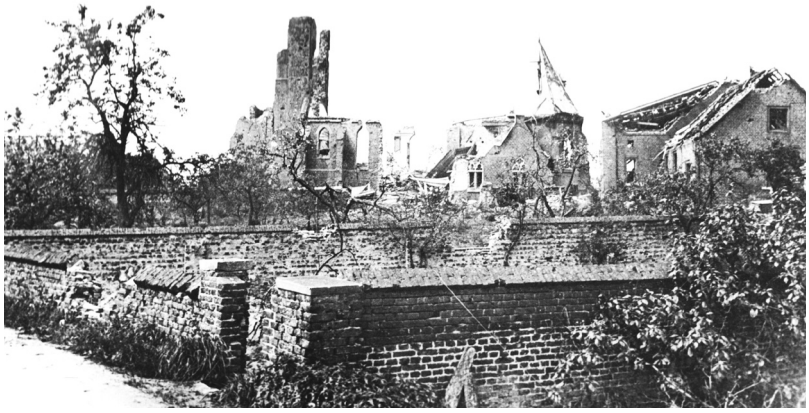

Zoals ik zei, namen langzamerhand de gevechten af, maar het storingsvuur van de granaten bleef, en naderhand was het bijna uitsluitend Amerikaans vuur en bijna geen Duits tegenvuur. En laat ik U nu vertellen dat die grote massa Duitsers in bedwang werd gehouden door hoogstens 200 Amerikanen! Een keer heb ik nog een angstig moment meegemaakt. We sliepen in de kelder. Toen wilde ik in de nacht naar de WC en nauwelijks was ik bij de deur, of daar hoorde ik een hele roffel uit de granaatwerpers komen. Ik viel op de grond en de scherven vlogen door de vensters. Zo was dan de toestand! Iedere dag dacht men maar: Zouden morgen de soldaten niet naar het zuiden komen? Maar nee hoor, tot 9 Februari hebben de geallieerden hun front gehandhaafd. Later zijn de Amerikanen vervangen door Canadezen. Dezelfde Amerikaanse divisie, die in het Rijk van Nijmegen is ingezet, is later weer ingezet in de Eifel, toen men het offensief van Von Rundstedt de kop in ging drukken. In die dagen heb ik nog wel eens geprobeerd om aan de Plasmolen te komen. Zonder resultaat. De Duitsers lieten je niet door! Ze waren o zo wantrouwend. Een Rode-Kruiswagen kwam nog wel eens tot aan ons huis, dan bleven ze wachten en floten. Dan kwamen de Amerikanen en tesamen werden de Duitse doden en gewonden binnengebracht. Er werd nog wat gepraat voor zover dat mogelijk was. Er werden cigaretten uitgedeeld en na verloop van een half uur floot een Amerikaanse officier. De Duitsers moesten vertrekken en de Amerikanen trokken weer de bossen in. Zo ging dat daar. Al die weken is mijn huis blijven staan. Ik kon het bij helder weer zien vanaf de Milsbeekse kerktoren, die toevallig niet door de Duitsers in gebruik was, omdat ie te laag naar hun zin was.

Op 19 oktober 's avonds om half zes kwam het bevel, dat op 20 oktober, om elf uur, de dorpen Middelaar, Milsbeek, Ottersum, Gennep en Heijen ontruimd moesten zijn! Wie daarna nog aangetroffen werd, werd als spion beschouwd en doodgeschoten! En zo is alles toen vertrokken onder militaire geleide. Alles moest vertrekken, jong en oud, rijk en arm, ziek en gezond. Zieken en ouden van dagen werden op karren geladen. Zo trok dan een stoet van ongeveer 10.000 mensen volgens een aangegeven route Duitsland binnen. Een stroom van leed en ellende bewoog zich langs de wegen. Alles trok voort, je zag van alles, voetgangers -die natuurlijk het meest– fietsen, kinderwagens, karren, rijtuigen, bakfietsen, tot zelfs woonwagens toe. Alles gezakt en gepakt! Alles ruim voorzien van grote witte vlaggen, ter beveiliging voor de jagers.'

Toon en Liza.

'Toon Ehren werd geboren op 3 december 1915 als zoon van Marietje Ehren die aan de Zwarteweg in Milsbeek woonde. Toon werd onderwijzer en was vanaf 1938 achtereenvolgens werkzaam in Amsterdam en Zaandam maar keerde in 1943 terug naar zijn ouderlijk huis in Milsbeek. In februari 1944 huwde hij met Liza Bexkens en vestigde zich toen in Plasmolen waar hij in september 1944 midden in de gevechten terecht kwam en waar dit deel van zijn indertijd geschreven brief over gaat .De brief schreef hij vanuit zijn evacuatieadres in Abcoude aan waarschijnlijk kennissen uit de tijd dat hij in Zaandam woonde. Toen hij in juni 1945 in Plasmolen terugkeerde trof hij zijn huis totaal onbewoonbaar aan en daarom ging hij in Nijmegen wonen. In 1947 vertrok hij naar Curaçao en keerde in 1964 definitief terug en vestigde zich vervolgens weer in Nijmegen waar hij in 1993 overleed.'

In en op de Hel

Door Piet ten Haaf

Aan het begin van de tweede wereld oorlog was ik 4 jaar oud. Daarvan is me alleen bijgebleven dat ome Hent al gauw geen soldaat meer was maar gewoon boer op 'de Hel' en daar weer samen met zijn eveneens ongehuwde broer Wim en zijn zussen Drieka en Miet woonde . Later hoorde ik dat hij ingekwartierd was geweest bij een gezin in Elst en had gevochten op de Grebbenberg. De eerste oorlogsjaren zijn me ook niet echt bijgebleven. Wel herinner ik me nog goed dat bij ons thuis een gezin inwoonde met twee zonen van toen misschien 17-18 jaar. Die liepen soms rond in een soort uniform met een hakenkruisband om de arm. Dit leverde regelmatig de nodige kritiek op. Begin 1944 zijn ze verhuisd.

Hent met de kleine Pietje
'aan het werk' op het land

In 1943 hadden we samen met de buren, de familie Wijnhofen, een schuilkelder in de tuin bij hen. In mijn herinnering moesten we altijd 's nachts de schuilkelder in. Dat was voor ons als jeugd altijd weer spannend. Allemaal Duitse zoeklichtstralen in de lucht die zenuwachtig op en neer schoten. Wanneer een Engels vliegtuig in de straal gevangen was, werd hij vrijwel zeker door zgn. Flak-geschut (Fliegerabwehrkanonnen) of door Duitse jagers uit de lucht geschoten. Er zijn verschillende van deze neergeschoten toestellen in de buurt neergestort, meestal resteerden grote brokstukken zoals bij hotel 'de Plasmolen', bij Arts(nu camping 'de Mookerheide') in Mook en boven aan de Plasmolenseweg iets voorbij Hendrik Arts.

Het voormalige café van
Arts op de Maartensberg.

In de warme zomer van 1944 kampeerde, net als voorgaande jaren een groep studenten in de grote schuur en de paardenstal van boerderij 'de Hel'. Na de vakantieperiode bleef een van de jongens, Rob Stock, op de boerderij voor veldonderzoek. Bijna dagelijks trok hij er op uit om planten en beestjes te zoeken en tekeningen te maken. In 1944 verbleven we steeds vaker in de schuilkelder door de vele bombardementsvluchten naar het Ruhrgebied. Wat me altijd sterk is bijgebleven is zondag 17 september 1944. Ik was met 'Opa van de Hel' in de hoogmis in Middelaar. Onder de mis, 'op klaorlichten dag', was de lucht vol vliegtuigen. In de kerk was een soort paniek uitgebroken, die ook pastoor Veugelers met wijwater niet kon bezweren. Buiten gekomen zag je

overal grote vliegtuigen en richting Reichswald zagen we bommen naar beneden vallen. Thuisgekomen kwamen de eerste vliegtuigen met daarachter zweef-vliegtuigen. Ook grote laagvliegende toestellen waaruit goed zichtbaar parachutisten vielen. Een sleepkabel van zo'n zwever viel op en door het dak van de boerderij op de Hel.

De boerderij 'de Hel' (Achterzijde)

Toen ik alweer een hele poos thuis was, kwam buurman Jan van den Berg vertellen dat dit het begin was van de invasie. Jan had jaren in Amerika gewerkt en gewoond en kon met deze vreemde militairen praten. In de laan naar de achterkant van Hotel de Plasmolen stond een grote groep Duitse vrachtauto's die, zoals gebruikelijk, reden met houtgasgeneratoren. Deze auto's waren geladen met munitie, zo werd al gauw duidelijk. De Duitse militairen zagen geen kans die wagens snel op gang te krijgen voor hun vlucht richting Heimat. Dus werden ze ter plaatse opgeblazen. De huizen in de buurt zaten toen meteen zonder ruiten en grote delen van de daken waren kapot. Toen ome Hent die zondagavond, net als altijd kwam kaarten, was het eerste wat hij zei: "Onder de hagendoorn bij Ocker zijn militairen met hele kleine schopjes een groot gat aan het graven". Dit bleek, toen een Duitse motor met zijspan vanuit Gennep kwam aanrijden, een bemande mitrailleurstelling te zijn met alle gevolgen van dien voor de motorrijders. Voor hen was dit de laatste rit.

Een Duitse post nabij de kruising Rijksweg/Pastoorsdijk

Vanaf 17 september leefden we ook overdag in de schuilkelder. We waren frontgebied geworden. Na een paar dagen, precies weet ik dat niet, hebben we, op dringend advies van de Tommy´s, zo noemden we de parachutisten, deze schuilkelder verlaten. We zijn toen samen met de buren naar de schuilkelder van mijn opa, naar 'de Hel' gegaan. Op een morgen reed een jeep het erf op, een van de inzittenden was student Rob Stock, in geallieerd uniform. Toen bleek dat hij bij de ondergrondse was, zoals dat heette. We hebben later

niets meer van hem gehoord. Voorbij de weg het bos in (de Helweg), werd vanuit een bunker voortdurend geschoten op alles wat bewoog, ook bij de boerderij. Op een avond kwam uit de richting van Milsbeek een kleine tank aanrijden en die ging richting bunker bij de Helweg, de plaats vanwaar steeds gevuurd werd. Op ongeveer 100 meter van de bunker schoot een enorme steekvlam uit de tank die recht naar de bunker reed. Brandende soldaten probeerden nog te vluchten. De bunker bleek bemand te zijn geweest met soldaten van de Hitlerjugend. Ze zijn op een verschrikkelijke manier om het leven gekomen.

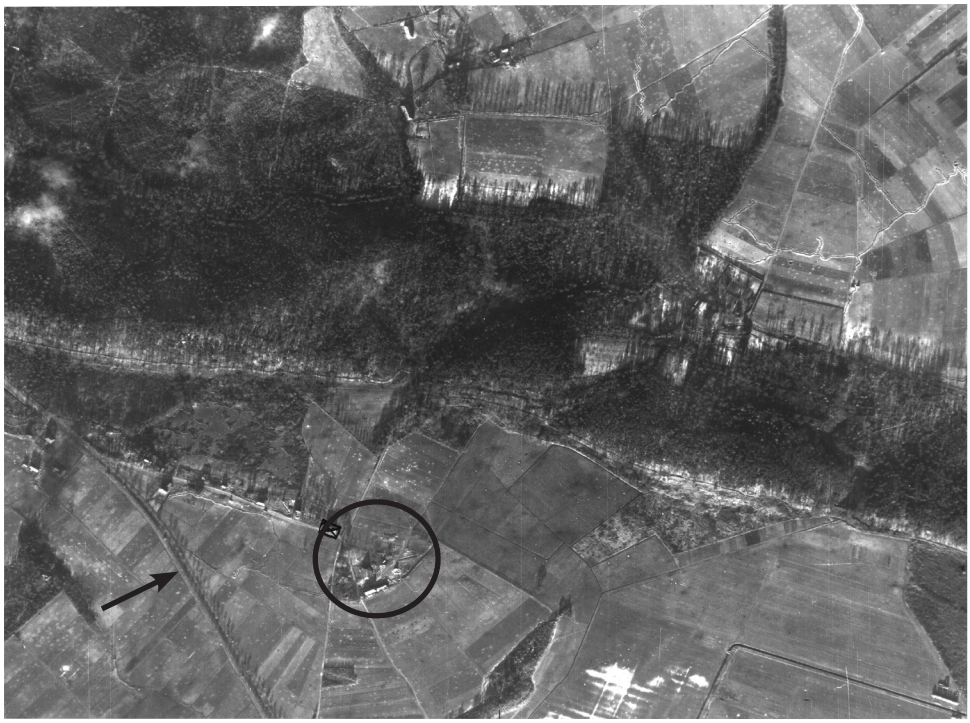

In de cirkel boerderij 'De Hel'. Linksonder bij de pijl de Rijksweg. Ook de St. Jansberg is duidelijk te herkennen.

In de schuilkelder aan de Hel hebben we, temidden van felle gevechten, ongeveer een week geleefd. Toen zijn we door Duitse militairen letterlijk weggejaagd. We hebben daarna op de Milsbeek ruim een week in de CV kelder van de kerk 'gewoond'. Van hieraf zijn we, met ongeveer alle inwoners van Milsbeek geëvacueerd. Begeleid door gewapende Duitse militairen vertrok een grote stoet ontredderde mensen. Het merendeel lopend of met een fiets zonder banden, een handkar en enkelen met boerenkarren. Via Ven Zelderheide en Kleef ging het naar Emmerich, waar we per pont de Rijn zijn overgestoken. Tijdens de overtocht vond boven de pont een luchtgevecht plaats. Onder de vluchtelingen op de pont werd toen een meisje dodelijk getroffen.

Paniek op de pont

In ‘s-Heerenberg zijn we weer in Nederland gekomen. Tot dan toe was de route goeddeels lopend afgelegd. Na overnachting in kasteel Bergh reisden we met een tram, naar ik meen van Doetinchem naar Doesburg. Ergens onderweg ontspoorden een paar wagons. De wagon waar wij in zaten hing helemaal scheef maar viel niet om. Een wagon verderop kantelde wel. Daar waren een aantal gewonden. Huub Rutten uit Milsbeek verloor een been. Uiteindelijk zijn we met ons gezin, vader, moeder en twee kinderen, opgenomen op een van de boerderijen van ‘landgoed Ouwe Gein’ van de familie De Geer in Jutphaas (de familie van onze minister-president aan het begin van de oorlog). We hebben daar een goede tijd gehad, omringd door een aantal onderduikers en dagelijks hongerende mensen uit Utrecht. Onze gastvrouw zorgde iedere dag dat er ook voor deze mensen te eten was. In Juli 1945 na de capitulatie zijn mijn vader en buurman Wim Wijnhofen, die vlakbij geëvacueerd zat, naar Plasmolen teruggegaan. Ons huis was onherstelbaar kapot. Dat van Wim Wijnhofen kon nog gerepareerd worden. Wij, moeder, mijn zus en ik, zijn pas begin augustus vanuit Jutphaas teruggegaan naar huis. Overigens niet naar huis, maar naar familie in Cuijk, waar we ook weer naar school gingen. Toen onze noodwoning klaar was, bleven wij in Cuijk op school en gingen we in het weekend naar huis. Nadat er in Middelaar een noodschooltje was geplaatst, een lokaal tegenover de zagerij van Grad Lemmen (van Bart), zijn we weer thuisgekomen. Voor de middag de jongens naar school, vrijwel iedereen in een pakje van Duitse of geallieerde uniformstof. Na de middag de meisjes in een jurk van parachutezijde in een van de vele kleuren die op 17 september geland waren en kousen van draad van de nylonsleepkabels. Hierna nog twee jaar les in de noodschool, ergens tussen Grad Smits (den Bekker) en Gerrit Hendriks (de Köster). Deze school was gebouwd van een soort panelen in pek gedrenkt. In de zomer zat je altijd onder de ‘teervlekken’, die uit het plafond drupten.

Het eerste noodschooltje in Middelaar

Nog even terug naar boerderij de Hel”. De boerderij was verwoest, weiland en bouwland waren een groot mijnenveld afgezet met wit lint. Er lagen letterlijk bergen koperen hulzen. Om te voorkomen dat alles op de plaats waar ze lagen tot ontploffing zou worden gebracht hebben mijn ooms ze verzameld en opgestapeld op een hoge zandkop in het bouwland. Beter een heel groot gat dan tweehonderd kleine was het idee. Later heeft de opruimingsdienst het spul weer verspreid en voor vele kraters gezorgd en de kosten van herstel werden begroot op f 950,-. De koperen hulzen zijn per vrachtauto afgevoerd door een transportbedrijf uit Cuijk. De opbrengst hiervan, voor de transporteur dus, was vele malen groter dan de oogst van het veld de eerste jaren.

Wat ook vermeld kan worden zijn de vele bunkers rond de boerderij de Hel’, sommigen comfortabel afgewerkt en gestoffeerd van binnen, anderen duidelijk getroffen en verwoest. In een van de bunkers hingen twee schilderstukken uit de boerderij. Een van Van Mourik; ‘weiland met koeien tegen de bosrand’ (zie volgende pagina) en een van Ocker; ‘een portret van zijn kleindochter.’ De lijsten waren flink beschadigd, maar de schilderijen hangen nog steeds, ook als herinnering, aan de muur in ons huis in Gennep.

Ondanks de vele levensgevaarlijke inzamelacties van oorlogstuig op de weg van en naar school hebben mijn vrienden en ik deze tijd redelijk goed doorstaan. Dat is helaas niet voor al onze leeftijdgenoten het geval geweest. Ik heb nog één jaar onderwijs genoten op de achtste klas van meester Claassen in de nieuwe school van Middelaar, waarvan het laatste gedeelte onlangs is afgebroken. Na de oorlog heb ik ooit nog een bijzondere ervaring meegemaakt. Tijdens een vakantiereis in Kroatië kwam het gesprek op de kunstenaarsgroep uit Plasmolen. Een dame uit het gezelschap zei een heel bijzondere herinnering aan

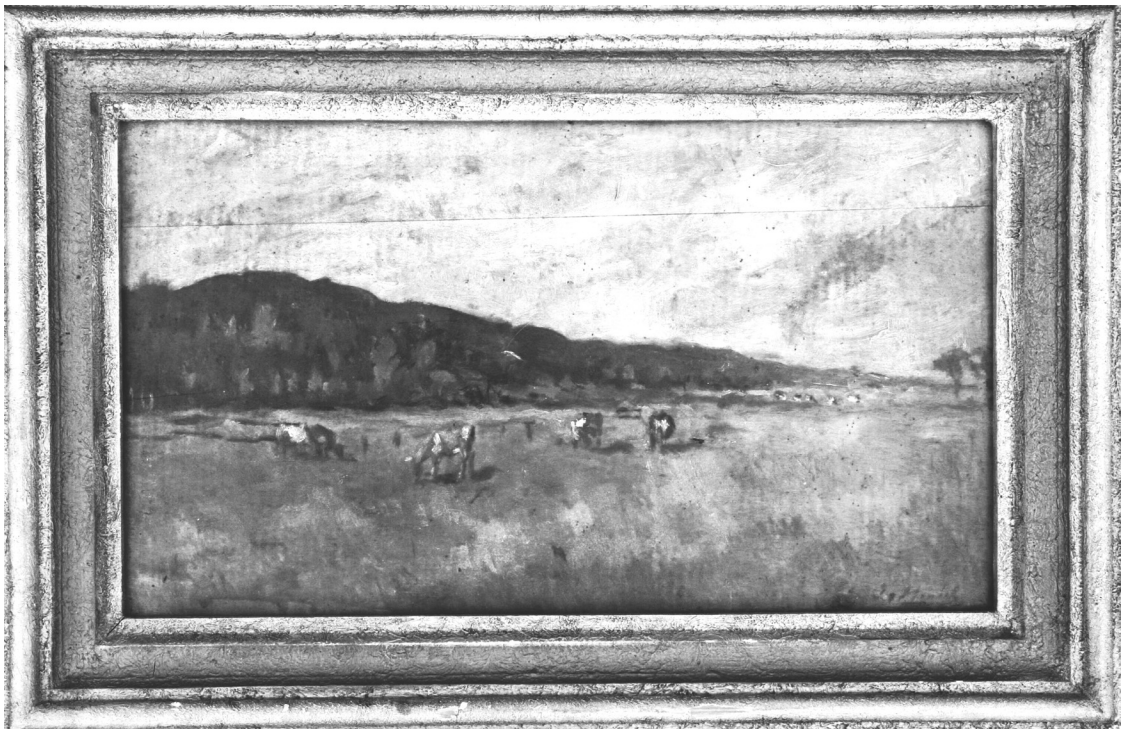

een van de schilders te hebben. Zij was huisgenote van een gepensioneerde huisarts in Groningen. Toen in oktober 1944 de stoet evacué 's uit Middelaar voorbij trok, ontdekte de huisarts in de groep een bekende, n.l. Jan van Hannes (Kersten). Hij riep hem uit de groep met: 'Ik ken U!' Jan zei: "Dat kan niet, want ik ken oow nie". Jan werd door de dokter toch mee naar huis genomen en daar hing een bijna levensgroot schilderstuk van Jacques van Mourik aan de muur, namelijk dat van Jan van Hannes. Jan had volgens dit verhaal zijn evacuatietijd doorgebracht bij deze huisarts. Na onze vakantie hebben we een foto van het schilderij toegezonden gekregen.

Jan van Hannes (Kersten)

Al schrijvend moest ik vaststellen dat veel uit mijn geheugen verloren is gegaan, Na 65 jaar waarschijnlijk niet zo vreemd en misschien ook wel goed. Hoewel, een willekeurige avond journaal kijken brengt veel beelden weer terug. Andere landen, andere plaatsen, andere opgejaagde mensen, andere wapens. Maar net zo onbegrijpelijk en misdadig als in de oorlog toen.

'Piet ten Haaf, geboren aan de Zevenbergseweg in Plasmolen, is de zoon van de op 'de Hel' geboren Jan ten Haaf. Piet bouwde in 1962 aan de voet van den Helschenberg een nieuwe woning op de grond van de boerderij en trouwde met Hugolien Lemmen. Piet is heel actief geweest in het Milsbeekse verenigingsleven, o.a. het schoolbestuur, kerkbestuur, Stichting Gemeenschapshuis, Milsbeek Vooruit en het schuttersgilde St. Lambertus. Hij was 3 keer Koning en nog steeds Keizer van het gilde, want dat is een titel voor het leven. Inmiddels woont hij al weer 14 jaren in Gennep. Daar doet hij met heel veel plezier vrijwilligerswerk in het verzorgingshuis Norbertus.'

De vlucht van ‘De Loate’

Door Nelly Kerkhoff-Wijnhoven

Ik ben geboren op 27 november 1925 en ben dus intussen 85 jaar. Vooral op verzoek van mijn kinderen heb ik me uiteindelijk opgegeven om enkele oorlogsherinneringen te vertellen. In de oorlogsjaren woonde ik op de St. Jansberg en wel in de tweede boerderij die je vanaf de Holleweg tegen kwam. Het was een van de boerderijen die deel uitmaakten van het landgoed ‘de St. Jansberg.’ De boerderijen stonden op wat ‘De Laote’ werd genoemd.

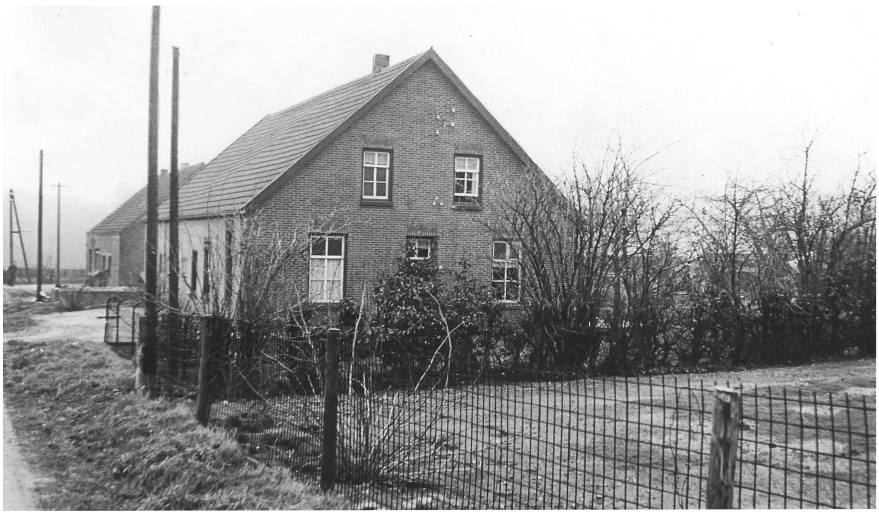

Daar woonde ik toen met mijn vader Lindert, mijn moeder Nel, mijn broer Lindert en mijn zus Door.

St. Jansberg 3 met op de foto daarachter St. Jansberg 1

Tekening van de Landing

De oorlog waren we tot september 1944 redelijk goed doorgekomen en ik was intussen bijna 19 jaar oud en had verkering met Gert Kerkhoff, een zoon van de Milsbeekse smid. 17 September 1944 was een mooie zonnige herfstdag. Om een uur of elf kwamen er bommenwerpers over om Grafwegen en het Reichswald te bombarderen. Het was een oorverdovend lawaai en heel beangstigend. Wij durfden niet meer uit onze schuilkelder te komen. Onze schuilkelder was in feite de aardappelenkelder die lag tussen de boerderij van ons en onze buurman Willem-ome. Om alle ‘Wijnhovens‘ een beetje uit elkaar te kunnen houden, werd hij ook wel de Zwarte Willem genoemd. Met twee families van in totaal 8 personen; wij, Willem-ome met tante Betje en hun twee ongehuwde zonen Hend en Wienand, zaten we daar in die schuilkelder. Gelukkig overleefden we het. Na het bombardement kwam de lucht vol met vliegtuigen waar parachutisten uit sprongen. Er waren ook vliegtuigen waar een soort aanhangers (gliders), achterhingen met daarin voertuigen. De luchtlanding was begonnen en heel veel gliders en parachutisten landden er op de landerijen richting Groesbeek en Klein Amerika. Wij dachten nu bevrijd te zijn maar dat ging zwaar tegenvallen.

Luchtfoto december 1944 bij Klein Amerika met een aantal van de gliders die er in september 1944 geland waren.

Na ongeveer twee weken werd ons door een Amerikaanse soldaat gezegd dat we weg moesten. Mijn vader en broer Lindert zijn toen met kar en paard via de Holleweg naar de Milsbeek vertrokken. Mijn moeder, mijn zus Door en ik zijn via de Drie vijvers en het Rozenbroek naar mijn broer Bart gelopen die in de Langstraat woonde. Daar in hun kelder was de buurt al weken bij elkaar. Ik ben daarna alleen naar de familie Kerkhoff aan de Rijksweg gegaan. Na een tijdje kwam Pastoor Hoefnagels op een avond zeggen dat wij de volgende dag met het hele dorp moesten evacueren. De tocht begon met een Duitse soldaat op een paard voorop, eerst naar de grens, daarna naar Goch en van daaruit naar Rees de Rijn over richting 's Heerenberg. Gert nam de spullen mee om de paarden desnoods van nieuwe hoefijzers te voorzien. Ze zouden nog van pas komen. Zo hoorde hij in 's Heerenberg dat 'den hit van Dries Wientjes al drie daag op 'de zokken' liep'. Midden op straat in 's Heerenberg werd ie daarna door Gert van nieuwe hoefijzers voorzien.

Gert met het eigen paard dat mee evacueerde en het koffertje om de paarden te beslaan

En daarna ging de reis weer verder. De oude mensen konden op de karren zitten en de jongeren moesten lopen. En daar hoorde ik, 18 jaar oud, natuurlijk ook bij. Na 14 dagen lopen kwamen we eindelijk in Vleuten aan. Niet iedereen was er even welkom. Nöl Peters (een van de zonen van Kobus van Nölleke) die met mijn zus Kaot was getrouwd, had bijvoorbeeld 6 kinderen bij zich en tante Kaot was ook al weer in verwachting van de 7e. Voor zo'n gezin was het extra moeilijk om onderdak te krijgen. Zij hoorden een boer zeggen: "Als het nu nog geloofsgenoten waren, maar het zijn ook nog eens Roomsen". Zelf kwamen we in De Meern terecht bij een tuindersgezin waar we over twee gezinnen werden verdeeld. Ik was naaister en ik heb in de evacuatieperiode voor de bewoners van de boerderij waar onze paarden stonden, veel naaiwerk verricht. Wij hebben daar bijna 7 maanden moeten blijven en we hebben wat nu genoemd wordt de Hongerwinter meegemaakt. Met het paard en de kar waarmee we waren vertrokken zijn we teruggekomen naar Milsbeek waar we geen huis meer onbeschadigd aantroffen. Ons huis stond er nog wel, maar het was flink beschadigd. Met de wederopbouw werd ons huis weer hersteld. Ons moeder is toen nog een keer in de kelder gevallen omdat de wederopbouw de trap naar de kelder zonder te waarschuwen had weggehaald. Maar ook dat overleefde ze. Van de HARK kregen we een schilderij, alsof we daar na de oorlog op zaten te wachten.

Beetje voor beetje hebben mijn vader en moeder daarboven op de Laote weer alles opgebouwd. Zelf ben ik na de oorlog op 14 mei 1946 met Gert getrouwd in het patronaat dat, toen als noodkerk in gebruik was.

Trouwfoto Nellie en Gert

'Vanwege de woningnood gingen Nellie en Gert aanvankelijk inwonen bij fietsenmaker Tien Bindels aan de Rijksweg. Toen in 1947 de eerste 'gemeentewoningen' aan de Zwarteweg werden gebouwd, kregen ze een eigen woning toegewezen. Gert ging later bij de technische dienst van de Nutricia in Cuijk werken en broer Jan volgde uiteindelijk zijn vader op als smid in de eigen smederij aan de Rijksweg. Gert overleed in 1984 en inmiddels woont Nellie al weer zo'n 20 jaar op het Schuttersplein.'

Whirling War Waves (De maalstroom van de oorlog)

Uittreksel uit de biografie van Josie van Oosterhout-Kersjes

De Milsbeek, waar ik gestrand was, is niet ver van de steden Nijmegen en Arnhem en de rivieren de Maas en de Waal. Dag en nacht vlogen er vliegtuigen over. Duitse tanks en zware artillerie denderden door de straten. De mensen waren bang om naar buiten te gaan. Overal werd zwaar gevochten. De Ondergrondse werd actief. We hoorden dat de geallieerde legers Duitsland binnengevallen waren. Van Aken tot Luxemburg hadden eenheden van het vijfde U.S. Corps de zuidwestelijke grenzen van het Rijk bereikt. Op 15 september hoorden we dat –behalve een strook land bij de Duitse grens– België, Luxemburg en het zuiden van Limburg helemaal bevrijd waren. Dit betekende dat mijn familie en Gerard vrij waren en dat ik hier vast zat. Ik had naar hem moeten luisteren, dacht ik. Hoe mooi zou het zijn geweest als ik thuisgebleven was. Tante zag dat ik terneergeslagen was en probeerde me op alle mogelijke manieren op te vrolijken. “Maak je je zorgen, kind?” vroeg ze toen ze me mijn tranen zag wegpinken. “Ja,” antwoordde ik, “en ik heb ook heimwee. Ik mis vader en moeder, de familie, maar vooral Gerard”. “Wie is Gerard?”, vroeg oom verbaasd. “Mijn vriend. Nee, hij is meer dan een vriend, in het geheim zijn we verloofd. Ik heb hem laatst ontmoet tijdens een concert in het park. Ik speelde mandoline en hij bleef maar naar mij staren. Sinds die keer hebben we elkaar een paar keer gezien. Hij houdt heel erg van mij”.

De in Milsbeek gestrande Josie Kersjes met haar mandoline toen ze 19 jaar oud was

Josie met haar Milsbeekse vriendin Annie Janssen-Felling

Hij had me gewaarschuwd dat het te gevaarlijk was om deze reis te maken, maar niemand dacht dat de invasie zo snel zou komen”. Ik stopte even en met tranen in mijn ogen ging ik verder. “Hij zou vader en moeder afgelopen zondag ontmoeten. Het moet heel zwaar voor hem geweest zijn om te merken dat ik er niet was. Ik was zo blij met uw cakes”, zei ik tegen tante. “Ik ben er zeker van dat hij elke kruimel lekker had gevonden”. Ik liet me in een stoel zakken, terwijl de tranen vrijelijk over mijn wangen stroomden. Oom ging de kamer uit. Ik hoorde hem vloeken. “Ik kon er niet tegen. Ik wist niet wat ik moest zeggen toen ik jou zo vol verdriet en vol tranen zag”, legde hij me later uit. Tante legde haar armen om me heen. “Zo, zo,” zei ze, “nou jij een vriend hebt en jullie van elkaar houden hebben we iets te vieren. Ga oom halen”. Ze rommelde wat in de provisiekast. “Ik weet zeker dat ik iets had bewaard”, zei ze glimlachend en daar liet ze de echte koffiebonen zien. “Die heb ik bewaard voor een speciale gelegenheid”, lachte ze. “En trouwens nog wat. Als het zuiden bevrijd is, zullen wij de volgende zijn. Laten we daar op drinken”.

Er was eens

Vakantie vieren op mijn ooms boerderij
Ik herinner me zijn silhouet van bekoring
De boerderij van mijn oom was mijn tweede thuis
Met groene weiden en een beekje om rond te dwalen

Paarden, kippen en koeien kenden me goed,
Katten en honden waren mijn vrienden, die waren prachtig.
Dreven de kudde aan het einde van de dag
Naar de wei, het pad vol melk.

Als tiener, kan de boerderij niet vergeten
De hoeve, nog steeds mijn bekoorlijke plaatje.
Tijdens de oorlogsjaren was het een feest
Op de boerderij altijd genoeg te eten.

Getrouwd, nam mijn kinderen mee naar de boerderij
Zonder gevaar speelden ze waar ik gespeeld had.
Ze zwommen in het beekje, dwaalden door de weiden,
Waren niet blij als we weer naar huis gingen.

Nu een oma, in een ver land,
Gelukkig, maar soms verschijnt er een hand.
Hij is van mijn oom, zwaait vanaf de boerderij,
Mijn tweede thuis, silhouet van bekoring.

De oude boerderij, nu bij Wiellie Kösters in gebruik als stal

Op een doordeweekse dag kregen we bezoek van de pastoor. Hij nodigde alle parochianen uit om zondag naar de mis te komen omdat dit de laatste zou zijn in de kerk. “Je kunt het geen kerk meer noemen,” zei hij somber, “deze week is de helft weggeblazen.” “We zullen er zijn,” zei tante terwijl ze water opzette, “tenminste zolang het veilig is om te gaan. ”Dankjewel, dit maakt me wat minder somber,” zei de priester later, toen tante hem een kop koffie gaf. “Dit ruikt heerlijk. Is het echte koffie? Het moet haast wel.” “Ja,” lachte tante, “en de rest bewaar ik in het pak tot de geallieerden komen. Ik heb het al jaren bewaard.” Op die zondag, 17 september 1944, schreven het noorden van de provincie Limburg en delen van de provincies Gelderland en Brabant geschiedenis. Het was een vredige zonnige morgen en een lichte wind bracht een frisse bries vanaf de rivier vlakbij, de Maas. “Wel, meisje,” zei oom na het ontbijt, “maak je klaar, we gaan naar de kerk. Op de Rijksweg is het druk met troepen en vrachtwagens maar op de zandweg is het niet zo slecht. Haal een fiets uit de schuur,” zei hij tegen mij (oom had fietsen voor zijn arbeiders tijdens de oogst) “we vertrekken om 8.45.” Terwijl we doorfietsten voegden steeds meer mensen zich bij ons. Het leek of de hele gemeente naar de kerk ging. Het was een ontroerende dienst en iedereen liet zijn tranen de vrije loop. Zelfs de priester was geëmotioneerd. “Na de oorlog herstellen we de kerk,” zei hij, “laten we bidden dat we vlug kunnen beginnen. ”Het denderen van de tanks en vrachtwagens overstemde de priester, maar de mensen baden steeds luider. Toen de priester zijn laatste zegen gaf, bad hij “Moge God u behoeden voor het kwade, en u allen zegenen. Ga in vrede naar huis.”

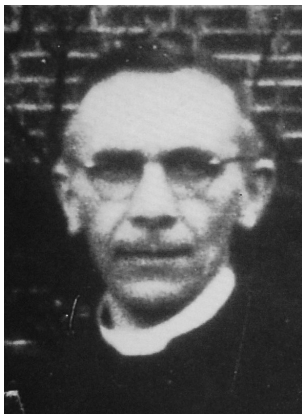

Pastoor Hoefnagels

Buiten stonden de Duitsers te wachten om de hulpeloze mensen weer aan te vallen. Meestal staan de mensen na de mis nog even te praten maar nu was het anders omdat de Duitsers langs het kerkhof opgesteld stonden. Ze lieten de ouderen en de kinderen passeren, maar diegenen die een schop vast konden houden werden eruit gepikt. De meesten waren vrouwen. Ze namen ons persoonsbewijs en bevalen ons om over een half uur bij het kerkhof te verzamelen. "Trek geschikte kleding aan en breng wat te eten mee" schreeuwden ze terwijl ze hun geweren op ons richtten."Ik ben niet van hier", zei ik tot een Duitser die mijn persoonsbewijs pakte. "Ik woon hier niet, ik heb mijn kaart nodig." "Wat doe je hier dan," schreeuwde hij. Ik legde uit dat ik door de treinstaking gestrand was, maar dat interesseerde hem niet. "Dat heeft hier niets mee te maken, je bent nu hier en je wordt net als de anderen behandeld." Oom en tante mochten gaan, omdat zij naar de boerderij moesten. Om 10.30 was iedereen er. Niemand van de lokale bevolking durfde weg te blijven. We wisten wat de straf voor onszelf en de anderen zou zijn als we niet gehoorzaamden. Eerst gaven de Duitsers ons onze persoonsbewijzen terug en toen moesten we naar de oever van de rivier marcheren om loopgraven te graven. We werden als slaven behandeld en de Duitsers lieten ons hard werken. Mijn arme handen (niet gewend aan werken met een schop) gingen na een tijdje zeer doen en ik stopte om even uit te rusten. Terwijl ik op de grond zat schreeuwde een van de soldaten, "Sta op, jij luie Nederlandse meid, ga door met graven." "Ze verwachten iets," fluisterde een vrouw, terwijl ze vlakbij aan het graven was. "Ze weten niet wat ze moeten doen, ze zijn zenuwachtig en bang en ze reageren het af op weerloze vrouwen." Vermoeid ging ik nog eens tien minuten door met graven, tot ik merkte dat mijn handen bloedden. Ik gooide de schop op de grond en zocht naar mijn zakdoek. "Ga door met graven," schreeuwde dezelfde stem. "Loop naar de hel," zei ik, "doe het zelf." Ik voelde me door haat van mijn stuk gebracht toen hij op me af kwam rennen. "In hemelsnaam, hou je zelf in bedwang," zei iemand, maar de andere vrouwen kwamen te hulp. Zij lieten hun schoppen vallen en zeiden tegen de razende Duitser "We moeten even rusten, dit werk is veel te zwaar voor ons. "Zijn gezicht spande zich. "Ik bepaal wanneer het tijd is om te pauzeren," schreeuwde hij, "ga door met graven." Hij duwde de schop terug in mijn handen, pakte mijn bloes onder bij de kraag en tierde waanzinnig.

Meisjes in oorlogstijd bezig met graafwerkzaamheden

"Ik accepteer geen onzin meer van jou, jij onruststoker. Ga weer aan het werk". Ik moest me beheersen om hem niet met de schop op zijn hoofd te slaan, maar ik vermande me en schoof mijn trots en mijn haat en pijn terzijde. Een ander meisje gaf me een krant. "Hier", zei ze, "doe die rond de steel, hij beschermt je handen". Om 1 uur gaven de Duitsers een teken dat we mochten eten. Omdat het een warme herfstdag was zocht ik een schaduwrijk plekje om te eten. Tante had wat restjes ingepakt, koude aardappels en een beetje brood. De arme ziel was te geschokt geweest en zo gehaast dat ze niets anders voor me had kunnen vinden om mee te nemen. Terwijl ik onder een heg zat te eten, zag ik een paar vliegtuigen overvliegen."Niet zoveel als gisteren", zei ik tot een vrouw die naast me zat. "Nee", antwoordde ze. "De hel zal wel weer losbreken als we willen gaan slapen. Oh," geeuwde ze", ik heb allang geen nacht meer goed geslapen." "Ik denk dat niemand dat heeft gedaan", mompelde ik, "maar vannacht zullen we wel goed slapen." Na

een half uur gaven de Duitsers bevel dat we weer aan het werk moesten. Ze bleven naar de lucht kijken. Het was ongewoon rustig. Geen enkel lawaaierig donker vliegtuig bedierf de helderblauwe lucht. Dit was vreemd en we zagen dat de Duitsers zich niet op hun gemak voelden. In de ochtend hadden ze ons opgejaagd om door te gaan met graven; nu begonnen ze zelf ook te graven. “Ik vraag me af hoelang we dit moeten doen”, dacht ik, terwijl ik naar de blaren op mijn hand keek. “Lieve Heer, wat heb ik gedaan dat ik dit verdien”. Om ongeveer 2 uur leunde ik op de schop om even uit te rusten. Ik deed mijn ogen dicht en begon te dromen. Een zachte stem fluisterde: ‘Ga alsjeblieft niet weg, het is te gevaarlijk, de geallieerden zijn in de buurt. Ik hou zoveel van je, ik kan niet zonder jou leven’. Ik verloor mijn evenwicht en de schop begon heen en weer te bewegen. Ik keek om me heen en het leek of de grond trilde. Iedereen liet zijn schop vallen toen ze ook iets bemerkten. De Duitsers stopten met schreeuwen en in plaats daarvan luisterden ze en bleven naar boven kijken, maar er was niets anders te zien dan een verblindend blauwe lucht. Maar een snel pulserend geluid trilde rondom ons en liet de grond beven. We waren verdoofd door het geluid in de lucht, maar zagen nog steeds niets. Een paar vrouwen begonnen te rennen en schreeuwden om hun mannen, maar de Duitsers hielden hen tegen en gooiden de hulpeloze vrouwen op de grond. Het snelle ritme van het geluid maakte mij ook bang en ik zocht dekking onder de heg waar ik had zitten eten. Ik wist niet wat er ging gebeuren, maar ik voelde me onder de takken en bladeren van de heg beschermd.
Toen viel er een grote schaduw over de rivier en het land die veroorzaakt werd door honderden vliegtuigen die de lucht donker kleurden en een geluid maakten alsof het het einde van de wereld was. Toen ze dichterbij kwamen zagen we dat ze zweefvliegtuigen trokken. De loopgraven die wij gegraven hadden werden snel bezet door de bange Duitsers, de anderen moesten ergens anders dekking zoeken. Een paar minuten later gaven de geallieerden een schitterende demonstratie van vliegkunst. Ik kroop onder de heg uit en keek geboeid terwijl honderden en honderden parachutes in de lucht opengingen. Luchtlandingstroepen werden langs de rivieren Maas en Waal neergelaten. Iedereen langs de oever begon te roepen “De geallieerden zijn geland, de oorlog is over!” Sommige Duitsers gooiden hun geweren weg en gingen erop staan dansen. Aanvankelijk leek alles goed te gaan voor de geallieerden. Andere Duitsers geloofden nog steeds in de geheime wapens van Hitler en schreeuwden naar hun dansende kameraden - “Jullie stomme dwazen, de oorlog is nog niet over, we moeten het Vaderland verdedigen.” Toen begonnen vanaf de andere kant van de rivier zware beschietingen. Voor de parachutisten was het een ramp. Of het door een misverstand of God weet wat voor fout was, honderden parachutisten kwamen om voor ze de grond raakten toen ze op twee divisies van net ingezette pantsertroepen stuitten. Tanks begonnen te piepen en kraken op hun rupsbanden, een oorverdovend gebulder van zware geweren en artillerie begon granaten te werpen op de posities van de troepen. Vlagen raketvuur storten zich over de Nederlandse grens. De geallieerden hadden er nauwelijks rekening mee gehouden dat de Duitsers voldoende hersteld zouden zijn om een dergelijke schokkende verrassing te lanceren.

Luchtfoto weilanden langs de Maas bij de Maaskemp/ Genneperhuis. Linksboven de Rijksweg met aansluitingen Bloemenstraat en Driekronen; December 1944.

De in de loopgraven verdekt opgestelde Duitse Infanterie, richtte hun pantservuist lanceerinrichtingen op de vijand. Tijdens de hevige gevechten aan de andere kant van de rivier moesten we dekking zoeken omdat zowel de Duitsers als de geallieerden schoten op alles wat bewoog. Ik weet niet meer hoelang ik me verstopt heb onder de heg met mijn gezicht plat op de grond en mijn handen tegen mijn oren. Eindelijk kon ik mezelf niet langer in die positie houden en ik kroop zigzaggend een stukje weg van de heg om rond te kijken.

Terwijl ik nauwelijks adem durfde te halen ging ik op mijn knieën zitten en keek naar het hellevuur. Slechts een paar meter van mij af openden de Duitsers het vuur op de bosjes aan de overkant van de rivier. Ik viel plat op mijn gezicht en kroop langzaam terug naar mijn oorspronkelijke schuilplaats en stopte mijn vingers in mijn oren. Plotseling vatte ik moed en kroop langzaam naar een paar bomen. Kogels suisden overal vandaan. Mijn hart ging hysterisch tekeer toen een paar vrouwen me vastpakten en me tussen een rij bomen introkken. Huilend bad ik en voelde dat mijn hart zou barsten."Laten we hopen en bidden dat we hier heelhuids uitkomen", zei een van de vrouwen. "We moeten niet in paniek raken en we moeten bij elkaar blijven."

We bewogen ons verder tussen de bomen die naar een wei leidde. We kropen dicht over de grond. Soms stopten we even en dan lagen we een paar minuten doodstil. Ik schrok zo van een nieuw salvo geweerschoten dat ik opsprong en als een gek door de wei naar de zandweg begon te rennen. Ik ging rechtsaf en bleef rennen tot ik bij een groter bosje bomen kwam. Ik huilde, hijgde en trilde over mijn hele lichaam tot ik uiteindelijk de boerderij bereikte. "Dank u God", huilde tante toen ze me in haar armen nam, "je bent veilig. We waren zo ongerust". Oom sloeg zijn armen om mijn hals. We huilden allebei. Nadat ik me gewassen had en andere kleren aangedaan had, behandelde tante mijn handen. Op haar gezicht zag ik een mengeling van opluchting en haat. "Het had erger kunnen zijn", zei ik, "ik had gedood kunnen worden". Toen rook ik het aroma van koffie. "Net wat ik nodig heb", zei ik tegen tante. Terwijl ik kleine slokjes van de koffie nam vertelde ik oom en tante wat er langs de rivier gebeurd was. Terwijl ik druk aan het vertellen was zag ik dat ze hun beste kleren aanhadden. "Waarom hebben jullie die kleren aan?" vroeg ik. "Nou", zei tante optimistisch, "sommige mensen in het dorp verspreiden het nieuws dat de geallieerden in Nijmegen, Arnhem, Grave en Oosterbeek en langs de rivier geland zijn en dat we ze moeten inkwartieren", Dat verklaarde de grote pot koffie, hun kleding en de mooi gedekte tafel. Het begon donker te worden en met tussenpozen konden we het schieten horen vanuit het dorp. Vanaf de weg bij de oever van de rivier werd nog steeds heftig geschoten en er waren ontzettend zware explosies te horen. Tante verwachtte nog steeds geallieerde soldaten en was druk in de weer met dekens en kussens om extra bedden te maken.

Tante Leida Kersjes

"Doe geen moeite", zei oom. "Duitsland mag dan wel met de rug tegen de muur staan, maar Hitlers dienaren vechten nog steeds verbeten door." Die nacht sliep niemand omdat het lawaai van de vliegtuigen en het schieten alsmaar doorging. 's Nachts dronken we de koffie die een beetje opgewarmd was zelf op. Bij het aanbreken van de dag hoorden we schieten en een tijd lang hoorden we het geluid van vliegtuigen en het geratel van machinegeweren en explosies dichterbij komen. Naarmate de morgen vorderde en in de middag kwamen de Duitse tanks en infanterie voorbij de boerderij op weg naar het Reichswald (een uitgestrekt woud dat langs de Nederlands-Duitse grens loopt).Iedereen werd onrustig. Er waren nog geen Amerikanen en Engelsen in zicht, we zagen alleen maar Duitsers en nog meer Duitsers. Een paar boeren kwamen oom opzoeken. De arme mannen waren verbijsterd en in de war door de strijd tussen de Duitsers en de geallieerden. "We zitten er midden tussenin", zei een van de mannen. "Wat kunnen we doen?" "Hou het hoofd koel", raadde oom aan, "en doe niets waar je later spijt van zal hebben. Verzet je nu niet tegen de Duitsers, jullie tijd komt nog wel, maar hou je nu rustig."

Duitse machinegeweerstelling

Een paar dagen later hoorden we de eerste verhalen over de Operatie 'Market Garden'. Een moedige boer in de buurt had nog steeds een radio ergens verborgen. Wegens een gebrek aan elektriciteit fietste zijn vrouw tijdens de uitzendingen op een oude fiets die verbonden was met een transformator om het voltage te verhogen. Deze moedige mensen verspreidden persoonlijk het nieuws onder hun vrienden. "Dat zijn onze vrienden, waar oom iedere vrijdag naar toe gaat om naar de radio te luisteren," fluisterde tante, toen twee mannen naar de boerderij kwamen. Maar deze keer was het weinig hoopgevend nieuws. Ze vertelden, dat Operatie 'Market Garden' een opdracht onder bevel van Veldmaarschalk Montgomery was, om de zeer belangrijke bruggen over de rivieren de Maas en de Waal in te nemen. 20.000 Luchtlandingstroepen waren boven Nederland neergelaten met de taak om de stad Arnhem in te nemen en tevens de twee grote bruggen over de rivieren de Maas en de Waal. Volgens het plan had deze Operatie een corridor moeten leggen langs de lijn Eindhoven-Nijmegen-Arnhem om het 2e Britse leger in staat te stellen vanuit België naar het noorden door te stoten naar het centrum van Nederland. Zonder problemen landden de Amerikanen en bezetten Eindhoven waarbij ze twee belangrijke bruggen innamen. Een andere divisie veroverde de brug over de Maas in Grave, maar niet die over de Waal in Nijmegen door hevige Duitse tegenaanvallen. Het was een gedurfde poging om met luchtlandingstroepen de vijand in de flank aan te vallen. Maar de Britse parachutisten vonden de weg naar Arnhem geblokkeerd door sterke Duitse strijdkrachten en konden de brug niet bereiken. Ik begon te huilen toen ik dat slechte nieuws hoorde. "Ik denk niet, dat ik nog ooit thuiskom. Ik moet hier denk ik nog heel lang blijven", jammerde ik. "Geef de hoop niet op, kind", zei oom op vaderlijke toon. "De Amerikanen zullen wel iets bedenken, daar zijn ze goed in. Als hun eerste poging niet lukt, zullen ze het opnieuw proberen. Hun activiteiten hebben in ieder geval een hoop consternatie veroorzaakt onder Hitler en zijn mensen."

Een paar dagen met hevige gevechten gingen voorbij. Onze vrienden kwamen weer een keer langs. "Dit is de laatste keer dat we nieuws brengen," zeiden ze. "Het wordt te gevaarlijk. Dag en nacht snuffelen de Duitsers op onze boerderij rond. Mijn vrouw zegt dat we onze plicht gedaan hebben en dat we niet meer kunnen doen. Als ze de radio vinden, vermoorden ze ons allemaal. Tussen twee haakjes," bromde hij, "het is toch allemaal slecht nieuws. De Britse pogingen om bij Arnhem door de Duitse linies te breken en de brug te bereiken zijn mislukt. Het aantal slachtoffers is hoog. Slechts een vierde van de mannen is ontsnapt. Radio Oranje heeft dat toegegeven. Op maandagavond, 25 september, eindigde Operatie 'Market Garden' als een volslagen mislukking." Dit verschrikkelijke nieuws sloeg bij ons in als een bom en we werden erg terneergeslagen. Onze hoop om de geallieerden met open armen te ontvangen was weggevaagd. Ik zag dat de blik in mijn ooms ogen veranderde in die van een bezorgd kijkende oude man. Tante liep de kamer uit, ze huilde als een kind en ik zonk in een stoel terwijl al mijn dromen voor mijn ogen vervlogen. Onze vrienden verlieten zachtjes de kamer. Ze hadden dit soort reacties al meer gezien na dit laatste verslag. Later ging ik op zoek naar tante. Ik vond haar in de slaapkamer. Een grote Nederlandse vlag bedekte het bed. "Help me even", zei ze met trillende stem, "we kunnen hem maar beter weer opbergen en er niet meer aan denken". Terwijl we de vlag opvouwden bungelden de tranen over onze gezichten.

Tante Lies Kersjes

De Duitsers waren zich nu terdege bewust van het zeer grote gevaar dat het Derde Rijk bedreigde en zonden elke man en machine die ze voorhanden hadden naar de linies bij de Maas, de Waal en bij Arnhem. Hitler riskeerde alles om de Duitse grenzen in Nederland te verdedigen. De Bevrijding, zo dichtbij op 17 september, werd gevolgd door weken van eindeloze nachtmerries. Niemand kan beschrijven wat er werkelijk gaande was langs de Maas en Waal frontlinie, want ieder individu heeft zijn eigen pijnlijke verhaal te vertellen. Veel burgers werden onbekende helden, die een onverschrokken rol speelden achter de vijandige linies. Medemensen, die zorgden voor ander mensen, maar nooit genoemd zijn laat staan een medaille hebben gekregen. Dit was echte saamhorigheid. De bakker die tussen de explosies door ons dagelijks

brood bakte, totdat zijn bakhuis in vlammen opging. Slagers, die met gevaar voor eigen leven hielpen om het gewonde vee uit het lijden te verlossen en de rompen dan uitbeenden voor menselijke consumptie. Vrijwilligers, die melk, brood en vlees bezorgden bij hongerige, bange mensen die zich in schuilplaatsen en schuren hadden verschanst. Vrouwen die eerste hulp verleenden aan burgers en soldaten. Maar ondanks de angst dat granaten van luchtafweergeschut of kogels van sluipschutters hen konden doden, werd de heldhaftige kameraadschap groter zonder dat ze rekening hielden met de eventuele gevolgen voor henzelf. Iedere volgende dag kwamen meer Duitsers snel naar het slagveld. Tanks, vrachtwagens, zware artillerie en kanonnen. Alle gebouwen, boerderijen en huizen werden volgestopt met Duitse soldaten. Sommigen waren begaan met de burgers, maar de mannen van de Gestapo waren zo gemeen als maar zijn kon. Zij geloofden nog steeds dat de Fuhrer de oorlog zou winnen en probeerden iedereen daarvan te overtuigen. Dagenlang waren tante en ik niet buiten geweest. Maar op een middag waren we dapper genoeg. Het schieten was iets afgenomen en het leek veilig om op de boerderij rond te kijken. We gingen bijna van ons stokje toen we vijf machinegeweren opgesteld zagen in een boog rond de tuin en een aantal tanks. In de stal was een Duitser wanhopig aan het proberen per radio contact te maken. “Hij werkt niet naar behoren,” legde hij uit aan oom die bij hem stond te kijken. “Er zijn hier teveel bomen en bossen, maar ik zal het aan de praat krijgen. ”Voor we weer naar binnen gingen, wees oom plotseling naar de lucht. “Het ziet er naar uit dat er een bloedige strijd gaat beginnen”, zei hij, terwijl we de kleine vlekken aan de horizon groter zagen worden. “De geallieerden laten nog meer voorraden neer voor hun mensen die in de val zitten.” In dreigende stilte ging ik naar binnen en bad voor onze ongelukkige, geallieerden vrienden. Het wemelde nu op de boerderij van Duitse uniformen. Een commandant, die op de boerderij ingekwartierd was, bezette een van de slaapkamers en zijn mannen hadden de stallen en schuren in gebruik. Tot onze verbazing behandelden de Duitsers ons met sympathie en begrip.

Op een avond werd er op de keukendeur geklopt. “Kom binnen”, zei oom. Ik staarde naar de deur terwijl ik me afvroeg wie het kon zijn. De Duitse commandant kwam binnen met een fles Schnaps bij zich. “In hemelsnaam”, zei hij, “kijk niet naar me als een vijand. Ik haat deze oorlog net zoals jullie, maar ik moet mijn werk doen”. “Jouw walgelijke baan interesseert me voor geen cent”, bromde oom, “maar u kunt ons vertellen wat er gaat gebeuren.” “Dat weet niemand, de tijd zal het leren”, zuchtte de commandant. “Kom, drink wat met me”, zei hij tegen oom, “we hebben veel gemeenschappelijk, je moet weten dat ik ook boer ben”. Dan reageerde hij fluisterend: “Praat niet met mijn mannen hierover”. Oom leek aardig opgelucht door deze grootmoedige mededeling en zonder nog een woord dronken ze samen een borrel. Vanaf dat moment begrepen de commandant en oom elkaar vanwege de liefde voor hun land.

Oom Hen Kersjes

Een paar dagen later gingen oom en ik naar Gennep, de dichtstbijzijnde stad. We zouden bij familie op bezoek gaan. Ze hadden dochters van mijn leeftijd en hadden al eerder gezegd dat als ik kleding nodig had, ik wat van hen kon lenen. Op een avond nadat mijn oom de commandant uitgelegd had dat ik niet zijn dochter maar zijn nichtje was en dat ik bij hen gestrand was en kleding nodig had, schreef de commandant een speciale vrijgeleide om ons door te laten. We gingen met de fiets en bleven op de onverharde weg. Om geen aandacht te trekken reden we apart maar zo hard we konden. We werden een paar keer tegengehouden door Duitse bewakers, maar nadat ze onze brief gelezen hadden lieten ze ons door. We vervolgden onze reis in een warm vriendelijk zonnetje. Gecamoufleerd oorlogstuig bedierf het prachtige groene landschap en ik verwenste het terwijl ik hard op de pedalen duwde. Er gingen zoveel dingen door mijn hoofd die niet bepaald mijn humeur en moreel verbeterden. Binnen veertig minuten waren we bij het huis van onze nicht. Helen huilde toen ze de deur opendeed. “Arm kind”, zei ze, “ik heb zo met je te doen. En hoe is het met je vader en moeder, die moeten zich ook ontzettend ongerust maken. Je moet ze via het Rode Kruis laten weten dat het goed met je gaat.” ”Dat zal ik zo spoedig mogelijk doen”, zei ik.

Terwijl Helen thee zette, sorteerden haar dochter Anna en ik wat kleren. “Dit is erg lief van je, Anne”, zei ik terwijl ik wat kledingstukken paste. “Ik zal ze als de oorlog voorbij is terugbrengen”. “Neem alsjeblieft wat je wilt”, zei ze met een flauwe glimlach. “Ik kan niet alles meenemen als we weg moeten. Ik ben blij dat ik je kan helpen. Je hebt ook wat warme kleding nodig voor als het winter wordt’.’ “Winter ?”, zuchtte ik, “dan hoop ik toch thuis te zijn.” Omdat we tante niet te lang alleen op de boerderij konden laten gingen we kort daarna weer weg. “We moeten gaan,” zei oom, “dank je voor alles, Helen, ik hoop je de volgende keer onder betere omstandigheden te zien.” Ik zag dat ze nog steeds aan het huilen was. “Heb je iets van Jan en Dirk(Helens man en zoon die allebei in Duitsland werkten) gehoord?,” vroeg ik. “Nee,” snikte ze, “niet sinds afgelopen juni, maar ik heb de hoop niet opgegeven dat ze eens thuis zullen komen. ”We namen met tranen in onze ogen en een brok in onze keel afscheid. Op weg naar huis werden we weer tegengehouden door dezelfde Duitse bewakers. “Wat zit er in dat pak?,” vroegen ze, “jullie hadden dat niet bij jullie toen je hier eerder langskwam.” “Kleren,” zei ik, “kijk zelf maar, ik heb ze hard nodig.” Nadat ze overtuigd waren fietsten we verder en kwamen zonder problemen terug op de boerderij. “Godzijdank hebben we een goede tocht gehad,” zei oom, terwijl hij mij een vaderlijk schouderklopje gaf. “Ik ben blij dat we gegaan zijn, je hebt nu tenminste wat meer kleren. Ik moet de commandant bedanken, want zonder zijn pas hadden we dit niet kunnen doen. ”De volgende nacht deden we geen oog dicht omdat wanhopige geallieerden de Duitse doelen langs de linies bombardeerden. We gingen in en uit bed en naar de schuilkelder(een koele kamer voor het bewaren van zuivelproducten). De volgende morgen besloot oom onze bedden naar de schuilkelder te brengen. “Zo kunnen we tenminste blijven waar we zijn,” zei hij.Vanaf die dag was de schuilkelder ons woonvertrek omdat de Duitsers de boerderij hadden veranderd in een mitrailleursnest. Een kanon stond bij de kippenschuur en gecamoufleerde tanks waren nauwelijks zichtbaar in de boomgaard.

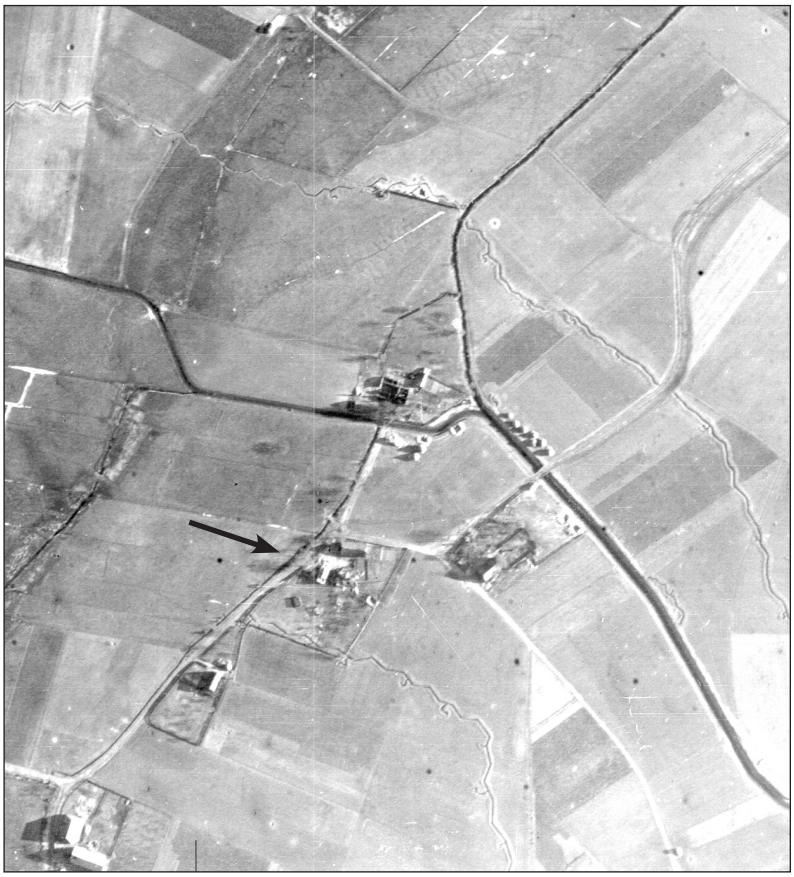

Luchtfoto omgeving boerderij Kersjes(bij de pijl) december 1944

“Het lijkt wel of we in een vesting wonen,” huilde tante op een ochtend. nadat de Duitsers ook elk raam hadden gebarricadeerd. “We zullen hier nooit meer levend uit komen.” Ik probeerde haar wat op te vrolijken, maar dat lukte niet. “Kijk nu eens rond in mijn huis,” bleef ze maar jammeren, “ik had alles klaar om de geallieerden welkom te heten en nou hebben de Duitser alles gesloopt en geruïneerd.” En ze had gelijk, het was een grote bende. Ik moest een paar tranen wegslikken toen ook ik overvallen werd door een golf van zwaarmoedigheid, maar dat duurde niet lang omdat ik dit gevoel met mijn vechtersmentaliteit overwon. “Kom op, tante,” zei ik, “kop op. Weet je wat ik ga doen? Ik ga een bad klaarmaken, ik heb dat hard nodig. Wat vind je daarvan?” “Dat is een goed idee,” antwoordde ze, “oom en ik moeten ons ook eens goed wassen.” We brachten de gegalvaniseerde teil naar de schuilplaats en zetten potten en pannen op de kachel voor het warme water. Het kostte oom moeite om het vuur aan te houden. Dit hield ons een tijdje bezig. Nadat we allemaal weer lekker schoon waren, gebruikten we

het water om onze kleren in te wassen. Later spoelden we de was verder in de keuken. We hadden onszelf een hoop moeite kunnen besparen, want de was hing dagen buiten. Het was niet veilig om naar buiten te gaan en toen het eindelijk rustig werd troffen we alleen nog maar flarden aan. De Duitsers grepen elke gelegenheid aan om met schieten te beginnen en dit werd prompt door de geallieerden aan de andere kant van de rivier beantwoord. Oom durfde een paar keer naar buiten te gaan om naar het vee te kijken, maar verschillende keren kwam hij erg overstuur terug. “Meer parachutes”, zei hij somber, “meer voorraden, de strijd zal vast hier uitgevochten worden. Wat gaan we doen?”

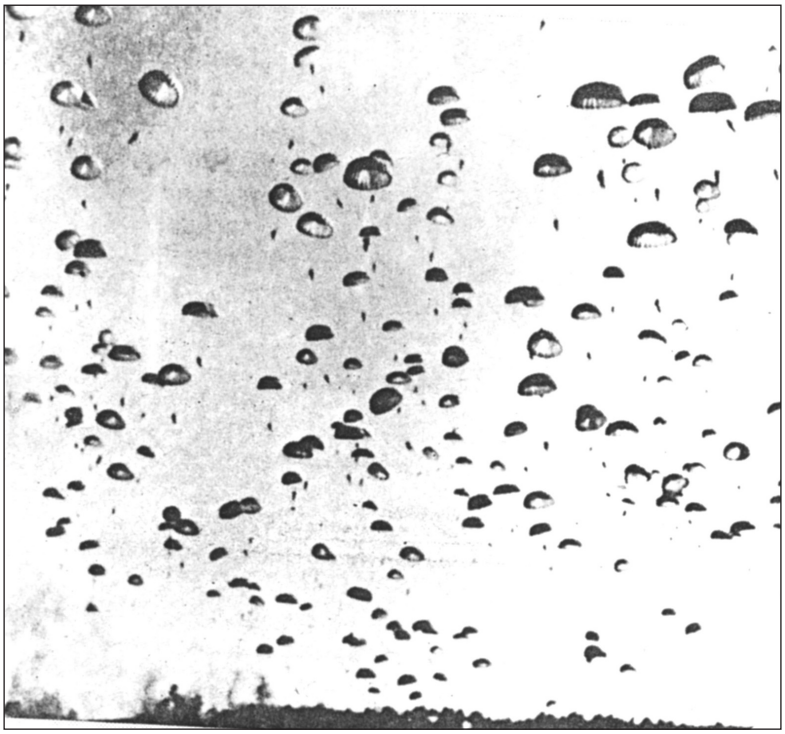

Een hemel vol parachutes

Op een middag kwam de commandant vragen of we naar een uitzending op de Duitse radio wilden luisteren. “De radio doet het nu uitstekend”, zei hij, “en Radio Berlijn heeft een herhaling aangekondigd van een redevoering van een van de veldmaarschalken”. “Dat kunnen we wel doen”, zei oom, “want we hebben niets anders te doen” We gingen naar de stal die vol zat met soldaten. Met afschuw luisterden we naar de stem die de soldaten bleef aanmoedigen vol vertrouwen door te vechten. “Soldaten van het Derde Rijk”, zei de veldmaarschalk, ”ons thuisland, de levens van onze vrouwen en kinderen staan op het spel. Niemand van ons geeft op en blijft zolang hij leeft de Duitse bodem verdedigen. Wie zich zonder strijd terugtrekt is een verrader voor zijn volk. Onze Fuhrer en onze geliefden vertrouwen hun soldaten. Lang leve ons Vaderland en onze geliefde Fuhrer. Heil Hitler.” Enkele van de soldaten in de stal werden hysterisch en schreeuwden: ‘Heil Hitler’, andere pinkten hun tranen weg, maar de meeste oudere mannen staarden zwijgend voor zich uit. Zij waren het vechten spuugzat en het enige wat ze wilden was naar huis naar hun families gaan. Die avond kwam de commandant weer bij ons op bezoek. Hij en oom zaten soms urenlang te praten.

De commandant, een boer uit Beieren, behandelde ons uiterst hoffelijk en voorkomend. Ondanks dat hij een Duitser was, een vijand, werd hij een vriend. Hij liet foto’s zien van zijn gezin, zijn ouders en zijn boerderij. Deze beschaafde man was de oorlog in gedreven. “Ik hou van mijn vaderland”, zei hij op een avond, “maar ik ben tegen het Hitlerregime. Maar wat kan ik doen? Als de Gestapo erachter komt dat ik een verrader ben, vermoorden ze mij en mijn familie”, fluisterde hij. Ik keek naar de man van middelbare leeftijd en was verbaasd door wat hij zei. Overdag was hij de typische Duitse commandant, die zijn hielen tegen elkaar klikte en de Nazigroet gaf, maar ’s avonds in de Nederlandse keuken bij het zachte kaarslicht werd hij een toegewijde familieman. Hij was een van deze zeldzame, welopgevoede Duitsers. Een sterke, blonde, goeduitziende man zonder een onvolkomenheid. Zijn grote blauwe ogen wezen op een prettige persoonlijkheid. Ik had medelijden met de man die zijn familie al meer dan twee jaar niet gezien had. “Ik hoop ze met kerstmis te zien”, mompelde hij terwijl hij naar de foto van zijn vrouw en drie kinderen keek. De volgende dagen werd het schieten en bombarderen nog erger en we bleven bijna de hele tijd in de schuilkelder. Gelukkig liet de commandant een Duitse kok wat te eten brengen.

Terwijl de felle gevechten dag en nacht doorgingen, bleven de mensen in de schuilkelders bidden. We begonnen de omvang van het dreigende gevaar in te zien en probeerden er mee te leven. Vanwege het risico zagen we niemand behalve de bezorgers. Met gevaar voor eigen leven brachten zij voedsel en berichten van de ene plaats naar de andere. Oom had zich ook als vrijwilliger aangemeld en de verhalen waar hij mee thuiskwam waren ronduit afschuwelijk. Niet ver bij ons vandaan was een meisje, een tiener, doodgeschoten. Ze was erg nieuwsgierig om te zien wat er buiten gaande was en vertoonde zich bij het raam. Ze werd meteen door een kogel van een sluipschutter gedood en haar lichaam lag dagen in de kamer voordat de familie haar in de achtertuin kon begraven. Een andere familie was gestorven toen er een bom op hun huis ontplofte. Een aantal dorpsgenoten was aan stukken gereten toen ze op een landmijn stapten. “Het hele gebied is een verdomd mijnenveld”, verwenste oom. “We hebben een goede beschermengel nodig om ons hier uit te leiden.”

Overal werden zware verliezen geleden en we vroegen ons af hoelang dit nog zo door kon gaan. Bovendien was de lucht bedorven door de stank van dode paarden en vee. Dit was op zichzelf ook nog een risico van de oorlog omdat vliegen in en uit de karkassen vlogen en zo het gevaar van ziektes verspreidden. Er was geen elektriciteit en veel families hadden geen schoon water. De grootste aanval kwam begin oktober. De geallieerden bleven bombarderen en vochten hard om de restanten van Hitlers Europese Rijk te veroveren, maar de Duitse Pantserdivisie lanceerde een verdedigingsaanval. Toen kwam de fatale dag. Terwijl we ademloos wachtten op eindelijk een beetje rust gaven de Duitser de mensen bevel te evacueren omdat het hele gebied langs de Maas tot ‘niemandsland’ verklaard was. Ik noemde het later ‘onheilsland’. Dit schokkende nieuws ontnam de mensen hun laatste sprankje hoop. Oom ging naar de commandant en vroeg of het waar was. “Ja,” was zijn antwoord”, sommige delen van Noord-Limburg zijn al geëvacueerd door de Duitsers. Niemand, en ik herhaal, niemand zal veilig zijn als hij blijft. Het spijt me dat ik je dit moet zeggen, ik weet zelf hoe erg het is om je land te moeten verlaten.” “Ik heb het begrepen”, zei oom terwijl de twee mannen elkaar recht in de ogen keken. Tante trok helemaal wit weg toen oom ons het verschrikkelijke nieuws vertelde. Deze ramp had ze nooit verwacht. “De boerderij verlaten, nooit”, huilde ze hulpeloos. “Dit is ons leven, dit is onze hoop”. Ik stond daar ook hevig geschokt. Ik kon niets zeggen of bewegen, ik staarde alleen maar naar oom. Hij keek moedeloos, maar zei geen woord, zijn handen waren tot vuisten gebald. Toen, terwijl hij tante troostte die bijna flauwviel, kon hij zich niet langer inhouden. Het was hartverscheurend om te zien hoe ze elkaar vasthielden terwijl de tranen over hun wangen stroomden. Dit was ook voor mij te veel en ik huilde op ooms schouder. Ons laatste sprankje hoop was vervlogen. Later toen de verontwaardiging en het verdriet langzaam wat minder waren geworden, zei oom : “We staan hierin niet alleen. Iedereen zit in hetzelfde schuitje. Het is nog erger voor gezinnen met kleine kinderen. Het zal ons heel veel verdriet doen als we alles achterlaten, maar we zullen terugkomen en weer opnieuw beginnen. De boerderij kan vervangen worden, maar we moeten op ons zelf passen. Het voornaamste is om in leven te blijven.”

Via Frans Kerkhoff kwamen we in het bezit van een geromantiseerde biografie van Josie van Oosterhout-Kersjes. Toen zij eens in Nederland was heeft Frans met haar de mogelijkheden verkend voor de uitgifte in Nederland van deze biografie maar dat is vooralsnog niet gelukt. Josie is een dochter van Dorus Kersjes, een broer van Hen, Leida, Drieka en Lies die vroeger op de hoek van de plek waar de Onderkant op de Driekronen aansluit woonden. In het begin van de vorige eeuw moet hij naar ‘de mijn’ zijn vertrokken. Kort voor het begin van Market Garden op 17 september 1944 ging Josie, zoals wel vaker, per trein naar haar oom en tantes op de boerderij in Milsbeek op bezoek, ook om wat eten te halen(de namen en gezinsamenstelling zijn door haar onherkenbaar opgenomen). Door de ontwikkelingen in de strijd werd haar terugreis naar huis echter afgesneden en bleef zij noodgedwongen op de boerderij van haar oom Hen en haar tantes Leida, Drieka en Lies in Milsbeek. Ze maakte daar een maand lang de strijd mee. Midden jaren vijftig emigreerde ze naar Australië en zette daar op het einde van de tachtiger jaren haar oorlogservaringen in het Engels in de vorm van een biografie op papier. Josie is inmiddels 85 jaar en heeft nog regelmatig telefonisch contact met haar Milsbeekse vriendin uit die tijd Annie Janssen-Felling. Carla Peeters vertaalde, op ons verzoek, de belevenissen van Josie tijdens haar verblijf in Milsbeek.

Op de steenfabriek in de oorlogsjaren

Door Martien Celissen

Geboren in 1930, was ik 10 jaar oud toen de oorlog begon. Met mijn vader Driekus Celissen en mijn moeder Dien woonde ik samen met mijn zussen Annie, Cato, Leen en mijn broer Thei midden op het fabrieksterrein. Dat was in een woning die bij de steenfabriek, waar mijn vader voorwerker was, hoorde. Voor ons als kinderen was de oorlog een mooie tijd waarin we van alles beleefden. Hoewel er, voor zover ik weet, ter hoogte van de steenfabriek langs de Maas bij de inval in mei 1940 geen gevechten zijn geweest, moesten wij toch wel weg. We zijn toen een nacht in het patronaat ondergebracht geweest. Mogelijk was dat omdat men bang was dat er gevechten zouden uitbreken vanuit de kazematten die aan de andere kant van de Maas in de mobilisatietijd waren geplaatst. Toen we daags erna weer naar huis gingen, stond er langs de Rijksweg een rij grote legertrucs waar niemand in zat. Waar nu Jan van den Hoogen woont (toen mèster Bendels), klom ik op zo'n legertruc met een houten stuur en probeerde ik stoer wat aan het stuur te draaien en op wat knoppen te drukken. Schijnbaar ook op de startknop, want de truc reed ineens vooruit en botste op de auto die er voor stond. Mijn broer Thei en ik schrokken ons kapot en renden het bosje in achter de Olde Kruyk en verstopten ons daar een tijdje. De productie van de stenen via de natte pers die in het gebouw achter ons huis stond, ging nog lang door. Als de stenen droog waren werden de volle wagons met behulp van 'd'n bult', zo werd het laatst overgebleven paard genoemd, over de rails op het fabrieksterrein naar de droogrekken getrokken. Het was een paard dat ooit bij Kühn in een veengat was gevallen en de rug gebroken had en daarom niet aan de Duitsers afgestaan behoefde te worden.

Op de foto met 'd'n Bult', vlnr Piet Hubers, Thei Celissen en Martien Celissen

De kolen voor het stoken van de ringoven werden aanvankelijk nog per schip op de eigen loswal aangevoerd en de buurt profiteerde hier af en toe wat van mee. Toen er later geen kolen meer geleverd werden, kocht Huisman losse turf uit het Milsbeekse ven en probeerde daar met de natte pers, waamee ook de stenen gemaakt werden, een soort briketten van te maken om door te kunnen gaan met het bakken van de stenen in de ringoven. Maar dit werd geen succes . Wel kon de buurt ook hier vervolgens van profiteren door de kachel te stoken van de grote hoop turf die op het terrein opgeslagen lag. Het maken van de stenen ging nog een tijdje door maar de droogrekken kwamen zo langzamerhand helemaal vol te zitten. De auto van de steenfabriek, waar de gebakken stenen mee werden weggebracht, werd later gebruikt voor andere soorten vrachtvervoer. Zo moesten de boeren b.v. een deel van de opbrengst aan de Duitsers leveren, ook rogge en tarwe. Met de vrachtauto van de steenfabriek werd het zaad door Piet Mans en mijn vader daarna bij molenaar Coopmans in Ottersum opgehaald en naar de haven in Wanssum gebracht. Soldaten stonden er met een geladen geweer bij om te voorkomen dat er gestolen werd.

Maar er werd iets op gevonden om toch wat graan achterover te drukken. De vrachtauto had een dubbele bodem met hier en daar in het bovenste dek wat kieren en gaten in waardoor er wat zaad naar het onderdek kon lekken. Wij als kinderen moesten mee om met onze voeten er voor te zorgen dat er zoveel mogelijk graan door de kieren naar het onderdek liep. Als er voldoende voorraad was, werd het naar de Grafwegen gebracht om gemalen te worden. In de buurt kon hier vervolgens weer brood van gebakken worden. Het was een mooie aanvulling op het karige rantsoen dat iedereen via de bonnen kreeg. Later werd de auto gevorderd door de Duitsers. Frans Huisman wilde dat voorkomen en haalde de kop van de cilinders af, zodat hij

niet meer kon rijden. Maar die truc ging niet op. Er kwamen twee soldaten met handgranaten en de auto met de primitieve garage waar hij in stond, vloog de lucht in. En niet alleen de vrachtauto vloog de lucht in. Ook 'onze' roeiboot, waarmee we wel eens een paar centen hadden bijverdiend om mensen de Maas over te zetten, ging mee de lucht in.

De resten van de auto en de garage

De oorlog begon voor ons gevoel pas na 17 september 1944 toen de geallieerden in Plasmolen en Middelaar en aan de Brabantse kant van de Maas bleven steken. In Plasmolen en Middelaar vonden verschrikkelijke gevechten plaats. De doden werden op karren gestapeld en via de Bloemenstraat afgevoerd. Als jongens wilden wij wel eens weten waar die naar toe gingen en wij liepen op een keer mee. We zagen toen dat ze hoog werden opgestapeld bij Piet Noij (Piet van Giel) aan de Nijmeegseweg. Toen we later thuis kwamen en het grote nieuws vertelden, zwaaide er wat voor ons. Het was natuurlijk hartstikke gevaarlijk geweest wat we hadden gedaan. Later kwam de uittocht van de mensen uit Middelaar via de Bloemenstraat op gang. De hele buurt had intussen ook veel meer inkwartiering gekregen.
Ook op de steenfabriek waren veel soldaten ingekwartierd. Onder de ringoven in het rookkanaal, dat een afmeting had van 1,50x1,50m en waar het relatief veilig was, zaten de hoge heren van het Duitse leger. Boven de ringoven zaten de gewone soldaten. Wij konden er goed mee opschieten en kregen van de soldaten kuck (soldatenbrood). De schoorsteen werd door de Duiters gebruikt als uitkijktoren. Wij moesten uit onze woning. Het was te gevaarlijk omdat de schoorsteen om zou kunnen vallen. Daar snapten we niets van. Waarom zou die ineens om gaan vallen? Maar pas later begrepen we, dat die als uitkijkpost werd gebruikt. Binnenin de pijp zaten dezelfde klimelementen als buiten en zo klommen de soldaten ongezien naar boven. Met een paar planken klom men naar boven. Over de rand van de schoorsteen had men een prima zicht op de doelen waarop de Duitse granaten afgevuurd konden worden. Maar dat kregen de Tommy's ook in de gaten en met tankschoten probeerde men de pijp naar beneden te halen. Vanaf de berg bij Tinus Cuijpers zagen we hem vallen. Een soldaat lag op enkele meters van de kapotgeschoten pijp en hij werd natuurlijk meteen afgevoerd door de Duitsers. Toen we na de oorlog in 1945 terug waren en het puin werd opgeruimd, bleek er nog een tweede soldaat in een stuk pijp te zitten. Het was een zekere Johan Tappen uit Goch. Samen met Fons Huisman hebben we die vervolgens nog begraven op een noodkerkhofje in de buurt van de boerderij van Mans.

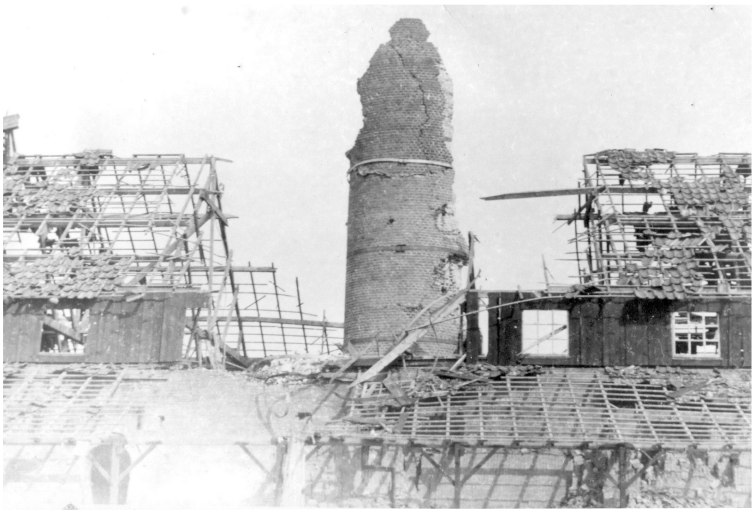

De kapotgeschoten ringoven met schoorsteen

Wij moesten in die tijd naar overbuurman Herman Thissen (de Dood). Daar werd een schuilkelder gegraven, afgedekt met bouwmaterialen die vooral op de steenfabriek volop voorhanden waren. Alleen onze geit bleef voorlopig nog op de stal van ons huis. Later zijn we zelfs verhuisd naar de schuilkelder bij Jan Jansen (van Tinus van Wel) aan de Bosschebrugstraat. Door het aanhoudende granaatvuur vanaf de overkant van de Maas bleef er van de droogschoppen met daaronder nog heel veel ongebakken stenen (munniken) weinig meer over.

Wat er overbleef van de oude droogrekken, die voor de oorlog evenwijdig langs de Bloemenstraat stonden.

In oktober 1944 moesten we natuurlijk net als alle andere Milsbekers evacueren. Samen met Jan Jansen kwamen we uiteindelijk via Maarsseveen in Maarssen terecht. Vlak bij ons huis en het oude hoofdgebouwtje waar de bakkenpers stond was in de tijd dat we weg waren een bom gevallen. Het huis waar wij woonden was niet van de steenfabriek maar van de familie Wouters. Mijn ouders mochten er tot aan hun dood wonen. De muren stonden na de evacuatie nog overeind maar het pannendak was eraf geblazen. Bouwmaterialen afkomstig van de vernielde droogrekken lagen er genoeg op het terrein van de steenfabriek. Met de handige mannen die we in de familie van mijn moeder hadden, was het huis binnen een week weer droog en dus bewoonbaar.

Linksboven de resten van het oude hoofdgebouw van de steenfabriek dat achter het huis stond en waar de oude natte pers van de fabriek stond.
Linksonder de weer opgebouwde woning van het gezin Celissen, net voordat ze uiteindelijk weer werd afgebroken

De herbouw na de oorlog ging van start; boven de productiehal en onder de ringoven

'Na het overlijden van Driekus Celissen mochten dochter Cato en haar man René de Block nog tot 1973 in de woning midden op het terrein van de steenfabriek blijven wonen. Nadat ze nog in brand is gestoken om als oefenobject voor de brandweer te dienen, is de woning uiteindelijk in datzelfde jaar afgebroken en is op die plaats de grote overdekte klei-opslag gebouwd. Martien bouwde aan de andere zijde van de weg in 1955 een nieuwe woning. Hij woont daar nog steeds, tegenover de al enkele jaren leegstaande fabrieksgebouwen.'

Oorlogsslachtoffer Wim van Benthum

Door Albert van Benthum

Ik ben een van de 10 kinderen van mijn vader Piet van Benthum en mijn moeder Anna v.d. Logt, die een boerderij op de Smelenhof hadden. Op het stamhuis van mijn vader aan de Bloemenstraat woonden mijn al wat bejaarde ongehuwde oom Thei en mijn tante Nel. Mijn oudere broer Wim, die geboren was in 1923, was al voor de oorlog inwonend op de boerderij van mijn oom en tante aan de Bloemenstraat om daar mee te helpen op de boerderij. Mede omdat tante Nel ziek werd, ben ik daar in de oorlogsjaren ook in huis gekomen om de nodige hulp te bieden.

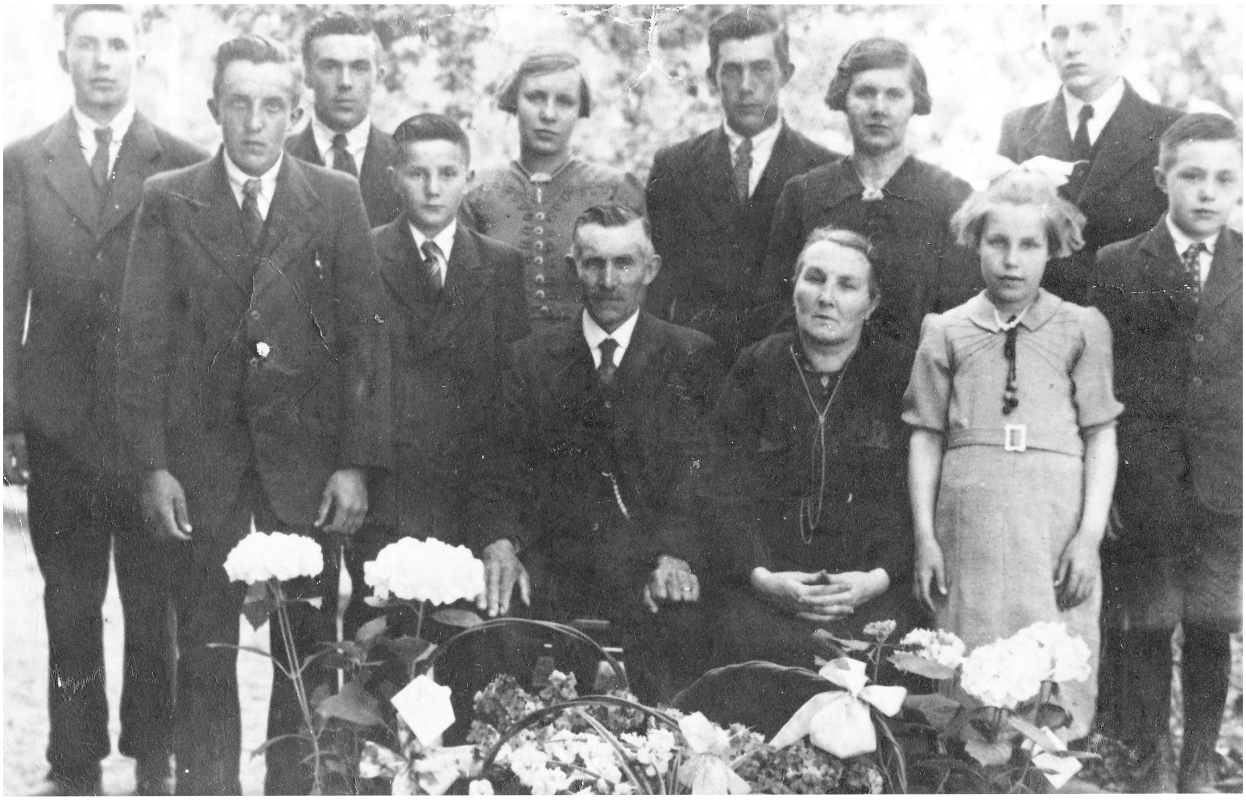

De familie van Benthum in de dertiger jaren. Staand achter vader Piet en moeder Anna vlnr Peter, Wim, Theodoor, Albert, Drieka, Johan, Nellie, Antoon en Hendrik en daarvoor Marietje

De Maas werd in september de natuurlijke scheiding tussen het reeds bevrijde Noord-Brabant en het nog niet bevrijde Noord-Limburg. De Maas werd door de Tommy's echter niet overgestoken en de Bloemenstraat werd een verdedigingslinie waar veel Duitse soldaten werden ingekwartierd. Van over de Maas werd vaak het vuur geopend op het nog niet bevrijde Milsbeek. Aan de noordoostkant stokte de bevrijding in Plasmolen/Middelaar. Hier werd een verschrikkelijke strijd gevoerd en Middelaar werd bijna volledig vernield. Milsbeek bleef uiteindelijk door de Duitsers bezet gebied zonder dat er al te veel schade aan de bebouwing werd aangericht. Doordat er ook vanuit Plasmolen vaak granaten richting Milsbeek werden afgevuurd, kwamen de bewoners natuurlijk in groot gevaar. De bewoners van de Bloemenstraat leefden in de kelders en in veel inmiddels in de grond gegraven schuilkelders. Als het af en toe wat rustiger was, waagde men zich naar buiten om b.v. het vee te voeren. De boerderij van mijn oom en tante was (en is) de laatste boerderij voordat men vanuit Milsbeek in Middelaar kwam en was dus dicht bij het front gelegen waar zich na 17 september 1944 de verschrikkelijke strijd heeft afgespeeld.

Middelaar 1944. Linksonder bij de pijl het bekende kruispunt Pastoorsdijk-Bloemenstraat-Heikant

In de boerderij en de aan de overkant van de weg gelegen schuur van Ome Thei en tante Nel in de Bloemenstraat was er inkwartiering van zeker 50 Duitse soldaten. Er was ook een noodverbandplaats ingericht voor de eerste opvang van de aan het front in Middelaar gewonde soldaten. Tussen de boerderij, die indertijd stond op de plek waar nu nog de voormalige noodwoning staat, en Middelaar lag een onbewoond gebiedje, toen uiteraard nog zonder de huidige Mookerplas. De Duitsers verdedigden zich op het einde van de Bloemenstraat vooral uit het wat hoger gelegen bosje met kreupelhout dat wij toen 'den Hemdsmouw' noemden en wat nu wordt aangeduid als Kreupelpad. Hier was een grote bunker met stellingen en het bosje lag vol met loopgraven en schuttersputten waar hier en daar nu nog restanten van zijn te zien. Regelmatig werden er over de Bloemenstraat met karretjes en kruiwagens doden en gewonden vanuit Middelaar afgevoerd. De ingekwartierde soldaten in de boerderij hadden onderdak in de woning, de stallen en in de schuur aan de overzijde van de Bloemenstraat. In de periode van september/oktober 1944 verbleven we steeds meer in de tot schuilkelder omgebouwde kelder, die onder de oude boerderij was gelegen. We durfden nauwelijks nog naar buiten om b.v. het vee te verzorgen.

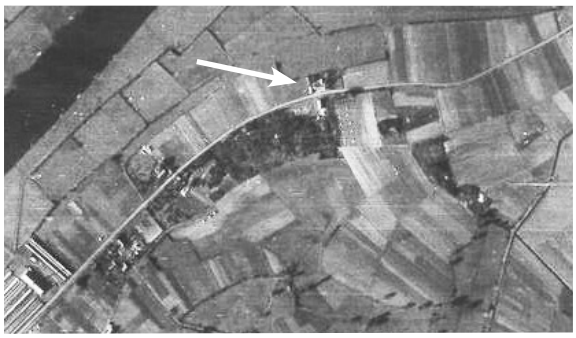

December 1944. Halverwege, bij de pijl, de boerderij van van Benthum. De Bloemenstraat is duidelijk zichtbaar. Linksonder de steenfabriek

Begin oktober kwam ook de vluchtelingenstroom uit Middelaar op gang. Het was verschrikkelijk om de mensen te zien die toen door de Bloemenstraat kwamen. Zo vroeg op 3 oktober 1944 de familie Schonhoven uit Middelaar om onderdak. Omdat de schuilkelder al overvol was moesten wij zeggen, dat dit onmogelijk ging. Ook enige soldaten voegden zich bij het op straat verblijvende gezelschap en ook zij vroegen om onderdak in de schuilkelder. Het tafereel was blijkbaar niet onopgemerkt gebleven en men werd bestookt met granaten. Mijn broer Wim werd vervolgens ernstig getroffen. Wim werd door de soldaten nog naar de kelder gebracht en verbonden en kreeg geestelijk hulp van de Duitse aalmoezenier die ook op de boerderij ingekwartierd was. Maar na ongeveer een uur is hij overleden.

Wim van Benthum

De restanten van de oude boerderij met daarachter de al gerealiseerde noodwoning

De familie Schonhoven vluchtte verder en kreeg vervolgens enige tijd onderdak op de Högt bij de familie Bindels. Na de dood van Wim wilden mijn oom en tante ook niet meer op de plek des onheils blijven en ze zochten met mij onderdak op de boerderij aan de Smelenhof bij mijn vader en moeder. Hier was het toch iets minder gevaarlijk dan in de boerderij aan de Bloemenstraat. Daar verbleven we nog enige tijd in een tot tweede schuilkelder omgebouwde betonnen silo totdat we moesten evacueren. Met de evacuatie kwamen we in Jutphaas terecht. Antoon, Johan en Peter, die als boerenknechten op boerderijen aan de andere kant van de Maas werkten, evacueerden niet mee en waren in het ongewisse waar hun familie was gebleven. Na de bevrijding van Milsbeek , waagden ze zich al snel een keer de Maas over en zagen ze o.a. dat de boerderij aan de Bloemenstraat voor zover ze dat vanaf de weg konden zien, ongeschonden de oorlog doorstaan had. Hoe anders was het echter toen we in mei 1945 zelf terugkeerden. De boerderij was, nadat Milsbeek al was bevrijd geheel afgebrand. Van het puin werd naast de oude boerderij een noodbehuizing gebouwd en een noodstal van stro. Nadat in 1948 via de wederopbouw een nieuwe boerderij was gebouwd, heeft onze noodwoning nog tijdelijk voor Wim Verhoeven, Gerrit Hubers en Adrie Tax als huisvesting gediend.

De noodstal met Ome Thei en tante Nel

'Albert van Benthum keerde na de oorlog weer terug naar de boerderij aan de Bloemenstraat en ging daar weer wonen bij zijn oom Thei en tante Nel. In 1948 werd in het kader van de wederopbouw wat meer in zuidelijke richting een mooie nieuwe boerderij gebouwd. Albert trouwde in 1958 met zijn inmiddels in 1994 overleden Marie Olieslagers en woont nog steeds op dit mooie plekje aan de Maas.'

Nog meer slachtoffers in de Bloemenstraat

Door Doorke Kuyltjes-Wienhofen

Met mijn vader Wienand Wienhofen en mijn moeder Maria Kersten woonde ik in de oorlog op de St. Jansberg. Mijn vader was eerder getrouwd geweest met Nel Janssen, een dochter van Dorus de Mug. Uit dit huwelijk waren dochter Truus en zoon Pietje geboren, maar bij de geboorte van het derde kind was moeder Nel in het kinderbed met haar derde kind gestorven. In 1936 is vader Wienand vervolgens hertrouwd met mijn moeder Maria Kersten uit Grafwegen. In 1939 werd het huwelijk gezegend met een tweeling, waarvan ik de ene helft ben en mijn zus Annie, later gehuwd met Tonnie Gerrits, de andere helft. Ons gezin bestond in de oorlogsjaren dus uit 6 personen.

Moeder Maria met haar tweeling en een toekijkende halfbroer Pietje

We woonden toen de oorlog uitbrak in het koetshuis van het herenhuis (in Milsbeek ook wel het kasteel genoemd) van baron Van Verschuer op de St. Jansberg. Dat was in feite een op zichzelf staande woning bij de boerderij die deel uitmaakte van het villacomplex. Mijn vader pachtte de boerderij met het koetshuis van de baron. Het herenhuis zelf werd in die tijd niet meer permanent bewoond door de familie Van Verschuer maar werd gebruikt als buiten- en weekendverblijf.

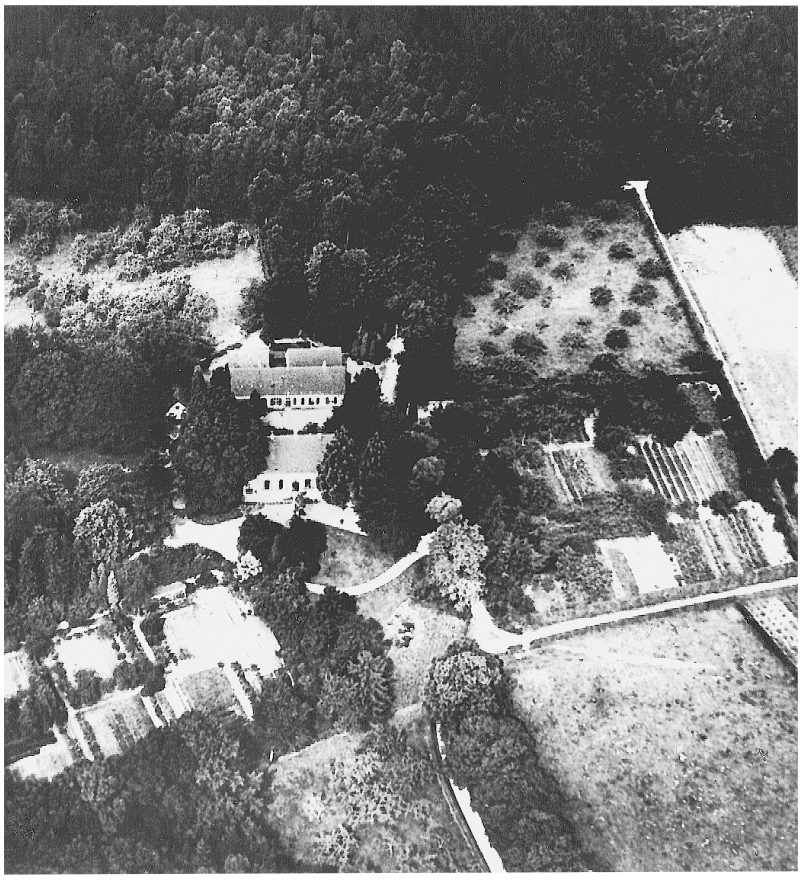

Luchtfoto herenhuis St. Jansberg met daarachter het koetshuis (de boerderij)

Het herenhuis werd door de Duitsers na 17 september 1944 als hoofdkwartier voor de Duitse staf ingericht. Moeder, die goed Duits sprak omdat ze in de oorlog van 1914-1918 in Groesbeek Duitse les had gehad, kookte voor hen. Er was een goede verhouding met de Duitsers waarvan ik bijvoorbeeld schriften en potloden kreeg toen ik jarig was. Maar als moeder stond te koken, stonden er wel altijd 2 soldaten met het geweer in de aanslag bij. We zaten daar weliswaar niet midden in het strijdgewoel maar gevaarlijk was het, door de hevige strijd die zich in de omgeving afspeelde natuurlijk wel. 's Nachts sliepen we in de als schuilkelder ingerichte ijskelder, thans vleermuizenverblijf, geslapen. Ook een aantal inwoners van Plasmolen, waarvan ik me de

families Van Mourik en Stempvoort herinner, zochten hierin hun heil. De soldaten die moesten gaan vechten, moesten zich bij het hoofdkwartier opstellen en dan werd er letterlijk en figuurlijk naar 'de hel' in Plasmolen vertrokken. Een aantal met een rozenkrans in de hand. Maar begin oktober 1944 moesten we, nadat er een nieuwe officier was gekomen, vertrekken. We vertrokken met kar en paard. Onderweg zagen we nog molenaar Verouden uit Plasmolen, die door een granaat getroffen en overleden was.

Molenaar Alphons Verouden.

We trokken in bij de familie Hubers in de Bloemenstraat, schuin tegenover de steenfabriek. Daar woonde toen ook ome Pèt, een broer van mijn vaders eerste vrouw Nel. Hij was getrouwd met Marie Hubers en ze hadden toen een kind van net een jaar oud (Truusje). Verder woonden er behalve Wim Hubers en zijn vrouw Anna Noij nog een aantal ongehuwde zonen van hen. Maar in deze omgeving zo dicht bij de Maas was het natuurlijk ook niet ongevaarlijk. Wel lag het huis toen achter een dijk die indertijd langs de Bloemenstraat aanwezig was als bescherming tegen de hoge waterstanden van de Maas. Hij bood nu ook enige bescherming tegen de beschietingen vanaf de overzijde van de Maas. Achter het huis in de tuin had men bovendien een schuilkelder gemaakt waar men in verbleef als er weer beschietingen plaats vonden of dreigden. Er waren plannen om hem veiliger te maken maar zover is het niet meer gekomen.

De woning van de familie Hubers aan de Bloemenstraat in de na-oorlogse situatie toen de dijk al verwijderd was

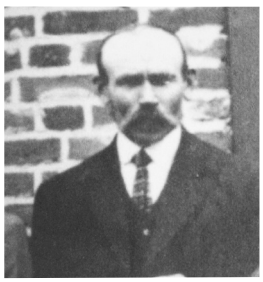

Wim Hubers werd het eerste slachtoffer dat te betreuren was. Hij werd getroffen door een granaat die blijkbaar bedoeld was voor de steenfabriek waar in feite een Duits bolwerk was gevestigd. De granaat miste zijn doel en kwam op het erf van de familie Hubers terecht. Vader Wim Hubers werd vol in zijn hoofd getroffen. Zijn schedel werd gespleten en hij was op slag dood. Ik heb hem nog op de stal opgebaard gezien en het was een verschrikkelijk beeld.

Wim Hubers

Een tijdje later werd er weer dekking in de schuilkelder gezocht. Alleen mijn moeder was in de boerderij zelf om eten te koken. Mijn halfbroer Pietje moet voor de ingang van de schuilkelder aan het spelen zijn geweest met een oude granaatscherf. Hij moet toen door een granaatscherf in zijn borst zijn geraakt en daardoor zwaar gewond zijn geraakt. Tante Marie is vervolgens achter haar verschrikt weglopende dochtertje Truusje naar buiten gerend en daarbij ook nog in de lies geraakt door een scherf van een volgende granaat. Er moest lang gewacht worden op een Duitse ziekenwagen die de gewonden naar een ziekenhuis zou brengen. De buurjongens Harrie Wouters en Jöb Linders zijn met de ziekenauto meegegaan en zijn 's nachts, onder levensgevaarlijke omstandigheden, weer te voet naar huis teruggekeerd. Tante Marie en Pietje waren in het ziekenhuis bij de zusters op de Gaosdonk achtergebleven om geopereerd te worden. Kort daarna moest er geëvacueerd worden. Wim Hubers is vervolgens met spoed begraven en

pas na terugkomst van de evacuatie met een H. Mis en een koffietafel 'herbegraven'. We zijn toen in Jutphaas bij de familie Van Dijk terecht gekomen en de familie Holthuysen van de St. Jansberg werd daar weer onze buur. Vader en moeder hebben in de evacuatieperiode ook heel veel moeite gedaan om te weten te komen waar en hoe het met Pietje was maar dat bleef lang onduidelijk. Pas in het voorjaar van 1945 kwam er uiteindelijk bericht, een slecht bericht. Een Duitse officier kwam vertellen dat hij tijdens de operatie was gestorven en op de Gaosdonk lag begraven. Van tante Marie, die vanuit de Gaosdonk is geevacueerd, hebben we later gehoord dat Pietje nog dezelfde avond om half 12 overleden zou zijn. Tijdens de evacuatie is er met haar en Ome Pèt geen contact geweest omdat zij naar het Groningse Tolbert waren geëvacueerd.

Het oorspronkelijke graf van Pietje op de Gaosdonk

In de oorlog was er overigens in de familie nog meer ellende, zij het niet door direct oorlogsgeweld. Tante Dien, een zus van mijn vader die was getrouwd met Hen, een zoon van Wim Hubers, moest net voor de evacuatie naar het ziekenhuis om te bevallen. Zij en haar man zijn elkaar toen kwijt geraakt. Toen Hen haar na de evacuatie, hij is samen met zijn ziekelijke moeder en twee broers in Vleuten geëvacueerd geweest, ging zoeken, bleek zij ook al gestorven en begraven. Hun kind was in Nijmegen bij een postbode verzorgd maar is later toen het 2 jaar oud was ook alsnog gestorven. Toen wij na de oorlog in Milsbeek terugkwamen was er niets meer over van het herenhuis van de baron met de boerderij. Alleen de varkensstal was nog enigszins bewoonbaar en die is tot noodwoning verbouwd en werd door moeder nog als een gezellige woning ingericht. Vader bleef nog lang een beetje boeren en werkte verder voor de baron in het bos. Daar kwamen ook veel mensen van de werkverschaffing werken om het bos na de hevige strijd die er had gewoed weer wat te fatsoeneren. Het was bloedlink want overal lagen kogels en granaten. Wij vonden dat wel mooi en gingen er doodleuk met een trommeltje brood bij zitten. In 1951 werd vader ziek en is overleden. Pietje is later in Milsbeek bij hem in het graf herbegraven. Het graf wordt nog steeds in ere gehouden en bevindt zich rechts vooraan op het R.K. kerkhof in Milsbeek.

Vader Wienand Wienhofen

'Dit verhaal is mede gebaseerd op gegevens die door Truus van Oijen-Janssen zijn verstrekt. Zij is de dochter van Pèt Janssen (de Mug) en heeft samen met haar ouders na de oorlog eerst nog bij de familie Hubers in de Bloemenstraat gewoond, vervolgens in de Kerkstraat in Milsbeek en ze woont thans na haar huwelijk in Ven-Zelderheide. Na de dood van Wienand in 1951 moest de familie Wienhofen hun huisje op de grens van de gemeente Ottersum, Groesbeek en Mook en Middelaar verlaten en heeft mevrouw Wienhofen achteraan in de Langstraat een nieuw huisje gebouwd. Ze verdiende de kost met naai- en verstelwerk. Toen Doorke in 1962 met Cor Kuyltjes uit Groesbeek trouwde, gingen ze bij moeder inwonen. Later bouwden zij zelf een nieuwe woning aan de andere kant van de Langstraat en daar heeft moeder aanvankelijk bij hen in gewoond. In 1992 zijn ze verhuisd naar de Heikantseweg in Middelaar waar ze samen met hun zoon Charles onder een dak wonen. In dezelfde straat woont ook hun dochter Loes.'

Een zwerftocht langs ziekenhuizen

Door Cisca Kamps

Ik ben in 1927 geboren in Ottersum als dochter van Jan Kamps en Lies Mans. Mijn moeder was een dochter van Piet Mans en Sien Bindels uit de Bloemenstraat. Toen ik 4 jaar oud was, ben ik bij mijn opa en oma aan de Bloemenstraat in huis gekomen. Dat was aanvankelijk als tijdelijk bedoeld, maar het tijdelijke werd uiteindelijk mijn hele jeugd. Ik ben in Milsbeek naar school gegaan en had daar mijn vriendinnen. Toen de oorlog uitbrak, woonde ik daar met mijn opa en oma en de ongehuwde oom Wim en tante Marie. Tijdens de oorlog werd in 1942 'ons gezin' nog uitgebreid met mijn nichtje Thea van Ome Sjang. In 1944 overleed mijn opa. Ook het aan de overzijde van de straat gelegen boerderijtje (waar nu Jenny Mans woont), behoorde in die tijd bij de boerderij van opa en oma. Daar was de veestapel van het boerderijtje ondergebracht en daar woonden Ome Piet Mans en tante Drieka met hun gezin.

In de dertiger jaren met Oma Sien Mans-Bindels

In de gebouwen aan beide zijden van de weg waren, zoals in het merendeel van de woningen in Milsbeek, Duitse soldaten ingekwartierd. Die maakten om in hun levensonderhoud te voorzien ook soms gebruik van hetgeen bij de eigenlijke bewoners op stal stond. Zo ook in oktober 1944, de precieze datum is niet meer bekend, bij de familie Mans. Toen overbuurman Driekus Celissen kwam informeren of men nog wat melk voor hem had, vertelde hij dat hij gezien had dat de Duitse soldaten aan de overkant van de weg 'aan het vee zaten'. Ik holde meteen naar buiten om te kijken en zag dat ze al met het vee op de Bloemenstraat waren. Aan de andere kant van de Maas was de actie van de Duitse soldaten blijkbaar ook niet onopgemerkt gebleven. Er werden granaten afgevuurd en een ervan plofte op 2 a 3 meter afstand voor mij neer.

Ik werd zwaar getroffen. De grootste scherven kwamen in mijn enkels terecht en heel veel splinters in de rest van mijn lichaam en ik bloedde hevig. Bloedend werd ik naar de kelder gebracht en daar wat verbonden. Bij de post van het Rode Kruis, die bij Kerkhoff de smid aan de Rijksweg was gevestigd en waar ook getelefoneerd kon worden, werd hulp gevraagd. Op een brancard werd ik vervolgens met paard en kar naar het hospitaaltje van de zusters in Gennep gebracht. Daar werden de grootste scherven uit mijn voeten verwijderd. Maar alles begon te zweren en in Gennep kon men mij toen onvoldoende behandelen. Daarom werd ik enkele dagen later door Duitse soldaten met nog twee andere patiënten in een legerwagen overgebracht naar een Duits ziekenhuis. Onderweg kwamen we onder vuur te liggen en we moesten een nacht in het Lazaret in Maria Roepaan blijven.

Cisca (rechts) met buurmeisje Doorke Derksen (van Wevers Gert)

In het Kleefse ziekenhuis konden we vervolgens als gevolg van de bombardementen die hier waren uitgevoerd niet meer terecht. Alles was overgebracht naar de als noodhospitaal ingerichte psychiatrische inrichting in Bedburg. Het waren daar verschrikkelijke en slechte omstandigheden, met o.a. beddengoed dat nog onder het bloed zat als gevolg van de uitgevoerde bombardementen. Ik kreeg er ook nog roodvonk en moest tijdens een bombardement ook nog weer een keer naar de kelder verhuisd worden. En uiteraard was ik verschrikkelijk eenzaam, want niemand kon mij natuurlijk bezoeken. In de gehele periode dat

ik daar verbleef heb ik maar een keer een bekende gezien. Dat was Antoon Dinnissen (van Pau) uit de Bloemenstraat, die in Duitsland bij een boer werkte. In februari 1945 werd ook ik daar uiteindelijk 'bevrijd' door de Engelsen en vervolgens overgebracht naar een ziekenhuis in Nijmegen. Daar kreeg ik, wat men toen noemde, ook nog de natte pleuris (vocht achter de longen). Van mijn familie uit Milsbeek en Ottersum wist intussen niemand hoe het mij verder vergaan was en of ik nog in leven was. En zelf wist ik natuurlijk niet waar de familie Mans uit de Bloemenstraat en mijn vader en moeder terecht gekomen waren. In Nijmegen hoorde ik op enig moment, dat er een brief via een Engelse militair naar het St. Elisabeth ziekenhuis in Tilburg zou worden gebracht. Dat was het ziekenhuis waar mijn tante Hanneke werkte. Dat was Hanneke Kamps, een zus van mijn vader, die daar kloosterzuster was. Ik vroeg toen, of de soldaat ook een briefje van mij daar aan mijn tante af wilde geven en dat gebeurde. Tante Hanneke zorgde er vervolgens voor, dat ik naar het St. Elisabeth ziekenhuis in Tilburg werd overgebracht en onder haar goede zorgen kwam. Via Frans Derks uit Milsbeek kwamen we uiteindelijk achter het evacuatieadres van mijn oma en vader en moeder. Toen de evacués weer terug mochten moest ik vervolgens nog tot september 1945 in het ziekenhuis in Tilburg blijven omdat ik nog niet voldoende hersteld was om dit te verlaten.

Tante Hanneke voor haar klooster in Tilburg

Cisca (rechts) in het ziekenhuis in Tilburg

In september 1945 kon ik uiteindelijk het ziekenhuis weer verlaten. Nadat ik weer korte tijd bij mijn ouders in Ottersum was geweest, wilde ik toch weer graag terug naar mijn Oma en oom Wim en tante Marie in Milsbeek en naar mijn vriendinnen daar. Nog lang ben ik daar bij de toneelvereniging ONA geweest. Totdat ik in 1953 trouwde heb ik met heel veel genoegen in Milsbeek gewoond en ik denk met veel plezier aan mijn jeugd daar terug.

Op stap in Volendam met de Milsbeekse Toneelvereniging.

Vlnr: Marie Kortenhof, Rikie Janssen, Cisca Kamps, Dora Groenen, Tonia Derksen, Lies Peeters, Tonia de Wildt, Door Koenen en Bertha Driessen

'Toen ik met het onderzoekje over de zoektocht naar Thea Mans bezig was, gaf Cisca Mans mij in overweging, ook eens met haar nicht Cisca Kamps contact op te nemen. Zij vertelde mij, dat ook zij als inwoonster van Milsbeek een bijzondere oorlogservaring had en vermist was geweest. Zij vertelde mij verder, dat zij kanker in een terminaal stadium had, maar dat zij toch graag eens met mij hierover wilde praten. Ik heb aan haar verzoek gevolg gegeven en ontmoette een lieve, dappere en ijzersterke vrouw, die mij haar ingrijpende oorlogservaring vertelde. Cisca, die getrouwd was met Sra Nogarede en in Bergen (Limburg) woonde, is inmiddels op 17 mei 2011 overleden.

De herinneringen van Lambert Voss

Door Lambert Vos

Voordat de oorlog uitbrak waren er in de omgeving waar ik woonde al activiteiten. Op de Zwarteweg tussen ons en de familie Ehren werd de Zwarteweg afgesloten met rioolbuizen die met beton en stukken spoorbielzen gevuld waren en met prikkeldraad. Tussen de Zwarteweg en Bart Janssen was er een smalle doorgang waar je over het land te voet, met de fiets of met het paard door kon. Het was een hindernis om bij een eventuele inval van de Duitsers vanuit het Reichswald hun opmars te vertragen. Toen de oorlog in 1940 uitbrak was ik 8 jaar oud. Ons gezin bestond uit mijn vader Grad, mijn moeder Drieka en 4 kinderen, te weten Lambert, Cor, Harrie en Rikie. In de oorlog werd ons gezin nog met broer Piet uitgebreid en na de oorlog met mijn jongste broertje Martien. Verder woonde Hanneke Voss, een zus van Pap, bij ons in. We hadden een keuterijtje, een winkeltje en een eierhandel. Pap was de handelaar, moeder vooral de boerin en Hanneke de 'caissière' in de winkel. In de winkel werden vooral levensmiddelen verkocht. De concurrentie was groot in Milsbeek, want ook bij Driekus Janssen (van de Rieke Jan), Piet van den Hoogen, Marie Krebbers, Sjaak Jacobs (de Mölder) en Thei Thijssen werden levensmiddelen verkocht. Daarom werd ook wat aanvulling gezocht met de verkoop van artikelen voor de boeren en huishoudelijke artikelen, maar dat werd dan door anderen weer niet in dank af genomen. De klandizie kwam vooral uit de omgeving van de Zwarteweg, de Onderkant en de St. Jansberg. Ik herinner me, dat voor en in de oorlog het vooral zondags na de kerkdiensten heel erg druk was met de mensen uit die gebieden, die dan ook meteen even de boodschappen deden.

Gezinsfoto van (na de oorlog) voor de winkel aan de Zwarteweg; staand vlnr Cor, Harrie, Rikie, Lambert en Piet en vooraan vader Grad en moeder Drieka met hun jongste zoon Martien

De eieren werden door Pap met de fiets opgehaald en voor op de bakfiets werden ze in kistjes, dozen of hortjes vervoerd en naar het magazijn bij Friette Grad (Peeters) gebracht, van waaruit ze naar Jacob Höfke in Duitsland gingen. In de oorlogstijd moest ieder ei gestempeld worden en dat was een hels karwei waar we hele avonden mee bezig waren. Toen er in de distributietijd veel 'op de bon' was en de mensen bonnen moesten hebben voor het kopen van b.v. levensmiddelen, was dat ook voor de winkels een heel gedoe. Voor de winkeliers was het ook nog een heleboel extra werk want al die bonnen moesten weer worden opgeplakt om weer inkopen te kunnen doen bij de grossiers in Haps of Venray.

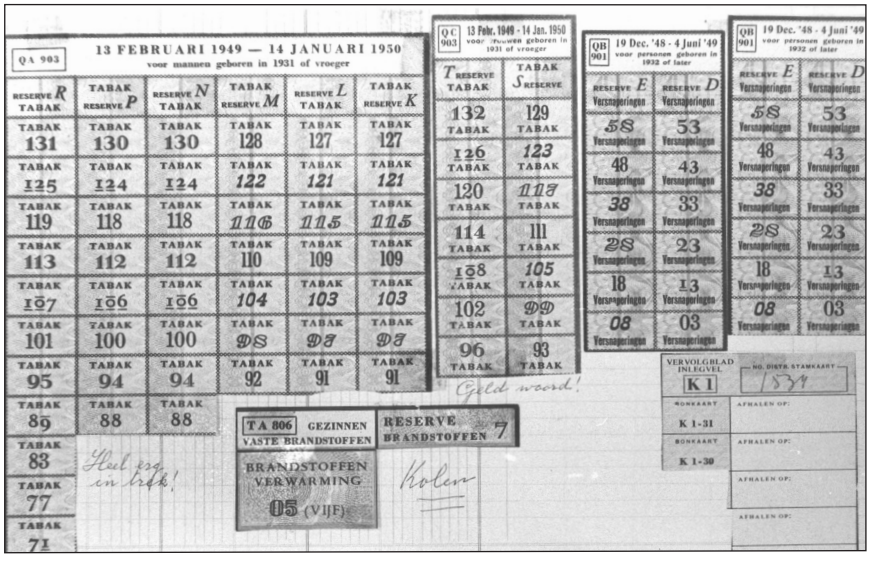

Voedselbonnen voor versnaperingen en tabak

Een ander probleem in de oorlog was de vordering van goederen door de Duitsers. Fietsen waren een geliefd object. Pap had zijn fiets door zijn handige buurman Jan Janssen, dit was een neef van hem en werd daarom ook wel Jan van Dien Voss genoemd, helemaal uit elkaar laten halen en in onderdelen op de zolder verstopt. Anderen verging het slechter. Zo werd de fiets van Joep Krebbers, toen hij van de St. Maartensberg af kwam van het bezorgen van brood, eens een keer voor ons huis in beslag genomen. Joep moest de laatste meters naar huis te voet afleggen en zag zijn fiets niet meer terug. Ook allerlei andere zaken werden door de Duitsers gevorderd, zoals (vracht)auto's, metalen, een deel van de opbrengst van de boerderijen en later paarden om spullen naar het front te brengen. Ook kregen we zoals veel andere gezinnen inkwartiering van Duitse militairen in ons huis aan de Zwarteweg in Milsbeek. Zij moesten vooral de Duitse stellingen bedienen die in de omgeving stonden. Op 17 september 1944 brak tijdens een kerkdienst een zwaar bombardement uit aan de Duitse bosrand, waarna er parachutisten in Groesbeek landden en er een hevig spervuur ontbrandde. Door pastoor Hoefnagels werd op die zondag de dienst stopgezet, met het verzoek aan iedereen om zo spoedig mogelijk naar huis en naar de eigen schuilkelder terug te keren. Een lijn van lichtflitsen markeerde de horizon. In de hoek Zwarteweg/Langstraat werden de woningen al flink beschadigd. Niet alleen wij, maar ook de buren Janssen en Meeuwssen namen daarna hun intrek in onze grote schuilkelder.

December 1944. Bij de pijl de kruising Zwarteweg/Langstraat/Onderkant.
De omcirkelde woning is de winkel van Grad en Drika Voss

Op school waren er ook bijzondere dingen. Er werden een soort rampenoefeningen gehouden. Als er een keer geklapt werd, moest je voor de schoolbank gaan staan, bij twee keer klappen moest je er onder kruipen en bij drie keer klappen mocht je er weer onder uit. Voor zover ik weet is het bij oefeningen gebleven. Ook herinner ik mij dat we, naar ik meen van het Rode Kruis, een tijdje elke dag sinaasappelen kregen. In het schoolgebouw werden later in de oorlog Duitse jongens in de leeftijd van 15-16 jaar ingekwartierd, waaronder ook een jongen uit Milsbeek. Zij werden klaargestoomd voor de Duitse wacht om daarna vermoedelijk in het oostfront ingezet te worden. Wij hadden een goed contact met deze jongens en speelden er, hoe gek het misschien nu ook klinkt, o.a. soldaatje mee. Ik zag een keer dat een van de jongens een briefje van zijn moeder kreeg met daarbij een truitje dat zij voor hem gebreid had. In september 1944 arriveerde bij de woning van de familie van Schaijck (de Ciskes), een grote Duitse militaire vrachtwagen tot de nok toe geladen met munitie. Deze zocht een schuilplaats onder het dikke bladerendak van een eikenboom, voor dat huis. Navraag wat hier de bedoeling van was, leverde niets op. Meester Hendrickx die hier tegenover op de hoek van de Pastoor Hoefnagelstraat woonde, vertrouwde de zaak niet en ging zelf op onderzoek uit, maar kwam ook niet verder. Wat hij wel gezien had, waren de grote en diepe bandensporen die deze munitiewagen achtergelaten had. Om herkenning vanuit de lucht van deze sporen onmogelijk te maken, harkte hij deze sporen weg. Je moet er niet aan denken dat deze wagen vanuit de lucht tot ontploffing zou zijn gebracht want dan zou de hele buurt weggevaagd zijn. Een dag later vertrok deze wagen weer met onbekende bestemming.

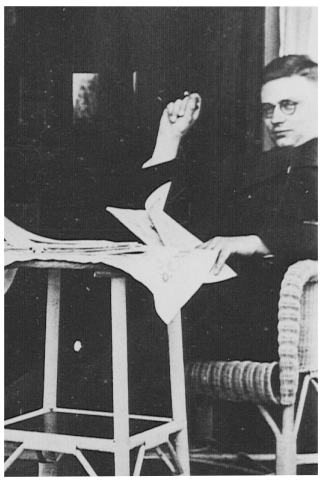

Het hoofd van de school, meester Hendrickx

Na enige tijd van rust en vrij bewegingsverkeer, was het weer raak met een nieuw bombardement van granaten die vanuit de richting Cuijk werden afgevuurd. Het doel zal ongetwijfeld de stellingen met afweergeschut en kanonnen zijn geweest. Er werd bij ons de schuilkelder in gevlucht. Mijn moeder zat al in de kelder en ik weet nog dat ik mijn broertje Piet uit de kinderwagen heb gegrepen en in de schuilkelder in veiligheid heb gebracht. Van ons gezin liep alleen mijn broer Cor verwondingen op met een glasscherf maar gelukkig was dat niet levensbedreigend. Vijf van onze dorpsgenoten werd dit bombardement wel noodlottig. Zij moesten dit met de dood bekopen. Dat waren buurman Jan Janssen, zijn zonen Lambert en Mathijs, mijn buurmeisje Tiny Derks en Mia Derksen van het Heiveld. Deze 23e september 1944 was een hele zwarte dag voor Milsbeek. Later zijn ze in begraven onder levensgevaarlijke omstandigheden in een graf op het kerkhof. Herhaaldelijk moest men plat op de grond gaan liggen vanwege de beschietingen die plaatsvonden. Omdat het een grote puinhoop was en het niet meer veilig en houdbaar was in de eigen woning en schuilkelder te blijven, evacueerden ons gezin en de buren al vooraf naar Ven-Zelderheide, waar we bij Pèt Voss, een broer van mijn vader, onderdak kregen.

Maar ook hier was het al snel niet meer veilig. Vanuit Ven-Zelderheide begon in oktober 1944 de grote evacuatie. Met paard en wagen, op de fiets en te voet, per kruiwagen en alles wat maar bewegen kon, ging het richting Goch en allerlei andere plaatsen, om zo uiteindelijk weer voet op Nederlandse bodem te zetten, richting Utrecht. Gescheurde repen van witte lakens boden veiligheid onderweg. Na een vermoeiende en gespannen reis arriveerden we in het gehucht Ter Aar (bij Breukelen) bij de familie De Geer. De familie Meeuwssen, in Milsbeek buurtgenoten, was daar ook. Ruim een half jaar hebben we hier moeten blijven. Toen we in mei 1945 weer terugkeerden naar Milsbeek, troffen we een enorme ravage aan. Veel woningen waren volledig vernield en anderen gedeeltelijk.

Ook van de inboedel was weinig meer over, Ze was gestolen of verbrand. Ik herinner me dat vlak voor de kerk in Milsbeek enkele drie-tonners stonden, waar militairen in speciale zwarte kleding met mondkapjes en handschoenen, de gesneuvelde militairen identificeerden via de herkenningsplaatjes die deze bij zich

hadden en dat ze daarna werden begraven op de militaire begraafplaats achter de kerk. Via de H.A.R.K. hebben we na thuiskomst ook hulp ontvangen, om in de eerste levensbehoeften te voorzien, zoals zeep om ons te wassen en dekens. Ik heb nog een vrachtwagen met schoppen en rieken voor de boeren helpen lossen. Dit werd in de kerk opgeslagen en ook in de school was een opslag van te verdelen goederen. Een verzoek van mijn moeder om een bed te krijgen werd afgewezen zo werd ons door Liza de huishoudster van Pastoor Reintjes meegedeeld. Maar de reactie van mijn moeder was blijkbaar zodanig geweest dat ze er later toch nog een kon krijgen. Zij wilde het toen vervolgens niet meer accepteren. Er was veel kritiek op de HARK en op pastoor Reintjes, die in Milsbeek de leiding daarvan had. Maar voor velen was het toch een welkome eerste handreiking, vooral voor de dorpsgenoten die geheel berooid terug kwamen van de evacuatie.

De schade aan het achterhuis van de familie Voss na de oorlog

Spotprent van Jan Koenen, die 'de ijzeren vuist' waarmee Pastoor Reintjes regeerde en de ontevredenheid van de mensen weergeeft

'In de naoorlogse periode nam de winkel van Voss in betekenis af voor ons dorp, vooral nadat Hanneke Voss in de jaren vijftig naar Gennep verhuisde. Na het overlijden van Grad werd halverwege de zestiger jaren het winkeltje definitief gesloten. Lambert zelf woont sedert 1990 in Heijen.'

Het gruwelijke

Door Hennie Janssen

'As ik uut 't keukeraam kiek, zie ik ze daor altied liggen, buuten op de plèts', zei mijn opoe (Door Janssen -Rutten). Als kind hoorde ik haar aan, als ze vertelde over het gruwelijke wat gebeurd was. Ze kon boeiend vertellen, ook over het meest afschuwelijke en ik luisterde graag naar haar. 23 September is een datum die in onze familie niet vergeten wordt. En niet alleen, omdat mijn vader, Thei Janssen (Thei van Jan) dan jarig was. Die verjaardag werd door dat gruwelijke aan de kant geduwd. Ik noem het gebeuren van toen daarom 'het gruwelijke'. In onze familie bestond er geen ander woord voor, het zal te erg zijn geweest. Natuurlijk weten we dat ze verongelukt zijn door oorlogsgeweld, een loze term die we kennen van oorlogsgebieden op het journaal. Dat is allemaal ver weg, het raakt ons niet. Voor de eigen doden en het leed zijn geen woorden. Toch vertelde opoe. Het was op de 23e september 1944 en de lucht toonde hevige beschietingen, ver en veilig genoeg weg. Toch was opoe met haar jongste zoon Ties naar de schuilkelder gegaan 'bij de Voss', de naaste buren op de Zwarteweg.

De woning op de hoek Zwarteweg/Langstraat waar de familie Janssen woonde

Haar man Jan, zonen Lambert en Jan met een vriendin die op bezoek was (Maria Derksen) waren nog buiten. Ik weet niet waar mijn vader Thei, zijn broers Jaap en Bernard precies waren, want zij woonden ook nog thuis. De andere kinderen waren al het huis uit. Opeens slaan er granaten in, ze waren fataal en raakten opa Jan, Lambert, zoon Jan, Maria Derksen en Tiny Derks, die samen met Rikie Voss uit de woning van Piet en Nel Derks naar buiten was gekomen. Iemand snelde naar de schuilkelder om opoe te halen; 'Moet, Moet, komt, d'r is wà errugs gebeurd'. Ties, al in de schuilkelder, was blijkbaar nieuwsgierig en had in de opening van de schuilkelder staan kijken. Hij werd daar getroffen in het hart en was meteen dood. Opoe kon niets anders zeggen als; 'now, dan kiek maor 'ns hier' en ze moest over het dode lichaam van Ties heen stappen om naar de anderen buiten te kunnen. Opa leefde nog. Hij had alle 'prullen uut ziene buuk hangen', zoals opoe dat zei. Hij kon nog een keer in haar hand knijpen en was toen dood.

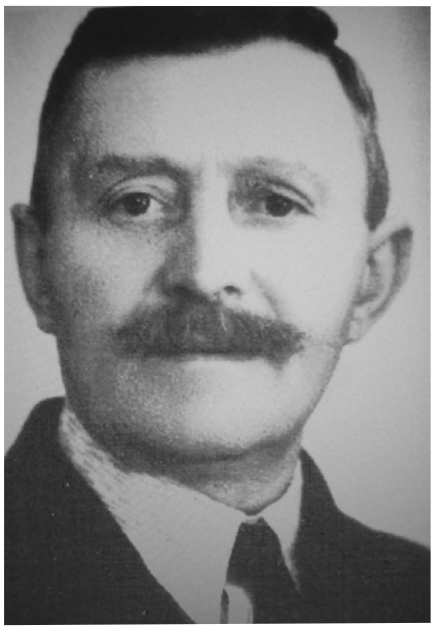

Vader Jan Janssen

Lambert en Jan waren nog in leven, maar allebei zwaar gewond. Lambert had allebei de benen eraf en Jan had verwondingen in zijn lijf en in zijn been. Lambert bleef maar roepen: 'Moet gaode weg, goade weg', hij wilde blijkbaar niet dat zijn moeder al het leed zag. Lambert en Jan zijn allebei afgevoerd naar het noodhospitaal in de Maria Roepaan. Naast elkaar lagen ze daar. Jan die zijn broer Lambert naast zich hoorde en zag doodgaan. Op de een of andere manier is het lijk van Lambert vervoerd naar Milsbeek. Waar de lijken gelegen hebben weet ik niet precies, ik meen in het gedeelte van de koestal waar het hooi opgeslagen was, onder een zeil en later in het lijkenhuisje op het kerkhof. De doden zijn later onder spervuur begraven. De vader met zijn beide zoons en Maria Derksen. Volgens opoe zijn ze in een groot gat gelegd, naast elkaar. Na de begrafenis moesten opoe, Jaap, Thei en Bernard evacueren naar Vleuten. Opoe was op dat moment in het ongewisse hoe het met zoon Jan was afgelopen en of hij nog in leven was. Ze waren in huis bij de familie Van Rooijen en ze hebben het er goed gehad. De evacuatie was haar redding, anders had ze het niet overleefd, zoals opoe zelf zei. Op de boerderij van de Van Rooijens was opoe vaak kwijt en dan vonden ze haar, alleen in het melkhok, waar ze de rozenkrans zat te bidden. Toen de oorlog afgelopen was, wilde ze eigenlijk niet meer terug naar die plaats, naar dat huis en naar die plek, maar ze moest.

De twee gestorven zonen;
links Lambert, rechts Ties Janssen

Opoe Janssen-Rutten

Na de oorlog zijn de graven aanvankelijk verzorgd op een manier zoals toen gebruikelijk was; met bakstenen eromheen, planten of grint in het midden en een knielbankje ervoor met de naam en data erop. Volgens opoe wisten ze de juiste volgorde van de lijken niet meer, zo snel moest dat begraven onder oorlogsgeweld gebeuren. Als we voor het graf stonden zei ze: 'kiek daor lit vàd, mar daor kan net zu goe'd Ties liggen of Lambert'. Zelf is ze later na haar dood in hetzelfde graf begraven, bij vàd en de jongens. Jongens die ik oom noemde, ome Ties en ome Lambert. En lang in mijn leven heb ik ze daarom gezien als volwassenen. Later toen ik zelf volwassen werd, realiseerde ik me dat het inderdaad nog maar jongens waren; Lambert 17 jaar en Ties 15 jaar. Wat zoon Jan betreft bleek na de oorlog, dat hij vanuit Maria Roepaan naar Bedburg in Duitsland is overgebracht. Omdat ook het

ziekenhuis in Kleef gebombardeerd was, was hier een noodhospitaal ingericht. Van hieruit is hij, omdat de bombardementen in de grensstreek steeds heviger werden, met andere gewonde burgerslachtoffers steeds verder Duitsland in vervoerd en/of gelopen. Uiteindelijk is hij in Dresden terechtgekomen. Een keer moet hij nog in een ziekenhuis hebben gelegen dat gebombardeerd werd en waar maar 2 personen levend uit zijn gekomen. Tijdens de evacuatie en terug in Milsbeek wist niemand verder iets van hem. De familie Janssen is lang in de veronderstelling geweest dat ook hij wel overleden zou zijn. Maar uiteindelijk pakte dat anders uit want nadat de Russen Dresden hadden ingenomen, of bevrijd, het is maar hoe je het noemen wilt, heeft hij de weg naar Nederland weer proberen te vinden. Het is niet na te vertellen en een raadsel hoe dit uiteindelijk is gelukt want zelf heeft Jan er ook altijd weinig over verteld.

Bekend is wel dat hij op 7 juni 1945 in Deventer Nederland op krukken weer binnengekomen moet zijn. In Nijmegen zou hij gevraagd hebben waar de tram naar Venlo vertrok. Daar kreeg hij te horen: 'maar jongen, er liggen helemaal geen rails meer'.

Op een open vrachtwagen van de Engelse soldaten is hij meegereden naar Milsbeek en afgestapt bij het huis van mèster Bendels (nu Jan van den Hoogen); vlak bij het huis van zijn zuster Truus, die met Sjaak Jacobs (de Mölder) was getrouwd. Zoon Gerrit moet hem aan hebben zien komen en moet naar zijn moeder zijn gerend en geroepen hebben 'daor kumt ie an, daor kumt ie an, daor kumt Ome Jan an.' 'Ren mar gauw naor grutmoet' (mijn opoe), zou tante Truuts hebben gezegd en zo kreeg opoe uiteindelijk weer een van haar zonen terug.

Jan Janssen met Mia Theunissen

'Opoe Janssen bleef haar hele leven wonen in de woning op de hoek Zwarteweg/Langstraat en overleed in 1966. Haar zoon Thei trouwde in 1951 met Corry Eijkmans. Na aanvankelijk in een van de nieuwbouwwoningen in de Langstraat te hebben gewoond, gingen ze in het ouderlijk huis wonen, samen met moeder Door en de ongehuwd gebleven broer Bernard. Hennie, de schrijfster van deze oorlogsherinnering is de oudste van de 3 kinderen uit dit huwelijk en woont in Cuijk. Zoon Jan is na de oorlog nog een paar keer aan zijn zwaar gehavende been geopereerd maar is er zijn hele leven lang ernstig gehandicapt aan gebleven. Hij werkte na de oorlog op de papierfabriek en trouwde in 1950 met Mia Theunissen van de Oudebaan. Nadat ze enkele jaren met Piet Rutten (Hennekes Piet) in een noodwoning aan de Oudebaan hadden gewoond, bouwden ze in 1950 aan de Rijksweg op het erf van het ouderlijk huis van Mia een nieuwe woning, waar nu de kinderen Kitty en Johan wonen. Het verhaal over de terugkomst van haar oom Jan is in samenwerking met tante Mia en nichtje Kitty tot stand gekomen.'

Ellende in het Heiveld

Door Jana Meussen-Derksen

Toen de oorlog in 1940 begon, woonde ik met mijn ouders op de hoek, waar de huidige Teelebeekstraat het Heiveld kruist. Mijn vader was Wim Derksen (Wevers Wim) en hij was in de Eerste Wereldoorlog soldaat in het Nederlandse leger geweest. Hij had gelukkig niet hoeven te vechten, omdat Nederland toen neutraal bleef. In 1924 is hij getrouwd met Marie van de Leuvert uit de Looi, die op de plek woonde waar nu Old Inn is gevestigd. Zij is, net voordat de Tweede Wereldoorlog begon, in februari 1940 overleden. Mijn vader bleef met 5 jonge kinderen achter en hertrouwde in 1942 met Cis Jansen uit Heijen. Toen de oorlog begon was ik 7 jaar.

Soldaat Wim Derksen in de Eerste Wereldoorlog

In de mobilisatietijd was over de huidige Teelebeekstraat een sleuf gegraven die als tankval moest dienen als de Duitsers ons land binnen zouden vallen. Uit die tijd weet ik nog dat we een keer naar Oeffelt zijn gaan kijken waar men kazematten aan het bouwen was om de vijand bij de Maas tegen te houden. De dagen voor de inval hadden we al wat gerommel gehoord in het wald. 's Morgens vroeg op 10 mei riep vader: 'Kom maar allemaal uit bed, want de mof is er al'. Er kwamen vanaf de Zwarteweg paarden met ruiters aan rijden. Daarachter soldaten die gebukt achter elkaar aan renden. Na de inval werd het al snel rustig en we hadden aanvankelijk niet zo heel veel last van de oorlog maar er waren wel beperkingen. Zo woonde in Asperden in Duitsland een zus van mijn moeder, waarvan we in feite gescheiden werden. We hebben nog wel enkele keren contact met hen gehad. We troffen ze dan ergens onder aan het Reichswald bij wat genoemd werd 'Dorus zien baon'. Ik denk dat dit is geweest waar de Genneperweg vanuit Duitsland bij de Hondsiep in Nederland komt. Hoe zo'n afspraak tot stand kwam weet ik niet. We konden ook niet echt bij elkaar komen omdat de grens met prikkeldraad was afgezet. Met het hele gezin trokken we er met een mand vol boterhammen naar toe en gingen dan wat men later is gaan noemen picknicken. Iedereen moest wel in zijn eigen land blijven.

Familiebijeenkomst aan de grens met Ome Gerrit en tante An en hun kinderen

Ook herinner ik me nog dat er 's avonds altijd verduisterd moest worden en dat politieman Van Kessel dat altijd met de fiets kwam controleren. Op de Kerstenberg zijn een keer 3 bommen gevallen. Ze werden door de piloten naar beneden gegooid om sneller en hoger te kunnen vliegen om zodoende aan de schijnwerpers en het afweergeschut te kunnen ontsnappen. Twee bommen gingen er af en eentje niet en dat was dus een zogenaamde blindganger. Ze veroorzaakten behoorlijke schade bij ons in de buurt. Later hebben we ook twee onderduikers gehad. De ene was een jood, hij heette Pieter van Aar en was dokter. De ander was journalist en heette Adriaan van Eijk. Ze werden gezocht en waren bij ons op de hooizolder ondergebracht. Ze hadden ook geheime zenders en kwamen alleen na acht uur 's avonds naar beneden om eten te halen. Ze namen dan pap en boterhammen mee naar boven en kwamen daarna pas weer de volgende avond naar beneden. Alles moest natuurlijk geheim gehouden worden. Ons werd dan ook maar heel weinig verteld en kinderen uit de buurt mochten niet meer bij ons spelen. Het laatste dat ik er van weet is dat er in een nacht op de deur werd geklopt en dat ze toen meteen naar een andere plaats

moesten. Welke dat was werd ons natuurlijk niet verteld. Na de oorlog hebben we er nooit meer iets van gehoord. Maar de echte ellende begon uiteraard pas in september 1944 toen het grote geweld los brak. Vader had al enkele keren gemerkt dat er 's nachts Engelse soldaten op verkenning waren geweest. We kregen ook inkwartiering, het waren in het begin jonge Duitse soldaten die aan het front moesten gaan vechten. 's Morgens gingen ze zingend weg. Zwaar gehavend en gewond kwam een gedeelte dan 's avonds terug en werd er bij ons op de deel een noodhospitaaltje ingericht. Aanvankelijk werd onze eigen kelder als schuilkelder gebruikt en vervolgens werd bij die van buurman Dries Wientjens ingetrokken omdat dat een oude kelder was met een gewelf en die was veiliger. Maar vader vond het daar echter te onrustig en we vertrokken weer naar huis. Maar dat duurde niet lang want de Duitsers vorderden ons huis om de staf er in te vestigen en toen ging het weer terug naar Wientjens. Vader mocht alleen nog in huis komen om het vee te voeren. Na een tijdje was de staf ineens weer vertrokken en wij namen we weer vlug de intrek in ons eigen huis. Maar vervolgens bleek dat de staf blijkbaar niet zonder reden was vertrokken.

Bij de pijl de ouderlijke woning van Jana aan het Heiveld, rechtsonder de Langstraat

Terwijl wij zaten te eten kwamen er vliegtuigen van over de Maas, cirkelden boven onze woning en gooiden bommen. Iedereen vloog de kelder in en ik onder de tafel. Ik hoorde vader toen vanuit de kelder roepen: "Ons zus is er nie" en hij kroop weer de kelder uit om mij te zoeken. Hij heeft me toen liggend de kelder ingetrokken. Ons huis liep behoorlijke schade op, er zat een groot gat in. Blijkbaar was er verraden dat de staf in onze woning zat en heeft men geprobeerde die te liquideren. Maar we bleven allemaal ongedeerd en ik hoor ons Mia daarna nog zeggen: "Onze Lieve heer heeft ons gelukkig gespaard, blijkbaar wil hij ons nog niet". Het bleken woorden van haar die wij nooit vergeten zijn.

Mia (rechts) met haar vriendin Anneke Derks van de Langstraat

Een dag later werd er een dochtertje geboren bij meester Hendrickx en Mia werd gevraagd om te komen helpen. Vader wilde eigenlijk niet hebben dat ze er naar toe ging want hij vond het te gevaarlijk. Nadat ze vader beloofd had hard te zullen rennen en dat ze meteen naar huis zou komen mocht ze uiteindelijk toch gaan. Maar even later begon de zorg toen we vanuit Milsbeek van alles hoorden. Op een gegeven moment zagen we dat pastoor Hoefnagels op ons aan kwam gelopen. Vader zei 'daar heb je het al' en liep samen met mijn broer Antoon de pastoor tegemoet. Hij liep hem voorbij in de richting van het dorp. In ons huis aangekomen zei de pastoor dat Mia al dood was. Samen met alle slachtoffers is Mia vervolgens begraven. Alle kisten stonden op een rij. Het graf van Mia is er nog steeds.

Het nog steeds aanwezige graf van Mia op het R.K. kerkhof in Milsbeek

Korte tijd later moesten we gaan evacueren. Samen met buurman Dries Wientjens en andere mensen uit de buurt zijn we vertrokken. Hoenselaar wilde eigenlijk niet mee en is nog terug geweest om de kippen te voeren. Maar hij kwam snel terug en zei: 'Ze hangen al op de draad'. We zijn eerst in Ven-Zelderheide geweest en hebben vervolgens in Kalkar overnacht in een ruimte waar Russen hadden gelegen. Het was er erg vies en alles zat vol met vlooien en luizen. De stoet werd door militairen op paarden in bedwang gehouden. De Duitsers die we op de route in de regio ontmoetten waren vol medelijden, goedwillend en bereid om te helpen. Wat opviel toen we in Gendringen aankwamen was dat de Nederlanders minder gastvrij waren. Via Ede en Bunnik zijn we uiteindelijk in Werkhoven terechtgekomen. Wij waren met 6 personen en dat waren er eigenlijk twee te veel en Antoon en ik zouden naar een ander adres moeten. Maar vader stond er op dat ik bij het gezin bleef want hij zei: "Ik heb al een kind afgegeven en deze blijft bij mij" en zijn eis werd ingewilligd.

Het gezin Derksen in 1967 bij gelegenheid van de 25-jarige bruiloft van vader Wim en moeder Cis. Achteraan vlnr: Annie, Jana, Antoon en Dora

Voordat het vrijgegeven was en zonder dat vader het wist is mijn broer Antoon vanuit Werkhoven in Milsbeek gaan kijken. In Nijmegen stond toevallig een kennis, Pauwke Thoonen uit de Looi en zodoende mocht hij er door richting Milsbeek. Ons huis moet er nog gestaan hebben zoals we het in oktober hadden verlaten maar het was wel grotendeels leeggehaald. Op de terugweg liepen we elkaar mis en wij troffen de boerderij vervolgens in puin aan. Toen Antoon later weer thuiskwam keek hij zijn ogen uit om wat er in enkele dagen was veranderd. Later hebben we vernomen dat een aannemer het huis had verwoest om de materialen voor het herstel van een andere woning te kunnen gebruiken. Het varkenshuis was wel nog redelijk intact en dit werd aanvankelijk door ons als noodbehuizing gebruikt. Van nieuw materiaal werd vervolgens een echte noodwoning gebouwd. Later, toen er een nieuwe boerderij was gebouwd met behulp van de wederopbouw, hielden wij nog vele jaren lang varkens in de noodwoning.

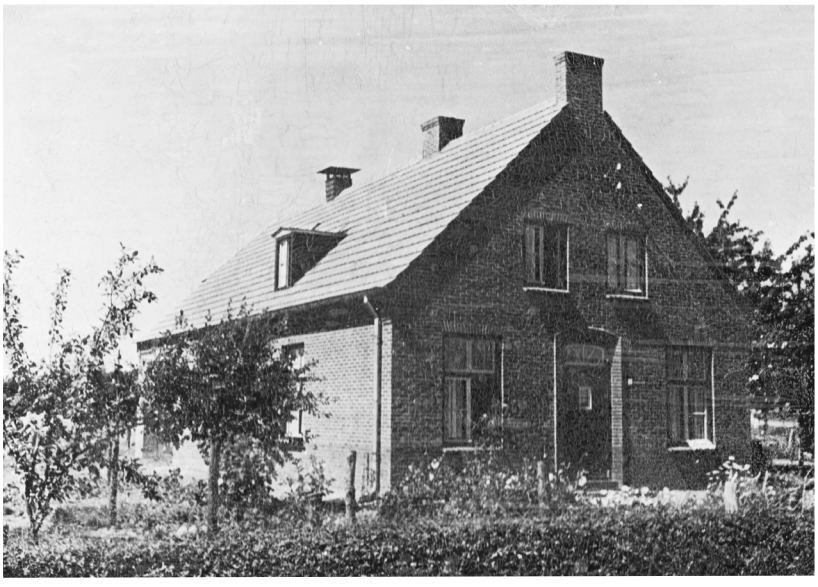

De in 1949 gebouwde nieuwe boerderij van het type zoals er in Milsbeek in het kader van de wederopbouw velen werden gerealiseerd.

'Jana bouwde samen met haar inmiddels overleden man Bertus Meussen op het uiteinde van de huisakker richting Langstraat in 1961 een eigen woning en woont daar nog steeds. Toen haar vader en moeder naar een bejaardenwoning in het dorp vertrokken, werd het wederopbouwboerderijtje met de omliggende grond verkocht aan aannemingsbedrijf De Haan voor de uitbreiding van ons dorp. Het boerderijtje zelf werd uiteindelijk verbouwd tot dubbel woonhuis en het voormalige woongedeelte wordt anno 2011 bewoond door Jan en Ineke Wagelmans.'

Na de oorlog hervonden Levensgeluk

Door Piet Derks

Op verzoek van Wim Bindels heb ik me aan het schrijven van dit verhaal gezet. De reden is dat Wim mij dat vroeg omdat mijn oudste zusje Tiny, die ik nooit heb gekend, een van de burgerslachtoffers in de Tweede Wereldorlog is geweest. Zoals Wim ook altijd in zijn verhalen voor de carnavalskrant doet, begin ik maar met de voorgeschiedenis van mijn familie, waarvan nog heel veel nazaten in Milsbeek wonen. Mijn grootvader Piet Derks (Piet van Griete Cis) woonde aan de Langstraat en was geboren aan de Onderkant op de Grietjeskamp. Grootvader was voor de oorlog als lid van de Partij Bouwman lid van de gemeenteraad en is dat ook na de oorlog nog heel lang geweest. Het was toen vooral een partij die zich inzette voor de kleine boeren. Die partij had in Milsbeek heel veel steun. Vader heeft vaak verteld dat het pijnlijk was dat ook enkele Duitse (achterneven) van hem in het leger soldaat waren. Zij waren naar Duitsland vertrokken nazaten van voorvader Albert Derks, geboren in Milsbeek in 1810 en daar overleden in 1889. Voor zover ik mij herinner moeten ze in Griethausen woonachtig zijn geweest.

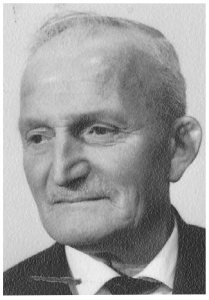

grootvader Piet Derks (Piet van Cis)

Na de inval door de Duitsers moet het dagelijkse leven in Milsbeek zich aanvankelijk weer snel hervat hebben. Maar later moesten steeds meer mensen in Duitsland gaan werken. Ook vader kreeg in 1943 een oproep om zich onmiddellijk voor werk in Duitsland te melden. Met enkele kennissen sprak hij af dat men zou proberen zich af te laten keuren. Voor die keuring moest men naar een speciale locatie. Daar aangekomen werden ze naar een zaal gedirigeerd waar iedereen zich volledig moest ontkleden en in een rij moest gaan staan. In de deuropening zou een Duitser in een witte jas zijn verschenen die langs de rij liep. Het enige dat hij zei was: "Arbeiten, arbeiten, arbeiten, arbeiten", er was geen ontkomen aan! Vader werd vervolgens te werk gesteld op het station in Goch, gelukkig niet zo ver uit de buurt. Een ander geluk was dat Piet Builtjes, de oud-doelman van Vitesse uit Gennep bij hem in de ploeg zat. Dat was een fysiek sterke man die vader heel veel geholpen heeft.

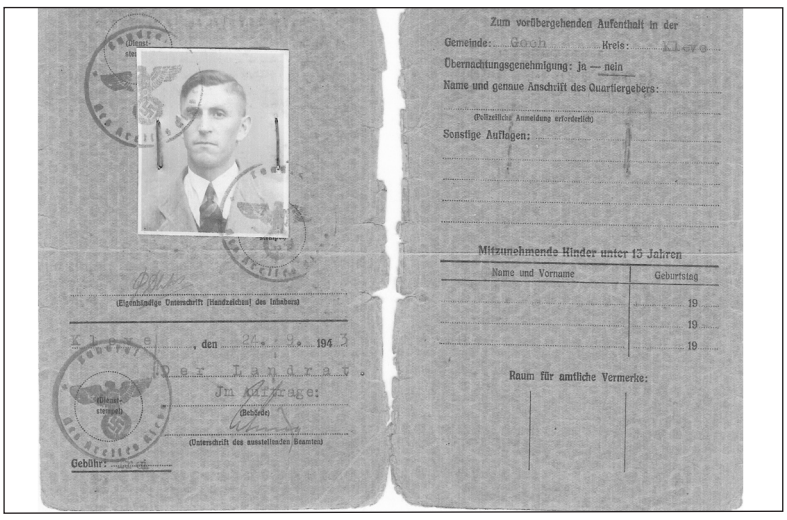
Zum vorübergehenden Aufenthalt in der
Gemeinde: Goch Kreis: Kleve
Übernachtungsgenehmigung: ja — nein
Name und genaue Anschrift des Quartiergebers:
(Polizeiliche Anmeldung erforderlich)
Sonstige Auflagen:
Mitzunehmende Kinder unter 15 Jahren
Name und Vorname | Geburtstag
19
19
19
Raum für amtliche Vermerke:
(Eigenhändige Unterschrift [Handzeichen] des Inhabers)
Kleve, den 24. 9. 1943
Der Landrat
Im Auftrage:
(Unterschrift des ausstellenden Beamten)
Gebühr:

De 'verblijfsvergunning' van vader Piet Derks voor de arbeidsinzet in Goch

Voor mijn vader en moeder was het ook in een ander opzicht heel erg moeilijk in de oorlog. Ze waren in 1937 getrouwd en op 15 juli 1943 was hun jongste kindje Piet, nog net geen jaar oud, ten gevolge van een longontsteking overleden. Dat was natuurlijk al een afschuwelijke gebeurtenis. Maar vervolgens werden ze ook nog getroffen door de granaatinslagen die er op 23 september 1944 op de Zwarteweg tussen de Langstraat en de pastoor Hoefnagelstraat plaatsvonden. Hun oudste kindje, dochter Tiny, werd dodelijk getroffen toen zij naar buiten ging om te kijken wat er allemaal gebeurde. Zij verbleef op dat moment samen met buurmeisje Rikie Voss in de kelder van hun woning. Ze genoot van een glaasje kersen dat ze van haar moeder had gekregen. Maar door de granaatinslagen in de omgeving vielen in de

Oorlogsslachtoffer Tiny Derks met het indertijd uitgegeven bidprentje

†

TER GEDACHTENIS

aan ons geliefd dochtertje

Christina Paulina Derks

Geboren 3 Juli 1938 te Milsbeek en aldaar plotseling overleden door een noodlottig ongeval temidden van het ruwe oorlogsgeweld op 23 September 1944.

Hij vroeg uw kind
Door U bemind
Hij kwam mij zoo lief stelen ;
O gunt het mij
Als engel blij
Met Jezus te gaan spelen.

Hij gaf mij U
Hij neemt mij nu
En . . . doet het U zoo zeere
Als lelieknop
Bloei ik nu op
In 't zonnelicht des Heeren.

Daar wacht ik U
Daar speel ik nu
Met Pietje, o zoo blijde ;
Bij Onz' liev' Heer
Zie ik U weer.

kelder de flessen van de schappen en de twee kinderen vluchtten de straat op, op zoek naar hun ouders. De beschietingen bleken echter nog niet beëindigd te zijn en Tiny werd vervolgens getroffen door een granaatscherf die een kleine wond in de hals veroorzaakte. Het leek even niet zo ernstig maar al snel liet ze het hoofd hangen Er bleek een slagader geraakt te zijn, ten gevolge waarvan ze heel snel doodbloedde. Rikie die er naast liep mankeerde niets. Tiny was geboren op 3 juli 1938 en dus toen net 6 jaar oud.

Heel kort daarna kwam het bevel om te evacueren. Mijn moeder moet volledig in shock zijn geweest. Hoe raar het misschien ook mag klinken, zij kon het niet verkroppen dat ze haar beide kort daarvoor overleden kinderen op het kerkhof alleen achter moest laten. Juffrouw Murkens, een van de onderwijzeressen in Milsbeek die heel veel jaren bij ons in de kost is geweest, zou haar enkele tikken op de wangen hebben gegeven waardoor ze weer bij haar positieven kwam. Ook voor haar zat er niets anders op dan Milsbeek te verlaten en haar beide kinderen op het kerkhof achter te laten. Bijzonder was nog dat juffrouw Murkens, die in feite een onderdeel van ons gezin was, de evacuatie niet met ons meemaakte. Zij was in september naar haar familie in Maastricht vertrokken en terugkeren naar Milsbeek was vervolgens niet meer mogelijk. De evacuatie werd haar hierdoor bespaard.

Moeder Nel Derks-Linders

Via de bekende route via Ven-Zelderheide, Goch, Kalkar en Rees werd er met vele andere Milsbekers via Duitsland richting De Bilt vertrokken. Ze kregen uiteindelijk een onderdak in Werkhoven bij de familie V.d. Poel. Het was een adres waar ze goed werden opgenomen en tijdens de evacuatie voldoende te eten hebben gekregen. Marie, de vrouw des huizes, beviel van dochter Greet en mamma, die dus toen in feite kinderloos was, werd peettante van Greet. Nog vaak is de familie V.d. Poel bij ons op bezoek geweest en ook dochter Greet is met haar vriend een paar keer bij ons op vakantie geweest.

Het na de oorlog op het kerkhof in Milsbeek opgerichte grafmonument

'*Zuster' Dieneke van den Hoogen met baby Paula geflankeerd door Piet links en Tiny rechts,*

Na terugkomst in Milsbeek in 1945 lachte het geluk mijn vader en moeder toch weer toe. Moeder raakte in verwachting van een tweeling die op 14 juni 1946 werd geboren. Het werden twee jongens, waarvan ik er een ben. Ze kregen de namen van de in de oorlog overleden zoon en dochter Piet en Tiny. Toen in 1948 ook nog een meisje (Paula) werd geboren, was dat een pleister op de wonde die de oorlog vader en moeder heeft toegebracht.

Piet en Nel Derks

'Vader Piet Derks, die voor de oorlog werkzaam was op de steenfabriek en een pottenfabriek, bouwde na de oorlog een verzekeringsagentschap op. Hij was een zeer actief lid van fanfare Crescendo en heel veel jaren secretaris van deze vereniging. De geschiedenis van de fanfare is door hem prachtig opgetekend. Ook was hij een van de initiatiefnemers voor het burgeroorlogsmonument dat uit piëteit voor de slachtoffers uiteindelijk in 1955 werd opgericht op het punt waar de Kerkstraat op de Langstraat uitkomt. Zoon Piet, de schrijver van dit stuk, is de enige van de 3 kinderen die nog in Milsbeek woont.'